

Howard Jacobson

Finklerio klausimas

Man Booker
premijos
laimėtojas

Metodika

Howard Jacobson

Finklerio klausimas

Iš anglų kalbos vertė
Aurelija Bivainytė

 Metodika
Vilnius, 2012

UDK 821.111-31
Ja75

Versta iš:
Howard Jacobson. *The Finkler Question*.
London, Berlin, New York: Bloomsbury,
2010

ISBN 978-609-444-070-0

Copyright © 2010 by Howard Jacobson
© Aurelija Bivainytė, 2012
© UAB METODIKA, 2012

Trijų brangių draugų, didžiųjų pokštininkų, atminimui

Terry Collits (1940–2009)

Tony Errington (1944–2009)

Graham Rees (1944–2009)

Ir kas dabar privers pratrūkt kvatoti visą stalą?¹

¹ Perfrazuoti Hamleto žodžiai: „Kur šiandien tavo pokštai, tavo išdykavimai, tavo dainos, tavo žaižaruojanti linksmybė, nuo kurios kvatodavo visas stalas?“ (V veiksmas, 1 scena).

PIRMA DALIS

VIENAS

1

To ir reikėjo tikėtis.

Jo gyvenime nesėkmėms nebuvo galo. Todėl šįkart jau reikėjo būti pasirengusiam.

Jis buvo žmogus, galintis numatyti, kas įvyks. Ne miglota nuojauta prieš miegą, o tikri, šviesiam pasaulyje egzistuojantys pavojai. Lempų stulpai ir medžiai griuvo ir triuškino jam kojas. Lekiančios mašinos tapdavo nevaldomos ir užvažiausios ant šaligatvio palikdavo iš jo tik sumaitotų audinių ir suknežintų kaulų krūvą. Nuo pastolių krisdavo aštrūs daiktai ir perverdavo jam kaukolę.

O visų blogiausia – moterys. Kai Džiuljeno Treslou kelyje pasipainiodavo graži moteris, jį užvaldydavo ne kūnas, bet protas. Ji sutrikdydavo jo ramybę.

Tiesa, ramybės jis neturėjo, bet ji sutrikdydavo ramybę, kurios buvo galima tikėtis ateityje. Ji buvo ateitis.

Žmonės, gebantys matyti ateitį, prastai orientuojasi laike. Visi Treslou laikrodžiai blogai rodė. Vos pamatęs moterį jis iškart išvysdavo pasekmes: piršlybas ir jos sutikimą, kartu susikurtus namus, užtrauktas brangaus šilko užuolaidas, pro kurias skverbiasi purpurinė šviesa, it debesis banguojančius patalus, srovele pro kaminą vingiuojančius kvapnius dūmus – pasmerktus išnykti – tamsiai raudonų čerpių raštą, stogo kraigus ir stoglangius. Jo laimė, jo ateitis – viskas užgriūdavo jai einant pro šalį.

Ji nepaliko jo dėl kito, nepasakė, kad jai nusibodo jis ir jų bendras gyvenimas, ji dingo tobuloje svajonėje apie tragišką meilę – išsekusi, drėgnomis blakstienomis ir neretai dainuojanti atsiveikinimą ištraukomis iš populiarios itališkos operos.

Vaiko nebuvo. Vaikai tik gadino istoriją.

Tarp iškilusių lempų stulpų ir griūvančių mūrų jis kartais pagaudavo save kartojant paskutinius žodžius jai – taip pat neretai pasiskolintus iš populiarių itališkų operų – lyg laikas būtų susiplojęs, jo širdis sudužusi, o ji mirusi jiems dar nė nesusitikus.

Nuojauta apie jo rankose mirštančią moterį Treslou buvo kažkokia rafinuota. Kartais jis mirdavo jos rankose, tačiau geriau, jeigu mirdavo ji. Tik taip žinodavo, kad įsimylėjo: nėra nuojautos apie jos mirtį – nebus ir piršlybų.

Tokia buvo jo gyvenimo poezija. Realybėje moterys tik kaltindavo jį slopinant jų kūrybiškumą ir palikdavo jį.

Realybėje net buvo vaikų.

Bet kažkas viliojo anapus realybės.

Per mokyklos atostogas Barselonoje jis sumokėjo čigonei būrėjai, kad ši išburtų jam iš rankos.

– Matau moterį, – pasakė ji jam.

Treslou susijaudino.

– Ar ji graži?

– Man – ne, – atsakė čigonė. – Bet tau... gal. Taip pat matau pavojų.

Treslou tik dar labiau susijaudino.

– Kaip žinosiu, kad ją sutikau?

– Žinosi.

– Ar ji turi vardą?

– Paprastai vardai kainuoja, – atlenkdama jo nykštį tarė čigonė. – Bet tau padarysiu išimtį, nes esi jaunas. Matau Džiuno – ar pažįsti Džiuno?

Ji ištarė „Chuno“. Bet tik tada, kai prisiminė.

Treslou užmerkė vieną akį. Džiuno? Ar jis pažinojo kokią nors Džiuno? Ar kas nors pažinojo Džiuno? Ne, deja, ne, nepažinojo.

Bet jis pažinojo Džiunę.

– Ne, ne, geriau nei Džiunė. – Ji atrodė suirzusi, kad jis negali prisiminti nieko geriau nei Džiunė. – Džudė... Džiulė...Džudita. Ar pažįsti Džuditą?

Chudita.

Treslou papurtė galvą. Bet skambesys jam patiko – Džiuljenas ir Džudita. Chuljenas ir Chudita Treslou.

– Tai va, ji laukia tavęs, ta Džulė ar Džudita, ar Džiuno... Vis tiek matau Džiuno.

Treslou užmerkė kitą akį. Džiuno, Džiuno...

– Kiek laiko ji lauks? – paklausė.

– Tiek, kiek reikės, kad ją surastum.

Treslou įsivaizdavo, kaip dairosi, ieško už jūrų marių.

– Sakėt, kad matot pavojų. Kodėl ji pavojinga?

Jis išvydo ją sėlinančią iš užpakalio, prigludžiančią peilį jam prie gerklės – *Addio, mio bello, addio*².

– Nesakiau, kad pavojinga ji. Tik kad mačiau pavojų. Galbūt tai tu jai pavojingas. Ar koks kitas žmogus pavojingas jums abiem.

– Tai turėčiau jos vengt? – paklausė Treslou.

Ji nusipurtė taip, kaip purtosi būrėjos.

– Negali jos išvengti.

Ji buvo graži. Bent jau Treslou akimis. Išsekusi ir tragiška, su apvaliais auksiniais auskarais ir, kiek jis gebėjo suprasti, kalbanti Vakarų Midlendo akcentu. Galėjo ją įsimylėti vien dėl akcento.

Būrėja nepasakė nieko tokio, ko jis ir taip nežinojo. Kažkas kažkada jo laukė.

Greičiau jau svarbus įvykis, o ne nesėkmė.

Jis buvo nusiteikęs katastrofai ir liūdesiui, bet ji ištikdavo visada kažkur kitur. Kartą nuvirto medis ir sutraiškė žmogų, kuris ėjo vos pusė jardo nuo jo. Treslou girdėjo riksmą ir svarstė, ar tik tai ne jis pats rėkia. Londono metro prasilenkė su žudiku

² it. *Sudie, mano gražuoli, sudie*. Žodžiai iš karnavalo „Offida“ himno.

maniaku vos per vieną vagoną. Policija jo net neapklausė. O mergaitė, kurią mylėjo beviltišku mokinio ilgesiu – tėvų draugų dukra, angelas švelnia it vėlyvos vasaros rožių žiedlapiai oda ir akimis, kurios atrodė nuolat sudrėkusios, – mirė keturiolikos nuo leukemijos, tuo metu, kai Treslou sėdėjo pas būrėją Barselonoje. Jo šeima neiškviėtė jo nei paskutinėmis valandomis, nei į laido tuves. Sakė, nenorėjo gadinti atostogų, bet iš tikrųjų jie tiesiog manė, kad jis nepakankamai stiprus. Pažinoję Treslou žmonės visada gerai pagalvodavo prieš kviesdami jį pas mirštantį ar į laido tuves.

Tai gi jam gyvenimas dar buvo prieš akis. Keturiasdešimt devynerių, geros fizinės formos, jis nė kart nesusimušė nuo to karto, kai kūdikystėje atsitrenkė į mamos kelį, bet vis dėlto turėjo tapti našliu. Kiek žinojo, nė viena moteris, kurią mylėjo ar su kuria mylėjosi, nenumirė, ir tik reta kuri su juo pasiliko taip ilgai, kad jos mirtis jau būtų galėjusi vainikuoti jaudinančią romano pabaigą. Dėl tokio nepatirto tragiško įvykio laukimo jis atrodė nenatūraliai jaunas. Taip kartais atrodo žmonės, iš naujo atradę savo tikėjimą.

2

Buvo šiltas vėlyvos vasaros vakaras, aukštai kybojo lengvabūdiškas mėnulis. Treslou ėjo namo po melancholiškos vakarienės su pora senų draugų, vienas buvo jo amžiaus, kitas – daug vyresnis, abu neseniai tapę našliais. Dėl gatvėse tykančių pavojų jis nusprendė padaryti lankstą ir, prieš sėsdamas į taksi, pasi-vaikščioti po gerai pažįstamą Londono dalį ir apmąstyti vakaro liūdesį.

Taksi, ne metro, nors gyveno vos šimtas jardų nuo metro stoties. Žmogus kaip Treslou, kuris taip bijo būti ant žemės, tikrai nerizikuotų leisti į požemį. Tik ne po to, kai vos išsisuko nuo ginkluoto žudiko kulkos.

– Neapsakomai liūdna, – tyliai pratarė.

Jis turėjo omenyje savo draugų žmonių mirtis ir moterų mirtis apskritai. Bet taip pat jis galvojo apie paliktus vyrus, įskaitant ir save patį. Siaubinga prarasti moterį, kurią myli, bet taip pat siaubinga neturėti moters, kurią galėtum apkabinti ir priglausti prieš pat išstinkant tragedijai...

– Kam aš reikalingas, jei to neturiu? – klausė jis savęs, nes buvo iš tų, kurie prastai funkcionuoja vieni.

Jis praėjo pro BBC pastatą, įstaigą, kurioje kadaise dirbo ir puoselėjo idealistines viltis, bet dabar fanatiškai jos nekentė. Jei neapykanta būtų buvusi racionali, jis būtų tyčia stengęsis aplenkti pastatą, o ne taip dažnai eiti pro šalį. Pašnabždomis jis tyliai ją prakeikė: „šūdų krūva“, pasakė.

Vaikiškas prakeikimas.

Būtent dėl to ir nekentė BBC: ji padarė jį infantilų. Tauta meiliai vadino korporaciją „tetule“, bet tetulės abejotinos meilės klausimais, jos piktos ir nepatikimos, apsimetančios, kad myli, tik tada, kai joms pačioms trūksta meilės, o vėliau dingsta. Treslou tikėjo, kad BBC savo klausytojus paverčia narkomanais, turinčiais kvailą priklausomybę. Darbuotojus irgi. Tik jiems dar blogiau: surakinti paaukštinių ir pasipūteliškumo, jie tampa neįgalūs gyventi kokį nors kitą gyvenimą. Treslou buvo tipiškas viso to pavyzdys. Bet nepaaukštintas, tik neįgalus.

Pastatą supo kranai, tokie pat aukšti ir nepatikimi kaip mėnulis. Toks likimas būtų elegantiškas, pamanė jis: kaip pradžioje, taip ir pabaigoje – BBC kranas ištaško man smegenis. Ta šūdų krūva. Jis bemaž girdėjo skylant savo kaukolę, it žemę atsiveriant kokiam nors filme apie katastrofą. Bet gyvenimas taip pat buvo filmas apie katastrofą, kuriame viena po kitos mirė puikios moterys. Jis paspartino žingsnį. Priešais virto medis. Treslou metėsi į šalį ir vos neužmynė ant nukritusio kelio darbų ženklą. PAVOJUS. Nuo įsivaizduojamo susidūrimo suskaudo kojas. Šiąnakt net jo sielą sukrėtė bloga nuojauta.

Niekada nerasi ten, kur ieškai, pasakė jis sau. Pavojus visada ateina iš kažkur kitur. Netrukus tamsus šešėlis tarpduryje materializavosi į užpuoliką, griebė jam už kaklo, prispaudė veidą prie

parduotuvės vitrinos, liepė nerėkti ir nesipriešinti ir atėmė rankinį laikrodį, piniginę, plunksnakotį ir mobilųjį telefoną.

Tik nustojęs drebėti jis galiausiai sugebėjo patikrinti kišenės ir pamatęs, kad jos iš tiesų tuščios, įsitikino, jog viskas įvyko iš tikrųjų.

Nėra piniginės, nėra telefono.

Švarko kišenėje nėra plunksnakočio.

Ant riešo nėra laikrodžio.

O jame jokio pasipriešinimo, jokio išlikimo instinkto, jokio *amour de soi*³, nieko, ką būtų galima pavadinti tuo, kas suteikia žmogui stiprybės ir moko jį gyventi dabartimi.

Bet ar jam kada nors teko tai patirti?

Universitete jis buvo laisvasis klausytojas, žmogus dėlionė iš dalelių ir gabalėlių, kuris nestudijavo jokio konkretaus dalyko, tik tarsi lego kaladėles jungė įvairias humanitarinių disciplinų dalis (o gal antidisciplinų). Archeologija, konkrečioji poezija, žiniasklaida ir komunikacijos, festivalių ir teatrų administravimas, religijotyra, scenografija, rusų novelė, politikos ir lyčių studijos. Bebaigdamas, – nors taip ir neaišku, kada ir ar iš viso jis baigė studijas, nes niekas universitete nebuvo tikras, kiek dalykų tam reikėjo, – Treslou pasijuto neturįs jokio konkretaus išsilavinimo, todėl neliko nieko kita, kaip sutikti atlikti praktiką BBC, o jie, tiksliau – ji, nežinodama, ką su Treslou daryti, nugarūdo praktikantą į trečiąją radijo stotį rengti vėlyvų laidų apie meną.

Jis jautėsi it žemaūgis krūmokšnis tarp milžiniškų medžių atogrąžose. Kiti praktikantai aplinkui ėmė sparčiai kilti karjeros laiptais praėjus vos keletui savaitių nuo atvykimo. Jie kilo aukštyn todėl, kad tai buvo vienintelis kelias, išskyrus Treslou, kuris nejudėjo iš vietos, nes niekas nežinojo, kad jis ten yra. Jie tapo laidų vadovais, radijo stočių viršininkais, pirkimų vadybininkais, įvairių sričių vadovais, net generaliniais direktoriais. Niekas niekada neišėjo. Niekas niekada neatleido. Korporacija

³ pranc. *savęs meilė*. Ž. Ž. Ruso filosofinė idėja.

savais rūpinosi ištikimiau nei mafijos šeima. Dėl to visi vienas kitą artimai pažinojo, išskyrus Treslou, kuris nepažinojo nieko, ir kalbėjo viena kalba, išskyrus Treslou, kuris kalbėjo netekties ir sielvarto kalba, o jos nesuprato niekas.

– Pralinks mėk, – sakydavo jam kolegos valgykloje. Bet nuo to tik verkti norėdavosi. Toks liūdnas pasakymas „pralinks mėk“ ne tik reiškė, kad neįtikėtina, jog jis kada nors pralinks mės, bet ir užtikrino, kad pralinks mėti nėra dėl ko, net jei vienintelis dalykas, kurio jis dar gali laukti, yra pralinks mėjimas...

Kažkas iš Meno skyriaus – skundėjo vardo neatpažino – atsiuntė oficialų raštą dėl to, kad savo laidoje jis gvildeno pernelyg šiurpius klausimus ir leido pernelyg gedulingą muziką. „Tai Trečiosios radijo stoties provincija“, – taip skambėjo skundo išvada. Jis atrasė, kad laida yra transliuojama Trečiojoje radijo stotyje, bet atsakymo nesulaukė.

Po daugiau nei tuzino metų klajojimo naktimis vaiduokliškais Transliavimo stoties koridoriais, žinodamas, kad niekas jo laidos nesiklauso – nes kas norėtų klausytis gyvų poetų, diskutuojančių apie mirusius poetus, kurie taip pat galėjo būti mirę poetai, diskutuojantys apie gyvus poetus? – jis atsistatydino. „Ar kas nors pastebėtų, jei mano laidas nustotų transliuoti? – rašė jis atsistatydinimo pareiškime. Ar kas nors pastebėtų, kad manęs nėra, jei daugiau nebeateičiau?“ Atsakymo ir vėl nesulaukė.

Tetulė taip pat nesiklausė.

Jis atsiliepė į skelbimą laikraštyje dėl direktoriaus pavaduotojo darbo neseniai pietų pakrantėje prasidėjusiame menų festivalyje. Pasirodė, kad „neseniai prasidėjęs“ reiškė mokyklos biblioteką be knygų, tik su kompiuteriais, tris kviestinius pranešėjus ir jokios publikos. Jam tai priminė BBC. Tikroji direktorė perrašė visus jo laiškus ir pasisakymus paprastesne anglų kalba, o galiausiai jie susiginčijo dėl knygelėje vartojamų žodžių.

– Kodėl sakai „links mas“, kai galėtum sakyti „seksualus“? – paklausė ji.

– Nes meno festivaliai nėra seksualūs.

– Žinai kodėl? Todėl, kad vartoji tokius žodžius kaip „links-
mas“.

– O kuo jis blogas?

– Tai nepaveiki kalba.

– „Linksmume“ nėra nieko nepaveikaus.

– Nepaveikiai tai sakai.

– Gal galime sutarti dėl „energingumo“? – visai neenergingai
paklausė jis.

– Gal galime sutarti, kad susirasi kitą darbą?

Jie kartu permiegojo. Daugiau nebuvo ką veikti. Susiporavo
gimnazijoje ant grindų, kai festivalyje niekas nepasirodė. Ji ne-
nusiaudavo savo birkenstokų⁴ net mylėdamasi. Tik kai ji jį atlei-
do, jis suprato ją mylėjęs.

Kad jos vardas Džiulė, taip pat sužinojo tik atleistas.

Chulė.

Paskui jis atsisakė karjeros meno srityje, dirbo krūvą jam
netinkamų darbų ir susitikinėjo su taip pat netinkamomis mo-
terimis, įsimylėdavo kaskart pradėjęs dirbti naujoje vietoje ir
nustodavo mylėti ar, tiksliau, jį nustodavo mylėti, kaskart jam
pakeitus darbą. Jis vairavo baldų pervežimo bendrovės sunkve-
žimį ir įsimylėdavo pirmą moterį, kurios namus tekdavo ištuš-
tinti, pristatinėjo pieną elektrokaru ir įsimylėjo kasininkę, kuri
kiekvieną penktadienio vakarą išmokėdavo jam atlyginimą, dir-
bo italų dailidės, kuris keitė langus karalienės Viktorijos laikų
namuose, padėjęju, ir tai pakeitė Džiuljeno Treslou jausmus kasi-
ninkei, vadovavo žymios Londono parduotuvės batų skyriui, kur
įsimylėjo minkštų baldų skyriaus kitame aukšte vadovę. Galiau-
siai susirado pusiau nuolatinį prastai apmokamą darbą teatro
agentūroje, samdančioje įžymybių dublerius vakarėliams, kon-
ferencijoms ir korporacijų renginiams. Treslou nebuvo panašus
į jokią konkrečią įžymybę, bet apskritai atrodė kaip daug žymių
žmonių, todėl darbui tiko jei ne dėl tikroviškumo, tai dėl univer-
salumo.

⁴ „Birkenstock“ – Vokietijos batų įmonė.

O moteris iš minkštų baldų skyriaus? Jį paliko, jam tapus kažkieno dubleriu.

– Man nepatinka, kai nežinau, kas turėtum būti, – priekaištavo ji. – Tai kenkia mūsų santykiams.

– Tai tavo pasirinkimas, – atsakė jis.

– Nenoriu rinktis. Noriu žinoti. Man reikia užtikrintumo. Noriu žinoti, kad būsi su manimi varguose ir džiaugsmuose. Visą dieną dirbu tarp minkštų daiktų ir grįžusi namo noriu ko nors tvirta. Man reikia uolos, ne chameleono.

Ji buvo raudonplaukė paraudusia oda. Taip greitai įsikařčiuodavo, kad Treslou visuomet bijodavo prisiartinti pernelyg arti.

– Esu uola, – tvirtino jis per atstumą. – Būsiu su tavim iki pabaigos.

– Būtent, – pasakė ji. – Čia yra pabaiga. Viskas baigta.

– Tik dėl to, kad manęs reikia kitiems?

– Dėl to, kad tavęs nereikia man.

– Prašau, neišeik. Jei iki šiol nebuvo uola, dabar tikrai būsiu.

– Nebūsi. Ne tokia tavo prigimtis.

– Nejaugi nesirūpinu tavimi, kai sergi?

– Rūpiniesi. Esi nuostabus, kai sergu. Bet kai pasveikstu, iš tavęs jokios naudos.

Jis maldavo jos neišėiti. Galiausiai pabandė laimę puldamas jai ant kaklo ir raudodamas.

– Tai bent uola, – sušnypštė ji.

Jos vardas buvo Džiunė.

Paklausa yra reliatyvi sąvoka. Jis nebuvo toks paklausus visų ir niekieno dubleris, kad nebūtų turėjęs daug laisvo laiko apmąstymams apie tai, kas jį ištiko ar, tiksliau, kas neištiko. Apie moteris ir liūdesį, kurį jautė mąstydamas apie jas, apie savo vienvatę ir apie kažkokį sunkiai įvardijamą stokos jausmą. Jo neužbaigtumas, nevientisumas, jo pradžia, laukianti pabaigos, ar pabaiga, laukianti pradžios, jo istorija, laukianti siužeto.

Užpuolimas lygiai 23.30 val. Treslou žinojo tiksliai, nes kaip tik prieš tai kažkodėl žvilgtelėjo į laikrodį. Galbūt nujautė, kad daugiau neteks. Ryškiai švietė lemos ir komerciniai pastatai – vis dar veikė kirpykla ir kinų maisto restoranas, vyko laikraščių kiosko remontas, – todėl galėjai pamanyti, kad dar tik popietė. Gatvės nebuvo tuščios. Treslou į pagalbą galėjo atskubėti bent tuzinas žmonių, tik niekas nepasirodė. Galbūt ką nors mačiusius suglumino užpuoliko įžūlumas – vos šimtas jardų nuo Regento gatvės, vos per žingsnį nuo BBC. Galbūt jie pamanė, kad žmonės žaidžia ar šiaip susikivirčio pakeliui į namus iš restorano ar teatro. Tai keisčiausia – juos juk galėjo palaikyti pora.

Dėl to Treslou buvo apmaudžiausia. Ne dėl to, kad kažkas nutraukė mėgavimąsi gaivališkais svajonėmis. Ne dėl staigaus užpuolimo – ranka sugriebė jį už sprando ir taip smarkiai bloškė veidu į Gaiverio smuikų parduotuvės vitriną, kad suskambėjo ir suvibravo viduje buvę instrumentai, nebent muzika, kurią išgirdo, buvo lūžtančios jo paties nosies garsas. Ir net ne dėl to, kad neteko laikrodžio, piniginių, plunksnakočio ir mobiliojo telefono, kad ir kaip buvo prisirišęs prie pirmojo, kad ir kaip nepatogu prarasti antrąjį, trečiąjį ir ketvirtąjį. Ne, liūdniausia, kad jį užpuolęs ir apiplėšęs ir, taip, išgąsdinęs žmogus – žmogus, kuriam priešintis nė nebūtų drįsęs mėginti – buvo... moteris.

3

Iki užpuolimo Treslou vakaras buvo saldžiai skausmingas, bet ne liūdnas. Nors jie ir skundėsi neturį tikslo ar krypties likę vieni, tačiau tie trys vyrai – du našliai ir Treslou, laikomas trečiuoju, garbės nariu, – mėgavosi vienas kito draugija, ginčijosi ekonomikos ir pasaulio politikos klausimais, laidė senus pokštus ir anekdotus, beveik sugebėjo save įtikinti, kad nukeliavo atgal į tuos laikus, kai net neturėjo žmonių, kurias galėtų prarasti. Viskas tebuvo sapnas – tai, kaip jie įsimylėjo, susilaukė vaikų – Tre-

slou, kiek žinojo, netyčia tapo dviejų vaikų tėvu – ir kaip juos sugniuždė išsiskyrimai. Nė vieno iš jų nepaliko mylimi žmonės, nes jie dar nieko nebuvo mylėję. Praradimai buvo skirti ateičiai.

Kita vertus, ką gi jie bandė apgauti?

Po vakarieniės Liboras Sevčikas, kurio bute tarp Transliavimo stoties ir Regento parko vyrai vakarieniavo, prisėdo prie pianino ir sugrojo Šuberto *Impromptus Opus 90*, kurį taip mėgo skambinti jo žmona Malkė. Treslou taip sielvartavo dėl draugo, kad manė numirsiąs. Jis nesuvokė, kaip Liboras išgyveno Malkės mirtį. Jie pragyveno susituokę daugiau nei pusę amžiaus. Liborui buvo beveik devyniasdešimt. Dėl ko jam dabar gyventi?

Galbūt dėl Malkės muzikos. Žmonai gyvai esant Liboras nė karto neprisėdo prie pianino – pianino kėdė jai buvo šventa, greičiau jis būtų įsiveržęs pas ją į tualetą nei atsisėdęs ant tos kėdės, – tačiau dažnai klausydavosi jos grojančios. Iš pradžių akompanuodavo smuiku, bet ji vis reikalavo „tempo, Liborai, tempo!“, todėl galiausiai stovėdavo už nugaros be savo smuiko, žavėdamasis žmonos meistriškumu, jos kaklo grakštumu ir uosdamas alavijais ir smilkalais (visais Arabijos kvapais) kvepiančių jos plaukų aromata. Kaklo, kurį dar pirmą jų pažinties dieną pavadino grakštesniu už gulgės. Bet dėl Liboro akcento Malkė išgirdo ne „gulgės“, o jidiš kalbos žodį, kuris priminė dažnai jos tėvo vartotą žodį „penis“⁵. Ar Liboras tikrai norėjo pasakyti, kad jos kaklas grakštesnis už penį?

Anot Malkės Hofmanštal šeimos mitologijos, jei nebūtų ištekėjusi už Liboro, ji būtų tapusi garsia pianiste. Horovitzas⁶ pastebėjo ją grojant Šubertą viename Čelsio salone. Jis sakė, kad ji groja kūrinis taip, kaip juos ir reikėjo groti, lyg Šubertas kurdamas būtų kartu sugalvojęs ir emocines improvizacijas su gaivia intelektualumo gaidėle. Jos šeima jų santuoką smerkė dėl daugelio priežasčių – Liboro intelekto ir gerų manierų stokos, jo žemo

⁵ Žodžių žaismas, angl. *swan* ir jidiš *svontz*.

⁶ Vladimir Horowitz (1903–1989) – garsus XX a. pianistas virtuozas.

žurnalistinio stiliaus, jo draugų, bet labiausiai jie apgailestavo dėl muzikinės Malkės karjeros.

– Jei jau taip nori tuoktis, tai kodėl tau neištekėjus už Horovitzo? – klausinėjo jie.

– Jis dvigubai už mane vyresnis, – atsakė Malkė. – Tai gal tada liepkit tekėti už Šuberto.

– O kas sakė, kad vyras negali būti dvigubai vyresnis? Muzikantai gyvena amžinai. Jeigu jį ir pergyvensi, tai ką gi...

– Jis manęs neprajuokina, – atkirto ji. – O Liboras prajuokina.

Dar galėjo pridurti, kad Horovitzas jau buvo vedęs Toskaninio⁷ dukterį.

Ir kad Šubertas miręs nuo sifilio.

Dėl savo sprendimo ji niekada nesigailėjo. Net tada, kai išgirdo Horovitzą grojant *Carnegie Hall* salėje⁸ – tėvai apmokėjo kelionę į Ameriką ir bilietus pirmoje eilėje tik tam, kad ji pamirštų Liborą ir Horovitzas ją pastebėtų. Net tada, kai Liboras tapo žymiu pramogų verslo žurnalistu ir vienas keliaudavo į Kanus, Monte Karlą ir Holivudą, nei tada, kai puolė į vieną iš savo čekiškę depresijų, ir net tuomet, kai pati Marlena Dytrich⁹, nieko nenutuokianti apie laiko juostas, trečią nakties skambindavo iš „Chateau Marmont“ viešbučio Holivude į jų butą Londone, kūkčiodama į telefono ragelį ir vadindama Liborą „mano mielas“.

– Tik su tavimi jaučiu gyvenimo pilnatvę, – kartodavo Malkė Liborui.

Sklandė gandai, kad Marlena Dytrich sakė jam tą patį, bet jis vis tiek pasirinko Malkę grakštesniu už penį kaklu.

⁷ Arturo Toscanini (1867–1957) – italų dirigentas. Vienas žymiausių XIX ir XX a. muzikantų.

⁸ *Carnegie Hall* – garsi koncertų salė Manhatane, Niujorke, įrengta 1891 m.

⁹ Marlene Dietrich

– Privalai groti, – neatlyžo jis ir aukcione Pietų Londone nupirko jai „Steinway“¹⁰ firmos fortepijoną su paausintu kandelabriu.

– Grosiu, – pažadėjo ji. – Grosiu kasdien, bet tik kai būsi šalia.

Kai užsidirbo pakankamai pinigų, nupirko jai *Bekšteino*¹¹ juodmedžio fortepijoną. Ji labiau norėjo *Bliutnerio*¹², bet jis atsakė bute turėti už Geležinės uždangos pagamintų daiktų.

Vėliau ji privertė pažadėti, kad jis nemirs pirma jos, nes ji negalėjo be jo išgyventi nė valandos. Pažadą jis atsakingai ištesėjo.

– Gal ir juokinga, – pasakojo jis Treslou, – bet žadėdamas aš priklaupiau ant vieno kelio, visai taip pat, kaip piršausi. Tik dėl to vis dar esu gyvas.

Nežinodamas, ką pasakyti, Treslou pats priklaupė ant kelio ir pabučiavo Liborui ranką.

– Svarstėme, jei vienas iš mūsų sunkiai susirgtų, tai kartu šoktumėme nuo Biči Ido¹³, – pasakojo Liboras, – bet Malkei nepatiko mintis, kad jai tektų plūduriuoti vandeny ir laukti, nes, anot jos, buvau per lengvas, kad nukrisčiau tuo pat metu kaip ir ji.

– Biči Ido? – nustebo Treslou.

– Taip. Kartą ten net apsilankėme. Mėtėme vienas kitam iššūkius. Nuostabi vieta. Didingos, vinguriuojančios aukštumos, ratus aplinkui sukantys kirai ir spygliuotos vielos tvoros, nukabinėtos nuvytusių gėlių puokštėmis – pamenu vieną puokštę su vis dar prikabinta kaina, – taip pat lentelė su citatomis iš psalmių

¹⁰ *Steinway & Sons* firmos rankų darbo fortepijonai laikomi vienais geriausių pasaulyje.

¹¹ *Carl Bechstein* – *Bekšteina* firmos pianinų gamintojas.

¹² *Blüthner* – Vokietijos pianinų gamintojų bendrovė.

¹³ netaisykl. Byči Hedas (*Beachy Head* – *Bitchy Ead*) – kreidos iškyšulys netoli Istburno, Rytų Sasekso grafystėje.

apie tai, kad Dievas galingesnis už didingų vandenų griausmą, ir daugybė žolėje prismaigstytų medinių kryželių. Turbūt dėl jų apsigalvojome.

Treslou nesuprato, apie ką Liboras kalba. Spygliuotos vielos tvoros? Ar jiedu su Malke buvo nuvažiaavę vykdyti savižudybės sutarties į Treblinką¹⁴?

Nors kirai... Ir kryžiai... Kas jį žino.

Bet kokių atveju Malkė ir Liboras nieko panašaus neiškrėtė. Juk Malkė tikrai sunkiai susirgo ir jie nė velnio nedarė.

Praėjus trims mėnesiams po jos mirties Liboras išdrįso pažvelgti savo sielvartui į akis ir pasisamdė senais laiškais, cigaretėmis ir alumi „Guinness“ atsiduodantį mokytoją, kad jį išmokytų groti improvizacijas, kurias Malkė interpretuodavo taip, lyg kambaryje kartu būtų sėdėjęs ir tuo pat metu kūręs pats Šubertas. Liboras daugiau nieko ir negrojo, tik pasistatė keturias mėgstamiausias Malkės nuotraukas priešais save ant pianino ir nuolat kartojo tą patį. Jo mūza, jo mokytoja, jo palydovė, jo teisėja. Vienoje iš nuotraukų ji atrodė neįtikėtina jauna, besišypsanti, saulės nutviekstu veidu atsirėmusi į molą Braitone. Kitoje vilkėjo vestuvine suknele. Visose nuotraukose ji žiūrėjo tik į Liborą.

Muzikai suskambus Džiuljenas Treslou neslėpė ašarų. Neabejojo, kad, jei būtų vedęs Malkę, kas rytą raudotų pamatęs tokį grožį šalia savęs lovoje. Ir kai vieną dieną pabudęs jos neberastų, negalėjo net įsivaizduoti, ką būtų daręs... Nušoktų nuo Biči Ydo – kodėl gi ne?

Kaip įmanoma toliau gyventi žinant, kad niekada – niekad, nė karto – nebepamatsysi taip mylėto žmogaus? Kaip pragyventi kiekvieną to žinojimo valandą, minutę, sekundę? Kaip nepalūžti?

Jis norėjo paklausti Liboro: „Kaipgi tu ištvėrei pirmąją naktį vienas, Liborai? Ar galėjai užmigti? Ar nuo to laiko apskritai miegojai? O gal tik miegas tau ir teliko?“

¹⁴ Treblinka – buvusi nacių koncentracijos stovykla Lenkijoje.

Bet negalėjo. Galbūt nenorėjo išgirsti atsakymo.

Nors kartą Liboras užsiminė:

– Kai jau pradedi manyti, kad įveikei sielvartą, supranti, kad teliko vienatvė.

Treslou mėgino įsivaizduoti vienatvę, didesnę nei jo paties. „Kai tik manai, kad įveikei vienatvę, supranti, kad teliko sielvar-tas“, – pagalvojo.

Kita vertus, jis ir Liboras buvo labai skirtingi.

Todėl apstulbo, kai Liboras išdavė jam paslaptį: paskutiniaiais metais jie kalbėdavosi nešvankybėmis. Tikrų tikriausiomis nešvankybėmis.

– Tu ir Malkė?

– Aš ir Malkė. Kalbėdavomės vulgariai. Taip gynėmės nuo tragizmo.

Treslou negalėjo susitaikyti su tokia mintimi. Kas galėtų no-rėti gintis nuo tragizmo?

Liboras ir Malkė buvo tos pačios kartos kaip ir jo tėvai, tik pastarieji jau seniai mirę. Jis mylėjo savo tėvus, bet artimai su jais niekad nebendravo. Tą patį ir jie būtų pasakę apie Treslou. Laikrodis, kurį vėliau tą vakarą iš jo atėmė, buvo visuomet susirūpinusios motinos dovana. „Brangenybės mano Džiulsui¹⁵“ – buvo išraižyta kitoje pusėje. Nors Džiulsu ji jo nė karto nepa-vadino. Jausmą, kad yra tinkamai sudėtas, kurį vėliau prarado, paveldėjo iš tėvo, vyro, stovėdavusio taip tiesiai, kad aplink save sukurdavo kažkokią architektūrišką tylą. Treslou atsiminė, kad nuo jo galėjai svambalą nutiesti. Tačiau netikėjo, kad ašaras Li-boro draugijoje liejo dėl tėvų. Jį jaudino žinojimas, kad viską ga-lima sunaikinti; kiekvienas dalykas galiausiai pareikalaudavo savo kainos, o laimė savo kainos pareikalaudavo gal net nuož-miau nei jos priešingybė.

Tuomet galbūt geriau, palyginus nėtektis, apskritai laimės nepažinti? Geriau nugyventi gyvenimą laukiant to, kas niekada nepasirodys, nes taip teks mažiau liūdėti?

¹⁵ Žodžių žaismas – angl. *jewels for my Jules*.

Gal dėl to Treslou taip dažnai būdavo vienas? Ar saugojo save nuo laimės, kurios taip su kažkuo troško, nes baiminosi dėl to, kaip jausis, kai tą laimę iš jo atims?

O gal netektis, kurios taip bijojo, buvo kaip tik toji trokštama laimė?

Galvojant apie ašarų priežastį tik dar labiau norėjosi verkti.

Trečiasis grupės narys Semas Finkleris Liborui grojant nenubraukė nė vienos ašaros. Netikėtai ankstyva jo paties žmonos mirtis – kuri dėl šiurpaus atsitiktinumo įvyko tą patį mėnesį, kai ir Liboras tapo našliu – jį labiau supykėdė nei nuliūdino. Tailer niekad nesakė Semui, kad jis jos „gyvenimo pilnatvė“. Nepaisant to, jis ją labai mylėjo, viltingai ir net budriai atsidavęs – nors tai netrukėdė atsiduoti ir kitiems dalykams – lyg tikėdamasis, kad ji vienądien teiksias pasakyti, ką iš tiesų jam jaučia. Bet taip ir nepasakė. Visą paskutinę naktį Semas išsėdėjo prie jos lovos. Kartą ji pakvietė jį priėti arčiau. Jis padarė kaip prašytas, pridėjo ausį prie išdžiūvusių jos lūpų; bet jei Tailer ir norėjo pasakyti jam kažką švelnaus, jai nepavyko. Jis išgirdo tik skausmingą aiktelėjimą. Garsą, kurį galbūt išleido net pats.

Jų santuoka taip pat buvo laiminga, nors kartais ir įtempta, ir vaisingesnė, jei skaičiuosime vaikus, nei Liboro ir Malkės, bet Semui visada atrodė, kad Tailer kažkokia susikausčiusi ar paslaptina. Gal neištikima? To jis nežinojo. Jei ir būtų žinojęs, gal net nebūtų rūpėję. Bet ir to nežinojo. Galimybės sužinoti negavo. O dabar, kaip sakoma, jos paslaptys buvo palaidotos kartu su ja. Semas Finkleris būtų galėjęs verkti, bet tokia galimybe pasinaudoti dvejojo, buvo toks pat atsargus kaip ir dėl savo žmonos. Jei jau norėjo verkti, tai turėjo būti tikras, kad verkia iš meilės – ne iš pykčio. Todėl pasirinko neverkti visai – bent iki tol, kol geriau pažins savo sielbartą.

O Treslou ašarų pakako jiems visiems.

Džiuljenas Treslou ir Semas Finkleris kartu mokėsi mokykloje. Nors visada labiau varžėsi nei draugavo, bet ir varžybos gali trukti visą gyvenimą. Finkleris buvo protingesnis. Semuelis, kaip kad anuomet prašė būti vadinamas. „Mano vardas Semue-

lis – ne Semas. Semas – privataus detektyvo vardas, o Semuelis buvo pranašas.“

Semuelis Ezra Finkleris – kas turėdamas tokį vardą nebus protingas?

Finkleris buvo pirmasis, pas kurį susijaudinęs Treslou atbėgo, kai Barselonoje sužinojo savo ateitį. Treslou ir Finkleris gyveno viename kambaryje.

– Ar pažįsti ką nors vardu Džiuno? – paklausė Treslou.

– Ar pažįsti Džiuno? – atsakė Finkleris, ypač keistai tardamas raidę „ž“.

Treslou nesuprato.

– Ar pažįstu Džiuno? Tu čia manęs klausai?

Treslou vis tiek nesuprato, todėl Finkleris užrašė. Ar pa žyd sti Džiuno¹⁶?

Treslou gūžtelėjo.

– Ir man turėtų būti juokinga?

– Man tai juokinga, – pareiškė Finkleris. – O tu kaip nori.

– Ar žydui linksma rašyti žodį „žydas“? Ar tai juokinga?

– Pampiršk. Vis tiek nesuprasi.

– Kodėl nesuprasiu? Jeigu parašyčiau „Nežydas nežino, ką žino žydas“, tai galėčiau paaiškinti, kodėl tai juokinga.

– Visai nejuokinga.

– Būtent. Nežydamis nelinksma matyti žodį „nežydas“. Nesistebime pamatę ant popieriaus užrašytą savo tapatybę.

– O ar žyd-nai, kodėl?

– Atsipisk, – atrėžė Treslou.

– Toks nežydu humoras, ar ne?

Prieš susipažindamas su Finkleriu, Treslou nepažinojo nė vieno žydo. Bent jau nežinojo, kad pažįsta. Visada įsivaizdavo, kad žydas atrodoys taip, kaip skamba pats žodis „žydas“ – mažas, tamsus ir perkaręs – paslaptinga asmenybė. Bet Finkleris buvo bemaž oranžinės spalvos ir vos išsitekdavo savo drabužiuose.

¹⁶ Žodžių žaismas, angl. žodis „jew“ tariamas taip pat kaip vardo *Juno* pradžia: *Jew know Jewno?*

Buvo ekstravagantiškų bruožų – atsikišusiu žandikauliu, ilgomis rankomis ir didelėmis pėdomis, kurioms jau būdamas penkio-likos sunkiai rado tinkamus batus. (Treslou atkreipdavo dėmesį į pėdas; jo paties buvo dailios, lyg šokėjo.) Maža to – visi Finklerio bruožai buvo didesni – jis turėjo įprotį užgožti žmones ir dėl to atrodė aukštesnis nei iš tikrųjų, o savo nuomonę pareiškėdavo su tokiu pasitikėjimu, kad beveik spjaudydavo ant kitų.

– Taškykis žodžiais, o ne seilėmis, – kartais šaipydavosi kiti berniukai, nors taip rizikuodavo gyvybe.

Jei taip atrodė visi žydai, svarstė Treslou, tai Finkleris, kuris labiau priminė Sprinklerį¹⁷, daug geriau tiko žydams apibūdinti. Todėl slapta juos taip ir vadino – finkleriais.

Norėjo apie tai papasakoti ir savo draugui. Manė, kad tai sumažina stigmą. Kaskart kalbėdamas apie, tarkime, „Finklerio klausimą“ arba „Finklerių sąmokslą“, atsikratydavai toksinų, bet asmeniškai Finkleriui to paaiškinti jam nepavyko.

Abu jie buvo įžūlių parduotuvių savininkų sūnūs. Treslou tėvas pardavinėjo cigarus ir rūkymo įrangą, o Finklerio – vaistus. Semo Finklerio tėvas išgarsėjo platindamas vaistus, kurie neva atgaivindavo ant mirties slenksčio atsidūrusius žmones. Išgėrus tų tablečių jiems ataugdavo plaukai, išsitiesindavo stuburas, išpampdavo raumenys. Pats Finklerio tėvas buvo vaikščiojantis stebuklas: išsigydęs skrandžio vėžį jis tapo gyvu šių vaistų veikimo įrodymu. Jis sukviisdavo klientus į savo vaistinę, nepaisydamas jų negalavimų, ir liepdavo smūgiuoti jam į pilvą. „Stipriau, – ragindavo. – Trenk stipriau. Ne, negerai, vis dar nieko nejaučiu.“

Kol žmonės stebėdavosi jo stiprybe, Finklerio tėvas išsitraukdavo dėžutę su tabletėmis.

– Triskart per dieną valgio metu, ir jūs taip pat daugiau niekada nebejausite skausmo.

Nepaisant visų cirko triukų, jis buvo religingas vyras, vilkėdavo kipą, aktyviai dalyvavo sinagogos bendruomenės veikloje ir meldė Dievą neleisti jam numirti.

¹⁷ angl. žodžių žaismas: *sprinkler* – purkštuvas.

Džiuljenas Treslou žinojo, kad niekada nebus toks protin-
gas kaip Finkleris. „Ar pa žyd sti Džiuno“... Niekada nebūtų
sugalvojęs ko nors panašaus. Jo smegenys dirbo visai kitaip.
Jam reikėdavo daugiau laiko apsispręsti, o kai atrodydavo, kad
galiausiai nusprendė, vėl norėdavo apsigalvoti. Bet dėl to buvo
įsitikinęs, kad iš jųdviejų turėjo daug lagesnę vaizduotę. Į mo-
kyklą jis ateidavo tarsi akrobatas, vietoj žmonių piramidės ant
pečių laikantis savo sapnus. Daugumoje jų jis likdavo vienas mil-
žiniškose aidinčiose erdvėse, stovėdavo prie tuščių kapų ar ste-
bėdavo, kaip dega namai.

– Kaip manai, ką tai reiškia? – klausdavo jis draugo.

– Iš kur man žinoti, – visuomet tą patį atšaudavo Finkleris,
lyg būtų turėjęs galvoti apie ką nors svarbesnio.

Finkleris niekada nesapnuodavo. Kartais Treslou atrodė, kad
jis iš principo niekada nesapnuodavo.

Nebent jis buvo per aukštas sapnuoti.

Taigi Treslou tekdavo pačiam aiškintis savo sapnus. Visuose
sapnuose jis atsidurdavo blogoje vietoje blogu laiku. Vėluodavo
arba atvykdavo per anksti. Visuose sapnuose laukdavo, kol nu-
kris kirvis, sprogs bomba ar pavojinga moteris suleis jam į širdį
nagus. Džiulė, Džiudit, Džiuno...

Chuno.

Taip pat sapnuodavo, kaip dėdavo daiktus į ne jiems skir-
tas vietas ir vėliau jų nerasdavo, nepaisant to, kad karštligiškai
ieškodavo pačiose netikėčiausiose vietose: po riedlentėmis, tėvo
smuike, tarp knygos lapų, net tada, kai ieškodavo ko nors dides-
nio už knygą. Kartais jausmas, kad kažką padėjo ne ten, kur rei-
kia, persekiodavo visą likusią dieną.

Triskart už juos vyresnis Liboras jų gyvenime anuomet pa-
sirodė kaip perkūnas iš giedro dangaus – vilkėjo rudu velvetiniu
kostiumu ir su tos pačios spalvos varlyte – atrodė lyg įžengęs
ne pro tas duris, visai kaip Treslou savo sapnuose – ir turėjo
mokyti juos Europos istorijos, tačiau bene vienintelis dalykas,
apie kurį norėjo pasakoti, buvo komunistinė spauda (nuo
jos jam pakako išvalgumo pabėgti 1948-aisiais, prieš pat jai

suleidžiant nagus į jo šalį), husitų Bohemija ir langų vaidmuo Čekijos istorijoje. Treslou pamanė, kad jis pasakė „našlių“¹⁸, ir susijaudino.

– Našlės Čekijos istorijoje, pone?

– Langai, chlapec¹⁹, langai!

Savo šalyje jis dirbo įvairiausių sričių žurnalistu, nuosekliu filmų kritiku ir rašė straipsnius apie asmeninį garsenybių gyvenimą, kita vertus, Egono Sliko slapyvardžiu dirbo pramogų verslo komentatoriumi Holivude, kur lydėdavo gražias aktoras į barus Saulėlydžio bulvare, rašė apie jas žavesio ištroškusiai Anglijos spaudai, tačiau pastaruoju metu viso labo mokė anglų berniukščius Čekijos istorijos absurdo vienoje Šiaurės Londono vidurinių mokyklų. Jei ir buvo kas egzistenciškai absurdiškesnio už Čekijos istoriją, tai jo paties istorija.

Holivudą jis apleido dėl Malkės. Į darbo keliones ji jo niekada nelydėdavo, teigė, kad labiau nori saugoti namų židinį. „Man patinka tavęs laukti, – sakydavo jam. – Mėgstu jausti, kad grįši.“ Bet jis jautė, kad jos nuojauta silpnėja. Be to, kai kurių materialų dalykų negalėjo palikti jai vienai. Jis nutraukė sutartį ir susiginčijo su savo redaktoriumi. Norėjo gauti laiko, kad galėtų parašyti apie tai, kur buvo ir ką sutiko, o mokydamas to laiko turėjo pakankamai.

Nuo Ramiojo vandenyno uolynų Los Andžele iki Haigeito Londone, nuo Garbo iki Finklerio – dėl tokios karjeros trajektorijos jis per pamokas nepagarbiai juokdavosi ir taip sužavėdavo savo mokinius. Kiekvieną rytą pamoka prasidėdavo vienodai: Hitlerio ir Stalino pasmerkimu, po kurio buvo Pirmoji ir – „jei gerai elgsitės“ – Antroji Prahos defenestracija. Kartais jis liepdavo vesti pamoką vienam iš berniukų, nes jie ir patys puikiai viską žinojo. Kai pasirodydavo, kad tarp egzamino klausimų nėra nė vieno, susijusio su Pirmąja, Antrąja ar Bet kokia po jų defenestracija, klasė imdavo skūstis.

¹⁸ angl. žodžių žaismas *window* – langas; *widow* – našlys (-ė).

¹⁹ ček. berniukas.

– Nesitikėkit, kad paruošiu jus egzaminams, – riedamas savo ir taip užsiritusią lūpą pareiškė jis. – Yra begalė mokytojų, galinčių padėti jums gauti gerus pažymius. Mano tikslas – parodyti dalelę plačiojo pasaulio.

Liboras norėjo papasakoti jiems apie Holivudą, bet jo programoje nebuvo. Prahą ir jos defenestracijas įtraukti galėjo, o garsenybes ir jų paslaptis – ne.

Bet tai ilgai netruko. Mokytojai, nešiojantys varlytes ir kalbantys apie platųjį pasaulį, dažniausiai ilgai nedėsto. Po šešių mėnesių jis jau dirbo Pasaulio naujienų tarnyboje, Čekijos skyriuje, o naktimis rašė žavingiausių Holivudo moterų biografijas.

Malkei tai nerūpėjo. Ji jį dievino ir laikė linksmu. Linksmas geriau nei absurdiškas. Tik tai neleido jam išprotėti. „Skirtingai nei daugelis čekų“, – juokaudavo jis.

Turėdamas laiko Liboras ir toliau susitikinėdavo su jaunaisiais Finkleriu ir Treslou. Jį džiugino jų nekaltumas, nes pats niekada nebuvo tokio nekaltumo patyręs. Jis vedavosi juos į barus, kuriems jie patys neturėjo pinigų, maišė niekad negirdėtus ir juo labiau neragautus kokteilius, smulkiai pasakodamas savo erotinius nuotykius. Jis iš tikrųjų vartojo žodį „erotika“ – pliaukšėdamas liežuviu taip, lyg jam sužadinti būtų pakakę vien geidulingų garsų – ir pasakojo jiems apie Bohemiją, iš kurios sėkmingai paspruko ir kurios tikėjosi daugiau niekada neišvysti.

Liboro manymu, iš visų laisvojo pasaulio šalių verta gyventi tik Anglijoje ir Amerikoje. Jis mėgo Angliją ir apsipirkinėjo taip, kaip įsivaizdavo apsipirkinėjant anglus: pirkdavo kvapnią arbatą ir ančiuvių paštetą „Fortnum & Mason“ universalinėje parduotuvėje, o marškinius ir švarkus – Džermينو gatvėje, kur taip pat kaip išmanydamas dažniau mėgavosi skutimosi procedūromis ir karštais citrinų sulčių kompresais. Kadangi pats buvo finkleris, taip pat pasisakė už Izraelį, bet Treslou atrodė, kad jis ne tiek norėjo ten gyventi, kiek jam rūpėjo erzinti žmones primenant apie tos šalies egzistavimą. Žodyje „Izraelis“ Liboras taip raiškiai tardavo „r“, kad atrodė, jog ją taria trys Liborai, o

garsui „I“ leisdavo sunykti lyg teigdamas, kad ta vieta priklauso Visagaliui, todėl jis tiesiog nedrįsta jos ištarti. Treslou suvokė, kad finkleriai visuomet taip elgdavosi su kalba. Jei nežaidė su ja, tai priskirdavo jai šventų savybių. Arba atvirkščiai. Semas Finkleris tik išspjaudavo su Izraeliu susijusius žodžius, tokius kaip „sionizmas“, „Tel Avivas“ ir „Knesetas“, tarsi keiksmažodžius.

Kartą Liboras išdavė jiems paslaptį. Jis buvo vedęs. Daugiau nei dvidešimt metų. Moterį, panašią į Avą Gardner²⁰. Tokią gražią, kad nedrįso vestis namo draugų, kad šie netyčia neapaktų nuo to, ką pamatys. Treslou nusistebėjo, kodėl jis staiga ėmė apie ją pasakoti, jei anksčiau nė neužsiminė.

– Nes manau, kad esate pasiruošę, – atsakė Liboras.

– Pasiruošę apakti?

– Pasiruošę surizikuoti.

Iš tiesų teprisipažino dėl to, kad Malkė turėjo dukterėčias, panašaus amžiaus kaip Treslou ir Finkleris, mergaites, kurioms nesisekė susirasti vaikinų. Piršlybos, aišku, nepavyko – net Treslou nesugebėjo įsimylėti Malkės dukterėčių, kurios nė per plauką nebuvo panašios į ją, nors jis, be abejo, įsimylėjo Malkę, nepaisydamas to, kad ši tiko jam į motinas. Liboras neperdėjo. Malkė buvo tokia panaši į Avą Gardner, kad berniukai tarpusavyje svarstė galimybę, kad galbūt ji iš tikrųjų yra Ava Gardner.

Paskui draugystė šiek tiek išblėso. Parodęs žmoną Liboras nelabai kuo daugiau turėjo pasigirti. O berniukams ir patiems reikėjo susirasti savo Avas Gardner.

Netrukus buvo išspausdinta pirmoji biografija, greitai po jos ir kita. Pikantiška, linksma ir kiek fatališka. Liboras ir vėl tapo žymus. Net žymesnis nei anksčiau, nes daugelis moterų, apie kurias rašė, buvo jau mirusios, todėl atrodė, kad Liborui jos patikėjo daugiau paslapčių nei kokiam nors kitam vyrui. Kai kuriose nuotraukose, kur Liboras šoko su jomis susiglaudęs žandais, atrodė, gali matyti, kaip jos lieja jam širdį. Jos pasitikėjo Liboru, nes jis buvo linksmas.

²⁰ Ava Gardner (1922–1990) – amerikiečių kino aktorė.

Keletą metų Semas ir Džiuljenas sekė Liboro gyvenimą tik iš šių biografijų. Džiuljenas jam pavydėjo. Semas mažiau. Holivudo kalbos retai prasiskverbėdavo pro tamsius apleistus Transliavimo stoties koridorius, kuriuose laikinai gyveno Džiuljenas Treslou, jei tik pragarą galima vadinti namais. Ir dėl to, kad atrodo, jog Liboro karjera buvo atvirkštinė jo paties karjerai, jis nuolat, nors ir slapta, ja svaiginosi.

Semas Finkleris ar tuomet dar Semuelis Finkleris nebuvo laisvasis klausytojas pajūrio universitete. Teigė, kad ir taip žino, iš kur vėjas pučia. Kaip finkleriška, žavėjosi juo Treslou svajodamas, kad pats galėtų žinoti, kas jam geriausia.

– Tai ką galiausiai pasirinksi? – klausė jis. – Mediciną? Teisę? Apskaitą?

– Ar žinai, kaip tai vadinasi? – paklausė Finkleris.

– Kas kaip vadinasi?

– Dalykas, kurį darai.

– Domėjimusi?

– Stereotipų taikymu. Ką tik pritaikė man stereotipą.

– Juk sakei, kad žinai, kas tau geriausia. Nejaugi tai nėra stereotipų taikymas sau pačiam?

– Etiketės galiu tik pats sau klijuoti, – atsakė Finkleris.

– Aa.

Treslou, kaip visada, klausė savęs, ar kada nors jam teksią sužinoti viską, ką finkleriai galėjo sakyti apie save, o nefinkleriai – negalėjo.

Nestereotipiškai – Treslou suprato, kad, geriau pagalvojus, tai vis tiek buvo stereotipo taikymas – Finkleris studijavo moralės filosofiją Oksforde. Nors tuo metu tai neatrodė protingas karjeros pasirinkimas, o penkeri metai Oksforde dėstant retoriką ir logiką nedidelėms studentų grupėms – juo labiau Finkleris, Treslou akimis, pateisino savo reputaciją sumanumu, išleisdamas iš pradžių vieną, paskui kitą, tada kitą ir dar kitą praktinės savipagalbos filosofijos knygą, iš kurių susikrovė turtus. Pirmoji vadinosi „Egzistencialistas virtuvėje“. Antroji – „Mažoji ūkinio stoicizmo knyga“. O vėliau Treslou nustojo jas pirkti.

Oksforde Finkleris pasikeitė vardą iš Semuelio į Semą. Treslou svarstė, ar taip įvyko dėl to, kad staiga panoro, jog žmonės laikytų jį privačiu detektyvu. Semas – tikras vyras. Jam dingtelėjo, kad iš tikrųjų jo draugas nenorėjo būti finkleriu, bet tuomet atrodė būtų buvę protingiau pasikeisti pavardę, ne vardą. Gal tik norėjo skambėti kaip žmogus, su kuriuo lengva sutarti. O toks jis nebuvo.

Tiesą sakant, Treslou nuojauta, kad Finkleris daugiau nebe-norėjo būti finkleriu, pasitvirtino. Jo tėvas galiausiai mirė baisioje agonijoje su stebuklingomis tabletėmis ar be jų. Tik dėl tėvo jis turėjo finklerio žymę. Motina niekada to gerai nesuprato, o likusi viena suprato dar mažiau. Taigi Finkleriui tai reiškė pabaigą. Galas iracionalioms tikėjimo sistemoms. Treslou nebūtų galėjęs suvokti, kad Finklerio pavardė vis dar kažką reiškė, net jei pati finklerio idėja ir nebe.

Likdamas Finkleriu, jis išsaugojo užslėptus jausmus savo tikėjimui. Atsisakydamas Semuelio, išsižadėjo finklerio ateities.

Be krūvos sėkmingų praktinių išminties vadovų, nepaisant didelių pėdų, spjaudymosi kalbant ir, Treslou nuomone, apskritai nepatrauklios asmenybės, Finkleris dar ir tapo žinomu žmogumi televizijoje, laidų apie tai, kaip Šopenhaueris galėtų padėti žmonėms meilės klausimais, Hėgelis – planuojant atostogas, o Vitgenšteinas – įsimenant slaptažodžius, kūrėju. (O finkleriai, manė Treslou, su savo fiziniais privalumais susierzinę išjungdavo televizorius.)

– Žinau, ką jūs visi apie mane manote, – viešai dėjosi atsiprašinęs Finkleris, kai jo pažįstamiems ir artimiesiems pasidarydavo pernelyg sunku pripažinti jo sėkmę, – bet privalau greitai užsidirbti pinigų, nes kai Tailer mane paliks, pasiims viską, ką turiu.

Tikėdamasis, kad ji pasakys, jog myli jį per daug, kad bent pagalvotų jį palikti, bet to niekad neišgirdo. Galbūt dėl to, kad ji beveik apie nieką kitą ir nesvajoto, tik kaip jį palikti.

O Finkleris, jei Treslou prielaida buvo teisinga, buvo per aukštas svajoti.

Nors gyvenime jie ir pasuko skirtingais keliais, niekada neprarado ryšio vienas su kitu ir su vienas kito šeimomis – jeigu galima pasakyti, kad Treslou turėjo šeimą – ar su Liboru, kuris iš pradžių savo šlovės viršūnėje ir jai blėstant, kai viską užgožė žmonos liga, staiga prisimindavo apie jų egzistavimą ir pasikviesdavo į vakarėlį, įkurtuves ar net filmo premjerą. Pirmą kartą, kai Džiuljenas Treslou apsilankė didžiuliame Liboro bute Portlendo aikštėje ir išgirdo Malkę grojant Šuberto improvizaciją *Opus 90* Nr. 3, raudėjo kaip kūdikis.

Nuo tada artimųjų netektis išlygino amžiaus ir karjeros skirtumus ir vėl sužadino draugiškus jausmus. Tik dėl artimųjų netekties – negailestingos artimųjų netekties – jie matėsi dažniau nei per visus trisdešimt pažinties metų.

Dingus moterims, jie ir vėl galėjo tapti jauni.

Treslou atveju „dingus“ reiškė dingo susikrovusi lagaminus ar susiradusi ką nors reikalaujančio mažiau emocinių pastangų, arba tiesiog dar nepasipainiojusi jo pavojingų gatvių kelyje ir nesudrumstusi jo ramybės.

4

Po vakarienės Džiuljenas Treslou vienas nuėjo iki Regento parko vartų ir pažvelgė vidun. Finkleris siūlėsi pavežti, bet jis atsisakė. Nenorėjo nugrimzti į didelio juodo Semo mersedeso odines sėdynes ir jausti, kaip pavydas šildo pasturgalį. Šiaip jis ne kentė automobilių, bet pavydėjo Semui mersedeso ir vairuotojo tomis naktimis, kai Semas žinojo prisigersi – ar tai protinga? Ar jis norėjo mersedeso? Ne. Bet norėjo vairuotojo naktims, kai žinojo, kad prisigers? Ne. Jis norėjo tik žmonos, o Semas tokios nebeturėjo. Tai ką gi Semas turėjo, ko neturėjo jis? Nieko.

Galbūt išskyrus savigarbą.

Tai irgi reikėjo paaiškinti. Kaip galėjai kurti laidas susiedamas Bležą Paskalį su prancūziškais bučiniais ir išlaikyti savigarbą? Atsakymas – negalėjai.

Bet jis vis dėlto galėjo.

Gal tai net nebuvo savigarba. Gal savastis neturėjo su tuo nieko bendra, galbūt tai iš tiesų buvo laisvė nuo savęs ar bent nuo to, kaip Treslou suvokė savastį – kuklų suvokimą apie mažą vietelę visatoje, apsuptą spygliuotos teisių ir apribojimų vielos. O Semas, kaip ir jo artistas vaistininkas tėvas, neėmė nesėkmių į galvą, turėjo kažkokio imponantiško akiplėšiškumo, kuris, Treslou manymu, buvo finklerių paveldo dalis. Tai buvo paprasčiausiai užkoduota finklerių genuose kartu su kitomis finklerių savybėmis, apie kurias nemandagu šnekėti.

Tie finkleriai – ir Liboras – vis tiek įsiverždavo ten, kur nefinkleriai žengti nedrįso. Pavyzdžiui, tą vakarą, kai nesiklausė muzikos, jie diskutavo apie Vidurio Rytus, išskyrus Treslou, kuris, skirtingai nei Semas ir Liboras, manė neturįs jokios teisės turėti nuomonę apie dalyką, kuris su juo tiesiogiai nesusijęs. Bet ar jie iš tikrųjų žinojo daugiau nei jis – ir jeigu žinojo, kodėl tuomet nesutiko dėl kiekvieno aspekto – gal jie tik nesidrovėjo savo pačių nežinojimo?

– Prasideda – holokaustas, holokaustas, – sakydavo Finkleris, kai tik kalba pasisukdavo apie Izraelį, net jei Treslou buvo įsitikinęs, kad Liboras holokausto net nepaminėjo.

Treslou pripažino, kad galimybė, jog žydai neprivalėjo paminėti holokausto, kad paminėtų holokaustą, egzistavo visada. Galbūt jie sugebėdavo holokaustą vienas kitam perduoti žvilgsniu. Bet Liboras nežiūrėjo taip, lyg mėgintų mintimis transliuoti holokaustus.

O Liboras savo ruožtu atsakydavo:

– Nagi, nagi, dar žydiškų kalbų apie neapykantą sau.

Nors Treslou niekada neteko sutikti žydo ar apskritai ko nors, kas nekęstų savęs mažiau nei Finkleris.

Vėliau jie puolė elgtis taip, lyg pirmąkart tardytų vienas kitą ir plėšytų pateikiamus argumentus į skutelius, o nieko neišmanantis Treslou žinojo, kad jau dešimtis metų kalbama apie tuos pačius dalykus. Ar bent jau nuo to laiko, kai Finkleris ėmė mokytis Oksforde. Finkleris buvo toks aršus sionistas, kad, prasidė-

jus Šešių dienų karui, mėgino įstoti į Izraelio karines oro pajėgas, nors tuo metu buvo vos septynerių.

– Neteisingai atsimeni, ką tau sakiau, – pataisė Finkleris Treslou, kai šis priminė jam apie įvykį. – Mėginau įstoti į Palestinos karines oro pajėgas.

– Palestina neturėjo karinių oro pajėgų, – atsakė Treslou.

– Būtent.

Liboro pozicija dėl Izraelio be „l“ ir su trimis „r“ – Isrrrae – buvo, kaip Treslou girdėjo vadinant, gelbėjimosi valties pozicija.

– Ne, niekada ten nebuvo ir nenorėčiau, – sakė jis, – bet net mano amžiaus laikas, kai nebebus kur eiti, turbūt ne už kalnų. Tokia istorijos pamoka.

Finkleris apskritai neleido sau vartoti žodžio „Izraelis“. Nebuvo jokio Izraelio, tik Palestina. Kartais Treslou net girdėdavo jį vadinant ją Kanaanu. Tačiau izraelitai būti privalėjo, kad galima būtų atskirti kaltininkus nuo aukų. Jei Liboras tarė Izraelį kaip šventažodį, lyg Dievo kostelėjimą, Finkleris tarp „a“ ir „e“ įterpdavo jūrligišką „y“ – Izrayelis – tarytum žodis pažymėdavo vieną iš ligų, nuo kurių jo tėvas išrašydavo savo stebuklingąją piliulę.

– Istorijos pamoka! – purkštavo. – Istorijos pamoka tokia, kad izraelitai dar niekada nesikovė su priešu, kuris nuo tokios kovos nesustiprėja. Istorija moko, kad galiausiai peštukai nugali save.

– Tai kodėl ne paprasčiau tiesiog laukti, kol tai nutiks? – pamėgino įsiterpti Treslou. Jam taip ir nepavyko suprasti, ar Finkleris nekenė Izraelio dėl pergalių, ar dėl artėjančio pralaimėjimo.

Nors ir nekenė kitų žydų už jų klaniškumą Izraelio atžvilgiu, Finkleris negalėjo nuslėpti paniekos Treslou vien už drįsimą kaip prašalaičiui turėti nuomonę.

– Dėl kraujo, kuris bus pralietas, kol sėdėsime rankas sudėję, – taškydamas Treslou savo panieką, atsakė jis. O tada kreipėsi į Liborą:

– Ir dėl to, kad man, kaip žydui, gėda.

– Pažiūrėk į jį, – tarė Liboras, – demonstruojantį savo gėdą nežydiškajam pasauliui, kuriam yra ir svarbesnių dalykų, ar ne, Džiuljenai?

– Na, – pradėjo Treslou, bet tik tiek nežydiškojo pasaulio rūpesčių jiems ir terūpėjo išgirsti.

– Kokią teisę turi sakyti, kad kažką „demonstruoju“? – panoro sužinoti Finkleris.

Bet Liboras neatlyžo.

– Argi jie nepakankamai myli tave už parašytas knygas? Ar privalo mylėti dar ir už sąžinę?

– Man nereikia niekieno meilės. Ieškau teisingumo.

– Teisingumo? Ir dar vadiniesi filosofu! Tu tik ieškai malonios teisuoliškumo šilumos, užplūstančios tą žodį pavartojus. Paklausk: buvau tavo mokytojas ir tinku tau į tėvus; gėda – asmeninis reikalas. Reikia pasilaikyti ją sau.

– Taip, žinoma, šeimos argumentas.

– O kuo blogi šeimos argumentai?

– Kai tavo šeimos narys neteisingai elgiasi, argi ne tavo, Liborai, pareiga jam apie tai pranešti?

– Pranešti – taip. Boikotuoti – ne. Kam reikėtų boikotuoti savo paties šeimą?

Ir taip, iki kol nesugrįždavo moterų paguodos stokojančių vyrų poreikiai – dar viena stiklinė portveino, dar vienas nereikalingas žygis į tualetą ir snūstelėjimas po valgio.

Stebintį viską iš pašalės Treslou pavydžiaai glumino jų finkleriškumas. Toks pasitikėjimas savimi, įsitikinimas savo teisumu, nepaisant to, ar Liboras buvo teisus manydamas, kad Finkleris tenori būti pripažintas tarp nefinklerių.

Kad ir ko norėjo Semas Finkleris, Džiuljeną Treslou jis visuo met priversdavo jaustis blogai, tarsi nuo kažko atribotą ir meluojantį savo paties daliai, apie kurios egzistavimą nė nenutuokė. Mokykloje taip pat. Finkleris versdavo jį jaustis tuo, kuo jis nebuvo. Kažkokiu klounu. Nesuvokiama.

Treslou buvo laikomas gražiu, tik tai buvo sunku paaiškinti; jis priminė gražius žmones. Iš dalies dėl simetrijos. Jo veidas buvo simetriškas. Ir dėl tvarkingumo. Jis gerai rengėsi, visai kaip... kas ten toks? O Finkleris, kurio tėvas kviesdavosi klientus tam, kad šie trenktų jam į pilvą, nebijojo priaugti svorio, jo pilvas

neretai sprausdavosi pro marškinius, jis spjaudydavo į filmavimo kamerą filmuojant laidos įžangą, eidavo savo milžiniškomis kojomis krypuodamas gatve, kai sunkvežimis su skalbiniais partrenkdavo Rolandą Bartesą, ar lauku, kur sklypą turėjo Hobsas. O kai Finkleris sėsdavosi, atrodė, kad dėl savo masės pargriusit prekiautojas prieskonių turguje. Ir nepaisant viso to, jis, Treslou, jautėsi esąs klounas!

Ar dėl to kalta filosofija? Kas keletą metų Treslou vis nusprendavo pamėginti ją susidomėti. Užuoat pradėjęs nuo pradžių, nuo Sokrato, ar iškart metęsis prie epistemologijos, jis nusipirkdavo ką nors, kas panėšėjo į aiškų dalyko įvadą – parašytą Rodžerio Skrutono²¹ ar Brajana Magi²² – tik dėl savaimės suprantamų priešasčių ne Semo Finklerio. Iš pradžių tokia savišvieta sekdavosi gerai. Dalykas visai neatrodydavo sudėtingas. Tačiau netrukus, visuomet maždaug tuo pat metu, jis susidurdavo su sąvoka ar mintimi, kurios nesugebėdavo suprasti, kad ir kiek laiko praleisdavo stengdamasis ją iššifruoti. Pavyzdžiui, tokia frazė kaip „idėja, kildinama iš evoliucijos, kad ontogenezė atkartoja filogenezę“ nebuvo nepaprastai sudėtinga, bet kažkodėl priešinosi pastangoms ją suprasti, lyg jo mintyse pažadindama kažką užsispyrusio ar net nusikaltėliško. Arba pažadas pažvelgti į argumentą iš trijų požiūrio taškų, kurių kiekvienas turėjo penkis pagrindinius požymius, o pirmasis turėjo keturis išskirtinius aspektus. Tai prilygo atradimui, kad iš pažiūros sveiko proto žmogus, su kuriuo maloniai ir paprastai šnekučiavaisi, iš tikrųjų yra išprotėjęs. O jei ne išprotėjęs, tai sadistas.

Treslou kartą paklausė, ar Finkleriui kada nors teko susidurti su tokiu pasipriešinimu. Ne, nuskambėjo atsakymas. Finkleriui viskas atrodė labai prasminga. Taip manė ir jo knygas skaitę žmonės. Kaip kitaip galėjai paaiškinti, kodėl tų skaitytojų tiek daug?

²¹ Roger Scruton (g. 1944) – konservatyvus anglų filosofas ir rašytojas.

²² Bryan Edgar Magee (g. 1930) – garsus britų diktoriaus, politikas, poetas ir autorius, išgarsėjo populiarindamas filosofiją.

Tik atsisveikinant Treslou dingtelėdavo, kad senasis jo draugas troško draugijos. Liboras neklydo: Finkleris ieškojo meilės. Kad ir kiek turėtų skaitytojų, vyras be žmonos gali jaustis vienišas dideliame juodame mercedese.

Treslou pažvelgė į mėnulį ir atsidavė galvos svaiguliui. Jis dievino tokius šiltus vakarus su aukštu dangumi, vienišus ir atsiskyrėliškus. Įsikibo į grotas lyg norėdamas nuversti vartus, bet nieko nedarė, tik klausėsi parko kvėpavimo. Koks nors prašalaitis netgi galėjo jį palaikyti kokios įstaigos, kalėjimo ar psichiatrijos ligoninės gyventoju, beviltiškai besistengiančiu ištrūkti. Bet tokį elgesį galima buvo paaiškinti ir kitaip: galbūt jis beviltiškai stengėsi patekti vidun.

Galiausiai tik įsikibęs į vartus jis galėjo tvirtai stovėti ant kojų, toks buvo apsvaigęs ne nuo Liboro vyno, nors šio trims sielvartaujantiems vyrams pakako su kaupu, bet nuo gilių parko iškvėpimų jausmingumo. Prasižiojęs lyg įsimylėjęlis jis leido švelniam, lapų kvapo prisisunkusiam orui skverbtis gerklėn.

Kiek laiko praėjo nuo tada, kai tikrai atvėrė burną dėl mylimosios? Iš tikrųjų prasižiojo įkvėpti oro, surikti iš dėkingumo, staugti iš džiaugsmo ir baimės. Ar nebeliko daugiau moterų? Jis buvo įsimylėjęlis, ne mergišius, todėl nereiškė, kad nebeliko potencialių kandidačių į jo širdį. Bet atrodė, kad jų nebėra aplinkui ar kad jos staiga tapo atsparios gailėsčiai, tokios, kurios anksčiau sujaudindavo jo širdį. Jis matė merginų, atsitrenkiančių į jį gatvėje, grožį, žavėjosi jų kūno stiprumu, suprato, kodėl kitus vyrus traukia jų nerūpestingas paveikumas įspūdžiams, bet jam jos jau nebeturėjo tokio akinančio poveikio. Nebegalėjo įsivaizduoti jų mirštant savo rankose. Negalėjo dėl jų raudoti. O kai negalėjo raudoti, negalėjo ir mylėti.

Negalėjo net geisti.

Melancholija Treslou buvo neatsiejama nuo geismo. Jis klausė savęs, ar tai taip neįprasta. Ar jis vienintelis vyras, kuris, kad neprarastų moters, tvirtai laikosi jos įsikibęs? Ne dėl kitų vyrų. Šiaip jau dėl kitų jis labai nesijaudino. Tai nereiškė, kad visuo-

met juos nugalėdavo – iki šiol baisėjosi, kaip vangiai lango rėmus taisantis italas nušvilpė jam iš panosės moterį, – bet nepavydėjo. Nors trokšti svetimo mokėjo, taip, jis trokšdavo ir vis dar troško monoerotiškojo Liboro gyvenimo (kaip Liboras, pindamas garsumus savo kreivais čekiškais dantimis, sakydavo – elotikšrko), bet nepavydėjo. Vienintelis rimtas jo varžovas buvo mirtis.

– Turiu Mimi²³ kompleksą, – sakydavo jis draugams universitete.

Jie manė, kad jis juokauja ar apgaudinėja, bet tai buvo netiesa. Jis parašė rašomąjį darbą šia tema pasaulio literatūros paskaitai, kurias nusprendė lankyti susikirtęs per aplinkos sprendimų priėmimo kursą. Ir tik dėl to, kad „Bohema“ parašyta pagal Henrio Murgerio novelę. Dėstytojas parašė A už interpretaciją ir D už nesubrendėliškumą.

– Išaugsi, – atsakė Treslou, paklaustas, kodėl.

Ir pakėlė pažymį iki A++. Visus pažymius pakeldavo, jei tik studentai imdavo ginčytis. O kadangi ginčydavosi kiekvienas, Treslou svarstė, kodėl dėstytojai negalėjo tiesiog paskelbti A++ reglamentą ir sutaupyti laiko. Bet iš Mimi komplekso jis taip ir neišaugo. Keturiasdešimt devynerių vis dar smarkiai nuo jo kentėjo. Turbūt kaip ir visi operos mėgėjai?

Ir galbūt taip pat kaip visi prerafaelitų tapybos gerbėjai ir visi Edgaro Aleno Po skaitytojai kentėjo nuo Ofelijos komplekso. Mirtis anksti užklumpa gražią moterį – kas gali būti poetiškiau?

Kaskart Džiuljenui praėjus gluosnį arba upokšnį, arba, geriausia, gluosnį, augantį virš upokšnio – tai buvo visai netipiška Londone – jis išvysdavo vandenyje Ofeliją, išsiskleidusiais drabužiais, lyg undinę, dainuojančią savo melodingą baladę. Ji ir taip buvo apsupta vandens – ar yra kokia moteris labiau paskendusiusi mene? – bet Džiuljenas į tą potvynį greitai priliedavo ir savo ašarų.

Atrodė, lyg dievai (negalėjo sakyti Dievas, Dievo jis netikėjo)

²³ Dž. Pučinio operos „Bohema“ veikėja.

užkrovė jam našta turėti moterį visiškai ir išskirtinai, taip ją apglėbti, kad mirtis negalėtų rasti kelio, kaip ją pagrobti. Tais laikais, kai dar mylėdavosi, jis mylėdavosi tokia dvasia. Nieko nepaisydamas, be atvangos, it siekdamas palaužti bet kokias piktavališkas jėgas, besikėsinančias į moterį jo rankose. Treslou apkabinta, moteris galėjo jaustis amžinai apsaugota nuo blogio. Nusikalusi, bet saugi.

Kaip jos miegodavo po visko, tos Treslou garbintos moterys. Kartais budėdamas šalia manydavo, kad jos niekada nepabus.

Todėl neaišku, kodėl jos visada jį palikdavo arba priverisdavo jį palikti jas. Tai buvo jo gyvenimo nusivylimas. Pasmerktas būti dar vienu Orfėjumi, kuris susigrąžino mylimąją iš Hado ir paskutinę akimirką pažvelgė atgal, į viso gyvenimo ištikimybę jai, liedamas nepakeliamo sielvarto ašaras, kai ji paskutinį kartą nyko jo rankose, – „Mano meile, mano vienintele meile!“ – tačiau dabar tik apsimetinėjo kažkuo, kuo nėra, universaliu dubleriu, nesijaučiančiu taip, kaip kiti, priverstu ryti parko kvapus ir raudoti dėl svetimų praradimų, dėl kurių, tiesą sakant, visai neprivalėjo kankintis.

Todėl Liborui jis turbūt pavydėjo dar vieno dalyko: netekties sielvarto.

5

Jis stovėjo prie parko vartų maždaug pusvalandį, paskui atsargiai nužingsniavo atgal Vest Endo link, praėjo BBC pastatą – savo senąjį skolininką – ir Nešo bažnyčią, kurioje jis kartą įsimylėjo moterį žiūrėdamas, kaip ši uždega žvakę ir žegnojasi. Iš sielvarto, pamanė jis. Šviesos ir tamsos žaisme. Blausi kaip šviesa. Arba kaip jis pats. Nepaguodžiama. Jis ją paguostų.

– Viskas bus gerai, – sakytų. – Aš tave saugosiu.

Ji turėjo gražius skruostikaulius ir veik permatomą odą. Buvo tiesiog perregima.

Po dviejų savaičių intensyvios paguodos ji paklausė:

– Kodėl vis sakai, kad viskas bus gerai? Juk ir dabar viskas gerai.

Jis papurtė galvą.

– Mačiau tave degant žvakę. Eikš čia.

– Man patinka žvakės. Jos gražios.

Jis perbraukė ranka per jos plaukus.

– Mėgsti jų mirgėjimą. Mėgsti jų trumpalaikiškumą. Supran-
tu.

– Turi kai ką apie mane sužinoti, – pasakė ji. – Esu padegėja.
Nelabai rimta. Norėjau sudeginti bažnyčią. Liepsna mane jaudina.

Jis nusijuokė ir pabučiavo jos veidą.

– Nurimk. Nurimk, mano meile.

Pabudęs ryte suvokė du dalykus. Pirmasis – ji jį paliko. Ant-
rasis – degė jo paklodės.

Užuot ejęs Regento gatve, jis pasuko į kairę bažnyčios link, žengė tarp kolonų, pečiu liesdamas lygius gyvuliškus apvalumus, ir atsidūrė tarp mažų didmeninių drabužių parduotuvių Raiding Hauzo ir Litl Tičfyldo gatvėse, ir kaip visada stebėjosi, kaip greitai Londone viena komercinė veikla keisdavo kitą. Jo tėvas čia turėjo cigarečių ir cigarų parduotuvę – „Bernardas Treslou: rūkalai“ – todėl vieta buvo pažįstama ir miela. Ji visada Treslou kvėpės cigarais, visai kaip kvėpėdavo tėvas. Pigūs papuošalai, neskoningos rankinės ir pašminos šalikai vitrinose priminė romantinę nuotaiką. Neskubėdamas grįžti namo jis staiga apsi-
suko ir žengė atgal ir, kaip visada čia būdamas, stabtelėjo prie *J. P. Gaiveris ir Ko* – seniausio smuikų pardavėjo ir restauratoriaus parduotuvės šalyje. Nors tėvas griežė smuiku, bet Treslou – ne. Pats tėvas jį atkalbėjo.

– Tik nusiminsi, – sakė jis. – Pamiršk visa tai.

– Ką pamiršt?

Plikas, tamsaus gymio, tiesus it lenta Bernardas Treslou iš-
pūtė cigaro dūmus sūnui į veidą ir švelniai patapšnojo jam per galvą.

– Muziką.

– Tai ir violončelės negaliu turėti?

J. P. Gaiveris prekiavo nuostabiomis violončelėmis.

– Nuo violončelės bus tik dar liūdniau. Eik pažaisti futbolo.

Bet Džiuljenas eidavo skaityti romantiškų novelių ir klausytis devynioliktojo amžiaus operų. Tai tėvui taip pat nepatiko, nes visos Treslou skaitomos knygos ir klausomos operos gulėjo jo lentynose.

Po tokių mainų Bernardas Treslou nueidavo į savo kambarį pagriežti smuiku. Lyg nenorėdamas rodyti šeimai blogo pavyzdžio. Ar Treslou tik įsivaizduodavo, kad jo tėvas raudodavo įsiskniaubęs į smuiką?

Taigi Džiuljenas Treslou niekuo negrojo, nors kaskart praiedamas J. P. Gaiverio vitriną troško mokėti. Žinoma, po tėvo mirties bet kada galėjo pradėti mokytis. Tik pažiūrėkit į Liborą, kuris išmoko groti pianinu įžengęs į devintą dešimtį.

Bet Liboras turėjo kam groti, nepaisant to, kad ji jau buvo mirusi. O jis...

Kaip tik žiūrintį į smuikus, paskendusį melancholiškuose atspindžiuose, jį ir užpuolė: be įspėjimo jo kaklą sugriebė ranka, lyg kačių gaudytojas sučiupo brangią katę ant šaligatvio. Treslou krūptelėjo ir kaip katinas įtraukė galvą į pečius. Tik nesidraskė ir nekniaukė ar kitaip nesipriešino. Jis pažinojo gatvės žmones: elgetas, benamius, atstumtuosius. Įsivaizdavo, kad yra vienas iš jų. Ir jam miesto keliai ir šaligatviai kėlė grėsmę.

Seniau, kai dar neturėjo darbo ir lakstė paskui gražuolę, nesiskutusių labdaros darbuotoją su auskaru nosyje, su kuria, tikėjo, jam lemta būti laimingam arba nelaimingam: nesvarbu, kokiam, svarbiausia, kad buvo lemta, – jis savanoriškai padėjo benamiams ir jų vardu rašė skundus. Bet kai jie parašydavo skundus patys, jis nesugebėdavo pasipriešinti, tad sustingo, leidosi priremiamas prie lango ir apšvarinamas.

Leidosi?

Šis žodis visoje istorijoje suteikė jo vaidmeniui orumo. Viskas įvyko per greitai, kad jis būtų spėjęs ką nors pasakyti. Jį sugriebė, išmetė, pašalino.

Moteris.

Tačiau ne tai svarbiausia.

Bet tai, ką jis – vėliau dar kartą išgyvenant akimirkas – tikėjo, kad ji pasakė. Lengvai galėjo ir klysti. Užpuolimas įvyko per staigiai ir per trumpai, kad būtų galėjęs suprasti, kas (ir ar išvis kas nors) buvo pasakyta. Abejojo, ar pats išstenojo bent skiemenį. Ar tikrai jis tyliai su viskuo sutiko be jokio „Atstok!“ ar „Kaip drįsti?“ ar mažų mažiausiai „Gelbėkit!“? O tai, ką įsivaizdavo esant jos kalba, galėjo būti tik lūžtančios jo paties nosies, triuškinamų kremzlių ar iš krūtinės šokančios širdies garsai. Nepaisant to, garsų kratinyš nesiliovė visaip formotis ir reformuotis jo galvoje...

– Atiduok brangenybes, – įsivaizdavo, kad girdi ją sakant.

Keistokas moters prašymas vyrui, nebent ji kažko tokio jau buvo prašiusi ir dabar šis prašymas sugrįžo karčios, kerštingos ironijos dvasia:

– Atiduok brangenybes – dabar žinai, kaip jaučiasi moterys!

Universitete Treslou mokėsi dalyko, kuris vadinosi Patriarchatas ir politika. Jo metu dažnai girdėdavo sakant: „Dabar žinote, kaip jaučiasi moterys.“

O kas, jeigu jis visa tai išsigalvojo dėl kažkokios nepaaiškinamos vyriškos kaltės ir ji iš tikrųjų sakė „Tu esi Džiulsas²⁴ – pavartodama meilią pravardę, kuria jį pavadino motina?

Ir tai reikėjo paaiškinti, nes vargu ar jam tuo metu reikėjo sužinoti, kas esąs.

Gal taip tik norėjo parodyti, kad žino, kas jis toks: „Esi Džiulsas ir nemanyk, kad kada nors tai pamiršiu.“

Bet paskui buvo dar šis tas. Kažkas turėjo būti arba buvo, nes ji išvadavo jį nuo visų vertingų daiktų. Bet ar ji, siekdama visiškai pasitenkinti, nebūtų norėjusi, kad ir jis žinotų, kas ji? „Tavo vardas Džiulsas, o mano Džiuljeta – dabar atsiminsi mane, šikniau!“

Kuo ilgiau galvojo, tuo labiau dvejojo, ar jos išleistas garsas buvo „Tavo“ ar „Tu“. Bet atrodo, kad trumpesnis. Labiau „Tu“,

²⁴ *Džiuljenas* – Džiulsas – anglų k. žodžių žaismas, *jewels* – Jules.

o ne „Tavo“. Skambėjo smerktiniau. Labiau „Tu, Džiulsai“ nei „Tavo vardas Džiulsas“.

„Tu, Džiulsai“ kaip sakydama „Tu, Džiulsai, tu!“

Bet ką tai reiškė?

Kažkaip atrodė, kad ji neištarė „s“. Įtempęs retrospektyvią klausą jis mėgino ausimis pagauti „s“, bet nepavyko. Panašiausia, kad ji sakė „Tu, Džiule“. Ar „Tu, brangenybe²⁵“.

Bet ar dera pavadinti žmogų brangenybe ir sutalžius veidą jį apvogti?

Treslou taip nemanė.

Todėl sugrįžo prie „Tu, Džiule!“

Taip pat nepaaiškinama.

Nebent tuštindama jam kišenes ji pasakė: „Tu, Džiu!²⁶“

²⁵ Žodžių žaismas.

²⁶ Žodžių žaismas: *džiu* tariama kaip angl. žodis „jew“ – *žydas*.

DU

1

- Kokia tavo mėgstamiausia spalva?
- Mocartas.
- O koks tavo zodiako ženklas?
- Mano zoologijos žinios?
- Zodiako ženklas. Ženklas.
- A, Džeinė Rasel²⁷.

Taip prasidėjo pirmasis Liboro pasimatymas pradėjus našlauti.

Pasimatymas! Tai bent pokštas: jis – devyniasdešimties, ji – nė pusės tiek, ne, gal net nė trečdalis tiek neturinti. Pasimatymas! Bet ar yra koks kitas žodis?

Atrodo, kad ji nežinojo, kas ta Džeinė Rasel. Liboras svarstė, dėl ko taip nutiko: dėl vis dar girdimo akcento ar dėl suprasčiusios klausos. Jam nė į galvą nešovė, kad Džeinė Rasel galėtų būti pamiršta.

– R-a-s-e-l, – pasakė paraidžiui. – D-ž-e-i-n-ė. Graži, dideliais...

Jis padarė taip, kaip daro ar bent jau darydavo vyrai sverdami moters krūtų pilnumą, lyg prekiautojai rankose lygindami miltų maišus.

²⁷ Jane Russell (1921–2011) – amerikiečių kino aktorė, viena iš penktojo ir šeštojo dešimtmečio Holivudo sekso simbolių.

Ta mergina, jaunoji moteris, tas vaikas, nususuko. Liboras suvokė, kad ji neturi išraiškingos krūtinės ir turbūt įsižeidė dėl tokio prekybinio gesto. Nors, jei ir būtų turėjusi krūtinę, vis tiek būtų galėjusi įsižeisti. Kiek dalykų reikia prisiminti su moterimi, kurios nebuvai vedęs pusę amžiaus! Atsižvelgti į tiek visokių emocijų!

Užplūdo bąisus liūdesys. Jis norėjo iš viso to juoktis su Malke:

– Ir tada aš...

– Ne, Liborai, nejaugi tu...

– Taip, taip.

Matė ją prisidengiančią burną ranka – jo pirkti žiedai, jos lūpų putlumas, juodų plaukų bangavimas – ir norėjo, kad ji sugrįžtų, arba norėjo, kad viskas baigtųsi. Pasimatymas, nejaukumo jausmas, liūdesys, viskas.

Mergina buvo vardu Emili. Gražus vardas, pamanė. Tik gaila, kad dirbo Pasaulio naujienų tarnyboje. Iš tiesų kaip tik dėl to draugai juos ir supažindino. Ne glamonėtis prie guliašo ir koldūnų – austriškas ar vengriškas maistas buvo jo idėja: senas geras rajumas sušlamščia visas pokalbio pauzes – o pasikalbėti apie juos vienijusią instituciją, galbūt apie tai, kaip ji pasikeitė nuo to laiko, kai Liboras ten dirbo, galbūt tam, kad sužinotų, jog ji dirba su jo pažįstamų vaikais.

– Tik jei ji nėra viena iš tų pasipūtusių kairuolių, – įspėjo Liboras.

– Liborai!

– Galiu taip sakyti, esu čekas. Mačiau, ką daro kairieji. Ir mačiau visus pasipūtusius kairuolius BBC. Ypač moteris. Iš jų blogiausios – žydės. Tai mėgstamiausias jų apostazės kanalas. Pusė su Malke užaugusių merginų išnyko BBC. Jos prarado humoro jausmą, o ji prarado jas.

Jis taip pat galėjo sakyti „blogiausios – žydės“. Buvo vienas iš tų, kuriems galima.

Laimei, Emili nebuvo kairuoliškų pažiūrų žydė. Nelaimei, ji nebuvo ir kas nors daugiau. Tik prislėgta. Prieš dvejus metus nusižudė jos vaikinai Hjugas. Puolė po autobuso ratais kaip

tik tuo metu, kai ji laukė jo atvažiuojant Oldviče. Dar ir dėl to draugai pasirūpino jų susitikimu – žinoma, nesitikėdami kažko romantiško, bet tikėdamiesi, kad jie bent trumpai vienas kitą palinksmins. Bet iš jų dviejų – Emili ir Hjugo – Liboras jautėsi artimesnis Hjogui, negyvėliui po autobuso ratais.

– Kokios muzikos daugiausia klausai? – paklausė ji po ilgiausios, kokią tik galėjo išverti, koldūnų pauzės.

Liboras susimąstė.

Mergina susijuokė iš savo pačios absurdiškumo. Ant pleistru apvynioto piršto ji vyniojo negyvų plaukų garbaną.

– Kokios muzikos daugiausia klausėi? – pasitaisė ir išraudo lyg suvokusi, kad antrasis klausimas dar absurdiškesnis už pirmąjį.

Liboras pasuko prie jos ausį ir linktelėjo.

– Iš esmės aš nenoriu nieko drausti, – pasakė.

Ji įsispokojo į jį.

O Dieve, laiku prisiminė jis, ji norėd, kad būčiau prieš lapių medžioklę ir žvėrių takus, ir eksperimentus su gyvūnais, ir elektros lemputes. Bet pradėti melu beprasmiška – juk nebuvo jokių perspektyvų.

– Automobilius su keturiais varomaisiais ratais, – pasakė. – H raidės neištarimą žodžio gale – mano draudimai kultūriniai – pokalbius radijuje, socializmą, sportbačius, Rusiją – žinoma, bet ne kailinius. Jei būtum mačiusi Malkę šinšilos...

Ji tebespokojo. Jis išsigando, kad ji gali pravirkti.

– Ne, grupes, – pasakė galiausiai. Grupes.

Nusprendęs neminėti Čekijos filharmonijos, Liboras atsiduso ir parodė jai savo rankas. Šlakų subjaukota oda buvo tokia apdribusi, kad ji laisvai būtų galėjusi ją suimti ir dailiai nulupti lyg lengvai apskrudusio viščiuko odelę. Jo krumpliai buvo ištinę, o pirštų nagai geltoni ir užsilenkę.

Paskui jis perbraukė rankomis per plikę ir palenkė galvą. Jis visuomet buvo plinkantis vyras. Plikimas jam tiko. Dabar jau buvo švariai nupešiotas. Jis turėjo to labai seno žmogaus žavesio. Norėjo, kad jo viršugalvyje ji išvystų savo pačios atvaizdą, niūriame jo senovės veidrodyje apskaičiuotų jai likusį laiką.

Akivaizdu, kad ji nesuprato, ką jai norėjo parodyti. Kai demonstruodavo savo plikę Malkei, ji nublizgindavo ją savo rankove.

Ją tai jaudino. Ne tik galva, bet pats blizginimas.

Jie įsirengė butą Bydermajerio²⁸ stiliumi. Liboro ir Malkės skoniai nesutapo (nors Malkė ir turėjo Bydermajerių kraujo), ji patenkino smulčiojo Europos buržua troškimą.

– Primena mūsų rašomąjį stalą, – sakydavo ji jam. – Jis taip pat atrodo gerai nupoliruotas.

Jam atrodė linksma būti jos baldu.

– Gali darinėti mano stalčius, kai tik tau patinka, – sakydavo.

O ji juokdavosi ir pliaukštelėdavo jam savo rankove. Galiausiai jie ėmė kalbėtis nešvankiai. Taip gynėsi nuo tragizmo.

– Atleisk, – lankstydamas servetėlę tarė merginai. – Tai ne-teisinga tavo atžvilgiu.

Jis pakvietė padavėją ir tik tada prisiminė, kaip derėjo pasielgti.

– Juk nenori deserto, ar ne, Emili? – paklausė ir apsidžiaugė, kad atsimena jos vardą.

Ji papurtė galvą.

Jis sumokėjo.

Išsiskyrus palengvėjo jiems abiem.

2

– Draugija būtų ne pro šalį, bet negaliu prisiversti jos susirasti, – pasakė jis Treslou telefonu.

Praėjo savaitė nuo jų vakarienės kartu. Treslou nepapasakojo Liborui apie užpuolimą. Kam jį jaudinti? Kam gąsdinti jį pavojais savo paties rajone?

²⁸ Bydermajerių era (*Biedermeier era*) vadinamas laikotarpis Vidurio Europoje nuo 1815 iki 1848, dažniausiai vartojamas norint apibūdinti tuo metu vyravusius meno (literatūros, muzikos, vaizduojamųjų menų, interjero dizaino) stilius.

Ne dėl to, kad Liborą reikėjo saugoti. Treslou žavėjosi jo drąsa: pasipuošė, nuėjo į pasimatymą, paplepėjo. Įsivaizdavo jį apsi-
rengusį savo Deivido Niveno²⁹ drabužiais: dailiu baltu polo stiliaus golfu ir mėlynu švarku su netikromis kariškomis sagomis. Daugelis Liboro amžiaus vyrų vilkėdavo žalsvais – sergančiųjų spalvos – škotiško tvido švarkais ir per trumpomis kelnėmis. Tai Treslou visuomet glumino ir kėlė nerimą – sulaukę tam tikro amžiaus vyrai imdavo mažėti, bet kaip tik tuo metu kelnės ir pasidarydavo per trumpos. Ir paaiškink, kad gudrus.

Tik ne Liboras. Ar bent jau ne Liboras, susiruošęs susitikti su draugu ar moterimi. Jis tebebuvo dendis iš vidurio Europos. Tik kalbėdamas telefonu buvo savo amžiaus. Tarytum telefonas išfiltruodavo visas kitas savybes – komiškumą, drąsą, rankų judesius – ir likdavo tik senas, gerklinis plėšomo popierinio rankšluosčio garsas. Kai kalbėdavo su Liboru telefonu, Treslou mokėdavo įsivaizduoti jį gyvą, elegantišką su savo polo stiliaus golfu, bet garsas vis tiek slėgė. Jis girdėdavo kalbant numirėlį.

– Neabejoju, kad nebuvo taip skausminga, kaip vaizduoji, – pasakiau.

– Tu ten nebuvai. Visų blogiausia, kad buvo net nepadoru.

– Kodėl? Ką darėte?

– Turiu omeny netinkama.

– Kodėl? Ką darėte?

– Turiu omenyje, kad neturėjau sutikti su ja susitikti. Tik apgaudinėjau save. Nenoriu būti su kita moterimi. Negaliu pažvelgti į kitą nelygindamas.

Kol Malkė buvo gyva, Liboras pinigineje nešiodavosi jos nuotrauką. Jai mirus, pasiliko nuotrauką mobiliajame telefone. Nors ir retai tenaudojo jį pagal paskirtį – pernelyg sunkiai sekėsi perskaityti, kas parašyta ant klavišų, – į nuotrauką žvilgčiodavo šimtus kartų per dieną, atlenkinėdamas ir užlenkinėdamas dangtelį pokalbio viduryje. Technologijų padovanotas vaiduok-

²⁹ James David Graham Niven (1910–1983) – britų aktorius ir rašytojas.

lis jo niekada neapleisdavo. Tiksliau, padovanotas Finklerio, nes būtent jis tą nuotrauką ten įkėlė.

Liboras rodė Treslou nuotrauką telefone – Malkė neatrodė sena, bet tokia, kokia buvo ką tik pradėjusi bendrauti su Liboru. Besišypsančios, šelmiškos, dėkingos ir garbinančios jos akys buvo kiek apsiblausiusios, lyg rūke, – nebent tai tebuvo Treslou re-gėjimą temdantis rūkas.

Treslou įsivaizdavo, kaip Liboras sėdėdamas pasimatyme po stalu vis atlenkdavo telefono dangtelį ir žiūrėdavo į Malkę, net kai mergina klausinėjo apie zodiako ženklus ir mėgstamiausias grupes.

– Turbūt merginai buvo linksma, – ironiškai burbtelėjo Treslou.

– Patikėk, nebuvo. Atsiprašydamas nusiunčiau jai gėlių.

– Liborai, dėl to ji tik pamanyt, kad nori tęsti bendravimą.

– Ech jūs, anglai! Tik pamatot gėlę ir iškart manot, kad jums peršasi. Patikėk manimi, nepamanys. Prisegiau raštelį.

– Tik pasakyk, kad buvai mandagus.

– Žinoma. Tik norėjau, kad ji pamatytų, kokia kreiva mano rašysena.

– Kaip tik dėl to ji ir gali pamanyti, kad tave sudomino.

– Nereiks jai nieko manyti. Parašiau, kad esu impotentas.

– Ar būtina buvo leisti į tokius asmeniškumus?

– Tik taip galėjau užkirsti kelią asmeniškumams. Juk neparašiau, kad dėl jos toks tapau.

Kalbėdamas apie impotenciją Treslou susigėdo. Ne vien dėl to, kad visai neseniai moteris atėmė iš jo vyriškumą. Jo tiesiog taip neauklėjo, kaip, atrodo, auklėjo finklerių vyrus – kalbėtis apie seksualinius dalykus su tais, su kuriais nesimylėjo.

– Šiaip ar taip... – pasakė.

Bet Liboras nepastebėjo, kad jis susigėdo.

– Iš tiesų nesu impotentas, – tęsė jis, – nors tai man primena laiką, kai toks buvau. Dėl Malkės. Ar esu pasakojęs, kad ji susitiko su Horovitzu?

Treslou klausė savęs, kas dabar bus.

– Nepasakojai, – nedrąsiai atsakė, nenorėdamas parodyti, kad ragina Liborą pasakoti.

– Taigi, susitiko. Netgi du kartus. Kartą Londone ir kartą Niujorke, *Carnegie Hall* salėje. Jis pasikvietė ją į užkulisius. Ji pavadino jį „Maestro“. „Ačiū, Maestro“, pasakė, ir jis pabučiavo jos ranką. Ji sakė, kad jo rankos buvo šaltos kaip ledas. Visada jam to pavydėjau.

– Jo šaltų kaip ledas rankų?

– Ne, kad ji pavadino jį Maestro. Ar tau tai neatrodo keista? Treslou susimąstė.

– Ne, – atsakė. – Neatrodo. Joks vyras nenori, kad jo mylimoji vadintų kitus vyrus Maestrais.

– Bet kodėl ne? Jis buvo maestro. Juokinga. Juk net negalėjau su juo varžytis. Nesu joks maestro. Bet paskui tris mėnesius negalėjau. Nesistojo. Negalėjau priimti iššūkio.

– Taip, tikrai juokinga, – pasakė Treslou.

Kartais net toks senas ir garbus finkleris kaip Liboras priversdavo jį jaustis benediktinų vienuoliu.

– Žodžių galia, – tęsė Liboras. – Maestro – ji vadina jį Maestro, o aš galiu ir pimpalo neturėt. Bet klausyk, ar nori nueit šįvakar kur nors pavalgyt?

Antrąkart šią savaitę! Visai neseniai jie net dukart per metus nesusitikdavo. Tačiau net dabar, kai juos vėl suvedė našlystė, jie nesimatydavo net dukart per mėnesį. Nejau Liboro reikalai tokie prasti?

– Negaliu, – pasakė Treslou.

Nesugebėjo prisipažinti draugui, kad iš tikrųjų negalėjo dėl to, kad turėjo mėlynę paakyje, galbūt lūžusią nosį ir vos ant kojų pastovėjo.

– Turiu kai ką nuveikti.

– Ką?

Tokius klausimus uždavinėti gali tik tada, kai tau beveik devyniasdešimt.

– Kai ką, Liborai.

– Pažįstu tave. Niekada nesakai „kai ką“, jei iš tikrųjų turi kai ką nuveikti. Visada pasakai, ką. kažkas negerai.

– Tu teisus, neturiu ką veikti. Tai ir yra negerai.

– Tai eime pavalgyti.

– Negaliu, Liborai. Atleisk. Turiu pabūti vienas.

Tai buvo užuomina į vienos iš garsiausių Liboro pramogų verslo knygų pavadinimą. Neoficialią Gretos Garbo biografiją, su kuria, sklido gandai, Liboras kadaise buvo užmezgęs romaną.

– Su Garbo? – sušuko Liboras Treslou kartą paklausus, ar tai tiesa. – Neįmanoma. Kai susitikome, jai jau buvo per šešiasdešimt. Ir ji atrodė kaip vokietė.

– Ir ką?

– Šešiasdešimt jau buvo man per sena. Šešiasdešimt man vis dar būtų per sena.

– Ne to klausiau. Klausiau dėl to, kad ji atrodė kaip vokietė.

– Džiuljenai, žiūrėjau jai tiesiai į akis. Taip, kaip dabar žiūriu į tavąsias. Patikėk – tai buvo teutonės akys. Lyg žiūrėtum į šaltos šiaurės dykynes.

– Liborai, tu ir pats kilęs iš šaltos vietos.

– Prahoje karšta. Šalti tik šaligatviai ir Vltava.

– Net jei tai ir tiesa, nesuprantu, kodėl tai kliudė. Juk ji – Greta Garbo!

– Kliudytų, jei būčiau galvojęs apie romaną su ja. Arba ji su manimi.

– Negalėjai nė pagalvoti apie romaną su į vokietę panašia moterimi?

– Pagalvoti galėjau. Bet ne turėti.

– Net Marlenos Dytrich?

– Ypač ne jos.

– Kodėl ne?

Liboras sudvejojo, atidžiai tyrinėdamas seno savo mokinio veidą.

– Kai kurių dalykų tiesiog nedarai, – atsakė. – Be to, mylėjau Malkę.

Treslou įsiminė šį pasakymą. Kai kurių dalykų tiesiog nedarai. Ar jam kada nors pavyks išsiaiškinti visus finklerių daro-

mus ir nedaromus dalykus? Vieną akimirką pokalbis baisiai nešvankus, kitą – tikslus iki pat etninių erotinių detalių.

Bet šį kartą, telefonu, Liboras užuominą ignoravo.

– Vieną dieną, kai neturėsi kito pasirinkimo, gailėsi norėjęs pabūti vienas, Džiuljenai.

– Jau gailiuosi.

– Tai išeišk pažaisti. Arba tu, arba kas nors, norintis sužinoti mano zodiako ženklą.

– Liborai, aš noriu sužinoti tavo zodiako ženklą. Tik ne šiandakt.

Jis jautėsi kaltas. Nedera atsakyti senam neviltin puolusiam impotentui.

Bet jam reikėjo išsigydyti savo paties impotenciją.

3

Nieko nesapnuojantis Finkleris susapnavo sapną.

Susapnavo, kad kumščiaavo savo tėvui į pilvą.

Mama rėkė jam liautis. Bet tėvas tik juokėsi ir šaukė: „Stipriau!“

– *Los berniuką allein*, – liepė jis žmonai.

Taip parodijuodamas jidiš sakė „Palik berniuką ramybėje“.

Kai tėvas taip kreipėsi į Finklerį, šis atsuko jam nugarą. Finkleris nesuprato, kodėl jo tėvas, įgijęs išsilavinimą Anglijos universitete ir šiaip saldžiakalbis – mokytas tvirtų religinių įsitikinimų žmogus – turėjo savo parduotuvėje skėščiodamas rankomis ir rėkaudamas prasčiokų kalba vaidinti juokdarį. Kitus žmonės žavėjo šios jaudinančios žydiškos pramos, bet tik ne Finklerį. Jis turėjo išeiti.

Bet sapne jis niekur nėjo. Sapne sutelkė visas jėgas ir nepaliaujamai smūgiavo tėvui į pilvą.

Pilvui prasivėrus jis pabudo. Pamatęs kraujo jūroje į jį plaukiantį vėžį Finkleris daugiau sapnuoti nebegalėjo.

Liborui paskambinus jis taip pat nustebo. Kaip ir Treslou, nusiminė, kad Liboras panoro draugijos antrą kartą tą pačią savaitę, bet sugebėjo būti sukalbamesnis nei draugas. Galbūt dėl to, kad ir jam reikėjo draugijos dukart per savaitę.

– Atvažiuok, – pasiūlė. – Užsakysiu kinų maisto.

– Jau ir kiniškai kalbi?

– Labai juokinga, Liborai. Lauksiu tavęs aštuntą.

– Ar tikrai nori?

– Aš filosofas, nesu dėl nieko tikras. Bet atvažiuok. Tik neat-sivesk Sanhedrino³⁰.

Sanhedrinas buvo senovės Izraelio teisėjai. Finkleris buvo nenusiteikęs kalbėtis apie Izrayelį. Tik ne su Liboru.

– Pažadu, apie tai – nė žodelio. Tik tuo atveju, kad nebus tavo nacių draugų, vagiančių mano vištieną su juodųjų pupelių padažu. Ar atsiminsi, kad mėgstu vištieną su juodųjų pupelių padažu?

– Liborai, aš neturiu draugų nacių.

– Vadink juos kaip nori.

Finkleris atsiduso.

– Būsim dviese. Atvažiuok aštuntą. Bus vištienos su anakar-džių riešutais.

– Juodųjų pupelių padažu.

– Koks skirtumas.

Jis paruošė dvi lėkštes, prie kiekvienos pridėdamas senovinius raginius pagaliukus. Tai buvo viena iš paskutinių dovanų žmonai, iki šiol nenaudota. Rizikinga, bet jis nutarė rizikuoti.

– Labai gražūs, – švelniai pastebėjo Liboras kaip našlys našliui.

– Reikia arba jų atsikratyti, ko nesugebu padaryti, arba jais naudotis. Nėra prasmės atidaryti niekad nenaudotų daiktų mau-zoliejaus. Tailer lieptų juos naudoti.

– Daug sunkiau su suknelėmis, – pasakė Liboras.

Finkleris be garso nusijuokė.

³⁰ Sanhedrinas – iki V a. veikusi žydų politinė institucija, taip pat aukščiausioji teisinė institucija.

– Kuo ypatingos niekada moterų nevilketos suknelės? – paklausė Liboras. – Juk sunkiau turėtų būti su tomis, kurios mena apie moters figūrą ir šilumą, vis dar kvepia jų kvepalais, prie kurių neprisiverti prisiliesti. Bet su nevilketomis sunkiau.

– Na, ar ne akivaizdu? – tarė Finkleris. – Kai žvelgi į niekada Malkės nevilketą suknelę, matai ją gyvą ir naują joje.

Liboras neatrodė įtikintas.

– Kažkoks pasenęs požiūris.

– Nieko bloga atsigręžti į senienas.

– O, puikiai žinau. Nieko kita ir nedarau. Nuo tada, kai mirė Malkė, atrodo, kad mano galvą kažkas atbulai įstatė. Tai tavo paaiškinimas apie nenaudotų daiktų liūdesį man pasirodė pasenęs. Kai pamatau nedėvėtą suknelę, o Malkė tiek daug jų turėjo – saugojo jas ypatingoms progoms, kurios taip ir nepasitaikė, kai kurios vis dar su etiketėmis, lyg dar galėtų jas gražinti į parduotuvę – galvoju apie iš jos pavogtą ateitį. Žvelgiu į jos nenugyventą gyvenimą, į Malkę, kokia ji negalėjo būti, o ne į Malkę, kokia buvo.

Finkleris klausėsi. Malkė mirė aštuoniasdešimties. Kiek dar gyvenimo Liboras galėjo jai įsivaizduoti? Tailer nė penkiasdešimties nesulaukė. Tai kodėl jis negalėjo jausti to, ką jautė Liboras? Nors ir įsitikinęs, kad nebuvo pavydžios prigimties – ko jam, kai viskas pasakyta ir padaryta, bepavydėti? – vis tiek pavydėjo ne ilgesnio Malkės gyvenimo, o Liboro sielvarto spindulio. Jis negalėjo kaip Liboras apraudoti ateities. Jis nesiilgėjo tos Tailer, kokia ji niekada netapo, o tik tos, kokia buvo.

Jis pamėgino išmatuoti savo, kaip sutuoktinio, vertę, lygindamasis su senuoju Liboru, kuris visada, tiesa, džiaugsmingai, bet rimtai teigė esąs idealus vyras, kuris atsisakė permiegoti su gražiausiomis Holivudo moterimis.

– Supranti, jos norėjo manęs ne dėl to, kad esu gražus, o dėl to, kad jas prajuokindavau. Kuo gražesnė moteris, tuo daugiau jai reikia juoktis. Štai todėl žydams visada taip gerai sekėsi. Bet nesunkiai joms atsispyriau. Nes turėjau Malkę, gražesnę už jas visas kartu sudėjus. Kuri prajuokindavo mane.

Kas žino, kaip ten iš tikrųjų buvo?

Liboras pasakojo, kaip jam vidury nakties skambindavo žūt-būt juoko ištroškusi, bet vis tarptautines laiko juostas painiojanti Merlin Monro – Liboro istorijose visos gražios moterys nežinodavo, kiek valandų. Visada atsiliepdavo Malkė. Telefonas buvo jos lovos pusėje. „Merlin tavęs ieško“, sakydavo nuobodžiaujančiu, mieguistu balsu ir žadindavo vyrą. Ir vėl ta sukništa Merlin.

Malkė nėkart nesuabejojo jo ištikimybe, taip tvirtai ja tikėjo. Tad ar dėl tos ištikimybės – be nuoskaudų ir trūkumų, kaip tvirtino Liboras, ištikimybės, sklidinios švelnios palaimos, – Liboras buvo atleistas nuo sąžinės graužaties? Prisiminus žmoną Finklerį apimdavo kaltės jausmas, o kaltė egzistavo tik praeityje. Jeigu Liboras nemelavo, tai jis galėjo be kaltės sielvartauti dėl ateities, kurios jiems su Malke, nors jau pasenusiems, neteko patirti. Ateitis, kurios negali turėti, egzistuoja visada, nesvarbu, kiek tau metų. Esmė ta, kad esant laimingam, gyvenimo niekada negana. Niekada neturi tiek daug laimės, kad nenorėtum dar šiek tiek. Liūdesys liūdesiui nelygu, bet Finkleris nežinojo, kas labiau verta pagarbos, jei tik liūdesį įmanoma gerbti – jaustis netekus tau priklausiusios laimės ar išvis niekada jos neturėjus. Bet būti Liboru atrodė daug geriau.

Ir turbūt tik dėl to, kad geriau turėti tokią žmoną kaip Malkė. Finkleris stengėsi nusikratyti šios minties, bet negalėjo: ištikimybei reikia dviejų žmonių, nors jis nedrįstų teigti, kad Tailer nebuvo to verta, su ja tikrai nebuvo lengva. Gal dėl to nesijautė taip, lyg iš jo būtų atimta ateitis su Tailer? Nes nebuvo tikras, kad tokia galėjo būti? Ir kas kaltas?

– Ar kada nors klausei savęs, – valgant svarstė jis, – ar gerai viską darai?

– Ar gerai sielvartauju?

– Ne. Na, taip, bet ne tik. Viską. Ar kada pabundi ryte ir klausai savęs, ar stengeisi iš gyvenimo pasiimti visa, kas geriausia? Ne moralės požiūriu. Ar ne tik moralės požiūriu. Tiesiog ar iš savo galimybių išspaudai viską, ką galėjai?

– Keista iš tavęs girdėti tokį klausimą, ypač iš tavęs, – atsakė

Liboras. – Pamenu, buvai gabus mokinys, pakankamai teisingas. Bet gabių mokinių daug ir niekada nebūčiau pamanęs, kad pasieksi to, ką pasiekei.

– Nori pasakyti, kad man akiai pasisekė.

– Visai ne, visai ne. Bet, mano nuomone, tau geriau nei kitiems pavyko atsiskleisti. Tavo vardas žinomas...

Pamalonintas Finkleris į komplimentą tik numojo ranka. Kam rūpi tas žinomas vardas? Jo skruostus užliejusi pasitenkinimo banga turbūt buvo visai ne pasitenkinimas, o tik sumišimas. Žinomas vardas – dėl Dievo meilės. Žinomas vardas! Jis susimąstė, kiekgi žmonių kaip tik šiuo metu mini jo vardą? Kiek žmonių turi paminėti vardą, kad jis taptų žinomas?

– Tik pagalvok apie Džiuljeną, – tęsė Liboras, – kaip jis turėtų būti nusivylęs savo gyvenimu.

Finkleris padarė kaip paprašytas. Dvi monetos dydžio dėmelės ant skruostų išaugo sulig dviem liepsnojančiom saulėm.

– Taip, Džiuljenas. Bet jis juk visada kažko laukė, ar ne? Aš niekada nieko nelaukiau. Tik ėmiau. Turėjau tą žydišką bruožą. Kaip ir tu. Turėjau greitai kažko pasiekti, kol dar buvo laiko. Bet tai tik reiškia, kad tai, ką sugebu padaryti, jau padariau, o Džiuljeno laikas galbūt dar ateis.

– Ir tave tai gąsdina?

– Kaip gąsdina?

– Bijai, kad galiausiai jis tave aplenks? Vis dėlto buvote artimi draugai. Artimi draugai visada bijo būti nugalėti prie finišo linijos. Su draugu taip iki pat galo.

– O ar bijai, kad kas nors galėtų aplenkti tave, Liborai?

– Ai, su manimi tikrai viskas baigta. Mano varžovai seniai mirę.

– Na, Džiuljenas man į pakaušį nekvėpuoja, ar ne?

Liboras prisimerkęs tiriama žvelgė į jį it senas kranklys krauju pasrūvusiomis akimis, besidairantis lengvo grobio.

– Nori pasakyti, neatrodo, kad jis greitai taps žinomas? Tiesa. Bet yra kitų sėkmės kriterijų.

– O Dieve, tai aišku.

Jis nutilo susimąstęs dėl Liboro žodžių. Kiti kriterijai, kiti kriterijai... Bet nieko negalėjo sugalvoti.

Liboras svarstė, ar bus perlenkęs lazda. Atsiminė, koks jautrus jis buvo sėkmės klausimu Finklerio amžiaus. Nutarė pakeisti temą ir ėmė iš naujo tyrinėti lazdeles, kurias Finkleris dovanojo žmonai.

– Tikrai labai gražios, – pratarė.

– Ji sakydavo, kad norėtų jas kolekcionuoti, bet taip ir nepradėjo. Dažnai kalbėdavo apie kolekcionavimą, bet nieko nesiimdavo. Klausdavo, kokia prasmė. Laikiau tai asmeniniu įžeidimu. Kad mūsų gyvenimas kartu nevertas ko nors kolekcionuoti. Ar manai, kad ji žinojo, kas jai nutiks? Ar norėjo, kad taip nutiktų?

Liboras nusuko žvilgsnį. Staiga pasigailėjo atėjęs. Negalėjo pakęsti dar ir svetimo sielvarto dėl žmonos.

– Tokių dalykų negalime žinoti, – atsakė. – Žinome tik ką patys jaučiame. O kadangi likome tik mes, tik mūsų jausmai ir svarbūs. Geriau jau pakalbėtume apie Isrrrae.

Jis tyčia pridėjo dar vieną „r“, norėdamas paerzinti draugą tragizmo dėlei.

– Liborai, juk žadėjai.

– Tada apie antisemitus. Ar žadėjau nekalbėti apie tavo draugus antisemitus?

Komiška žydiška intonacija buvo skirta Finkleriui dar labiau suerzinti. Liboras žinojo, kaip jis nekenčia su žydais susijusių dalykų. Nekenčiamą slaptąją žydų kalbą vadino mauscheln, „jidišinimas“, iš proto vedęs vokiečių žydus, kai jie manė, kad vokiečiai juos labiau mėgs, jei jie menkins savo žydiškumą. Prarastas provincialus jo tėvo maivymasis.

– Neturiu draugų antisemitų, – atkirto Finkleris.

Liboras taip susiraukė, kad priminė viduramžių velnią. Trūko tik ragų.

– Turi. Tie žydai.

– Ir vėl, ir vėl prasideda. Kiekvienas ne „tavo“ tipo žydas yra antisemitas. Liborai, nesąmonė kalbėti apie žydus antisemitus. Daugiau nei nesąmonė – tai piktadarystė.

– Nebūk *kochedik*³¹ tik dėl to, kad kalbu tiesą. Kaipgi tai gali būti nesąmonė, jei mes išradome antisemitizmą?

– Jau žinau šitą pasakėlę, Liborai. Iš savo pačių neapykantos sau...

– Manai, kad nėra tokio dalyko? O ką pasakysi apie šv. Paulių, kuriam taip magėjo nusiplėšti savo žydiškumą, bet nepavykus nuteikė prieš tai pusę pasaulio?

– Sakau, ačiū, Pauliau, kad išplėtei diskusiją.

– Vadini tai išplėtimu? Atmink, kad vartai siauri.

– Tai Jėzus, ne Paulius.

– Žydų nupasakotas Jėzus jau buvo sistemiškai „supaulintas“. Kūniškumo mumyse nugalėti jam nepavyko, todėl išaukštino sielą. Tą patį savaip darai ir tu. Gėdijiesi savo žydiško kūno. Turi *rachmones*³². Tik todėl, kad esi žydas, nereiškia, kad esi pabaisa.

– Nemanau, kad esu pabaisa. Net nemanau, kad tu esi pabaisa. Aš gėdijuosi žydų, tai yra Israyelio veiksmy...

– Tai tas pats.

– Nieko čia keista, kad žydai nemėgsta to, ką daro kai kurie kiti žydai.

– Ne, bet keista to gėdytis. Tokia jau mūsų *shtick*³³. Niekas negali padaryti geriau. Mes žinome silpnąsias vietas. Taip ilgai tuo vertėmės, kad tiksliai žinome, kur smeigti kalaviją.

– Taigi pripažįsti, kad silpnosios vietos egzistuoja?

Ir prasidėdavo.

Liborui išėjus, Finkleris nuėjo į miegamąjį ir atsidarė mirusios žmonos spintą. Drabužių jis nebuvo išvežęs. Eilė po eilės jie kabėjo ten, bendro jų gyvenimo pasakojimas, liaunas ir liesas jos bendravimo aštrumas, jo didžiavimasis jos išvaizda, jiems įėjus į kambarį atsisukančios galvos, ji kaip ginklas jo pašonėje.

³¹ jidiš – irzlus, aikštingas.

³² jidiš – gailestis, užuojauta.

³³ jidiš – gudrybė.

Jis pamėgino liūdėti. Ar buvo kas nors, ko ji niekada nevil­kėjo, sudaužysiančio jam širdį dėl gyvenimo, kurio jai neteko gyventi? Negalėjo nieko rasti. Nusipirkusi suknelę Tailer ją vi­sada apsivilkdavo. Viskas buvo skirta šiai akimirkai. Jei tą pačią dieną nusipirkdavo tris sukneles, sugebėdavo jas visas tądien ap­sivilkti. Prireikus net į daržą. O ko laukti?

Jis įkvėpė jos aromato, uždarė spintos duris ir atsigulęs ant jos lovos pusės apsiverkė.

Bet ašaros nebuvo tokios, kokių tikėjosi. Ne Liboro ašaros. Šiose ašarose jis negalėjo užsimiršti.

Po dešimties minučių pakilo, priėjo prie kompiuterio ir prisi­jungė žaisti pokerį internete. Žaidžiant jam pavykdavo tai, ko negalėjo sielvartaudamas, – užsimiršti.

O laimėdamas pamiršdavo save dar labiau.

4

Treslou sapne jo link bėga jauna mergaitė. Bėgdama ji pasi­lenkia, tik vos sulėtindama greitį, kad nusiautų batus. Ji – mo­kinė, su mokykline uniforma, klostuotu sijonu, balta palaidine, mėlynu megztuku, neužrištu kaklaraiščiu. Batai jai kliudo. Bėg­dama pasilenkia jų nusiauti, kad galėtų bėgti greičiau, laisviau su savo pilkomis mokyklinėmis kojinėmis.

Sapnas analitinis. Sapnuodamas Treslou svarsto apie jo reikš­mę. Apie patį sapną ir priežastį, kodėl jį sapnuoja, bet taip pat ir apie viso dalyko esmę. Kodėl mergaitė jį veikia būtent taip? Ar dėl to, kad ji tokia trapi, ar visai atvirkščiai: dėl to, kad tokia stipri ir ryžtinga? Ar jis nesijaudina dėl jos kojų, be batų, ant šaligatvio? Ar jam įdomu, kodėl ji taip skuba? Gal jis pavydi, nes yra jai nereika­lingas ir ji bėga pas ką nors kitą? Ar jis nori, kad ji skubėtų pas jį?

Šį sapną jis sapnuoja visą gyvenimą ir jau nebežino, ar jį sukėlė koks nors matytas dalykas. Bet sapnas toks pat tikras kaip realybė ir jis laukia jo pasikartojant, nors ir netrokšta jo sapnuoti eidamas gulti ir ne visada aiškiai atsimensa pabudęs.

Svarstymai apie sapno reikšmę vyksta tik sapne. Nors kartais, pamačius mokinę bėgant arba pasilenkiant užsirišti ar atsirišti batų raištelių, jį užplūsta blankus prisiminimas, kad pažįsta ją iš kažkur kitur.

Gali būti, kad tą sapną sapnavo naktį, kai buvo apiplėštas. Miegojo gana kietai, tad galėjo sapnuoti ir du kartus.

Jis buvo iš tų, kurie paprastai pabudę jaučiasi lyg kažką praradę. Neatsiminė nė vieno savo gyvenimo ryto, kai pabudęs justų kažką turįs. Kai pats negalėjo sielvartauti dėl kokio nors apčiuopiamo praradimo, dėl kurio galėtų sau priekaištauti, tuštumą užpildydavo pasaulio įvykiai ar sportas. Sudužo lėktuvas – nesvarbu kur. Pažemintas žymus ir nusipelnęs žmogus – nesvarbu kaip. Sutriuškinta anglų kriketo komanda – nesvarbu kieno. Kadangi sportu nesidomėjo ir jam apskritai buvo į jį nusispjaut, nieko keista, kad tvirtas nusivylimo jausmas siejosi su nacionalinėmis kriketo komandomis. Taip pat jis elgėsi su tenisu, futbolininkais, bokseriais ir net snukerio žaidėjais. Kai gudrus ir nervingas Pietų Londono gyventojas, vardu Džimis Vaitas³⁴, pateko į Pasaulinio snukerio čempionato finalą, išsiveržęs į priekį septyniais freimais ir likus aštuoniems sužaisti galiausiai vis tiek pralaimėjęs, Treslou pasitraukė miegoti nugulėtas ir pabudo sudaužyta širdimi. Ar jam rūpėjo snukeris? Ne. Ar jis žavėjosi Džimiu Vaitu ir troško jo pergalės? Ne. Bet apgailėtinoje Vaito kapituliacijoje nesėkmės dievams Treslou kažkaip sugebėjo atpažinti savąją. Visai tikėtina, kad po didžiulio pralaimėjimo pats Vaitas likusią dieną praleisdavo juokdamasis ir pokštaudamas su draugais, pirkdamas visiems pažįstamiems išgerti, daug pakiliau nusiteikęs nei Treslou.

Todėl keista, kad rytą po to žeminančio apiplėšimo Treslou pabudęs jautėsi beveik laimingas. Ar to jam trūko visą gyvenimą – apčiuopiamo praradimo, pateisinsiančio iki šiol nepa-

³⁴ Jimmy Warren „Jimmy“ White (g. 1962) – profesionalus anglų snukerio žaidėjas, pravardžiuojamas „Sūkurium“ ir „Tautos čempionu“.

grįstą jausmą, realaus turto vagystės, priešingos nepaliamajam sąžinės graužaičiai praradus nelabai aiškų ką? Objektyvus koreliatas, kaip kad T. S. Eliotas tai pavadino kvailioje savo esė apie Hamletą (už esė apie T. S. Eliotą Treslou gavo B-, kurį vėliau pakėlė iki A++), lyg viskas, ko Hamletui kada nors reikėjo, tai paaiškinti, kaip jis jautėsi, kai niekšas ir valstietis vergas atėmė iš jo turtą.

Mokykloje jie su Finkleriu nuolat cituodavo vienas kitam „Hamletą“. Tai buvo vienintelis literatūros kūrinys, kuris patiko jiems tuo pat metu. Finkleris ne itin mėgo literatūrą. Jo racionalus skonis nebuvo jai pakankamai imlus. Ir jai trūko praktinio pritaikymo. Bet „Hamletas“ tiko. Nežinodamas, kad Finkleris norėjo nužudyti savo tėvą, Treslou nesuprato kodėl. Jam pačiam patiko ne todėl, kad būtų norėjęs nužudyti savo motiną, o dėl Ofelijos, šventosios ašaringų moterų globėjos. Nors ir dėl skirtingų priežasčių, jie apipynė savo draugystę šia drama.

– Daugiau dalykų, Semueli, dangus ir žemė slepia, nei jūsų filosofija aprėpia³⁵, – sakydavo Treslou, kai Finkleris atsisakydavo eiti su juo į vakarėlį, nes nematė nusitašymo prasmės. – Nagi, bus smagu.

Bet Finkleris, žinoma, turėjo atsakyti, kad pastaruoju metu jis neteko linksmumo, tik nežinojo kodėl³⁶.

O vėliau dažniausiai persigalvodavo ir į vakarėlį eidavo.

Po tiek metų kalbėdamas apie save Treslou nebuvo tikras, ar turėjo kokio nors įgimto linksmumo, kurį reikėtų atgauti. Jau seniai jo niekas nelinksmino. Ir dabar labai linksma nebuvo. Bet šią akimirką jis jautėsi neabejotinai ryžtingesnis nei kada nors. Kaip taip galėjo būti, nežinojo. Paprastai jis turėtų atsigulti į lovą ir niekada daugiau iš jos nepakilti. Apiplėštas moters! Vyru, kurio gyvenimas susidėjo iš daug absurdiškų pažeminimų, šis vainikavo visus. Bet vis dėlto ne.

³⁵ Čia ir toliau „Hamletas“ cituojamas iš 1964 m. A. Nykos-Niliūno vertimo. I veiksmas, V scena.

³⁶ „Hamletas“, II veiksmas, 2 scena.

Net nepaisant nemalonių fizinių užpuolimo pasekmių. Sopėjo kelius ir alkūnes. Aplink akis – bjaurios mėlynės. Skausminga kvėpuoti pro nosį. Bet lauke buvo oro ir jam knietėjo jo įkvėpti.

Jis atsikėlė, atitraukė užuolaidas ir vėl užtraukė. Nebuvo į ką žiūrėti. Jis gyveno mažame bute Londono dalyje, kurią žmonės, neturintys pinigų gyventi Hampstede, vadino Hampstedu, bet kadangi tai iš tikrųjų nebuvo Hampstedas, Hampstedo viržynės³⁷ pro langą nesimatė. Finkleris turėjo Viržynę. Pro kiekvieną langą. Jis – Finkleris – visiškai nesidomėjo Hampstedo viržyne, bet tokį namą pirko tik todėl, kad galėjo sau tai leisti. Treslou vos nepasidavė praradimo jausmui, bet susilaikė. Vaizdas į Hampstedo viržynę – dar ne viskas. Tailer Finkler mėgavosi kitokiu vaizdu į Hampstedo viržynę pro kiekvieną langą, bet ar turėjo iš to naudos?

Per pusryčius šiek tiek kraujavo nosis. Jis paprastai mėgdavo išeiti anksti pasivaikščioti po parduotuves, bet šįkart negalėjo rizikuoti būti pastebėtas pažįstamų. Kraujavimas iš nosies – kaip sielvartas – Treslou prisiminė taip sakant Liborą – privalai daryti tai namie.

Jis prisiminė, ką dėl nuovargio ir pažeminimo pamiršo padaryti vakar naktį – užblokuoti kreditines korteles ir pranešti apie pavogtą mobilųjį telefoną. Jei jį apvogusi moteris visą naktį kalbėjosi telefonu su kuo nors Buenos Airėse ar nuskrido į Buenos Aires naudodamasi viena iš jo kortelių ir visą rytą iš ten kalbėjosi telefonu su kuo nors Londone, jis jau turėtų būti bankrutavęs. Bet netikėtai paaiškėjo, kad neišleista nė cento. Gal ji vis dar svarstė, kur važiuoti. Nebent visai nenorėjo jo apvogti.

Jei norėjo tik apsunkinti jam gyvenimą, tai tinkamesnio būdo pasirinkti negalėjo. Likusį rytą jis praleido prie namų telefono laukdamas, kol jam atsakys tikri jam suprantama kalba kalbantys žmonės, ir įrodinėjo, kad yra tas, kas sakosi esąs, kitaip nežinojo, kodėl jam rūpėtų pamestos kortelės, jei jis nebūtų, kas sakosi esąs. Prarasti telefoną pasirodė rimčiau; regis, teks įsigyti

³⁷ Hampstedo viržynė (*Hampstead Heath*) – didelis senas parkas Londone, Hampstedo rajone.

naują telefono numerį, kaip tik tada, kai galiausiai įsiminė senąjį. Arba gal ne. Priklausė nuo turimo plano. Jis nežinojo, ar turi kokį planą.

Vis dėlto jis nė karto nesuirzo ir nepaprašė pasikalbėti su administratoriumi. Štai įrodymas, jei dar jo reikėjo, kad jo būdą stebuklingai paveikė tikras, o ne įsivaizduojamas praradimas. Nė karto nepaklausė kieno nors vardo ir negrasino pasistengsiąs, kad kas nors būtų atleistas. Nė karto nepaminėjo ombudsmeno.

Laiškų jam nebuvo. Nors ir jautėsi pakankamai emociškai stabilus atplėšti vokus, nes šiaip rytais to daryti nesugebėdavo, jam palengvėjo pamačius, kad šiandien nereikės nieko atplėšinėti. Jokio pašto, vadinas, jokių susitarimų, nes kitaip jų ir nepriimdavo, nepaisant to, kad gaudavo juos tiesiogiai iš savo agentų. Tik sutik telefonu pasirodyti Dievas žino kur, atrodydamas kaip Dievas žino, kas ir jau nemaža tikimybė, kad viskas veltui. Tik tikri laišakai reiškė tikrą darbą. O tikrame darbe jis buvo skrupulingai profesionalus ir niekada neatsisakydavo pasiūlymo, nes prietaisingai tikėjo, kad pirmasis atsisakytas darbas bus jam paskutinis. Aplinkui buvo apstu darbo reikalaujančių žmonių. Londonas tiesiog springo nuo įvairaus plauko dublerių. Kiekvienas atrodė kaip kas nors kitas. Tik iškrisk iš akiračio, ir tavęs greitai nebeliks atmintyje. Taip nutiko ir dirbant BBC. O šiandien būtų reikėję atsakyti dėl išvaizdos. Nebent būtų pasiūlę pasirodyti kokiam nors vakarėlyje kaip Robertui de Niro filme „Įsiutęs bulius“.

Be to, reikėjo laiko kai kuriems dalykams apgalvoti. Pavyzdžiui, kodėl jį užpuolė. Net ne dėl pasekmių, jei jo kreditinės kortelės ar mobilusis telefonas ir nebūtų panaudoti, bet kodėl jį? Toks klausimas galėjo lengvai įgauti egzistencinį pobūdį: o, Dieve, kodėl mane? Arba praktinį: kodėl mane, o ne ką nors kitą?

Ar todėl, kad jis atrodė lengva auka? Keisto sudėjimo vyras su laisvojo klausytojo išsilavinimu, kuris tikrai nesipriešins? Iš esmės niekas, netyčia atsiradęs prie J. P. Gaiverio vitrinės, kai toji moteris – išprotėjusi, girta ar apsvaigusi – netyčia ėjo pro šalį? Ar dėl to, kad jai, kad ir kas ji būtų, priminė kokį nors ją nuskriaudusį vyrą?

Ar ji iš tikrųjų jį pažinojo ir galiausiai įvykdė ilgai planuotą kerštą? Ar kur nors egzistavo taip jo nekenčianti moteris?

Jis perbėgo mintimis sąrašą. Nuviltosios, įskaudintosios (jis nežinojo, kaip jas įskaudino, tik tiek, kad jos atrodė, jautėsi ir kalbėjo įskaudintos), nuliūdintosios, įžeistosios, užgautosios (nors ir nežinojo, kaip jas užgavo ir t. t.), nepatenkintosios, niekada nepasitenkinusios ar nepatenkinamos, nelaimingosios. Kita vertus, jos visos buvo nelaimingos. Aplinkui tiek daug nelaimingų moterų. Šitokia moteriškųjų vargų jūra.

Bet, po velnių, visa tai – ne jo darbas.

Ar jis kada nors pakėlė ranką prieš moterį norėdamas paaiškinti, kodėl ji turėtų norėti pakelti ranką prieš jį? Ne. Niekada.

Na, kartą... beveik.

Nutikimas su musėmis.

Jie buvo išvykę ilgam romantiškam savaitgaliui, jis ir Džoja. Džoja, kurios balsas skambėjo kaip plėšoma organza, o nervinė sistema persišvietė pro odą, smulkus mėlynų linijų ornamentas tarsi atlase pažymėtos upės – trys neramos dienos Paryžiuje, per kurias jie nesugebėjo rasti nė vienos vietos pavalgyti. Paryžiuje! Žinoma, jie ieškojo ir apžiūrinėjo restoranus, kartais net kuria-me nors prisėdavo, bet jam patikusių nemėgdavo ji – maisto, dietiniais, humanitariniais ar tiesiog „kažkas ne taip“ sumetimais – o jai patikę netiko jam arba dėl to, kad per brangu, arba todėl, kad jį įžeidė padavėjas, arba dėl to, kad meniu reikalavdavo didesnių – nei jis galėjo leisti Džojai, Chojai, išgirsti – prancūzų kalbos žinių. Tris dienas jie skersai išilgai išvaikščiojo didžiausių restoranų miestą žemėje riedamiesi, susigėdę ir badaujantys, o kai niūriai tylėdami grįžo į Treslou butą, rado ten dešimtis tūkstančių merdinčių musių – *mouchoirs*, ne, *mouches*, kažin kodėl jis prancūziškai atsiminė tik šį vienintelį žodį; kaip gaila, kad nė viename valgiaraštyje nebuvo *mouches* – paskutinis masinės musių savižudybės etapas, musės, stimpančios ant lovos, langų ir palangių, komodos stalčiuose ir net Džojos batuose. Ji klykė iš siaubo. Gali būti, kad iš siaubo klykė ir jis. Bet jei ir klykė, tai

liovėsi. O Džoja, kurios organziniai riksmi būtų sudrebinę patį pragarą, nenutilo. Treslou buvo prisižiūrėjęs pakankamai filmų, kad žinotų, jog isteriškas moteris vyrai nuramina trenkdami joms antausį. Bet jis tik užsimojo.

Toks vaidinimas – užsimojusi, prie veido sustingusi ranka – pasirodė toks pat blogas dalykas, lyg jis būtų iš tikrųjų jai trenkęs, o gal net blogesnis, nes reiškė ketinimą, o ne laikiną sveiko proto praradimą iš dalies dėl alkio.

Jis neneigė, bent jau sau pačiam, kad išvydęs visas tas muses, stimpančias tarsi... na, tarsi musės – *tombant comme des mouches* – pasijuto besikraustantis iš proto ne mažiau nei Džoja, o beveik antausis turėjo nuraminti ne tik ją, bet ir jį patį. Bet iš vyro tikimasi, kad jis žinos, kaip elgtis nenumatytose situacijose, todėl jo nežinojimas atsisuko prieš jį taip pat, kaip ir beveik antausis.

– Jei jau taip nori kažką mušti, tai mušk muses, – verkė Džoja, o jos balsas drebėjo kaip stipriai įtemptas šilkinis lynas, – bet niekada, niekada, niekada, niekada nė negalvok mušti manęs.

Akimirką Treslou pamanė, kad kambaryje sparčiau daugėjo „niekadų“, o ne stimpančių musių.

Nuo skausmo jis užsimerkė, o kai vėl atmerkė akis, Džoja jau buvo dingusi. Jis uždarė miegamojo duris ir nuėjo miegoti ant sofos. Kitą dieną visos musės buvo išdvėsusios. Nekrutėjo nė viena. Visas sušlavęs supylė į šiukšliadėžę. Netrukus Džojos brolis atvyko pasiimti jos daiktų.

– Tik ne batus su musėmis, – nurodė jis Treslou, lyg Treslou būtų vienas tų vyrų, kurie piktybiškai beria muses moterims į batus. – Sesė sakė, kad juos gali pasilikti kaip prisiminimą.

Treslou Džoją gerai atsiminė ir žinojo, kad ji jo tikrai neužpuolė. Jos kaulai negalėtų išlaikyti jo užpuolikės kūno svorio. O balsas negalėjo taip pažemėti. Be to, jis tikrai būtų žinojęs, jei ji būtų buvusi kaimynystėje. Iš toli būtų girdėjęs virpant įtemptus jos nervus.

O susidūrimas jį būtų pavertęs bepročiu.

Dar buvo nutikimas su išpieštu veidu.

Atsiminė tik tam, kad vėl pamirštų. Gal netikėtai ir pabudo beveik laimingas, bet nutikimo su išpieštu veidu prisiminti nenorėjo.

Keturias dienas prasivoliojęs skausme jis paskambino savo gydytojui. Turėjo asmeninį gydytoją, – tai vienas iš finansus įpareigojančių privalumų, kai neturi žmonos ar ko nors panašaus – o tai reiškė, kad šis galėjo jį priimti tą pačią dieną, o ne kitą mėnesį, kai skausmas jau būtų atlėgęs ar jis apskritai būtų numiręs. Apsivyniojęs aplink kaklą šaliką ir ant akių užsimaukšlinęs trilbį jis nuskubėjo žemyn gatve. Prieš dvidešimt metų jis buvo Čarljo Letimoro, daktaro Džeraldo Letimoro tėvo, kuris išleido kvapą operacijos metu, praėjus vos kelioms minutėms po Treslou apžiūros, pacientas. O daugiau nei dar prieš dvidešimt metų daktaro Džeraldo Letimoro senelis, daktaras Džeimsas Letimoras, užsimušė automobilio avarijoje, ką tik priėmęs gimusį Treslou. Kai tik Treslou lankydavosi pas daktarą Džeraldą Letimorą, prisimindavo daktaro Čarlzo Letimoro ir daktaro Džeimso Letimoro mirtis ir įsivaizduodavo, kad Džeraldas Letimoras irgi turėtų jas prisiminti.

Ar jis mane dėl to kaltina? Treslou susimąstė. Ar dar blogiau: bijo mano apsilankymų, nes mano, kad kas nors panašaus ištiks ir jį. Daktarai moka skaityti iš genų visai kaip būrėjos iš arbatžolių; jie tiki racionalių atsitiktinumu.

Kad ir ką daktaras Džeraldas Letimoras prisiminė ar bijojo, jis visada elgėsi su Treslou šiurkščiau, nei tas manė esant reikalinga:

– Ar labai skauda? – klausdavo žnybdamas Treslou į nosį.

– Velniškai.

– Vis tiek nemanau, kad kas nors lūžę. Išgerk paracetamolio.

Ką pasidarei?

– Atsitrenkiau į medį.

– Nustebtum sužinojęs, kiek mano pacientų trenkiasi į medžius.

– Nesistebiu. Hampstede pilna medžių.
– Čia ne Hampstedas.
– Be to, šiais laikais mes visi dėl kažko susirūpinę. Todėl ne-
beišgalime dar ir galvoti, kur einame.
– O tu dėl ko susirūpinęs?
– Dėl visko. Gyvenimo. Praradimų. Laimės.
– Gal nori dėl to pas ką nors apsilankyti?
– Lankausi pas jus.
– Laimė – ne mano sritis. Ar tau depresija?
– Keista, bet ne, – Treslou pakėlė akis į lubose kabantį elek-
trinį Letimoro ventiliatorių – keistą išsklirusį prietaisą plonomis,
lėtai besisukančiomis, tarškančiomis ir gergždžiančiomis men-
telėmis. Vieną dieną jis nutrūks ir nukris ant kokio nors pacien-
to, pamanė Treslou. Arba ant daktaro. – Viską apsvarsčius, Die-
vas man geras, – pasakė, lyg žiūrėdamas į ventiliatorių jį ir būtų
matęs.

– Nusiimk trumpam šaliką, – staiga tarė Letimoras. – Noriu
apžiūrėti tavo kaklą.

Kaip gydytojas, Letimoras buvo neįprastai netvirto sudėjimo,
visai kaip jo ventiliatorius. Treslou prisiminė jo tėvą ir įsivaizda-
vo jo senelį kaip stambius ir valdingus vyrus. Trečiasis daktaras
Letimoras atrodė per jaunas, kad būtų apskritai baigęs studijas.
Jo riešai buvo ploni kaip mergaitės, o oda tarp pirštų – rožinė,
lyg iki ten nepatektų oro. Bet Treslou vis tiek padarė kaip lieptas.

– Šitos žymės irgi nuo medžio? – paklausė daktaras.
– Gerai jau, man įdrėskė moteris.
– Įdrėskimų neprimena.
– Gerai jau, mane sumušė moteris.
– Sumušė! Ką jai padarei?
– Nori paklausti, ar gyniausi? Žinoma, kad ne.
– Ne, ką padarei, kad privertei ją tave sumušti?

Kaltas.

Kiek Treslou atsiminė, iš pradžių pirmasis daktaras Letimo-
ras užuominomis, paskui antrasis daktaras Letimoras žvilgsniais
ir griežtais pasisakymais teigė, kad jis kaltas. Visai nesvarbu, dėl

kokio negalavimo kreipdavosi: tonzilito, dusulio, žemo kraujo-
spūdžio, aukšto cholesterolio lygio – tai visada kažkaip pasirody-
davo Treslou kaltė; net dėl savo gimimo taip pat buvo kaltas pats
Treslou. O dabar įtartinai lūžusi nosis. Taip pat jo kaltė.

– Aš už tai nė kiek neatsakingas, – atsakė ir prisėdęs nulenkė
galvą lyg sumuštas šuo. – Mane apiplėšė. Žinau, kad neįprasta,
kai moteris sumuša ir ištuština kišenės suaugusiam vyrui. Bet
man taip nutiko. Sakyčiau, toks laikotarpis. – Jis gerai pagalvojo
prieš pridurdamas dar kai ką, bet vis dėlto ryžosi. – Galbūt neži-
note, kad jūsų senelis priėmė mane gimusį. Buvau Letimorų ran-
kose nuo pat pradžių. Todėl gal laikas trečiajai Letimorų kartai
rekomenduoti man prieglobstį.

– Nenorėčiau tavęs įkalbinėti, bet jei manai, kad būsi sauges-
nis prieglobstyje, tai klysti. Ten yra moterų, kurios tave apiplėšų
vos pamačiusios.

– O senelių namai?

– Bijau, kad panašiai.

– Argi atrodau toks lengvas taikinyš?

Letimoras nužvelgė jį nuo galvos iki kojų. Atsakymas buvo
aiškus: taip. Bet jis sugalvojo, kaip taktiškai išsisukti.

– Problema ne tu, – pasakė, – tai dėl tų moterų. Kasdien jos
vis stiprėja. Tokia jau medicinos pažanga. Turiu tokių aštuonias-
dešimtmečių pacienčių, su kuriomis bijočiau prasidėti. Sakyčiau,
kad esi saugesnis pasaulyje, kuriame bent jau turi galimybę bėgti.

– Abejoju. Kalbos jau, matyt, pasklido. Ir jos turbūt ir taip
galėtų pajusti mano baimę. Visos Londono plėšikės. Net tos, ku-
rios nė karto nesusimąstė imtis ginkluotų plėšimų.

– Atrodo, kad į perspektyvas žiūri optimistiškai.

– Ne. Tik stengiuosi, kad jos manęs nenuliūdintų.

– Labai protingas sprendimas. Tikiuosi, jie bent šitą sučiupo.

– Kas: policija? Policijai nepranešiau.

– Ar nemanai, kad reikėjo?

– Tam, kad jie paklaustų manęs, kaip ją išprovokavau? Ne. Jie
apkaltins mane priekabiavimu ar smurtavimu. Arba įspės, kad
nevaikščiočiau vienas naktimis. Bet kuriuo atveju tik pasijuoks.

Juk įprasta, kad tai juokinga: vyras, skundžiantis moterį policijai dėl sulaužytos nosies. Medžiaga komiksams apie nuotykius paplūdimyje.

– Nosis nelūžusi. O aš nesijuokiu.

– Juokiesi. Juokiesi viduje.

– Na, tikiuosi, kad tu taip pat, viduje. Juk žinai, kad tai – geriausi vaistai.

O keisčiausia, kad Treslou tikrai juokėsi. Viduje.

Bet nesitikėjo, kad tai ilgai truks.

Ir netikėjo, kad nosis tikrai nelūžusi.

5

Buvo dar vienas dalykas, apie kurį Treslou norėjo pasikalbėti, nes turėjo apie tai su kažkuo pasikalbėti, bet dėl to juoko persigalvojo. Ir nusprendė, kad Letimoras tam netiko. Ne tas tipas. Ne tas sudėjimas. Ne ta lytis.

Ką ta moteris jam pasakė.

Treslou nebuvo visiškai tikras, net dėl savęs. Gal jis tik įsivaizdavo, kad ji jį taip pavadino. Gal ji iš tikrųjų tik paprašė jo brangenybių, galbūt pagauta žiaurios įžeidžiančios nepadoraus elgesio dvasios, turėjo omenyje jo šeimos brangenybes. Atimsiu tavo vyriškumą, ji galėjo pasakyti. Atimsiu tavo kiaušius. Ką iš tiesų ir padarė.

Bet, kita vertus, kodėl tiesiog nepamaniusi, kad ji pasitenkino jį atpažindama ir tarė: „Tu, Džiulsai?“

Klausimas tik: iš kur sužinojo jo vardą? Ir kodėl jai iš visų žmonių kiaušius prisioreikė būtent jo?

Kažkoks absurdas.

Nebent ji jį pažinojo. Bet tai jau apgalvojo. Be Džojos (o Džoją jau atmetė) ir Džoanos, kurios veidą išdažė (o Džoaną atmetė, nes neleido sau apie ją pagalvoti), kokias jis dar pažinojo moteris, kurios norėtų jį užpulti? Kaip jis galėjo kada nors fiziškai, o ne psichologiškai sužaloti moterį?

Nepaisant to, kiek daug apie tai galvojo, vis tiek priedavo prie tos pačios išvados. Ne brangenybės, ne brangenybė, ne Džiulsas, ne Džiulė, o Džiu³⁸.

Tu Džiu...

Tokia išvada kėlė daugiau klausimų nei pateikė atsakymų. Nes jei jis nepažinojo tos moters ar ji jo, tai kodėl gi ji taip klaidingai įvardijo jo – tebūnie jis prakeiktas, jei tik žinotų, kaip tai pavadinti, – etniškumą, jo įsitikinimus (galėjo sakyti ir tikėjimą, bet Finkleris buvo finkleris, o tikėjimo neturėjo)? Tada jo dvasinę fizionomiją.

Tu Džiu.

Džiuljenas Treslou – žydas?

Tai vis dėlto čia tik supainiotos tapatybės atvejis? Gal ji per klaidą nusekė paskui jį nuo Liboro namų, kur iš tikrųjų laukė Semo Finklerio? Semo Finklerio jis nepriminė nė iš tolo – tikra tiesa, Semas Finkleris buvo vienas iš tų žmonių, į kuriuos jis nebuvo panašus, – bet jei ji tik vykdė įsakymą ar sutarties sąlygas, galėjo būti netinkamai informuota apie žmogaus, kurį buvo pasamdyta pričiuoti, išvaizdą.

O dėl visos sumaišties jis nesumojo pasakyti:

– Aš ne Džiu, Finkleris – Džiu.

Bet kas norėtų pričiuoti Semą Finklerį? Tai yra kas dar, be Džiuljeno Treslou? Jis buvo nekenksmingas, nors ir turtingas, ir šnekus filosofas. Žmonės jį mėgo. Skaitė jo knygas. Žiūrėjo jo laidas per televiziją. Jis siekė jų meilės ir ją pelnė. Turbūt šiek tiek nesutarė su kitais finkleriais, ypač tokiais kaip Liboras, Izraelį vadinančiais Isrrrae, bet joks kitas finkleris, kad ir didžiausias sionistų sionistas, tikrai nepultų skriausti jo dėl bendros kilmės.

O kodėl moteris? Nebent tai buvo Finklerio asmeniškai įskaudinta moteris – tokių tikrai buvo nemažai – bet Finklerio įskaudinta moteris tikrai sugebėtų iškart atskirti Finklerį nuo Treslou. O ji priėjo labai arti.

³⁸ angl. žodžių žaismas: *jewel* – brangenybė, *jules* – Džiulsas, *jew* – žydas, žodžiai labai panašiai tariami.

Jis jautė jos kūno kvapą. Ji turėjo jausti jo. O jis ir Finkleris...
na...

Ir buvo dar šis tas absurdiška, išskyrus, kad tai buvo visai ne absurdiška, net pernelyg suprantama. Kas, jei moteris nesikreipė į jį vardu – *Tu ar Tu esi Džiulsas... Tu Džiule... Tu Džiu* – o prisistatė pati – ne *Tu esi ar Tavo Džiulsas*, bet *Tavo Džiuno, Tavo Džudi ar Tavo Džunė*? Juk Heilzouveno dialektu kalbanti ispanė būrėja kartą prižadėjo jam Džiuno arba Džiudit, arba Džiunę. Ir įspėjo apie tykantį pavojų.

Visokiais burtais jis, žinoma, netikėjo. Abejojo, ar išvis prisimintų būrėją, jei nebūtų jos įsimylėjęs. O moters, kurią įsimylėdavo, Treslou nepamiršdavo niekada. Bet taip pat nepamiršdavo, kai jį apkvailindavo, ypač dėl to, kad šie du dalykai dažniausiai eidavo išvien. Ir dar tas pasipūtėliškas Semo *Ar pažįsti Džiu-no* juokelis, sukurtas tik tam, kad parodytų, jog nefinkleris lingvistiniu virtuoziškumu finkleriui neprilygsta. *Ar pažįsti Džiu-no* buvo niekada neužgyjanti žaizda.

Bet taip pat prisiminė, kad vienintelis būdas, kaip būrėja galėjo žinoti vardą moters, apiplėšiančios jį po trisdešimties metų, buvo pačiai būrėjai būti ta moterimi, apiplėšiančia jį po trisdešimties metų, o kokia tokio įvykio tikimybė? Absurdas, viskas absurdas. Bet mintis, kad kažkas mums iš anksto nulemta, gali sudrebinti net racionaliausių žmonių sielas, o Treslou nebuvo racionaliausias iš jų.

Galbūt visa tai nieko nereiškė, bet, kita vertus, viskas galėjo ką nors reikšti, net jeigu tai reiškę tik didžiulį sutapimą. Ji galėjo vadinti jį *Tu Džiulsai* ar *Tu Džiu* ar dar kaip nors ir sakyti, kad yra vardu Džiudit ar dar kažkas. Džiulsas ir Džiudit Treslou – Chulsas ir Chudit Treslou – kodėl gi, po velnių, ne?

Primušė jį iki sąmonės netekimo už kreditinę kortelę ir telefoną ir vėliau nė vieno nenaudojo. Tai reiškę, kad primušė jį iki sąmonės netekimo už jį patį.

Ne, visiškai absurdas.

Bet galvosūkis prisidėjo prie netikėto (į viską atsižvelgus) jo linksmumo. Jei tik būtų labiau pažinojęs šią būseną, būtų galėjęs

įsijausti ir pavadinti save – pavartodamas žodį, taip užknisusį moterį, kuri dulkinosi su juo avėdama savo birkenstokais (nes jos irgi niekada nepamiršo) – linksmu.

Lyg žmogus, prieš pat ką nors atrasdamas.

Dėl tos pačios priežasties, kodėl nepranešė policijai, Treslou nieko nepapasakojo ir nė vienam iš sūnų.

Jie net nesivargintų klausti, ką jis padarė, kad išprovokuotų moterį. Nors ir turintys skirtingas motinas, apie tėvą galvojo panašiai ir laikė jo provokacijas savaime suprantamu dalyku. Štai ką gauna savo vaikų motinas metęs tėvas.

Tik Treslou iš tiesų nieko nemetė, jei žodžiu „mesti“ apibūdinamas kažkoks bejausmis palikimo aktas. Jam trūko ryžto ar vadinamosios dvasinės nepriklausomybės. Iš tikrųjų arba pasitraukdavo jis – nes Treslou jausdavo, kai tapdavo nepageidaujamas, – arba moterys palikdavo jį dėlusių ar dėl kito vyro, ar paprasčiausiai dėl gyvenimo be jo, kuris, kad ir koks vienišas, buvo geresnis nei dar viena valanda su juo.

Puikiai žinojo, kad taip joms nusibosdavo, kad šios imdavo jo nekęsti. Nors nė vienai iš moterų susipažinęs įdomaus gyvenimo nežadėjo, atrodydavo kerintis ir išprusęs, ne toks kaip kiti vyrai, gilus ir smalsus – kurį laiką meno prodiuseris, festivalių direktoriaus asistentas, net tada, kai vairavo pienevžį ar pardavinėjo batus, meniško būdo – visa tai sudėjus moterys manydavo, kad nuotykiškai, bent jau dvasiniai, garantuoti. Bet nusivildavo supratusios, kad Treslou atsidavimas tapdavo joms spąstais; jos kalbėdavo apie lėlių namelius ir moterų kalėjimus, vadino jį kalėjimo prižiūrėtoju, kolekcininku, sentimentaliu psichopatu – na, gal jis ir buvo sentimentalus psichopatas, bet apie tai tik jam, o ne joms spręsti – svajonių žlugdytoju, vilčių smaugiku, kraujasiurbiu.

Kaip žmogus, mylintis moteris iki mirties, Treslou nesuprato, kaip galėjo būti jų svajonių žlugdytojas. Prieš išeidamas iš BBC Treslou pasiūlė vienai iš savo laidos vedėjų – moteriai, dėvinčiai raudoną beretę ir mėvinčiai tinklines pėdkelnes tarsi prancūzų

šnipė pantomimoje – už jo tekėti. Giliai širdyje jis tai laikė paslauga. Kas gi daugiau galėtų paprašyti Džoselinos rankos? Bet ir ją mylėjo. Treslou visada jaudino moters negebėjimas būti stilingai, kad ir kaip smarkiai stengėsi. O tai reiškė, kad jį jaudino beveik visos aplink BBC dirbančios moterys. Po karštligiškais bandymais apsirengti naujosios bangos stiliumi ar perdėtai senamadiškai – *nouvelle vague* ar *ancienne vogue* – jis matė nevalingą, nuolat krintančiomis liemenėlės petnešėlėmis senmergystę, iš pradžių vedančią į amžiną senatvę, o galiausiai į šaltą ir nelankomą kapą. Taigi žodžius „Tekėk už manęs“ jis ištarė iš geros širdies.

Jie valgė labai vėlyvą indišką vakarienę po labai vėlyvos laidos. Buvo vieninteliai žmonės restorane, virėjas jau išėjęs namo, o padavėjas slankiojo be darbo.

Gal aplinka ir paros metas suteikė jo pasiūlymui nevilties prieskonio – nevilties jiems abiem – kurios jis neturėjo galvoje. Galbūt reikėjo pasistengti, kad pasiūlymas neskambėtų kaip paslauga.

– Tekėti už tavęs, senas vampyre! – atsakė Džoselina, juokdamasi po savo prancūziška berete, ir jos tos pačios spalvos lūpas iškreipė grimasa. – Numirčiau tavo lovoje.

– Ir prisikeltum, – atsakė Treslou, išizeidęs ir įsiutęs dėl žiaurais atsakymo. Bet savo žodžių nesigailėjo. Kur dar Džoselina galėtų sulaukti geresnio pasiūlymo?

– Štai, – suprunktė ji ir bedė pirštu į kažkokią ektoplazminę tikrosios Treslou prigimties apraišką. – Štai apie kokį vampyriškumą kalbu.

Vėliau, važiuojant naktiniu autobusu, ji paplekšnojo jam per ranką ir pasakė, kad nenorėjo pasirodyti žiauri. Jis tiesiog nepatiko jai ta prasme, ir tiek.

– Kokia prasme? – paklausė Treslou.

– Na, kaip kas nors daugiau nei draugas.

– Tai susirask kitą draugą, – pasakė.

O tai – taip, taip, jis žinojo – tik antrąkart įrodė, kad ji neklydo.

Tai kokia prasmė ieškoti paguodos pas sūnus, kurių abiejų motinos būtų pasakiusios tą patį, ką Džoselina?

Ir apskritai būtų mieliau miręs, nei ėmęs kalbėti apie visokius „tu Džiu aš Džiudit“ dalykus.

Abu sūnūs buvo ką tik įžengę į trečią dešimtį ir tuoktis nesi-
rengė. Niekada, toks jau buvo jų būdas. Rodolfo, draugams –
Ralfas, mieste turėjo sumuštinių barą – Treslou spėjo, kad visai
panašiai, kaip ir jis pats vairavo pienvežį ar keitė langus, ir įsi-
vaizdavo, kad taip įvyko dėl panašaus profesinio nusivylimo, tik
reikėjo pridėti visokias orientacijos problemas. Jo sūnus nešiojo
ilgus į arklio uodegą surištus plaukus ir ruošdamas įdarus su-
muštiniams buvo su prijuoste. Apie tai niekas nesikalbėjo. Ką
Treslou galėjo pasakyti: „Laikykis moterų, sūnau, ir gyvensi
taip pat gerai kaip ir aš“? Sėkmės, pagalvojo. Bet apie tai jis taip
mažai teismanė, kad taip pat būtų galėjęs kalbėtis su marsiečiu.
Alfredo – draugams Alfas, nors tokių turėjo mažai ir jie visi
buvo išsibarstę – grojo pianinu kurortų viešbučiuose Istburne,
Torkije ir Bafe. Muzika peršoko kartą. Ką draudė jo tėvas, Tres-
lou per atstumą skatino. Bet Alfredo muzikalumas jam didelio
džiaugsmo neteikė. Berniukas – dabar jau vyras – grojo intra-
vertiškai, niekieno kito, tik savo malonumui. Dėl to jis idealiai
tiko groti pavakarių ar vakarienės metu dideliuose valgomuo-
siuose, kur niekas nenori klausytis muzikos, išskyrus retkarčiais
„Su gimimo diena“, ir gal net to nenori girdėti žinodami, kaip
sarkastiškai Alfredas tą dainą atlieka.

Ir vėl problemos dėl orientacijos? Treslou taip neatrodė. Jis
paliko po savęs vyrą, kuris galėjo paimti moteris arba palikti jas,
ir tiek. Dar vienas marsietis.

Ir vis tiek jie nė karto nesikalbėjo apie tai, kas jaudino Treslou.
Vis dėlto patogu turėti sūnus, kurių neauginai. Pirma, neprivalai
savęs kaltinti už tai, kokie jie tapo. Antra, jis nebuvo pirmasis,
pas kurį jie atbėgdavo patekę į bėdą. Bet kartais pasiilgdavo artu-
mo, kuriuo, jo įsivaizdavimu, su savo sūnumis dalijasi tikri tėvai.

Pavyzdžiui, Finkleris turėjo du sūnus ir dukterį, visi vie-
naip ar kitaip studijavo universitete; buvo kaip ir tėvas universi-
teto teritorijos vaikai. Treslou spėjo, kad, mirus Tailer Finkler,
jie visi susibūrė draugėn ir vienas kitą palaikė. Finkleris su savo

berniukais galbūt net sugebėjo verkti, gal net jiems ant peties. Paties Treslou tėvas jam ant peties verkė tik kartą; įvykis išdeginą randą jo smegenyse visai ne gerąja prasme, ne, tikrai ne gerąja prasme – jo tėvo ašaros buvo tokios karštos, rankos taip beviltiškai spaudė Treslou galvą, sielvartas toks nepaguodžiamas, o liūdesys toks garsus, kad Treslou manė, jog jam užsiliepsnos smegenys.

Su savo sūnumis nenorėjo patirti nieko panašaus. Po tokio įvykio Treslou nebeliko jokių prošvaisčių su tėvu. Nuo tos akimirkos jie susiliejo ir arba turėjo nugyventi taip sukibę likusį gyvenimą kaip du skenduoliai, laikantys vienas kitą bendro sielvarto akimirka, arba privalėjo nusigręžti vienas nuo kito ir daugiau niekada nesuartėti. Net nepasitarę, abu pasirinko pastarąjį kelią.

Bet, mąstė Treslou, tarp raudojimo it nugalėtam dievui ant savo vaikų pečių ir šiurkštaus rankų paspaudimo tarsi nepažįstamam turėjo būti kažkokia tarpinė teritorija. Tik jis jos nerado. Rodolfo ir Alfredo buvo jo sūnūs, kartais net prisimindavo pavadinti jį Tėvu, bet menkiausia užuomina apie artumą gąsdino visus tris. Egzistavo kažkoks tabu kaip kraujomaiša. Na, tai paaiškinama ir greičiausiai teisinga. Negali neauginti savo vaikų ir vėliau tikėtis, kad jie leis tau išsiverkti jiems ant pečių.

Taip pat nebuvo tikras, ar norėjo jiems patikėti savo gėdos ir silpnumo akimirka, o ką jau kalbėti apie spėliojimus ir prietarus. Gal jie juo kaip tik žavėjosi: tolimas gražuolis tėvas, primenantis Bredą Pitą ir dar gaunantis už tai pinigų? Jis nežinojo. Bet galbūt tai tiesa, ir jis nebuvo nusiteikęs to žavėjimosi griauti pasakojimais, kaip jį vidury miesto (ir vidury šviesios dienos) nugalėjo moteris. Nelabai ką išmanė apie šeiminių gyvenimą, bet spėjo, kad sūnūs to apie tėvą girdėti nenorėtų.

Laimei, jis net geriausiais laikais labai retai su jais kalbėdavosi, todėl į jo tylėjimą *jie* dėmesio nekreips. Kad ir ką jie žinojo apie šeiminių gyvenimą, tai tik tiek, kad tėvas yra tas žmogus, iš kurio žinių retai tesulauki.

Gerai viską apsvarstęs nusprendė – Treslou nedarė skubotų sprendimų, išskyrus tik kai reikėdavo kam nors pasipiršti – vietoj

to pasikviesti Finklerį kur nors išgerti arbatos; tradicija, išlikusi dar nuo mokyklos laikų. Sklindžiai su džemu Heiverstok Hile. Finkleris buvo jam skolingas pasimatymą, kai nepasirodė paskutiniame susitikime. Užsiėmęs žmogus tas Finkleris. Semas – tikras vyras. Taip pat reikėjo Finklerį įspėti, kad galbūt kažkas taikosi jį užpulti, kad ir kaip absurdiškai tai skambėjo kalbą parepetavus.

Ir, be to, Finkleris buvo finkleris, o Treslou įsivėlė į finkleriškus dalykus.

6

– Gali būti, kad kai kas nori tave pričiupti, – pildamas arbatą pradėjo Treslou, nusprendęs iškart viską iškloti.

Kažkodėl būdamas su Finkleriu visada pilstydavo jis. Per trisdešimt arbatos gėrimo kartu metų jis neprisiminė nė karto, kai Finkleris pilstė arbatą arba už ją mokėjo.

Finkleriui apie tai neprasitarė. Negalėjo. Iš karto būtų apkaltingas stereotipų taikymu.

Jie sėdėjo „Fortnum & Mason“ prekybos centre, kurį Treslou mėgo dėl senovinių skrebučių su sūriu ir kitų skanėstų, o Finkleriui patiko, nes žinojo, kad ten tikrai bus atpažintas.

– Pričiupti mane? Sukritikuoti? Nieko nauja. Ta prasme jie visada stengėsi mane pričiupti.

Tokia jau Finklerio išmonė – jie visada stengėsi jį sukritikuoti. Bet iš tiesų niekas to be Treslou nedarė, o jis nesiskaitė, ir galbūt plėšikė, kuri vietoj jo pričiuupo Treslou. Nors jos motyvai turbūt nebuvo susiję nei su menu, nei su filosofija.

– Ne ta prasme, – pasakė Treslou.

– Tai kokia?

– Tiesiogine prasme pričiupti, – jis pridėjo įsivaizduojamą pistoletą prie rusvų Finklerio smilkinių. – Na, supranti...

– Nužudyti mane?

– Ne, nenužudyti. Šiek tiek tave pamokyti. Arba pavogti tavo piniginę ir laikrodį. Be to, juk sakiau, kad tik galbūt.

– A, na, jei tik galbūt. Galbūt viskas įmanoma, dėl Dievo meilės. Kodėl tau atrodo, kad tai įmanoma?

Treslou papasakojo jam, kas nutiko. Be gėdingųjų smulkmenų. Tik įvykio schemą. Pasivaikščiojimas tamsoje. Užsimiršimas. Dunkst! Galva į Gaiverio vitriną. Dingo pinigė, laikrodis ir kreditinės kortelės. Viskas baigta, dar prieš spėjant ištarti...

– Jėzau!

– Nu!

– Ir?

– Ir ką?

– Ir kada pasirodau aš?

Aš pats, aš pats, aš pats, mintyse kartojo Treslou.

– Ir gali būti, kad ji sekė mane nuo Liboro namų.

– Palauk. Ji? Kodėl esi toks įsitikinęs, kad ten buvo moteris?

– Manau, kad žinau, kaip vyrą nuo moters atskirti.

– Tamsoje? Prisplojęs nosimi prie stiklo?

– Semai, juk žinai, kai tave puola moteris.

– Iš kur? Kiek kartų tave užpuolė moteris?

– Ne tai esmė. Niekada. Bet tiesiog žinai, kai tai vyksta.

– Apgraibei ją?

– Žinoma, kad negraibiau. Nebuvo laiko jos graibyti.

– Kitaip būtum apgraibęs?

– Prisipažinsiu, kad apie tai nepagalvojau. Buvau per daug apstulbęs, kad būčiau galėjęs susijaudinti.

– Tai ir ji tavęs neapgraibė?

– Semai, ji mane apiplėšė. Ištuštino kišenes.

– Ar ji buvo ginkluota?

– Kiek žinau, ne.

– Žinai ar žinojai?

– Koks skirtumas?

– Dabar gali ir žinoti, kad nebuvo, bet tada galėjai manyti, kad buvo.

– Nemanau, kad tada maniau, kad buvo. Bet galėjau.

– Leidai neginkluotai moteriai ištuštinti tau kišenes?

– Neturėjau pasirinkimo. Bijojau.

– Moters?

– Tamsos. Staigumo...

– Moters.

– Gerai, moters. Bet iš pradžių nežinojau, kad ten moteris.

– Ar ji ką nors sakė?

Treslou atsakymą pertraukė padavėja, atnešusi Finkleriui dar karšto vandens. Finkleris visada paprašydavo dar karšto vandens, nesvarbu, kiek karšto vandens būdavo iki tol atnešta. Treslou manė, kad taip jis demonstruodavo savo galią. Nyčė, be abejo, irgi užsisakinėdavo daugiau nei reikia karšto vandens.

– Jūs labai maloni, – Finkleris nusišypsojo padavėjai.

Ar jis norėjo, kad ji jį mylėtų ar jo bijotų, klausė savęs Treslou. Jį žavėjo tingus Finklerio valdingumas. Pats jis tenorėjo būti mylimas moters. Gal tai buvo pagrindinė klaida.

– Palauk, – pasitiksline Finkleris laukdamas, kol Treslou pripils karšto vandens į arbatinuką. – Jei gerai supratau, ši moteris, šita neginkluota moteris užpuola tave, ir tu manai, kad ji mane puolanti mane, nes galbūt sekė tave nuo Liboro namų – o jis, tarp kitko, atrodo nekaip.

– Apskritai manau, kad jis atrodė gerai. Anądien su juo valgėm sumuštinčius, tu irgi turėjai ten būti. Tada atrodė gerai. Dėl tavęs nerimauju labiau. Ar išeini iš namų?

– Pats jį mačiau ir nemanau, kad jis atrodė gerai. Kas dėl to „išėjimo“? Ar verta išeiti? Juk ten, lauke, manęs tyko kažkokios užpuolikės.

– Negali užsidaryti savo galvoje.

– Neblogai čia pasakei. Negyvenu savo galvoje. Žaidžiu pokerį internete. Labai toli nuo mano galvos.

– Turbūt laimi pinigų.

– Žinoma. Praeitą savaitę laimėjau tris tūkstančius svarų.

– Jėzau!

– Aha, Jėzau. Tai dėl manęs nesijaudink. O va, Liboras save kankina. Jis taip stipriai laikosi įsikibęs Malkės, kad ji nusitemps jį kartu su savimi.

– Jis to ir nori.

– Na, žinau, kad manai, jog tai miela, bet iš tiesų tai nesveika. Jam derėtų atsikratyti to pianino.

– Ir žaisti pokerį internetu?

– Kodėl ne? Jei laimėtų nemenką sumelę, tikrai pralinksėtų.

– O jei pralaimėtų nemenką sumelę? Niekas nelaimi amžinai – taip sakė kažkas, apie ką parašei knygą. Ar nebuvo ten kažkokių žymių filosofinių lažybų? Gal Hjumas?

Finkleris atidžiai jį nužvelgė. Atrodė, lyg jo žvilgsnis sakytų „nenumanai“. Nenumanai, kad dabar nesielvartauju. Tik todėl, kad nepasukau Liboro keliu ir nepaverčiau savo gyvenimo šventykla, dar nereiškia, kad esu bejausmis. Nežinai, ką jaučiu.

Arba Treslou tik pasirodė.

– Atrodo, kad turi omenyje Paskalį, – galiausiai atsakė Finkleris. – Tik jis sakė atvirkščiai. Teigė, kad laisvai galima lažintis, jog Dievas yra, nes taip nieko neprarandi, net jei Jis ir neegzistuoja. Bet jeigu lažiniesi, kad Dievo nėra, o Jis iš tikrųjų egzistuoja...

– Tuomet įklimpsti.

– Norėjau pats pasakyti.

– Pasakysi, Finkleri.

Dėl tokios galimybės Finkleris nusišypsojo.

– Šiaip ar taip, – tarė, – štai tu išeini išvargęs iš Liboro namų, kai ta plėšikė, supainiojusi mane su tavimi, seka tave kelis šimtus jardų iki vietos, kur iš tiesų net šviesiau – tai yra visiškai nelogiška – ir tave primuša. Kaip tiksliai ji ar visas šitas įvykis susijęs su manimi? Ar aš su tavimi? Džiuljenai, mes pakankamai nepanašūs. Esi perpus už mane mažesnis, turi dvigubai daugiau plaukų...

– Trigubai daugiau plaukų...

– Aš sėdžiu mašinoje, tu eini pėsčiomis... kaip ji galėjo suklysti?

– Neįsivaizduoju... Nes iki tol ji nebuvo mačiusi nė vieno iš mūsų?

– Ir pamačiusi tave, pamanė: o, šitas atrodo taip, lyg turėtų išsipūtusią piniginę, ir to pakako. Vis tiek nesuprantu, kodėl manai, kad ji iš tiesų ieškojo manęs.

– Gal žinojo, kad laimėjai tris tūkstančius svarų žaisdamas

pokerį. Arba ji tiesiog tavo gerbėja. Gal skaito Paskalį. Juk žinai, kokios tos gerbėjos.

– O gal ir ne, – Finkleris paprašė dar karšto vandens.

– Klausyk, – tarė Treslou ir prisislinko kėdę arčiau lyg nenorėdamas, kad jį išgirstų visa „Fortnum & Mason“ parduotuvė, – tai dėl to, ką ji pasakė.

– Ką ji pasakė?

– Na, aš bent jau manau, kad ji tai pasakė.

Finkleris finkleriškai plačiai išskėtė rankas. Mostas reiškė, kad begalinė kantrybė pradeda sekti. Tokiomis akimirkomis jis Treslou priminė Dievą. Dievą viršukalnėje, nusivylusį savo žmonėmis. Treslou pavydėjo. Štai ką Dievas davė finkleriams kaip savo sutarties su jais įrodymą – galimybę gūžčioti kaip Jis. Kai ką, ko Treslou, būdamas nefinkleris, nesugebėjo.

– Sakyk gi pagaliau, Džiuljenai, ką sakė ar ką manai, kad sakė. Jis ir pasakė.

– *Tu, žyde.* Ji pasakė *Tu, žyde.*

– Išsigalvoji.

– Kodėl turėčiau išsigalvoti?

– Todėl, kad esi nusivylęs ir suktas žmogus. Nežinau, kodėl išsigalvoji. Nes girdėjai savo paties mintis. O mane ir Liborą pasilikai. Matyt, manei *Jūs, žydai.* Jūs, sukništi žydai. Sakinys spurdėjo tavo burnoje, todėl perkėlei jį į jos burną.

– Ji nesakė *Jūs, sukništi žydai.* Ji pasakė *Tu, žyde.*

– *Tu, žyde?*

Galiausiai jis išgirdo tai iš kito žmogaus lūpų ir nebebuvo toks tikras.

– Man taip atrodo.

– Atrodo? Ką ji galėjo pasakyti, kad skambėtų kaip *Tu, žyde?*

– Jau galvojau apie tai. Gal *Tu, Džiulsai,* bet kaip ji galėjo žinoti mano vardą?

– Perskaitė ant tavo kreditinių kortelių, kurias pavogė, neišmanėli.

– Nevadink manęs neišmanėliu. Žinai, kad nekenčiu, kai mane taip vadina.

Finkleris paplekšnojo jam per ranką.

– Perskaitė ant tavo kreditinių kortelių, kurias pavogė, neišmanėli.

– Ant kortelių tik mano inicialai: D. D. Treslou. Nėra nė užuominos apie jokią Džiuljeną ar tuo labiau Džiulšą. Vadinkime daiktus tikraisiais jų vardais, Semai – ji pavadino mane žydu.

– Ir manai, kad vienintelis žydas Londone, su kuriuo ji galėjo tave supainioti, esu aš?

– Mes tiesiog buvome kartu.

– Sutapimas. Ta moteris greičiausiai serijinė antisemitė. Ne-nuostabu, kad apiplėšinėdama ji vadina kiekvieną žydu. Šiuo žodžiu jūs, nežydai, vadinat visus, kurie jums nelabai rūpi. Mokykloje tokį reiškinį vadino žydinimu (matyt, ir pats taip vadina) – imti tai, kas tau nepriklauso. Pamatęs žydą laikai jį vagimi arba šykštuoliu. Gal ji tik žydingo tave už tai. Aš tave žydinu – gal taip sakė? Aš tave žydinu, akis už akį.

– Ji pasakė *Tu, žyde*.

– Tai ji apsiriko. Buvo tamsu.

– Buvo šviesu.

– Sakei, kad buvo tamsu.

– Tik norėjau nupiešti veiksmo sceną.

– Klaidingai.

– Poetiškai. Buvo tamsu, ta prasme, kad buvo vėlu, o šviesą skleidė tik gatvės lempos.

– Pakankamai šviesu, kad būtų akivaizdu, jog nesi žydas?

– Taip šviesu kaip čia. Ar atrodau kaip žydas?

Finkleris nusijuokė vienu iš savo skambių televizinių juokų. Treslou žinojo, kad paprastai Finkleris niekada nesijuokia – vienas iš dalykų, dėl kurių gyva būdama skundėsi Tailer, buvo, kad ji ištekėjo už savyje juoko neturinčio vyro, bet televizijoje, kai norėdavo pasirodyti, kad reaguoja į pašnekovą, tiesiog griaudėdavo iš juoko. Treslou stebėjosi, kad kiekvienas iš daugelio šimtų Finklerio žiūrovų tikėjo jo nuoširdumu.

– Paklauskime aplinkinių, – pasiūlė Finkleris.

Vieną siaubingą akimirkos dalį Treslou pamanė, kad jis iš

tiesų taip padarys. Manantys, kad šis vyras yra arba galėtų būti supainiotas su žydu, pakelkite rankas. Be to, taip Finklerio nepastebėję žmonės sužinotų, kad jis čia.

Treslou išraudo ir nuleido galvą manydamas, kad būtent nepasitikėjimas savimi išduoda, kad jis nežydas. Kas yra matęs drovų žydą?

– Tai va, – galiausiai įsidrąsino pakelti galvą ir paklausė. – Tu man pasakyk. Ką patartų Vitgentšteinas?

– Patartų išsitraukti galvą iš šiknos. Ir iš mano, ir iš Liboro. Na, gerai, tave apiplėšė. Nesmagu. Tu ir taip jauteisi pažeidžiamas. Turbūt nėra sveika mums trims taip susitikinėti. Bent jau ne tau. Mes turime priežastį. Sielvartaujame. O tu – ne. O jei ir sielvartauji, tai neturėtum. Džiuljenai, tai supistai liguista. Negali tapti mumis. Ir neturėtum norėti.

– Nenoriu tapti jumis.

– Giliai viduje nori. Nenoriu pasirodyti žiaurus, bet tu visada troškai turėti kažkokią dalelę mūsų.

– Mūsų? Nuo kada tu ir Liboras esat mes?

– Netaktiškas klausimas. Pats labai gerai žinai, nuo kada. O dabar tau ir to nepakanka. Dabar nori dar vienos mūsų dalies. Dabar užsinorėjai būti žydas.

Nuo tokios minties Treslou vos neužspringo.

– Kas sakė, kad noriu būti žydas?

– Tu pats. Dėl ko daugiau visos šitos nesąmonės? Klausyk, tu – ne vienintelis. Labai daug žmonių norėtų būti žydai.

– Na, bet tu nenori.

– Nepradėk. Kalbi kaip Liboras.

– Semai – Semueli – atidžiai paklausyk. Aš. Nenoriu. Būti. Žydas. Gerai? Nieko prieš juos neturiu, bet man patinka būti tuo, kas esu.

– Ar atsimeni, kiek kartų sakei, kad norėtum, jog mano tėvas būtų tavo tėvas?

– Tada buvau keturiolikos. Ir man patiko, kad jis pasikviesdavo mane trenkti jam į pilvą. Saviškio bijojau net petį paliesti. Bet tai neturi nieko bendra su buvimu žydu.

– Tai kas tu toks?

– Ką?

– Sakei, kad esi patenkintas būdamas tuo, kas esi, tai kas tu toks esi?

– Kas aš toks?

Treslou įsistebeilijo į lubas. Klausimas skambėjo apgaulingai.

– Būtent. Nežinai, kas esi, todėl nori būti žydas. Tuoj imsi atrodyti kaip žydų ortodoksas ir sakysi, kad savanoriškai nusprendei pilotuoti Izraelio lėktuvus prieš Hamas. Džiuljenai, kartoju: tai nesveika. Padaryk pertrauką. Turėtum siausti mieste. „Išėiti“, kaip tu sakai. Susirask kokią paukštytę. Nusivežk ją atostogauti. Pamišk apie visa kita. Nusipirk naują piniginę ir gyvenk toliau. Patikėk, tavo senąją pavogė ne moteris, kad ir kaip to norėtum. Kad ir kas ten buvo, tas kažkas tikrai nesupainiojo manęs su tavimi ir nevadino tavęs žydu.

Toks filosofinis užtikrintumas Treslou bemaž prislėgė.

TRYS

1

– Sveikas, Bredai.

Į jį kreipėsi moteris plačiais žandikauliais, apsipylusi šviešiomis garbanomis, vilkinti gležna Regentystės periodo suknele, dėl kurios jos krūtys atrodė itin efektingai. Jau trečią kartą tą vakarą – pirmąją naktį, kai Treslou vėl grįžo dirbti dubleriu – jį palaikė Bredu Pitu. Iš tiesų jį pasamdė dubliuoti Koliną Firtą pono Darsio vaidmenyje. Tai buvo prašmatnus gimtadienis viename iš Kovent Gardeno loftų, surengtas pasiturinčios penkiasdešimtmetės moteriškės garbei, kurios vardas iš tikrųjų buvo Džeinė Osten. Tai ką daugiau galėjo pasamdyti dubleriu? Visi buvo su kostiumais. Treslou vilkėjo aptemptus bridžius, baltus didvyrio marškinius ir niūriai surištą kaklaskarę. Neįsivaizdavo, kaip jį galėjo palaikyti Bredu Pitu. Nebent praleido kokį nors „Puikybės ir prietarų“ pastatymą, kuriame jis vaidino.

Kita vertus, visi buvo girti ir vangūs. O jį užkalbinusi moteris buvo girta ir vangi amerikietė. Treslou tai nuspėjo iš jos elgesio dar jai nespėjus prasižioti. Ji atrodė per daug besistebinti gyvenimu, kad būtų anglė. Jos garbanos buvo per daug garbanotos, lūpos per storos, dantys pernelyg balti ir lygūs, it viena didelė taisyklingų vertikalių ženklų arka. O krūtys per daug iškilios ir pūpsančios, kad būtų angliškos. Jei Džeinės Osten herojės būtų turėjusios tokias krūtis, tikrai nebūtų troškusios kuo greičiau ištekėti.

– Spėk dar kartą, – išraudęs dėl netikėto susidūrimo atsakė Treslou.

Ji nebuvo jo tipo moteris. Akivaizdu, kad jai reikėtų jį pergyventi, kad taptų jo tipo moterimi, bet jos įžūlumas jį jaudino. Be to, jis ir pats pamažu darėsi vangus.

– Dastinas Hofmanas, – stebeilydamasi jam į veidą spėjo ji. – Ne, turbūt esi per jaunas, kad būtum Dastinas Hofmanas. Adamas Sandleris? Ne, tam esi per senas. A, žinau, Bilis Kristelas.

Jis nepasiteiravo, ką Bilis Kristelas veiktų Džeinės Osten vakarėlyje.

Ji parsivedė jį į viešbutį Heimarketo gatvėje. Pati pasiūlė. Važiuojant taksi elgėsi gašliai, vis taikėsi užkišti ranką už jo didvyrio marškinių ar į aptemptus pono Darsio bridžius. Ir vadino jį Biliu, nes, pravažiavus Eroso statulą, jai toptelėjo, kad vardas rimuojasi su žodžiu „pimpis“. Keista, pamanė Treslou, kokie amerikiečiai gali būti nešvankūs, žinant, kokios puritoniškos jų sielos. Vienu metu susikaustę ir pornografiški.

Bet jis neturėjo teisės taip greitai kritikuoti.

Jį užplūdo dėkingumas ir palengvėjimas. Jis vis dar žaidime, vis dar žaidėjas. Iš tikrųjų žaidėjas jis niekada nebuvo, bet žinojo, ką nori tuo pasakyti.

Jis įsliuogė liežuvium už akinančios jos dantų panoramos, bergždžiai bandydamas atskirti vieną dantį nuo kito. Tas pats nutiko ir su krūtimis, jos neišsiskyrė, o kartu sudarė krūtį. Vienaskaita.

Ji buvo tokia tobula, kad jai visko užteko po vieną.

Dirbo televizijos prodiusere, o į Londoną atvyko kelioms dienoms aptarti bendro projekto su 4 kanalu. Jam palengvėjo, kad ne BBC. Nebuvo tikras, kad galėtų permiegoti su kuo nors, susijusiu su BBC. Ir ar sugebėtų laiku patirti padorį erekcija.

Galiausiai jam iš tikrųjų nepavyko patirti padorios erekcijos laiku, nes ji ant jo šokčiojo spenelių ir garbanų sūkuryje ir jis sumišęs baigė per anksti.

– Oho! – šūktelėjo ji.

– Tai dėl suknelės, – teisinosi jis. – Nereikėjo prašyti tavęs nenusirengti. Per daug jaudinančių asociacijų.

– Pavyzdžiui?

– Pavyzdžiui, „Nortangerio abatija“ ir „Mansfyldo parkas“³⁹.

– Galiu nusivilkti.

– Ne. Pasilik ir palauk dvidešimt minučių.

Jie kalbėjosi apie savo mėgstamiausius Džeinės Osten veikėjus. Kimberli – žinoma, kad jos vardas buvo Kimberli – patiko Ema. Ja ji ir persirengė. Ema Vudhaus, graži, protinga, turtinga.

– Ir stačiais papais, – nusijuokė ji ir susigrūdo juos atgal į suknelę.

Ar veikia susidėjo tai atgal, pamanė Treslou.

O jis vėl ištraukė ir pasakojo, kad kai kurios Džeinės Osten herojės jam pernelyg trykšta energija – ne Ema, žinoma, kad ne Ema – gal Enė Eliot, ne, Enė Eliot dievinu, tikrai dievinu Enė Eliot. Kodėl? Neaišku, bet jis manė, kad tai kažkaip susiję su tuo, kad jai neužteko laiko tapti laimingai.

– Paskutinė galimybė prisigerti, – pastebėjo Kimberli, norėdama parodyti suvokianti Jurgio laikotarpio Anglijos niuansus.

– Na, taip, kažkas panašaus. Man labai patinka nuvytusio jos grožio idėja. Vystančio beskaitant.

– Tau patinka nuvytęs grožis!

– Ne, Dieve, ne, tai nėra taisyklė. Neturiu galvoje tikro gyvenimo.

– Tikiuosi.

– O, Dieve, ne.

– Man iškart palengvėjo.

– Tai dėl pasakos bruožų, – pasakė jis ir tyčia nustojo kalbėti, kad galėtų pasiganyti jos krūtinėje. – Džeinė Osten mosteli savo burtų lazdele ir paskutinę minutę užbaigia viską laimingai, nors gyvenime tai būtų tragedija.

Ji linktelėjo nė nesiklausydama.

– O dabar laikas tau pamojuoti savo lazdele, – pasakė žiūrėdama į laikrodį.

Praėjo lygiai dvidešimt minučių. Ji ne tik neskaičiavo nieko apytiksliai, bet ir nedarė tragedijų.

³⁹ Dž. Osten romanai.

– Oho! – po penkių minučių vėl pasakė ji.

Tai buvo smagiausia Treslou kada nors turėta sekso naktis. Ji nustebinusi, nes smagiai jis nesimylėdavo. Ryte ruošiantis išeiti ji įteikė jam savo vizitinę kortelę, jeigu jis kada viešėtų Los Andžele, bet tegu prieš tai būtinai įspėja: jos vyrui nelabai patiktų ant savo durų slenksčio rasti Regentystės laikotarpio šortais mūvintį Bilį Kristelą. Ji pliaukštelėjo jam per užpakalį, ir jis išėjo.

Treslou pasijuto kaip prostitutė.

Tik kas dabar su tuo baigimu prieš laiką? Persirengęs normaliais drabužiais Treslou sustojo išgerti kavos Pikadilyje ir tai apmąstyti. Šokinėjimas dar niekada nebuvo pakenkęs. Net atvirksčiai, šokinėjimas visada padėdavo. Tai kas šiuo atveju pagadino reikalus? Be abejo, kažkaip su tuo susijusi suknelė – ji apsižergusi Enė Eliot, linguojanti galvą į šalis kaip švedų pornografijos žvaigždė. Bet vien suknelė negalėjo paaiškinti jo atsako skubumo ir jo kartojimosi kas dvidešimt minučių, ne visą naktį, bet daugiau nei būtų džentelmeniška apie tai girtis. Dėl to liko tik apiplėšimas. Teisme priesaikos prisiekti nebūtų galėjęs, bet įtarė, kad, Kimberli kilnojantis ir aikčiojant virš jo, jis iš dalies galvojo apie ją užpuolusią moterį. Įsivaizdavo jas panašiai sudėtas. Tik ar jis galvojo apie ją, ar matė ją? Dėl to taip pat negalėjo prisiekti.

Tik viena problema. Užpuolimas tikrai jo tuo metu seksualiai nesujaudino. Kodėl turėjo? Jis nebuvo vienas tų vyrų. Velniaiškai skaudėjo lūžusią nosį, ir tiek, kaip sakė jo sūnūs. Dienoms bėgant jaudulys nė iš tolo nedidėjo. Nei dabar, sėdint ir galvojant apie įvykį. Bet kažkas vis dėlto jaudino. Praėjusios nakties atsiminimas, savaimė suprantama. Tokia naktis pamalonina ir ja didžiuojamasi. Ji ne tik nutraukė ilgą sausrą, toks vienos nakties nuotykis lygiavosi su geriausiais, o Treslou iš prigimties nebuvo linkęs į vienos nakties nuotykius. Bet kažkoks susijaudinimas ar erotinis sutrikimas vis tiek nedavė ramybės.

Tada jam galiausiai toptelėjo. Bilis Kristelas. Iš pradžių Kimberli palaikė jį Bredu Pitu, bet atidžiau pasižiūrėjusi išvydo kažką kitą. Dastiną Hofmaną... Adamą Sandlerį... Bilį Kristelą. Ten

jis ją sustabdė, bet greičiausiai sąrašą būtų tęsusi, nes ir taip aišku, kur jis vedė: Deividas Švimeris, Džeris Zainfeldas, Džeris Springeris, Benas Stileris, Deividas Duchovnis, Kevinas Klainas, Džefas Goldblumas, Vudis Alenas, supistas Graučas Marksas... ar dar reikėjo tęsti?

Finkleriai.

Visi iki vieno supisti finkleriai.

Jis kažkur skaitė, kad visi Holivudo aktoriai gimė finkleriais, tik ne visi pasiliko savo finkleriškas pavardes. O Kimberli – dėl Dievo meilės, Kimberli; koks iš tikrųjų jos vardas: Ester? Kimberli ją supainiojo su jais visais.

Sakydamas supainiojo jis neturėjo galvoje – negalėjo turėti galvoje – supainiojo dėl išvaizdos. Net jei Kimberli ir prastai matė, fiziškai jis negalėjo priminti Džerio Zainfeldo ar Džefo Goldblumo. Buvo netinkamo dydžio. Netinkamos temperatūros. Netinkamo greičio. Todėl panašumas į tuos vyrus turėjo būti kitokio pobūdžio. Turbūt susijęs su dvasia ir esme. Iš esmės jis buvo kaip jie. Dvasiškai jis buvo kaip jie.

Neaišku, ar ją užvedė tai, kad iš esmės palaikė ją finkleriu – nors neturėjo, jei jau atvyko iš ten, kur kiekvienas yra finkleris – bet o kas, jei užvedė ją?

Du tokie klaidingi sutapatinimai per vieną savaitę. Nesvarbu, ką pats Finkleris manė. Savo finkleriškumu jis su niekuo nenorėjo dalytis.

– Tai ne kažkoks klubas, į kurį gali tiesiog įstoti, – aiškino jis Treslou tais laikais, kai reikalavo būti vadinamas Semueliu.

– Nemanau ten stoti, – tada atsakė jam Treslou.

– Ne, – atsakė Finkleris, jau prarasdamas susidomėjimą, – niekada ir nesakiau, kad manai.

Taigi negalėjai Finklerio vadinti nesuinteresuotu asmeniu.

Dvi moterys, neturinčios egoistinių užmačių, per dvi savaites, dvi moterys, du klaidingi sutapatinimai!

Treslou kandžiojo sau krumplius ir užsisakęs dar kavos leido savo gyvenimui – o gal savo melagingam gyvenimui? – slysti prieš akis.

Finkleris pats prisiprašė.

Taip tuo metu manė Tailer Finkler ir Džiuljenas Treslou. Semas to nusipelnė.

Tailer Finkler pasisėkė labiau. Jos vyras dulkino kitas moteris. O jei nedulkino, laisvai galėjo dulkinti atsižvelgiant į tai, kiek dėmesio jai skyrė.

Tailer Finkler. Velionė Tailer Finkler. Prisiminęs ją prie antrojo kavos puodelio Treslou giliai atsiduso.

– Semo sumanymai nežaboti, – aiškino jis jai tuo metu. – Jis ambicingas vyras. Jis buvo ambicingas berniukas.

– Mano vyras buvo berniukas!

Treslou vangiai nusišypsojo. Iš tiesų Finkleris niekada nebuvo tipiškąs berniukas, bet neatrodė teisinga sakyti tai įpykusiai Finklerio žmonai.

Jie gulėjo ant Treslou lovos tame priemiestyje, kurį Treslou reikalavo vadinti Hampstedu. Jiems nederėjo gulėti ant Treslou lovos jokiam priemiestyje. Abu tai žinojo. Bet Finkleris pats prisiprašė.

Iš pradžių Tailer paskambino paklausti, ar galėtų užėiti ir pasižiūrėti pirmosios naujosios savo vyro laidos transliacijos per Treslou televizorių.

– Žinoma, – atsakė jis, – bet ar nežiūrėsi jos su Semu?

– Semuelis žiūri ją su savo filmavimo komanda, kuri dar žinoma jo meilužės vardu.

Tailer vienintelė vis dar vadindavo Semą Semueliu. Taip jaučėsi turinti prieš jį galių, galių žmogaus, pažinėjusio svarbų asmenį dar prieš jam tampant svarbiam. Kartais ji net pavadindavo jį Šmueliu, taip primindama apie jo kilmę, kai jam iškildavo pavojus ją pamiršti.

– Aa, – numykė Treslou.

– Blogiausia, kad ji nėra net jokia supista režisierė. Tik prodiuserio padėjėja.

– Aa, – vėl numykė Treslou svarstydamas, ar Tailer žiūrėtų laidą su Semu, jei šis elgtųsi tradiciškiau ir dulkintų režisierę.

Kalbant apie su pažeminimu ir prestižu susijusius dalykus, dėl finklerių niekada negalėjai būti tikras: nei dėl vyrų, nei dėl moterų. Nefinkleriai visas neištikimybes vertino vienodai, bet finkleriai, kiek jam teko patirti, galėjo padaryti išimtį, jei trečioji šalis pasirodydavo esanti koks nors svarbus asmuo. Princas Filipas, Bilas Klintonas, net Popiežius. Treslou tikėjosi, kad taip manydamas netaiko jiems stereotipų.

– Ar atsivesi vaikus? – pasiteiravo Treslou.

– Vaikus? Vaikai mokykloje. Jau greitai jie mokysis universitete. Bent jau vaidink susidomėjusį, Džiuljenai.

– Nedarau vaikų, – paaiškino jis. – Net saviškių nedariau.

– Na, neturi dėl to jaudintis. Vaikų mes nedarysim, mano kūnas tam per senas.

– Aa, – numykė Treslou.

Tai buvo pirmoji užuomina, kad jis ir jo draugo žmona tą vakarą daug televizoriaus nežiūrės.

– Cha, – pasakė jis sau stovėdamas duše, tarsi būtų artėjančių įvykių, kad ir kas turėjo įvykti, auka, o ne aktyvus dalyvis. Tik nebuvo nė menkiausios tikimybės, kad jis galėtų atsispirti Tailer, nesvarbu, kad ji tik juo naudojosi, norėdama atkeršyti vyrui.

Nors ji ir nebuvo Treslou skonio, vis tiek jį sužavėjo patį pirmą kartą, kai Semas pristatė ją kaip savo žmoną. Jie buvo seniai nesimatę ir Treslou nežinojo, kad jis apskritai su kažkuo susitikinėja, juo labiau kad ketina tuoktis. Bet toks jau Finklerio būdas. Jis trumpai praplėšdavo mažą skylutę savo gyvenimo siūlėje ir vėl ją užsiūdavo, bet to užtekdavo, kad Treslou pasijustų suintriguotas ir atskirtas.

Naujoji ponia Finkler iš tikrųjų nebuvo graži, tik beveik graži, tamsi ir liesa, negailestingomis sarkastiškomis akimis, dėl tokių bruožų vyras galėtų venas persipjauti. Nors ir neturėjo daug mėsos ant kaulų, kažkaip sugebėdavo visada atrodyti pasipuošusi ypatingai progai. Kai tik Treslou ją susitikdavo, ji atrodydavo tarsi pasipuošusi valstybiniam banketui, kuriame mažai valgytų, užtikrintai kalbėtusi, grakščiai šoktų su kuo tik prireiktų ir susilauktų susižavėjimo kupinų žvilgsnių. Ji buvo iš

tų moterų, kurios reikalingos pasiturintiems vyrams. Kompetentinga, pasaulietiška, šaltai elegantiška tol, kol vyras jos nepamiršta dėl savo sėkmės. Pagalvojus apie Tailer Finkler Treslou šovė į galvą žodis drėgna. Keista, nes paviršiuje ji buvo sausa. Bet Treslou įsivaizdavo, kokia jį būtų giliai viduje, įžengus į jos tamsią, moterišką paslaptį. Ji buvo kažkur, kur jam būti neteko ir turbūt nederėtų norėti nuvykti. Ji buvo amžinoji finklerių moteris. Vadinasi, jai pasiūlius, nebuvo nė menkiausios tikimybės, kad jis atsisakys. Jis turėjo išsiaiškinti, ką reiškia įsiskverbti į drėgną, tamsią ir moterišką finklerės paslaptį.

Jie įsijungė televizorių, bet nematė nė vieno Semo laidos kadro.

– Jis toks melagis, – burbtelejo ji, nerdamasi iš suknelės, kurią būtų galėjusi vilkėti per savo vyro įšventinimo ir riterius ceremoniją. – Kur jo filosofija, kai laiku neparuošiu jam vakarienės? Kur jo filosofija, kai jis turėtų laikyti pimpalą kelnėse?

Treslou nieko nesakė. Buvo keista matyti savo draugo veidą per televiziją ir tuo pat metu laikyti jo žmoną savo rankose. Ne tai, kad Tailer kada nors iš tikrųjų buvo jo rankose. Ji mėgo mylėtis per atstumą, lyg visa tai iš tikrųjų nevyktų. Dažniausiai ji gulėdavo nusisukusi nuo Treslou, darbuodamasi su jo peniu sau už nugaros, lyg sunkiai bandydama užsisiegti liemenėlę ar mėgin-dama atidaryti smarkiai užsuktą stiklainį ir tuo pat metu nuolat visaip juodindavo savo vyrą. Jai patiko palikti šviesą įjungtą, tylos taip pat nevertino. Tik jam įėjus į ją – trumpai, nes ji pareiškė nemėgstanti užtęstų lytinių santykių – Treslou rasdavo taip lauktą šiltą ir tamsų finklerės drėgnumą. Ir jis pranoko visas jo fantazijas.

Jis gulėjo ant nugaros ir jautė, kaip akyse kaupiasi ašaros. Jis prisipažino, kad ją myli.

– Nebūk juokingas, – prunkštelejo ji. – Net nepažįsti manęs. Visa tai darei Semui.

Jis atsisėdo.

– Tikrai ne.

– Man nerūpi. Man ir taip tinka. Galime net pakartoti. O jei tave užveda dulkint savo draugą – dulkint jį ar išduot, nėra ko būti subtiliems – aš neprieštarauju.

Norėdamas į ją pasižiūrėti Treslou pasirėmė ant alkūnės, bet ji jau vėl buvo nusisukusi. Jis ištiesė ranką, norėdamas paglostyti jai plaukus.

– Nedaryk to, – uždraudė.

– Tu nesupranti, – paaiškino jis, – kad tai mano pirmas kartas.

– Kai santykiauji su moterimi? – ji net neatrodė nustebusi.

– Pirmas kartas, – skambėjo prastai, kai galiausiai prireikė tai įvardyti, – pirmas kartas... na, žinai...

– Pirmas kartas, kai iškrėtei Semueliui šunybę? Dėl to nesi-
jaudinčiau. Jis nesudvejoję padaryti tau to paties. Turbūt jau pa-
darė. Jam tai paprasčiausia *droit de philosophe*⁴⁰. Būdamas mąs-
tytojas jis mano turįs teisę dulkinti visus, kas tik jam patinka.

– Neturėjau to galvoje. Noriu pasakyti, kad esi pirmoji...

Jautė, kad jo dvejojimas ją erzina. Lova aplink ją ėmė šalti.

– Pirmoji kas? Sakyk gi pagaliau. Ištekėjusi moteris? Motina?
Televizijos vedėjo žmona? Moteris be išsilavinimo?

– Nejaugi neturi išsilavinimo?

– Pirmiausia kas, Džiuljenai?

Jis keletą kartų prarijo žodį, bet turėjo išgirsti save jį sakant.
Sakyti tai buvo beveik taip pat saldžiai nuodėminga, kaip ir daryti.

– Žydė, – galiausiai ištare.

Bet ne visai tokio žodžio ieškojo.

– Judėjė, – pasitikslino, ilgai tęsdamas galūnę, leido įsikarš-
čiavusiai eėe delsti sau ant lūpų.

Ji apsisuko lyg pirmąkart panorėjusi pažiūrėti, kaip jis atro-
do, jos akys buvo pilnos patyčios.

– Judėjė? Iš tikrųjų manai, kad esu judėjė?

– Nejaugi nesi?

– Tai geriausias klausimas, kokį tik galėjai man užduoti. Bet
iš kur ištraukei, kad esu grynakraujė?

Buvo tiek daug dalykų, Treslou nė nesugalvojo, nuo ko pradėti.

– Dėl visko, – galiausiai išspaudė tik tiek.

Jis atsiminė dalyvavęs vieno iš Finklerio sūnų bar micvoje,

⁴⁰ pranc. „filosofo teisė“.

bet kadangi neprisiminė kurio, taip nieko dėl to ir nepasakė.

– Na, man tas tavo viskas yra niekas, – pasakė ji.

Jis siaubingai nusiminė. Tailer ne judėję? Kas gi buvo ta tamsi drėgmė, į kurią jis įėjo?

Ji papūtė apatinę lūpą. (O tai, argi tai ne žydiška?)

– Nejau nuoširdžiai manai, kad Semuelis būtų vedęs žydę?

– Na, tiesiog nepamaniau, kad nebūtų.

– Tada labai menkai jį pažįsti. Jis siekia užkariauti nežydus.

Visada siekė. Turėtum tai žinoti. Žydus jau užkariavo. Gimė žydu. Jie negali jo atstumti, tai kam švaistyti jiems laiką. Jei būčiau paprašiusi, būtų mane vedęs net bažnyčioje, todėl net šiek tiek įsiuto, kai nepaprašiau.

– O kodėl nepaprašei?

Ji nusijuokė. Sausai sukriokė iš perdžiūvusios gerklės.

– Todėl, kad esu kita jo versija. Mes abu siekėme užkariauti vienas kito visas. Jis norėjo, kad jį mylėtų gojai. Aš norėjau, kad mane mylėtų žydai. Ir man patiko mintis, kad turėsiu žydus vaikus, maniau, kad jiems geriau seksis mokykloje. Ir, oho, kaip jiems geriau sekėsi!

(Jos didžiavimasis vaikais – ar ir tai nebuvo žydiška?)

Treslou suglumo.

– Ar gali turėti žydus vaikus, jei pati nesi žydė?

– Anot ortodoksų – ne. Šiaip ar taip, ne taip lengvai. Bet mūsų vestuvės buvo liberalios. Ir dėl to turėjau net atsiversti į judaizmą. Dvejus metus mokiausi, kaip išlaikyti žydiškus namus, kaip tapti žydiška motina. Apie judaizmą manęs gali klausti bet ko. Kaip paruošti košerinę vištieną, kaip uždegti šabo žvakes, ką daryti mikvos metu. Ar nori, kad pasakyčiau, kaip gera žydu moteris žino, kad jai baigėsi mėnesinės? Manyje daugiau žydiška nei visos *echt*⁴¹ žydės Hampstede turi kartu sudėjus.

Treslou mintimis nuklydo, galvoje dėdamas kartu visas Hampstedo *echt* žydes. Bet tik paklausė:

– Kas yra mikva?

⁴¹ vok. „tikros“.

– Ritualinė vonia. Ten einama apsivalyti dėl savo vyro, kuris mirs, jei tik susidurs bent su lašeliu tavo kraujo.

– Semas norėjo, kad taip darytum?

– Ne Semas, o aš. Semui buvo visai nusišikt. Jis manė, kad aš elgiuosi kaip pirmą kartą moteris, jaudindamasi dėl menstruacijų kraujo, kurį, beje, tas iškrypėlis visai mėgsta. Ėjau į mikvą dėl savęs. Ji man pasirodė raminanti. Iš mudviejų tai aš esu žydė, net jei gimiau katalike. Esu ta žydų princesė, apie kurią skaitai pasakose, tik tiek, kad nesu žydė. Ironiška tik...

– Kad jis kažkur dulkina *šiksas*⁴²?

– Pernelyg akivaizdu. Aš jam vis dar esu šiksa. Jei jam reikia uždrausto vaisiaus, jis jį gali gauti namie. Ironiška tik, kad jis kažkur dulkina žydes. Tą riebalų kalną Ronitą Kravitz, savo prodiuserio padėjėją. Nenustebčiau, jei jis imtųsi ir ją atversti.

– Maniau, sakei, kad ji jau ir taip žydė.

– Atversti ją į krikščionybę, kvaily.

Treslou nutilo. Jis tiek daug nesuprato. Ir tiek daug dalykų jį liūdino. Jautėsi taip, lyg būtų gavęs ilgai trokštą prizą tik tam, kad jį vėl iš jo išplėštų, dar nespėjus rasti jam vietos ant savo židinio atbrailos. Tailer Finkler ne finklerė! Dėl to gili, drėgna ir tamsi finklerių moters paslaptis jam vis dar, objektyviai vertinant, – o tikslumas buvo būtinas – nepažinta.

Ji ėmė rengtis.

– Tikiuosi, nenuvyliau tavęs, – pasakė.

– Nuvylei? Vargu. Ar ateisi žiūrėti antrosios laidos?

– Dar pagalvok apie tai.

– Ką čia galvoti?

– Ai, pats žinai, – pasakė ji.

Išeidama ji jo nepabučiavo.

Bet įkišo galvą atgal pro jo duris.

– Protingas patarimas. Tik žiūrėk, kad jie neišgirstų tavęs sakant judėjė, – įspėjo ji, mėgdžiodama jo ilgesingą klastūniškumą tariant tą žodį. – Jiems tai nepatinka.

⁴² (niek.) nežydė (vart. žydų).

Visada kas nors, kas jiems nepatinka.

Bet jos patarimo paklausė ir pagalvojo apie tai.

Mąstė apie draugo išdavimą ir stebėjosi, kodėl jis nesijautė kaltesnis. Svarstė, ar sekti paskui Finklerį į jo žmonos vaginą buvo malonumas savaime. Ne vienintelis malonumas, bet tikrai svarbi jo dalis. Svarstė, ar Finkleris tikrai išdirbo savo žmoną iš vidaus košeriniu būdu nepaisydamas jos kilmės, kad jis, Treslou, vis tiek galėtų patikėti turėjęs laimės pabūti su judėje – ee, ee, ee – (žodis, kurio jis kažkodėl negali prie jų išstarti). Arba ne. O jei ne, tai ar reikėjo vėl toliau svajoti, ką reikštų tai pajusti?

Apie tokias ir panašias religinio erotinio gyvenimo paslaptis vis dar mąstė ir po tragiškos Tailer Finkler mirties.

3

Treslou šiaip miegojo kietai, bet nuo tol ėmė naktis po nakties gulėti atsimerkęs, mintyse sukdamas užpuolimą.

Kas nutiko? Tarkim, jeigu pasakotų policijai (to nedarys), ką jis papasakotų? Vakarą praleido su dviem senais bičiuliais, Liboru Sevčiku ir Semu Finkleriu, abu neseniai tapo našliais – ne, pareigūne, aš pats nevedęs – diskutuodamas apie sielvartą, muziką ir Vidurio Rytų politiką. Iš Liboro buto jis išėjo apie vienuoliktą valandą vakaro, kurį laiką apžiūrinėjo parką, uostė lapų aromatą – ar visada taip darau? – ne, tik kartais, kai liūdna – tada nužingsniavo atgal pro Transliavimo stotį, tebūnie prakeiktas jos vardas, tesubyra jos pamatai – juokauju – į Londono dalį, kurioje jo tėvas turėjo garsią cigarų parduotuvę – ne, pareigūne, aš be saiko negėriau – ir staiga be jokio įspėjimo...

Be jokio įspėjimo, tai labiausiai ir šokiravo, jis pats nenujautė jokios grėsmės ar nerimo, nors šiaip yra labai pripratęs prie pavojų.

Nebent...

Nebent, sukdamas į Mortimerio gatvę, jis vis dėlto matė kitoje

gatvės pusėje šešėlyje tykančią figūrą, matė ją pusiau išnirusią iš skersgatvio, vis dar tūnančią šešėlyje, didelę, grėsmingai artėjančią, ir gali būti, labai gali būti, moters figūrą...

Tokiu atveju klausimas buvo sąlyginis: jei jis jį, ją ar tai matė, kodėl nepasisaugojo, kodėl pasisuko į Gaiverio vitriną, atkišdamas bejėgį savo kaklą bet kokiai skriaudai, kurią galėjo įvykdyti tiek vyras, tiek moteris...

Kaltas.

Ir vėl kaltas.

Bet ar taip svarbu, ką jis matė ir ko nematė?

Kažkodėl svarbu. Jei jis ją pastebėjo ar kažkaip išprovokavo pulti – ar bent jau leido jai jį užpulti – tai tikrai paaiškintų ar bent iš dalies paaiškintų tai, ką ji pasakė. Jis žinojo, kad nebuvo nei morališkai, nei intelektualiai priimtina kaltinti žydus tuo, kad jie patys save naikina, bet gal ši tauta turėjo polinkį nesėkmėms ir ta moteris tai suvokė. Kitaip tariant, ar jis vaidino finklerį?

Ir jeigu taip, tai kodėl?

Treslou visuomet vienas klausimas bemat iššaukdavo kitą. Tarkime, jis vaidino finklerį ir moteris tai pastebėjo – ar tai paaiškina, kodėl jį užpuolė?

Kad ir ką reikė jo paties veiksmai, kaip reikėjo paaiškinti jos elgesį? Ar žmogus nebegali kada tik užsigeidęs laisvai vaidinti finklerį? Tarkim, kad jis stovėjo ir spoksojo į J. P. Gaiverio vitriną, atrodydamas kaip Horovitzas ar Maleris, ar Šailokas, ar Faginas, ar Bilis Kristelas, ar Deivias Švimeris, ar Kevinas Klainas, ar Džefas Goldblumas, ar Vudis Alenas, ar supistas Graučas Marksas – ar dėl to reikėjo jį pulti?

Ar buvimas finkleriu yra atviras kvietimas pulti?

Iki šiol jis viską priimdavo labai asmeniškai – taip jau yra, kai kažkas pavadina tave vardu ar kažkuo labai panašiu ir priverčia ištuštinti kišenes – tik kas, jei tai buvo tik atsitiktinis antisemitinis užpuolimas – dar ir nepavykęs, nes jis nebuvo semitas? Kiek dar tokių incidentų įvyksta? Kiek tikrųjų finklerių kiekvieną naktį užpuolami sostinės gatvėse? Jėzau, ir visai šalia

BBC!

Jis svarstė, kieno galėtų pasiklausti. Finkleris tikrai nepasakytų. O Liboro gąsdinti pasakojimais, kiek žydų vakarais sumušama prie jo durų, jis nenorėjo. Nesitikėdamas nieko rasti posttryliktojo amžiaus Chelmo miesto mieste, į paiešką internete jis įvedė „antisemitiniai išpuoliai“ ir nustebo radęs daugiau nei šimtą puslapių informacijos. Tiesa, ne visi įvyko prie pat BBC, bet vis tiek daugiausia tose pasaulio dalyse, kurios vadinamos civilizuotomis, sunku ir patikėti. Vienoje gerai tvarkingoje interneto svetainėje jis galėjo paieškoti pagal šalį. Pradėjo nuo tolimų kraštų...

VENESUELA:

Ir perskaitė, kad Karakase apie penkiolika ginkluotų vyrų surišę apsauginį įsibrovė į sinagogą ir beveik penkias valandas šėlo darydami jos administracines patalpas antisemitiniais grafičiais ir mėtydami ant žemės Tūros ritinius. Nusikaltimo vietoje išpiešti tokie grafičiai, kaip „Būkit prakeikti, žydai“, „Žydai, lauk“, „Izraelio žmogžudžiai“ ir priklijuotas šėtono paveikslas.

Jį suintrigavo detalė apie šėtoną. Tai reiškė, kad tie penkiolika žmonių ne šiaip sukvailiojo po išgertuvių, o įsigeidę susirado sinagogą ir į ją įsibrovė. Nes kas eina gerti su šėtono paveikslu kišenėje?

ARGENTINA:

Ir perskaitė, kad Buenos Airėse gauja lazdomis ir peiliais ginkluotų jaunuolių užpuolė minią Izraelio metines švenčiančių žmonių. Prieš tris savaites per holokausto atminimo dieną – na štai, ir vėl holokaustas, holokaustas – svastikų simboliais išniekintos senovinės žydų kapinės.

KANADA:

Kanada? Taip, Kanada.

Ir perskaitė, kad kasmetės Izraelio apartheido savaitės, vykstančios Kanados universitetuose, metu apsauginiai žiauriai ramino žydų triukšmadarius, vienas iš jų liepė žydui studentui užsičiaupti, „nes nupjausiu tau galvą“.

Jis svarstė, ar pjauti žydams galvas buvo kažkokia vietinė bauginimo priemonė Kanadoje.

Pamėgino paieškoti arčiau namų.

PRANCŪZIJA:

Ir perskaitė, kad Fontene Su Bua buvo rastas negyvas vyras su durtinėmis žaizdomis galvoje ir ant kaklo, kuris turėjo pakabuką su Dovydo žvaigžde.

Nicoje ant pradinės mokyklos sienos buvo išpurkštas užrašas „Mirtis žydams“. Taigi mirtis visokio amžiaus žydams.

Bišeme į sinagogą mesti trys Molotovo kokteiliai.

Kretėjuje priešais košerinio maisto restoraną gauja, rėkaudama „Palestina laimės, purvini žydai!“, sumušė du šešiolikmečius žydus.

VOKIETIJA:

Ką, tai vis dar vyko ir sukništoje Vokietijoje?

Ir nesivargino skaityti, ką jie vis dar daro sukništoje Vokietijoje.

ANGLIJA:

Anglija, jo Anglija. Ir perskaitė, kad Mančesteryje keli vyrai, rėkdami „už Gazą“, užpuolė ir sumušė trisdešimt vienų metų žydą.

Birmingeme dvylikametė mokinė vedė minią ne vyresnių už save vaikų, skanduojančių „Mirtis žydams“.

O Londone, visai prie pat BBC pastato, apiplėštas ir žydu išvadintas keturiasdešimt vienų metų senyvų bruožų nežydas...

Galiausiai jis vis tiek paskambino Finkleriui pasakyti, kaip smagu buvo pasimatyti ir ar jis žinojo, kad Karakase ir Buenos Airėse, ir Toronte – taip, Toronte! – ir Fontene Su Bua, ir Londone... bet Finkleris čia jį nutraukė:

– Nesakau, kad malonu klausytis, – pasakė jis, – bet šiandien juk ne Krištolinė naktis, ar ne?

Pagalvojęs Treslou po valandos vėl paskambino.

– Krištolinė naktis neįvyko šiaip sau, – pasakė, nors tik įtarė, dėl ko įvyko Krištolinė naktis.

– Paskambink, kai Oksfordo gatvėje žydą užmuš už tai, kad jis žydas, – pasakė Finkleris.

Nors ir nebuvo Krištolinė naktis, neišprovokuotas užpuolimas už buvimą žydu Treslou vaizduotėje virto beveik žiauriu. Jis pripažino, kad buvo per daug susijaudinęs. Naktis su Kimberli, jos klaidingas žydiškų savybių jam priskyrimas, dėl to jis buvo priverstas susimąstyti, kad ką tik turbūt – keturiasdešimt devynerių! – pasimylėjo geriausiai per visą gyvenimą (na, bent jau jie abu šypsojosi), o aplink šmėžuojantis istorijos pojūtis privertė jį jaustis nepatikimu savo paties gyvenimo liudytoju.

Ar jis dar prisiminė, kas iš tikrųjų įvyko?

Treslou nusprendė nuvykti į įvykio vietą ir iš naujo prisiminti vakaro įvykius, bet pradėti ne nuo vakarienės pas Liborą – Liboro painioti nenorėjo, nuo Liboro viską slėpė, Liborui ir taip pakako rūpesčių – o nuo vartų į Regento parką. Praėjus dviem savaitėms nuo apiplėšimo lauke smarkiai atšalo, todėl jis negalėjo vilkėti tais pačiais drabužiais kaip tą naktį. Apsimuturiavęs jis atrodė stambesnis, bet jeigu užpuolikas – Džiudit, taip jis dabar ją vadino – kartais grįžtų į nusikaltimo vietą, turėtų jį atpažinti.

Nebuvo kito pasirinkimo, tik pavadinti ją Džiudit. Viskas kažkaip susisiejo su Kanados apsauginiais, grasinančiais nupjauti žydų studentui galvą. Juk Džiudit nukirto galvą Holofernei. Tiesa, ji ir pati buvo žydė, bet jos poelgis turėjo panašaus kerštingo Vidurio Rytų smurto dvelksmo. Ten, iš kur atvyko Treslou – taupant laiką galima vadinti tai Hampstedu – žmonės ant pečių palikdavo net priešų galvas.

Telefoną ir kreditines korteles dėl visa pikta paliko namie.

Tai ką jis darė – kvietė ją vėl jį aptalžyti? Nagi, Džiudit, padaryk ką gali blogiausia. Tikėjosi, kad ji vėl jį aptalžys? (Tik šįkart jis perspėtas ir iš anksto apsiginklavęs – nebe toks lengvas taikynys.) Ar tik norėjo atsistoti priešais ją, tą žydų nekentėją, akies obuolys į akies obuolį, kad visa kita nuspręstų lemtis?

Nė vienam iš jų, bet, jei panagrinėtum atidžiau, tam tikra

prasmė, jiems visiems.

Taip pat kažkur sujauktų jo minčių gilumoje formavosi ryžtas ją sulaikyti, jei bent parodytų savo veidą.

Įsikibęs į parko vartus jis pažvelgė vidun, kvėpdamas lapų aromata. Jis negalėjo vėl apsvaigti, negalėjo atsikratyti žinojimo, užgožusio visas kitas mintis. Bet ar prieš dvi savaites irgi nieko nežinojo? Ar tyčia ieškojo nemalonumų?

Jis atsiminė, kad pas Liborą buvo kalbų apie finklerius. Atsiminė seną gerą atskyrimo jausmą, pavydą vyrams jų gyvuliškos šilumos net tada, kai jie paprastai ginčijosi dėl tos valandos Finklerio klausimo, kaskart vienam prašnekus kitas purkštaudavo „Na, ir vėl prasideda“, lyg į finklerius būtų įaugęs abipusis nepasitikėjimas, it pajūrio kurorto vardas įaugęs į akmenį – Na ir vėl prasideda, ir vėl prasideda – atrodo visai kaip su abipuse meile. Staiga pagalvojo, ar nesuklydo nepaskambinęs Liborui ir neišgėręs su juo stiklo vyno. Ar jam pavyks atgaminti tą vakarą pirma nepabuvus bent arti Liboro?

Staiga Treslou sustojo, apsisukęs grįžo atgal ir nuspaudė durų skambutį. Niekas neatsiliepė. Liboro nebuvo namie, gal jis vėl pasimatyme, verčia save diskutuoti apie horoskopo ženklus su mergina, per jauna, kad žinotų apie Džeinę Rasel. Nebent gulėjo apalpęs prie savo Bekšteino, su tuščiu aspirino buteliuku ant klavišų ir pianino stygų kilpa aplink kaklą, visai taip, kaip pasielgtų Treslou, jei Malkė būtų buvusi jo žmona ir palikusi jį pasaulyje visiškai vieną.

Galvoje suskambus Šubertui jo akys prisipildė ašarų. Kodėl tėvas neleido jam groti? Kokius dalykus jis bijojo savo sūnuje išlaisvinti? Liguistumą? Finklerio žodis. Kas blogai su liguistumu?

Jis nedrąsiai nužingsniavo pro realius ir dvasinius pavojus, Transliavimo stotį ir vėl apsuko ratą aplink Nešo bažnyčią. Nebuvo tikras, ar atsiminė, koku tiksliai keliu ėjo užpuolimo naktį, bet žinojo, kad malėsi po didmeninės drabužių prekybos sales, kur buvo jo tėvo cigarų parduotuvė, todėl pamėgino eiti į viršų

Raiding Hauzo gatve ir žemyn Mortimerio gatve, J. P. Gaiverio link, tik reikėjo įsitikinti, svarstė jis, kad artinasi prie smuikų parduotuvės teisinga kryptimi, kad galėtų grįžti tuo keliu, kuriuo atėjo, ir pasilikti ilgiau Regento gatvėje, kad galėtų vėl pasirodyti. Atsidūręs Regento gatvėje prisiminė turįs labiau atkreipti dėmesį į figūras tarpduriuose. Taip pat pamanė, kad gera mintis būtų pamėginti atrodyti pažeidžiamiesiems nei paprastai, nors bet kas jį pažinojęs nebūtų pastebėjęs jokių pokyčių jo eisenoje ar jaudulio.

Gatvėse buvo maždaug tiek pat judėjimo kaip ir prieš dvi savaites. Vėlai dirbo ta pati kirpykla ir tas pats kinų maisto restoranas. Vis dar remontavo tą patį spaudos kioską. Išskyrus gnybiantį šaltuką, abi naktys buvo vienodos. Treslou artinosi prie J. P. Gaiverio su širdimi rankoje. Žinojo, kad kvailai elgiasi. Jį užpuolusi moteris tikrai turėjo įdomesnės veiklos nei tūnoti šešėlyje, jei jis kartais nuspręstų sugrįžti. Ir kam? Juk ji jau turėjo vienintelius jo vertingus daiktus.

Bet kadangi tuomet viskas atrodė be ryšio, nebuvo priežasties, kodėl dabar taip turėtų būti. Gal ji gailisi jį užpuolusi ir nori jam viską grąžinti? O gal apiplėšimas buvo tik įžanga ir iš tikrųjų ji buvo paruošusi jam ką nors didesnio. Gal peilį į širdį. Pistoletą prie galvos. Pjūklą prie kaklo. Kerštą už kažkokią įsivaizduojamą jo jai padarytą žalą. Ar kerštą už tikrą Finklerio, su kuriuo jį supainiojo, skriaudą.

Tikimybė tikrai gąsdino: ne būti palaikytu Semu Finkleriu, nors ir tai buvo pakankamai įžeidžiantis dalykas, bet būti palaikytu atsakingu už tai, ką Finkleris padarė. Treslou neatmetė galimybės, kad Finkleris sugebėtų įskaudinti moterį ir privesti ją prie beprotybės ribos. Jis įsivaizdavo save mirštantį už Finklerį, gulintį vienišą kraujo klane ant šaligatvio, už nusikaltimą, kurio nepadare ir niekada negalėjo padaryti. Dėl karčios ironijos jam aptirpo kojos. Treslou nelaikė ironiškos gyvenimo baigties abstrakčiu spėjimu: nujautė ją, kaip nujautė grėsmingai artėjančią lempos stulpą ar krintantį medį.

Ir išvydo, kaip jį nuo tako nuspiria praeiviai lyg žydu šunį

Karakase ar Buenos Airėse, ar Fontene Su Bua, ar Toronte.

Jis stovėjo priešais J. P. Gaiverio parduotuvės langą, žavėdamasis instrumentų dėklais – nuo to laiko, kai paskutinį kartą žiūrėjo, jie pasirodė sudėlioti nauja tvarka – supakuoti it brangūs šokoladukai. Per petį patapšnojo kažkieno ranka – „Džiudit!“ šūktelėjo jis išsigandęs – ir bemat išblyško.

KETURI

1

Maždaug tuo metu – pusvalandžiu anksčiau ar vėliau – netoliese esančiame restorane – maždaug už ketvirčio mylios – sąskaitą už vakarienę mokėjo Treslou sūnūs. Kartu su savo motinomis. Šios moterys susitiko jau ne pirmą kartą, nors nešiodamos Ralfą ir Alfą ir metų metus po sūnų gimimo apie viena kitą nieko nežinojo.

Treslou ne Finkleris. Jis negalėjo pamesti galvos dėl daugiau nei vienos moters vienu metu. Jo meilė buvo pernelyg atsidavusi. Bet jis visada žinojo, kada bus paliktas, todėl mokėjo, kai tik galėjo, greitai pasiruošti mylėti atsidavęs iš naujo. Dėl to kartais seni ir nauji jausmai trumpai persidengdavo. Jis iš principo to neminėjo nė vienai iš persidengusiųjų – nei dar nespėjusiai jo palikti, nei dar neužėmusiai pastarosios vietos. Jo manymu, moterys ir taip buvo užtektinai įskaudintos; kam jas dar labiau skaudinti. Šiuo požiūriu Treslou manė taip pat esąs kitoks nei Finkleris, kuris aiškiai nesivargino slėpti meilužės nuo žmonos. Treslou pavydėjo Finkleriui meilužių, bet suvokė, kad jam pačiam jos nepasiekiamos. Treslou nepasiekiamos net žmonos. Geriausia, ką jam pavyko gauti, buvo merginos. Bet išlaikyti atstumą tarp besidubliuojančių merginų buvo vis tiek gana padoru.

Dėl tos pačios priežasties jis taip pat būtų norėjęs laikyti savo sūnus atskirai vienas nuo kito, jei nebūtų supainiojęs dienos, kai jam reikėjo prižiūrėti Rodolfo (Treslou nepatiko vadinti jį angliškuoju vardo variantu), su diena, kai susitarė pabūti su

Alfredo. Berniukams buvo šešeri ir septyneri, nors Treslou ne visada tiksliai žinojo, kuriam būtent kiek. Dažnai jų nematydavo, todėl nematydamas lengvai supainiodavo. Ar taip svarbu? Abiem buvo vienodai atsidavęs. O kad painiojo vardus ir amžių, tik reiškė, kaip labai ir be išlygų juos abu mylėjo.

Pirmąkart susitikę tėvo bute jie nustebė, bet žaisti su bendramžiu pasirodė daug smagiau nei spardyti kamuolį apleistame parke su lengvai pavargstančiu Treslou – kuris visada žiūrėdavo kažkur kitur, o kai galiausiai prisimindavo, kad jie šalia, klausinėdavo per daug jausmingų klausimų apie jų motinų sveikatą – todėl Alfas su Ralfu maldaudavo tėvo vėl supainioti jo lankymo laiką.

Grįžę namo berniukai susijaudinę kalbėdavo apie netikrus savo brolius, todėl netrukus Treslou sulaukė nemalonių laišku iš savo buvusių merginų: Rodolfo motina priekaištavo jam dėl neištikimybės praeityje ir pabrėžė, kad buvo įskaudinta tik teoriškai, o Alfredo mama pranešė, kad teisės į vaiką jam atimtos, kol kitaip nepraneš jos advokatai. Bet galiausiai vangų motinų pyktį (taip ją vadino Treslou) nugalėjo berniukų norai, todėl ilgainiui jos nusprendė, kad taip pat galėtų rasti kažkokią šiurkšnią paguodą viena kitos draugijoje ir, žinoma, gautų atsakymą į klausimą, kodėl ne viena, o dvi moterys sutiko susilaukti vaiko nuo vyro, į kurį joms abiem buvo nuspjaut. Treslou nuomone, kalbant apie jį, toks pareiškimas buvo netikslus, nes vienos šalies sutikimas nurodo kitos šalies prašymą, o jis niekada gyvenime jokios moters neprašė gimdyti jam vaikų. Kodėl turėjo? Treslou svajonės apie laimę uždanga visuomet nusileisdavo jam šaukiant „Mimi!“ arba „Violeta!“, kai jis paskutiniam atsisveikinimui bučiavo šaltas mirusias lūpas, o pats likdavo amžinai nepaguodžiamas. Su vaiku to įsivaizduoti negalėtų. Vaikas tragišką operą paversdavo opera *buffa*⁴³, kuriai reikėjo bent vieno papildomo veiksmo, o jam Treslou neturėjo nei ištvermės, nei vaizduotės.

⁴³ it. operos žanras.

Pirmąkart susitikusios moterys nustebo, kad panašūs ne tik jų sūnūs, bet ir jos pačios.

– Suprasčiau, jei jis būtų pasirinkęs tamsaus gymio didžia-krūtę moterį apvaliomis šlaunimis ir ugningu lotynų amerikietės temperamentu, – pasakė Džozefina, – bet ką jis rado tavyje, ko ir taip jau neturėjau aš? Abi mes liesos anglosaksiškos karvės.

Ji visai nepralinksėjo, bet mėgino nusijuokti – rūgštus iškvėpimas lyg atodūsis, suraukęs siauras jos lūpas.

– Tik jei manai žinanti tikrąją visų jo neištikimybių chronologinę seką, – atsakė Dženisė.

Jos lūpos taip pat atrodė dantytos lyg apatinių drabužių nėri- nių krašteliai ir atrodė, kad kalbant jos kruta į šalis, o ne aukštyn žemyn.

Nė viena nebuvo tikra, kuri pasirodė pirmoji, o berniukų amžius taip pat negelbėjo, nes Treslou, kaip žinoma, sąžiningai santykių su moterimis neužbaigdavo ir kartais jau turėdamas naują merginą vis užsukdavo pas senąją. Bet kartu jos sutiko, kad jis buvo iš tų, kuriems reikia liepti išeiti, – Dženisės žodžiais tariant, „Taukšt, taukšt“ – todėl jos abi turėtų vienodai džiaugtis jo atsikračiusios.

Džozefiną Treslou sutiko BBC ir jam jos pagailo. Tais laikais gražiausios moterys BBC buvo žydės, bet prie jų prisiartinti jam nepakako drąsos. Ir iš dalies dėl to, kad Džozefina neturėjo nei BBC žydžių tamsumo, nei jų pasitikėjimo, jam jos pagailo, bet tik iš dalies. Nes nors ji ir buvo, kaip pati pripažino, liesa, bet turėjo neproporcingai stambias kojas, kurias dar paryškindavo voratinklių raštais margintos pėdkelnės. Ji mėgo nėriniuotas permatomas palaidines, pro kurias matydavosi, kad ji dėvi dvigubai už ją didesnes krūtis turinčių moterų liemenėles, kartu su bent vienu apatinuku, kažkuo, kas, atrodo, vadinama moteriškais marškiniais ar kažkuo, ką jis prisiminė savo motiną vadinant laisvu korsažu. Sėdėdamas priešais ją per apdovanojimų ceremoniją – ji gavo „Sony“ radijo apdovanojimą už savo laidą apie vyrišką menopauzę – Treslou, kuris negavo apdovanojimo už nieką, suskaičiavo po penkias petnešėles ant kiekvieno jos peties. Atsi-

imdama apdovanojimą ji nuraudo – pasakė trumpą kalbą apie idėjų kelto iškrovimą, taip BBC darbuotojai vadino kilusią mintį – visai taip pat rausdavo kaskart, kai Treslou užkalbindavo ją koridoriuje ar valgykloje, o jos oda po to dar valandų valandas likdavo dėmėta. Treslou suprato, kokia gėda yra rausti, todėl pasiūlė jai pasislėpti nuo pasaulio slepiant savo veidą už jo peties.

– Tik pažeminimas daro mus žmonėmis, – sušnabždėjo jis į sausus jos plaukus.

– O kas čia pažemintas?

Jis pasielgė tinkamai.

– Aš, – pripažino.

Ji susilaukė jo vaiko agresyviai, nieko jam nesakiusi. Nepaisant simetriškų ir lygių jo bruožų, su juo vaikų turėti labiausiai nenorėjo. Todėl nežinojo, kodėl to vaiko nori. Kodėl ji apskritai norėjo vaiko? Pasiteisinimas, kad pabijojo pasidaryti abortą, buvo toks pat įtikinamas kaip bet kuris kitas. Be to, ji pažinojo nemažai moterų, kurios vienos augino vaikus. Tuo metu vienišos motinos buvo populiarios ir madingos. Dėl panašių priežasčių galėjo mėginti tapti lesbiete, bet taip pat, kaip nebūtų galėjusi pasidaryti aborto, taip nebūtų galėjusi žengti paskutinio žingsnio toje srityje.

O gal viskas tik dėl pykčio. Pagimdė Treslou kūdikį tik tam, kad jį nubaustų.

Treslou susižavėjo Dženise tikėdamasis, kad Džozefina įniršusi jį atstums, nebent buvo atvirkščiai. Moterys neklydo, pastebėjusios viena kitos panašumus. Visos Treslou moterys šiek tiek priminė viena kitą, savo neurastenišku išblyškimu prašydamos jo gailesčio, ir visos buvo kažkokios netaktiškos, ne tik šokiuose, nors visos šoko prastai, bet ir mados bei kalbos srityse, nė viena nežinojo, kaip vartoti dabartinę kalbą ar suderinti du drabužius. Tai nereiškė, kad jam nepatiko sveikos, iškalbingos ir gerai besirengiančios moterys, tik jis nesuvokė, kaip galėtų pagerinti joms gyvenimą.

Ar jos jam; juk mažai tikėtina, kad sveika moteris nusibaigs anksčiau laiko.

Dženisė turėjo vieną porą batų visiems sezonams, o kai šie grasindavo suplyšti, juos suklijuodavo lipnia juosta. Prie batų dėvėjo plonytį nenusakomos spalvos čigonišką sijoną ir pilkai mėlyną susegamą megztinį per ilgomis rankovėmis, lyg norėdama apsaugoti pirštų galiukus nuo šalčio. Dženisės galūnės šalo visokiu oru, lyg našlaičio iš Viktorijos laikų novelės, įsivaizdavo Treslou. BBC ji nedarbo, nors Treslou atrodė, kad ji būtų puikiai pritapsi prie jo pažintų BBC moterų, galbūt net iš jų išsiskyrusi. Ji buvo menotyrininkė, parašiusi daugybę knygų apie dvasinę tuštumą Malevičiaus ir Rotko darbuose, ir reguliariai pasirodydavo tose nepastebimose ir beveik nefinansuojamose meno laidose, kurias naktimis kurdavo Treslou. Ji specializavosi kažko trūkumu vyrų menininkų darbuose, domėjosi tuo labiau, nei kad anuomet buvo madinga. Treslou pajuto, kaip jame kaupiasi erotinis gailestis jai tą akimirką, kai ji drebėdama įėjo į studiją ir užsidėjo ausines, kurios, atrodė, iš jos smilkinių išspaus likusią gyvastį.

– Labai klysti, jei manai, kad dulkinsiuos su tavimi per pirmąją pasimatymą, – pasakė ji ir pasidulkino su juo per pirmąją pasimatymą.

Vėliau pasiteisino tuo, kad tai nebuvo pasimatymas.

Taigi jis pakvietė ją į pasimatymą. Ji pasirodė mūvėdama karaliaus Edvardo laikų operines pirštines, kurias nusipirko per kažkokio šlamšto išpardavimą, ir neleido su ja dulkintis.

– Tada eikime ne į pasimatymą, – pasakė jis.

Ji atsakė, kad negali planuoti nebūti pasimatyme, nes tada tai – pasimatymas.

– Tada nei eikim į pasimatymą, nei neikim, – pasiūlė jis. – Tik pasidulkinkim.

Ji skėlė jam antausį.

– Kuo mane laikai? – paklausė.

Viena iš perlinių pirštinės sagų perkirto Treslou žandą. Pirštinės buvo tokios nešvarios, kad Treslou bijojo užsikrėsti sepsiu.

Paskui jie nustojo susitikinėti, o tai reiškė, kad jis galėjo ją dulkinti kada panorėjęs.

– Parodyk man, – gaudydama orą švokštė ji, tarsi skaitydama kažkokius užrašus ant lubų.

Jam buvo jos nuoširdžiai gaila.

Bet tai jam nesutrukdė jai to parodyti.

Gal ir ji jo gailėjosi. Iš visų to laikotarpio Treslou merginų Dženisė buvo turbūt vienintelė, jautusi jam kažką, kas galėtų būti vadinama švelnumu, nors ne tiek, kad mėgtų jo draugiją.

– Tu nesi blogas žmogus, – kartą pasakė jam. – Nenoriu pasakyti, kad gerai atrodei ar kad esi geras lovoje, turiu galvoje, kad nesi piktybinis. Tau kažko trūksta, bet tik ne gerumo. Nemanau, kad kažkam iš tikrųjų linki blogo tiesiogine to žodžio reikšme. Net moterims.

Todėl gal ji nusprendė gimdyti jo vaiką manydama, kad jis nebus blogas. Tiesiogine to žodžio reikšme.

Bet pasakė, kad nori vaiką auginti viena, o jis atsakė, kad sutinka, bet kodėl.

– Kitaip tiesiog būtų per sunku, – atsakė ji. – Tik neišizeisk.

– Neišizeidžiau, – atsakė Treslou ir labai įsimizeidė, bet pajuto palengvėjimą.

Jis pasiilgtų vėsių jos galūnių, bet ne vaiko.

Susipažinusios ir pamačiusios viena kitos sūnus – kuriuose bemat pastebėjo niekuo neišsiskiriantį, o gal nenusakomą Treslou grožį – dvi moterys susierzino sužinojusios, kad abi pasidavė Treslou įtakai ir pavadino savo vaikus Rodolfo ir Alfredo. Tais laikais Treslou pakaitomis klausėsi operų „La Boheme“ ir „La Traviata“. Net nežinodamos apie pačias operas, abi moterys iš tikrųjų mokėjo jas nuo galo, ypač meilės duetus ir širdį veriančius finalus, kai Treslou, vaidindamas Rodolfo arba Alfredo, šaukė jų vardus: „Mimi!“ arba „Violeta!“, kartais supainiodamas operas, bet visada beviltiškai graudžiai, lyg tikėdamas, kad be jų – Mimi ir Violetos – jo paties gyvenimas baigtas.

– Jis mane išmokė nekęsti tų nelemtų operų, – pasakė Džozefina Dženisei, – ir man visai nerūpėtų, aš net neketinau jam pasakoti apie Alfredo, tad kodėl pavadinau jį Alfredo? Ar gali man paaiškinti?

– Na, aš žinau, kodėl pavadinau Rodolfo Rodolfo. Kad ir kaip paradoksaliai skambėtų, taip norėjau išmesti Džiuljeną iš savo gyvenimo. Viskas taip dvelkė mirtimi, kad maniau, jei tą mirties nuojautą pakeisiu nauju gyvenimu, viskas pasikeis į gerąją pusę.

– O, Dieve, puikiai žinau, apie ką tu. Manai, kad jis kada nors galėjo būti su gyva moterimi?

– Ne. Nei su gyvu vaiku. Todėl ir atskyriau nuo jo Rodolfo. Bijojau, kad jis leis operas jam dar gulint vaikiškoje lovytėje ir prikims mažą jo galvelę šaltomis nerviškai išsekusių moterų rankomis.

– Aš taip pat, – pasakė Džozefina, ir pamanė, kad Dženisės Rodolfo neišvengiamai turės galvelę prikimsimą šaltų nerviškai išsekusių moterų rankų.

– Romantikai visada blogiausi, nemanai?

– Neabejotinai. Tik ir norisi juos nusiplėšti. Kaip dėles.

– Tik kad dėlių negali tiesiog nusiplėšti, ar ne? Jas reikia nudeginti.

– Taip. Ar užpilti ant jų alkoholio. Bet supranti, apie ką aš. Jie visada kartoja, kaip beviltiškai yra įsimylėję ir tuo pat metu ieško kitos moters.

– Taip, mintyse jie visada susikrovę lagaminą.

– Būtent. Nors aš susikroviau pirma.

– Aš irgi.

– Jėzau, o tos operos! Kai pagalvoju apie visas tas grotuve skambėjusias mirtis...

– Žinau. „O, Dieve, mirti tokiai jaunai!“ Ne tik skamba galvoje, užuodžiu ligos patalus. Vis dar. Iki šiol. Kartais atrodo, kad jis iš toli daro kažkokią varginančią įtaką.

– Pučinis?

– Ne, Džiuljenas. Bet iš tiesų tai Verdis. Pučinis tavasis.

– Kaip jam tai pavyksta?

– Pučiniui?

– Ne, Džiuljenai.

– Neįsivaizduoju.

Taigi taip jos susitikdavo kas dvejus ar trejus metus, pasiteisindamos Alfo ar Ralfo gimtadieniu ar kokiomis kitomis išgalvotomis metinėmis, pavyzdžiui, Treslou palikimo diena, nesvarbu, kuri paliko jį pirmoji. Ir tradicija tęsėsi net berniukams užaugus ir išsikrausčius iš namų.

Šį vakarą jos tradiciškai vengė minėti Treslou, kuris užimtų didesnę nei geriausiaisiais laikais nusipelnė jų pokalbių dalį, tačiau kuris, be to, ėmęs verstis tuo, kuo vertėsi pragyvenimui, tapo joms tikra gėda. Nesvarbu, kiek visko nugrimzdo praeitin, jis tebebuvo Alfo ir Ralfo tėvas, todėl jos būtų norėjusios turėti galimybę pasakyti, kad jų sūnų tėvas gyvenime pasiekė daugiau nei įžymybių dublerio vietos kažkokioje teatro agentūroje.

Bet besivelkant paltus Džozefina pasivedė į šalį Dženisės sūnų Rodolfo.

– Ar pastaruoju metu ką nors girdėjai iš tėtušio? – paklausė ji. Savo sūnaus to paklausti nesugebėjo.

Jis papurtė galvą.

– O tu? – paklausė Dženisė Alfredo.

– Na, – pasakė Alfredo, – keista, kad jį paminėjai...

Ir paklausė padavėjo, ar jie gali vėl atsisėsti.

2

– Tai kas ta Džiudit?

Jei Treslou būtų neišlaikiusios kojos, nes taip jau grasino padaryti, vargu ar Liboras Sevčikas būtų turėjęs jėgų jį išlaikyti.

– Liborai!

– Išgąsdinau?

– O kaip tau atrodo?

– Blogai paklausiau. Kodėl tave išgąsdinau?

Treslou žvilgtelėjo į laikrodį ir prisiminė, kad neturi laikrodžio, į kurį galėtų pasižiūrėti.

– Jau labai vėlu, Liborai, – pasakė jis, lyg skaitydamas nuo tuščio savo riešo.

– Aš nemiegu, – pasakė jam Liboras. – Pats žinai, kad nemiegu.

– Nežinojau, kad vaikštai gatvėmis.

– Šiaip nevaikštau. Nebent labai blogai. Šiąnakt buvo blogai. Ir vakar buvo blogai. O aš nežinojau, kad ir tu vaikštai gatvėmis. Kodėl neužėjai, būtume kartu pasivaikščioję.

– Aš ne pasivaikščioti einu.

– Kas ta Džiudit?

– Neklausk. Nepažįstu jokios Džiudit.

– Šaukei jos vardą.

– Džiudit? Gal tau pasigirdo. Gal sakiau „Jėzau“. Įvarei man siaubo.

– Jei neišėjai pasivaikščioti ir nelaukei Džiudit, tai ką čia veikei – rinkaisi violončelę?

– Visada žiūriu į šį langą.

– Aš irgi. Malkė čia mane atsivedė įvertinti mano smuiko. Tai viena iš mūsų Kryžiaus kelio stacijų.

– Tiki kryžiumi?

– Ne, bet tikiu kančia.

Treslou palietė draugo petį. Šiąnakt Liboras atrodė mažesnis, nei jis atsiminė, lyg gatvės jį būtų sumažinusios. Nebent tai dėl Malkės netekties.

– Na, ir ar gerai įvertino tavo smuiką? – paklausė jis.

Arba klausimas, arba rauda.

– Ne taip gerai, kad būtų apsimokėję su juo skirtis. Bet pažadėjau Malkei daugiau niekada nereikalauti groti duetu. Smuikavimas buvo vienintelė mano savybė, kurios ji nedievinu, o ji nenorėjo, kad turėčiau savybių, kurių ji nedievinu.

– Ar tikrai taip prastai grojai?

– Maniau, kad labai gerai, bet Malkei netikau, nors iš motinos pusės ir esu Heifetzo⁴⁴ palikuonis.

– Tu – Heifetzo palikuonis? Jėzau!

⁴⁴ Jascha Heifetz (1901–1987) – pasaulinio garso smuikininkas, virtuozas, vunderkindas.

- Nori pasakyt – Džiudit!
- Niekada neminėjai, kad esi Heifetzso giminė.
- Niekada neklausei.
- Nežinojau, kad Heifetzas buvo čekas.

– Nebuvo. Jis buvo lietuvis. Mano motinos šeima kilusi iš Suvalkų, retai apgyvendinto rajono prie Lenkijos ir Čekijos sienos. Jį okupavusios buvo visos šalys. Raudonoji armija atidavė jį vokiečiams, kad šie galėtų ten žudyti žydus. Tada atsiėmė, kad galėtų nužudyti likusius. Heifetzas mano ketvirtos ar penktos eilės pusbrolis, bet mama visada tvirtino, kad mes netikri broliai. Sužinojusi, kad Heifetzas groja Alberto salėje, ji paskambino iš Prahos ir privertė mane iškilmingai pažadėti, kad nueisiu į užkulsius ir prisistatysiu. Aš bandžiau, bet tai buvo seniai, o tada dar neturėjau ryšių, kuriuos įgijau vėliau ir iki šiol neišmokau, kaip be jų apsieiti. Jo tarnai įbruko man nuotrauką su parašu ir liepė išeiti.

– Tai ką jis sakė? – kitą dieną klausė mama.

– Perdavė linkėjimus, – atsakiau jai. Kartais nepakenkia pameluoti.

– Ar jis gražiai atrodė?

– Nuostabiai.

– O grojo?

– Puikiai.

– Ir visus atsiminė?

– Kiekvieną vardą. O tau siunčia oro bučinį.

Ir pusę vienuolikos vakare Londone stovėdamas prie J. P. Gaiverio parduotuvės jis pavaizdavo bučinį, liūdnąjį baltišką bučinį, kurį Heifetzas būtų pasiuntęs jo motinai, jei tik Liboras būtų galėjęs prie jo prieiti.

Žydai, susižavėjęs pagalvojo Treslou. Žydai ir muzika. Žydai ir šeimos. Žydai ir jų lojalumas. (Išskyrus Finklerį.)

– Bet, – paėmęs Treslou už rankos pasakė Liboras, – kas iš tikrųjų atvedė tave prie šito lango, jei ne Džiudit? Dienų dienas nieko iš tavęs negirdėjau. Neskambini, nerašai, nesibeldi. Sakai esąs perdaug sumišęs, kad išeitum. Ir štai tūnai vos šimtas jardų

nuo mano durų. Tikiuosi, gali kažkaip paaiškinti tokį nebūdingą savo elgesį.

Ir staiga Treslou, taip mėgęs, kai Liboras gatvėje susikibdavo su juo parankėmis, nes taip Treslou jautėsi panašus į mažą protingą susiraukšlėjusį Europos žydą, pajuto, kad turi iškloti tiesą.

– Susiraskim kokią kavinę, – pasiūlė jis.

– Ne, grįžkim pas mane, – pasakė Liboras.

– Ne, susiraskim kavinę. Gal pamatysim ją.

– Ją? Kas ta ji? Ta Džiudit?

Kad nereikėtų sakyti iš karto, Treslou sutiko eiti pas Liborą į namus.

Liboro nuomone, Treslou buvo pervargęs – jau kurį laiką – ir greičiausiai jam reikėjo atostogų. Jie galėtų kartu nuvykti į šiltus kraštus. Gal į Riminį. Ar Palermą.

– Semas irgi taip sakė.

– Kad mums reikėtų kartu važiuoti į Riminį ar jums kartu reikėtų važiuoti į Riminį? Gal važiuojam visi kartu?

– Ne, esu pervargęs. Tiesą sakant, jis mano, kad turėčiau mažiau su jumis matytis. Jo diagnozė buvo – per daug mirties. Per daug našlių mano gyvenime. O tas vyrukas filosofas, nepamiršk.

– Tai daryk, kaip jis liepia. Pasiilgsiu tavęs, bet pasinaudok jo patarimu. Turiu draugų Holivude, su kuriais galėčiau tave supažindinti. Ar bent su jų proproproanūkiais.

– Kodėl žmonėms taip sunku patikėti tuo, kas nutiko?

– Todėl, kad moterys vyrų neapiplėšinėja. Gal mane ir būtų pavykę. Mane galima lengvai nuskinti. Bet tave – tu vis dar janas ir stiprus. Tai A, o B: moterys paprastai nepuola vyrų gatvėje vadindamos juos žydais, o ypač C, kai jie nėra žydai. C geriausias. C viską išsprendžia.

– Na, bet ji taip padarė ir taip pasakė.

– Tau tik taip atrodo.

Treslou patogiajai įsitaisė ištaigingoje Liboro Bydermajerio sofoje.

– Na, o kas jei? – paklausė jis, tvirtai suspaudęs medinį ranktūrį, nervindamasis, kad tik nepaliestų taip puikiai įtemptos medžiagos.

– Kas, jei kas?

– Kas, jei ji neklydo?

– Kad tu?..

– Taip.

– Bet tu nesi.

– Mes manom, kad nesu.

– O ar kada nors iki tol manei esąs?

– Ne... Na, taip. Buvau muzikalus berniukas. Klausiausi operų ir norėjau griežti smuiku.

– Tai nepadaro tavęs žydu. Vagneris klausėsi operų ir norėjo griežti smuiku. Hitleris dievino operą ir norėjo griežti smuiku. Kai Musolinis lankėsi pas Hitlerį Alpėse, jie kartu griežė dvigubą Bacho koncertą smuikui. O jiems baigus Hitleris pasakė: „O dabar pažudykim šiek tiek žydų.“ Visai nereikia būti žydu, kad mėgtum muziką.

– Ar tai tiesa?

– Kad nereikia būti žydu, kad mėgtum muziką? Žinoma, tiesa.

– Ne, apie Hitlerį ir Musolinį.

– Kam tai rūpi. Mirusio fašisto neapšmeiši. Klausyk, jei būtum tas, kas ta įsivaizduojama moteris sakė, kad esi, ir norėjai griežti smuiku, tai būtum ir griežęs smuiku. Niekas nebūtų tavęs sulaikęs.

– Paklusau tėvo valiai. Negi tai nieko neįrodo? Gerbiau jo norus.

– Gerbdamas tėvo norus žydu netapsi. Labiau tapsi gerbdamas motinos. O tėvas, nenorėjęs, kad griežtum smuiku, tikrai nebuvo žydas. Jei visi žydų tėvai ir sutinka dėl vieno dalyko, tai...

– Semas pasakytų, kad tai – stereotipai. Ir pamiršai galimybę, kad mano tėvas nenorėjo, kad griežčiau smuiku, nes nenorėjo, kad būčiau kaip jis.

– Jis buvo smuikininkas?

– Taip. Kaip ir tu. Matai?

– O kodėl jis nenorėjo, kad būtum kaip jis? Ar buvo toks jau prastas smuikininkas?

– Liborai, aš kalbu rimtai. Gal turėjo savų priešasčių.

– Atsiprašau. Bet kodėl jis galėjo norėti, kad būtum kitoks nei jis? Ar jis buvo nelaimingas? Ar kentėjo?

Treslou susimąstė.

– Taip, – pasakė jis. – Jis sunkiai viską išgyveno. Motinos mirtis sudaužė jam širdį. Bet ir prieš tai jis buvo kažkoks susisielojęs. Lyg žinojo, kas jo laukia, ir visą gyvenimą tam ruošėsi. Gal jis saugojo mane nuo kažkokių sunkių išgyvenimų, norėjo išgelbėti mane nuo kažko, ko pats savyje bijojo, kažko nepageidaujamo, net pavojingo.

– Džiuljenai, žydai nėra vieninteliai susisieloję žmonės pasaulyje.

Tai išgirdęs Treslou atrodė nusivylęs. Sunkiai alsuodamas jis išpūtė žandus ir papurtė galvą, lyg nesutikdamas nei su savimi, nei su Liboru.

– Leisk tau kai ką pasakyti, – pradėjo jis. – Visą laiką augdamas nė karto negirdėjau žodžio žydas. Nemanai, kad tai keista? Be to, per visą tą laiką nesutikau nė vieno žydo savo tėvo draugijoje, jo parduotuvėje ar tėvų namuose. Visus kitus žodžius girdėjau. Visus kitus žmones sutikau. Savo tėvo parduotuvėje sutikau hotentotus. Tongiečius. Bet nė vieno žydo. Nė nežinojau, kaip žydai atrodo, kol nesutikau Semo. O kai parsivedžiau jį namo, tėvas pasakė nemanęs, kad jis man tinkamas draugas. „Tas Finkleris, – klausdavo jis manęs, – tas Finkleris, ar vis dar su juo bastaisi?“ Paaiškink tai.

– Lengvai. Jis buvo antisemitas.

– Liborai, jei jis būtų buvęs antisemitas, tik žodį „žydas“ ir būčiau girdėjęs.

– O mama? Jei ir esi žydas, tai tik jos dėka.

– Jėzau, Liborai, prieš penkias minutes buvau nežydas, o dabar sakai man, kad galiu būti žydas tik tinkamais būdais. Kas toliau? Tikrinsi, ar esu apipjaustytas? Nežinau dėl motinos. Galiu tik pasakyti, kad ji neatrodė žydė.

– Džiuljenai, tu neatrodai žydas. Atleisk, nenoriu tavęs įžeisti, bet iš visų mano sutiktų žmonių tu mažiausiai panašus į žydą, o aš esu sutikęs švedų kaubojų, ir eskimų kaskadininkų, ir prūsų kino režisierių, ir lenkų nacių, dirbančių filmavimo aikštelių statytojais Aliaskoje. Lažinčiau iš savo gyvenimo, kad joks žydiškas genas nebuvo nė prisiartinęs prie tavo šeimos narių geno dešimtis tūkstančių metų, o prieš dešimt tūkstančių metų net žydų nebuvo. Būk dėkingas. Vyras gali gerai ir laimingai gyventi ir nebūdamas žydas, – jis nutilo. – Pažiūrėk į Semą Finklerį.

Jie smarkiai ir piktdžiugiškai iš to pasijuokė.

– Žiauru, – pasakė Treslou, taisydamas dar vieną gėrimą ir mušdamasis į krūtinę. – Bet tai tik patvirtina mano argumentą. Tokių dalykų paviršutiniškai spręsti negalima. Gali vadintis Finkleriu ir nepateisinti lūkesčių; arba gali vadintis Treslou...

– Tai nėra žydiška pavardė...

– Būtent, ir vis tiek atitikti reikalavimus. Ar ne logiška, jei mano tėvas nenorėjo, kad žinotume esantys žydai, ar kad kas nors kitas sužinotų, kad esame žydai, tai turėjo pakeisti mūsų pavardę į mažiausiai žydiškai skambančią, kokią tik galėjo rasti. Dėl Dievo, Treslou. Pavardė pati rėkte rėkia „nežydas“. Daugiau įrodymų neturiu.

– Aš jums pasakysiu, kaip gauti daugiau įrodymų, pone Peri Meisonai. Užuoat absurdiškai spėliojęs, galėtum tiesiog kieno nors pasiklausti. Dėdės, tėvo draugų, bet ko, pažinotusio tavo šeimą. Šitą galvosūkį gali išspręsti telefono skambutis.

– Niekas nepažinojo mano šeimos. Su niekuo nebendravome. Neturėjau dėdžių. Tėvas neturėjo nei brolių, nei seserų, motina irgi. Dėl to jie vienas kitam ir patiko. Patys pasakojo. Du našlaičiai, beveik. Du kūdikiai girioje⁴⁵. Tu pasakyk, kieno čia metafora.

Liboras papurtė galvą ir įpylė taures viskio.

⁴⁵ *Two babes in the wood* – tradicinė vaikiška pasaka apie tai, kaip miršta du palikti miške vaikai ir juos lapais padengia liepsnelės.

– Tavo paties labai nenorinčio sužinoti tiesos, nes labiau mėgsti ją išgalvoti. Gerai, tebūnie. Esi žydas. *Trog es gezunterhait*⁴⁶.

Ir pakėlė taurę.

Jis atsisėdo ir sukryžiuo mažutes savo kojas. Buvo persirenęs *ancien regime*⁴⁷ šlepetėmis su auksu išsiuvinėtais savo inicialais. Malkės dovana, įtarė Treslou. Ar tik ne viskas buvo Malkės dovana? Su šiomis šlepetėmis Liboras atrodė dar plonesnis ir perregimas, lyg nykstantis. Bet nepaisant to, Treslou jis pasirodė pavydėtinai tvirtas. Namie. Savimi. Vis dar įsimylėjęs vienintelę kada nors mylėtą moterį. Ant židinio atbrailos stovėjo jūdviejų, ką tik sutuoktų rabino, nuotrauka: Malkė su nuometu, o Liboras su šlike. Giliai įsišakniję, senoviniai, viską apie vienas kitą išmanantys žmonės. Muzikalūs, nes muzika simbolizavo jų kilmės romantiką.

Susižavėjęs žiūrėdamas į Liboro šlepetes jis pastebėjo, kad ant vienos šlepetės inicialai buvo LS, o ant kitos – ES. Tiesa, juk savo Holivudo metais Liboras pasikeitė vardą iš Liboro Sevčiko į Egoną Sliką. Žydai taip darė; ar ne taip jie ir turėjo daryti? Tad kodėl Liboras / Egonas nebuvo palankesnis Teitelbaumui / Treslou?

Jis suko viską savo taurėje. Bohemijos krištolas. Jo tėvas taip pat mėgo krištolines viskio taures, bet jos buvo kažkokios kitokios. Formalesnės. Turbūt brangesnės. Šaltesnės prisilietus. Taigi toks ir skirtumas – temperatūra. Liborą ir Malkę – net vargšę mirusią Malkę – kažkaip šildė nugrimzdimas į įkaitusią jūdviejų praeitį. O Treslou juto, kad buvo išauklėtas žaisti gyvenimo paviršiuje tarsi tos daržovės, augančios žemės paviršiuje, kur vėsu.

. Liboras jam šypsojosi.

– Kad jau tapai žydu, tai einam vakarieniauti; ateik vakarienės kitą savaitę – ne su Semu – ir supažindinsiu tave su tokiais žmonėmis, kuriems patiksi.

⁴⁶ jidiš (čia) „į sveikatą“.

⁴⁷ *ancien regime* (senasis režimas) nuo maždaug XV iki XVIII a. Prancūzijoje gyvavusi aristokratinė, socialinė ir politinė sistema.

– Grėsmingai skamba. Tokiais žmonėmis. Kas per žmonės? Žydiškojo tikėjimo sargybiniai, patikrinsiantys mano gebėjimus? Kvalifikacijų neturiu. Ir kodėl nebūčiau jiems patikęs prieš man tampant žydu?

– Gerai, Džiuljenai, daraisi jautrus. Tai geras ženklas. Negali būti žydas, jei nebūsi įžeidus.

– Štai ką tau pasakysiu. Ateisiu, jei galėsiu atsivesti mane užpuolusią moterį. Ji turi mano kvalifikacijas.

Liboras gūžtelėjo.

– Atsivesk. Susirask ją ir atsivesk.

Tikimybė ją rasti jo lūpose skambėjo taip pat menkai, kaip tikimybė Treslou rasti Dievą.

Gulėdamas lovoje Treslou labai nerimavo ir bandė atrasti paskutinę jį nuo miego skyrusią giją: Liboro pasakojimas apie Heifetzą Karališkoje Alberto salėje... Ar jis savo – buvo sunku rasti tinkamą žodį – verte, savo įmantrumu, savo itin žydišku kultūriniu grobuoniškumu nemaloniai nepriminė Liboro pasakojimo apie Malkę ir Horovitzą *Carnegie Hall* salėje?

Galimas daiktas, kad abu pasakojimai tikri, bet, kita vertus, aidas, išgirdus bent vieną, kėlė nerimą.

Tiesa ar ne, bet šeimų mitologijose jos užėmė pavydėtinais svarbias vietas. Ne Elvį Preslį Malkė pavadino Maestro, o Horovitzą. Būdamas Egonas Slikas, Liboras praleido pusę gyvenimo trindamasis su nemaloniaja įžymybe, bet lemiamu momentu nesidrovėdamas išsitraukdavo savo kozirį iš kitos kortų malkos. Juk ne Lizą Mineli ar Madoną teigė esant savo giminaitėmis, o patį Heifetzą. Turėjai skirti daug dėmesio intelektualiams vertybėms, jei norėjai savo vakarėlyje išvysti Horovitzą ir Heifetzą. O kas galėjo intelektualiomis vertybėmis prilygti finkleriams?

Taip, turėjai duoti kelią... jie buvo begėdžiai, įžūlūs, bet įžūlūs dėl tobulo savo muzikinio išsilavinimo.

Šią giją atradęs, Treslou pamažu nugrimzdo į gilų miegą.

Nors Finkleriai su Treslou beveik nebendravo – neskaitant Tailer Finkler santykių su Džuljenu Treslou – Finklerių berniukai kartais susitikdavo su Treslou berniukais, o Alfredo ir Rodolfo iš knygų ir televizijos pakankamai gerai žinojo apie Finklerį, kad galėtų didžiudamiesi laikyti jį savo žymiuoju dėde Semu. O ar Semas kada nors pagalvodavo apie juos, kaip apie žavinguosius savo sūnėnus Alfą ir Ralfą, buvo jau kita kalba. Treslou įtarė, kad jis apskritai nė vieno iš jų nepažinojo.

Treslou klydo šiais ir daugeliu kitų susijusių ir iš tiesų nesusijusių su Finkleriu klausimų. Tai Treslou visiškai nepažinojo savo sūnų.

Taip jau nutiko, kad Finkleris labai gerai žinojo apie seno savo draugo sūnus ir buvo palankiai nusiteikęs jų atžvilgiu; nieko keista, nes jis su Treslou varžėsi visose srityse, taip pat ir tėvystėje bei dėdystėje, ir norėjo, kad kiti pamatytų jį suteikiantį berniukams tai, ko nedavė tėvas. Atlyginantį gyvenimo skriaudas ir pakeliantį vertinimo kartelę. Alfą jis pažinojo geriau dėl įvykio Istburno viešbutyje „Grand Hotel“ – esmė ta, kad Finkleris apskaičiavo, jog „Grand Hotel“ būtų patikima, romantiška ir atoki vieta praleisti su moterimi penktadienio naktį ir šeštadienio rytą – pro langą matosi tik kirai, o kiti viešbučio svečiai per seni, kad jį atpažintų, o jei ir atpažintų, tai ko nors dėl to imtųsi, – bet nepamanė rasiąs ten per vakarienę pianinu grojantį Alfą.

Tai nutiko likus dvejiems metams iki Tailer mirties, dar prieš diagnozuojant jos ligą, todėl neištikimybė dar nebuvo visiškai neatleistina. Jei tik jis būtų žinojęs, kad Tailer pati tuo metu buvo jam neištikima, ir dar su Treslou, tai pasvėrus abu įvykius jo nusižengimas neatrodė toks baisus. Bet nesėkmės, ištikusios, kai nuėjo prie pianino paprašyti pianisto sugroti Ronitai Kravitz „Stars fell on Alabama“ ir sužinojo, kad kalbasi su Treslou sūnumi Alfredo, Finkleris būtų norėjęs išvengti.

Bet Alfredo jis iškart neatpažino – kai nesitiki sutikti žmonių, kurių gerai nepažįsti, visai nesunku jų neatpažinti – bet Alfredo, turėjęs galimybę dažnai matyti Finklerį per televiziją, pažino jį akimirksniu.

– Dėde Semai, – šūktelėjo jis. – Oho!

Finkleris jau norėjo klausti „Ar jus pažįstu?“, bet abejojo, kad sugebės nuskambėti įtikinamai.

– Khm! – vietoj to atsikrenkštė, nusprendęs susitaikyti su mintimi, kad yra pagautas nusikaltimo vietoje, ir tiesiog suvaidinti pašėlusį dėdulę. Atsižvelgiant į nenuginčijamą Ronitos Kravitz iškirptę, tikrai nebuvo prasmės aiškinti, kad atvažiavo į dalykinį susitikimą Istburne.

Alfredo pažvelgė į Finklerio staliuką ir pasakė:

– Tai tetulė Tailer negalėjo šįvakar atvykti?

· Tą akimirką Finkleris suprato, kad niekada nemėgo Alfredo. Taip pat nebūtų prisiekęs, kad kada nors iš tikrųjų mėgo Alfredo tėvą, bet mokyklos draugai yra mokyklos draugai. Alfredo labai priminė tėvą, tik pavertė save senesne jo versija, nes nešiojo apvalius akinius paauksintais rėmeliais, kurių jam turbūt nereikėjo, ir buvo sulipdęs plaukus į kažkokį taukuotą gaubtą it 1920-ųjų Berlyno žigolo. Tik be fizinio patrauklumo.

– Norėjau paprašyti, kad pagrotum dainą mano palydovei, – pasakė Finkleris, – bet tokiomis aplinkybėmis...

– O, ne, tikrai sugrosiu, – patikino Alfredo. – Tam čia ir esu. Ko ji norėtų: „Su gimimo diena“?

Finkleris kažkodėl nesugebėjo paprašyti dainos, kurią buvo nusiųstas užsakyti. Ar pamiršo iš gėdos, kad jį demaskavo, ar norėjo nubausti Ronitą už tai, kad jį sugėdino?

– „My Yiddishe Mama“, – paprašė jis. – Jei žinai tokią.

– Nuolat ją groju, – atsakė Alfredo.

Ir sugrojo, pašaipiau nei Finkleris kada nors girdėjo ją grojant, šiurkščiomis, paprastomis sinkopėmis, po kurių buvo lėti, absurdiškai išžęsti pasažai beveik kaip fugoje, išskyrus tik, kad tai buvo motinystės parodija, o ne jos išaukštinimas.

– Čia ne „Stars fell on Alabama“, – papriekaištavo Ronita Kravitz.

Be iškirptės, didesnės nei ji pati, į Ronitą Kravitz nelabai buvo ko žiūrėti. Po stalu ji avėjo aukštakulnius deimantais nusagstytus batelius, bet jų nesimatė. Ir nors turėjo dailius nuo sietyną šviesos spindinčius mėlynai juodus plaukus, jie taip pat kaip ir kiekviena ją stebinti akis prasmėgdavo beribėje auksinėje bedugnėje, kurią ji nešiojosi priešais save lyg išdidus neįgalus žmogus. Kai nebuvo jos įsimylėjęs, Finkleris vadino bedugnę Manavatu praraja⁴⁸, o šiuo metu įsimylėjęs jis nebuvo.

– Tokia jo interpretacija, – pasiteisino jis. – Jei norėsi, vėliau paniūniuosiu, kaip tau patinka.

Atrodė, kad šios pamokos jam išmokti nepavyks: kad absurdiškai seksualių moterų draugijoje vyras visada atrodo kvailai. Per ilgos kojos, per aukštai užtemptas sijonas, pernelyg atidengtos krūtys ir susilauki tik pajuokos, o ne pavydo. Akimirką jis panoro atsidurti namie su Tailer, bet netrukus prisiminė, kad ji pastarosiomis dienomis taip pat per daug visko atidenginėjo. O ji dar buvo ir motina.

Per visą vakarą jis nė karto nė nemirktelėjo Alfredo ir vakaro pabaigoje nepasivedė jo į šalį ir neįdėjo penkiasdešimties svarų banknoto į jo smokingo kišenę, kad šis savo ruožtu, na, suprانتat, išlaikytų viską tik tarp jų. Būdamas praktinis filosofas, Finkleris gerai išmanė klastos ir melo etiketą. Jis manė esant netinkama sudaryti sąmokslą su seno draugo vaiku, ką jau kalbėti apie įpainiojimą į juokingus ar kitokius senesnės kartos neištikimybės papročius. Jis pasakė „khm“. To turėjo užtekti. Bet jie vėl susitiko vyrų tualete.

– Dar viena naktelė „Copacabana“⁴⁹ klube kalė į galvą, – pasakė Alfredo, tingiai segdamasis kelnes ir iš naujo prieš veidrodį lipdydamas plaukus.

⁴⁸ *Manawatu Gorge* – tarpeklis Naujojoje Zelandijoje.

⁴⁹ *Copacabana* – žymus naktinis klubas Niujorke.

Baigęs užsimaukšlino prašmatnią plokščiadugnę skrybėlę užlenktais kraštais, ir Finkleriui bemat dingo visos užuominos apie Berlyną, bet privertė susimąstyti apie Bermendziją.

Tikras tėtušio vaikelis, pagalvojo Finkleris, panašus į visus ir į nieką.

– Nemėgsti savo darbo?

– Mėgstu?! Pabandytum tu groti valgantiems žmonėms. Arba mirštantiems. Arba abiem. Jie pernelyg užsiėmę savo pilvais, kad išgirstų bent vieną natą. Nesuprastų, ar dalijų jiems lazdeles valgyti, ar groju Šopeną. Aš tik skleidžiu fono garsus. Ar žinai, kaip linksminuosi grodamas? Kuriu istorijas apie vakarieniančius. Šitas kruša tą, tas kruša aną – bet, patikėk, tokioj lindynėj sunku tai padaryt, dauguma jų čia paskutinį kartą mylėjosi prieš man gimstant.

Finkleris nepabrėžė esąs taisyklės išimtis.

– Šauniai slepi savo nepasitenkinimą, – pamelavo jis.

– Tikrai? Tai todėl, kad išnykstu. Būnu kažkur kitur. Mintyse groju „Ceasar’s Palace“ viešbutyje.

– Na, tai irgi neblogai slepi.

– Toks mano darbas.

– Visi mes tenkinamės tik darbu, – pareiškė Finkleris, lyg kalbėdamas prieš kamerą.

– Ar toks tavo požiūris į tai, ką veiki?

– Dažniausiai, taip.

– Tada tau taip pat turėtų būti liūdna.

– Nori pasakyti, taip pat kaip ir tau?

– Taip, taip pat kaip ir man. Bet aš jaunas. Man dar bet kas gali nutikti. Gal dar nusigausiu iki „Caesar’s Palace“. Turėjau galvoje, taip pat liūdna kaip ir tėčiui.

– Ar jis nelaimingas?

– O kaip tau atrodo? Jūs pažįstami visą amžinybę. Ar jis tau panašus į patenkintą žmogų?

– Ne, bet niekada ir nebuvo panašus.

– Ar ne? Niekada – cha! Suprantama. Negaliu jo įsivaizduoti jauno. Jis tarsi iš tų, kurie visada buvo seni.

– Na va, – pasakė Finkleris, – man tai jis visada atrode jaunas. Matyt, viskas priklauso nuo to, kada žmogų sutinki.

Alfredo pavartė akis po dailiąja savo skrybėle, tarsi sakydamas: „Nesistenk pernelyg giliai kasti, dėde Semai.“

O pasakė:

– Mes ne itin sugyvenam – manau, kad jam labiau patinka mano netikras brolis – bet man jo gaila dėl to kvailo dublerio darbo, ypač jei jis irgi taip pat mano apie savo darbą kaip aš.

– Na jau, tavo metų stiklinė dar puspilnė.

– Ne, tai tavo metų stiklinė dar puspilnė. Mano metų žmonės nenori pusės, pilnos ar tuščios stiklinės. Mes apskritai nenorime stiklinės. Mums reikia per kraštus plūstančio bokalo. Nepamiršk, juk mes esam „noriu turėti viską“ karta.

– Ne, mes esame „noriu turėti viską“ karta.

– Na, tada mes esame užsiknisusioji karta.

Finkleris nusišypsojo ir pajuto medžiagą naujai knygai. Pustuštė stiklinė: Šopenhaueris greitai prisigeriantiems paaugliams.

Tai nebuvo ciniškas pasvarstymas. Visai netikėtai jis pajuto berniukui netiesioginį tėviškų jausmų antplūdį. Gal į paviršių išplaukė jausmai, kitados jausti Treslou. O gal užgrobimo ekstazė – džiaugsmas, apimantis tampant kieno nors kito vaikų tėvu, – veidrodinis džiaugsmingo vaidmens, kuriuo tą pačią valandą mėgavosi Treslou, atspindys – būti kieno nors kito žmonos vyru, net jei ta žmona norėjo nuo jo nususkti ir vartyti jo penį rankose sau už nugaros, lyg negalėdama įveikti sudėtingo liemenės užsegimo.

Prieš jiems išeinant iš tualetu, Finkleris davė Alfredo savo vizitinę kortelę.

– Skambtelk, kai būsi mieste, – pasakė jis. – Juk ne visada esi čia įstrigęs?

– Velnias, tikrai ne. Numirčiau.

– Tai paskambink. Galėtume pasikalbėti apie tavo tėvą... arba ne.

– Aha. Arba – keletą savaičių grosiu „Savoy“ ir Claridge’s“ viešbučiuose – visada gali užsukti...

Su kokia nors pasileidėle, turi omenyje tas šiknius, pagalvojo Finkleris. Taip jis mane nuo šiol ir matys. Besilinksminantį su Manavatu praraja. Ir niekada neleis man pamiršti.

Finkleris įsivaizdavo save sutinkantį Alfredo vyrų tualetuose ateinančius penkiasdešimt metų – kol Alfredo bus gerokai senesnis nei dabar, o Finkleris taps sulinkusiu seneliu – perduodantį jam krūvas nepanaudotų užrašų gelsvai rusvuose vokuose.

Jie paspaudė vienas kitam rankas ir nusijuokė. Abu nepatikliai ir abu šiek tiek pamaloninti.

Šitas bernas oportunistas, pamanė Finkleris, bet tiek to.

Jis mano, kad gausiu kažkokios naudos jį pažinodamas, pasvarstė Alfredo, bet gal iš tiesų gausiu. Tačiau jam pažintis taip pat kažkiek naudinga. Gal išmoks išsirinkti madingesnius marškinius.

Taip prasidėjo gana įdomi, bet abipusiškai erzinti dviejų nevienodo amžiaus ir pomėgių žmonių draugystė.

Alfredo niekada apie tai nesikalbėjo su motina ar netikru broliu. Jis buvo iš tų, kurie mėgo paslaptis. Bet dabar, vėl sėdėdamas su jais prie vakarienės stalo, vienos paslapties išsaugoti nebegalėjo.

– Tėtį apiplėšė. Ar žinojot?

– Visiems pasitaiko, – pasakė Rodolfo, – juk čia Londonas.

– Ne, šitas apiplėšimas buvo kitoks. Tai buvo megaapiplėšimas.

– O Dieve, ar jis sužeistas? – pasiteiravo Dženisė.

– Na, yra vienas dalykas. Atrodo, kad jis tai neigia, bet dėdė Semas teigia atvirkščiai.

– Mateisi su dėde Semu?

– Netyčia susitikom bare. Taip ir sužinojau.

– Jei būtų sužeistas, tavo tėvas iškart pakeltų triukšmą, – įsiterpė Džozefina. – Jis įsipjovęs pirštą baisiausiai susinervina.

– Sužeidimas kitokio pobūdžio. Semas sako, kad jis smarkiai sukrėstas, bet to nepripažįsta. Semas mano, kad jis tiesiog neigia.

- Jis visada neigia, – pasakė Džozefina. – Nepripažįsta esąs šunsnukis.
- Ką, Semo manymu, jis neigia? – paklausė Dženisė.
- Sunku pasakyti. Savo tapatybę ar kažką panašaus. Džozefina suprunkštė.
- Nieko nauja.
- Dar keisčiau. Atrodo, jį apiplėšė moteris.
- Moteris? – Rodolfo negalėjo sulaikyti nuostabos. – Na, žinojau, kad jis lepšis, bet moteris!..
- Skamba kaip kažkoks svajonių išsipildymas, – pasakė Dženisė.
- Aha, mano svajonių, – nusijuokė Džozefina. – O, kad galėčiau pasakyti, kad aš jį apiplėšiau.
- Džozefina! – subarė ją Dženisė.
- Atstok. Tik nesakyk, kad pati to nenorėtum, jei pamatytum jį ateinantį gatve, atrodantį kaip Leonardo Dikaprijo senelis, vengiantį užlipti ant plyšių tarp plytelių, ar kuo jis ten dabar užsiima?
- Gal pagaliau liausies išsisukinėjusi ir pasakysi, ką iš tikrųjų manai apie tėtį? – paklausė Rodolfo, vis dar besišypsantis nuo minties, kad jo tėvas susigūžė prieš moterį.
- Nori pasakyti, kad prisipažinčiau vis dar jį mylinti? – ji susigrūdo pirštus į gerklę.
- Na, Semas sako, kad tai nesąmonė, – tęsė Alfredo. – Anot jo, tėtis tik išvargęs.
- Nuo ko? – smalsavo Dženisė.
- Nuo to, kas nutiko tetulei Tailer ir dar vienai jų draugo žmonai. Dėdė Semas mano, kad jis negali susidoroti su tiek daug mirčių.
- Ir vėlgi tipiška tavo tėvui, – pasakė Džozefina. – Mažas godus kapų grobstytojas. Kodėl jis neleidžia kitiems sielvartauti dėl nuosavų žmonių? Kodėl jam visada reikia įsikišti?
- Semas sako, kad abi moterys jam labai patiko.
- Aha, neabejoju. Ypač tada, kai pakratė kojas.
- Nekreipdama dėmesio į Džozefinos žodžius, Dženisė tarė:

– Tai Semas mano, kad šita plėšikė materializavosi iš Džiuljeno sielvarto...

– Sielvarto!

– Ne, mintis iš tiesų intriguojanti. Gal tai ir yra vaiduoklis – tavo kankinančių dalykų įsikūnijimas. Bet įdomu, kodėl plėšiko pavidalu? Kam tas smurtas?

– Jau nebesuprantu, apie ką kalbame, – pasipiktino Rodolfo. – Ar negalime grįžti prie to, kad tėtį sumušė kažkokia vaikata?

– Spėju, kad kaltės jausmas, – tęsė Džozefina, nekreipdama dėmesio į Rodolfo žodžius. – Jis turbūt maustė jas abi. Ar net blogiau: abiem dainavo Pučinio arijas.

– Taviškės – Verdžio, – priminė jai Dženisė.

– Šiaip ar taip, – toliau kalbėjo Alfredo, – Semas pasiūlė kuriam laikui jį kur nors išsiųsti.

– Į beprotnamį?

– Suorganizuoti jam atostogas. Juk žinot, kaip jis nemėgsta planuoti išvykų. Bijo traukinių, bijo lėktuvų, bijo būti kur nors, kur nežino, kaip vietos kalba vadinamas paracetamolis. Dėdė Semas sakė, kad būtų geriausia, jei važiuotume kartu su juo. Ar kas nors nori važiuoti atostogauti su tėčiu?

– Ne aš, – atsakė Rodolfo.

– Ne aš, – paantrino jam Dženisė.

– Net jei jis būtų paskutinis žmogus Žemėje, – pasibaisėjo Džozefina. – Tegu pats Semas Finkleris ir važiuoja, jei mano, kad tai tokia puiki mintis.

– Tai reiškia ne? – nusijuokė Alfredo.

Tik kai jie jau vėl stojosi eiti, sutarę, kad berniukai bent jau turėtų jam paskambinti ir gal nusivesti pietų, Alfredo prisiminė dar vieną dėdės Semo sakytą dalyką.

– Ir, ir... jis nusprendė, kad yra žydas.

– Dėdė Semas? Ar jis ir ne taip žydas?

– Ne, tėtis. Tėtis nusprendė, kad yra žydas.

– Tėtis nusprendė, kad yra žydas? Tėtis žydas?

Visi keturi vėl atsisėdo.

– Taip.

– Iš kur žinai, kad nusprendė? – pasiteiravo Rodolfo. – Juk negali vieną rytą atsikėlęs tiesiog nuspręsti, kad esi žydas – ar gali?

– Bet daugeliui žmonių Beverli Hilse puikiai pavyko vieną rytą atsikėlus nuspręsti, kad jie nežydai, – įsiterpė Džozefina.

– Bet atvirksčiai juk tikriausiai neįmanoma?

– Neįsivaizduoju, – gūžtelėjo Alfredo. – Bet nemanau, kad tėtis ketina tapti žydu. Jei gerai supratau dėdę Semą, jis jau apsėstas minties, kad yra žydas.

– Jėzau, – nusigando Rodolfo, – tai kas tada mes tokie?

– Nežydai, – atsakė Džozefina. – Nesijaudinkit. Žydai nepasitiki savo moterimis lovoje, todėl žydu gali tapti tik pro vaginą. O aš neturiu žydiškos vaginos.

– Ir aš ne, – pasakė Dženisė. – Ir mano ne.

Alfredo ir Rodolfo susižvalgė tarpusavyje nuo šleikštulio iškreiptais veidais.

Tačiau Rodolfo buvo ne tik pasišlykštėjęs, bet ir suglumęs.

– Nesuprantu. Jei negali pasitikėti savo moterimis, kodėl norėtum, kad būtent jos padarytų tave žydu?

– Na, nebūtum žydas, jei pasitikėtum tėvu, kuris yra velniškai didelis arabas auksiniais dantimis.

– Ar žydės miega su arabais?

– Mielasis, žydės miega su bet kuo.

– Tyliau, – sudraudė juos Dženisė, ir mostelėjo galva į padavėjus. Nepamiršk – įspėjo jos akys – jie juk buvo libaniečių restorane.

– Vis dėlto įdomu, – svarstė Rodolfo. – Jei staiga sužinosiu, kad esu pusiau žydas, ar staiga tapsiu pusiau protingas?

Dženisė pašiaušė sūnui plaukus.

– Jis tau visai nereikalingas, kad būtum pusiau protingas, – patikino ji.

– Tada pusiau turtingas?

PENKI

1

Įkyriam žmogui nesakoma „Susirask ją ir atsivesk“, bet Treslou būtų verčiau miręs nei skyręs „jai“ dar bent akimirką savo laiko. Kartais tiesiog privalai sustoti ir atsispirti pagundai. Jis užsivilko paltą ir iškart vėl nusivilko. Užteks. Puikiai žinojo, ką pagalvojo ir ką išgirdo. *Tu, žyde*. Ne *Prakeiktas žyde* ar *Purvinas žyde*, ar *Mielasis žyde*. Tik *Tu, žyde*. Būtent posakio keistumas įrodė, kad ji taip pasakė. Kam jam reikėtų prisigalvoti tokių dalykų? Posakio *Tu, žyde*, arba nepagražintai – *Tu, tikras nenuelaižytas žyde* – nepaaiškino jokia prielaida, teorija ar vidinė Treslou kankinusi baimė. Toks pasakymas nieko neįrodė, nieko neišsprendė ir nieko nenuramino.

Bet Treslou žinojo ir argumentą prieš – jis posakį sugalvojo tyčia. Tik kokiam tikslui?

Pasakymas despotiškas, todėl autentiškas. Kad ir kaip stengėsi, Treslou vis tiek nesugebėjo pajusti dėl to bent menkausio pasitenkinimo. Bet dar liko plėšikė. Ar ji galėjo jį vadinti žydu juokais? Ne, ji pavadino jį žydu, nes pamatė žydą. Visai kitas klausimas, kodėl jai prisireikė pranešti, ką pamačiusi. Šiaip jau ji neprivalėjo nieko sakyti, juk gintis jis nebandė. Ir padėkos neprašė. Jam atrodė, kad dauguma plėšikų savo aukų neidentifikuodavo. Protestante, kine. Kam vargintis? Protestantas ir kinas ir taip žino, kas esą. Todėl arba pasakymas *Žyde, tu* buvo informatyvus, arba išreiškė nesuvaldomą įniršį. Pavogiau tavo laikrodį, piniginę, rašiklį, mobilųjį telefoną ir savigarbą – trumpai

tariant, tavo brangenybes, – bet už tai kai ką gausi: jeigu kartais nežinojai – esi žydas, o aš kažkodėl (neklausk, kodėl) įtariu, kad nežinojai.

Ate.

Treslou nenorėjo tiesiog pripažinti sutikęs žmogų su atsisukusiais varžteliais ar kad atsidūrė netinkamoje vietoje netinkamu laiku. Atsitiktinumų jis ir taip daug patyrė. Visas jo gyvenimas buvo atsitiktinumas. Tėvai pasakojo, kad ir jis pats buvo atsitiktinumas:

– Neplanavome tavęs, Džiuljenai, bet tapai mums maloni staigmena.

Jo paties sūnūs – taip pat, tik jiems niekada nesakė, kad jam jie buvo maloni staigmena. Atsitiktinai jis gavo ir tą savo laisvojo klausytojo išsilavinimą; kitame gyvenime būtų rinkęsis klasikines kalbas arba teologiją. BBC buvo atsitiktinumas, piktybinis atsitiktinumas. Visos jo mylėtos moterys buvo atsitiktinės. Kam gyventi, jei gyvenime nėra nė kruopelytės prasmės? Kai kurie žmonės, mažiausiai to tikėdamiesi, atranda Dievą. Kiti gyvenimą įprasmina visuomenine veikla ar pasiaukojimu kam nors. Bet Treslou, kiek tik siekė atmintis, visada laukė. Na, ir gerai. Likimas šaukia, pagalvojo.

Po dviejų dienų jis vakarieniavo Liboro bute su jo draugais žydais.

2

Pusmetį prieš žmonos mirtį Finkleris sutiko dalyvauti radijo laidoje „Negyvenamosios salos plokštelės“⁵⁰.

Būtų žiauru manyti, kad šiedu įvykiai buvo susiję tik atsitiktinai.

⁵⁰ „Desert Island discs“ – BBC radijo laida, transliuojama nuo 1942-ųjų, į kurią pakviestas žmogus (vaidinantis, kad atsidūrė negyvenamoje saloje) turi pasirinkti aštuonias dainas, knygą ir vieną prabangos dalyką, kurį pasiimtų į negyvenamą salą.

Kai Finkleris pirmąkart užsiminė apie kvietimą, jiedu sėdėjo savo sode, kurį nuo Hampstedo viržyno skyrė tik žemi varteliai. Teko pasirinkti: ar kalbėtis apie tai, ar padėti Tailer sodinti augalus. Kadangi Tailer nuolat ten triūsė, o Finkleris buvo alergiškas vejoms, gėlėms ir poilsui, sodas jau seniai buvo virtęs neatšipalaidavimo vieta.

– Štai šezlongas – atšipalaiduok! – įsakinėdavo jam Tailer, bet galiausiai tik suvokė, ką jis ir taip visada žinojo – jo kūnas nepri-
taikytas drybsoti kėdėje.

– Prisigulėsiu, kai ateis laikas, – atkirsdavo jis.

Todėl Finkleris dažniausiai ten rodytis nedrįsdavo, o jei ir išeidavo, tai žingsniuodavo sodo perimetru it lavono krūmuose ieškantis privatus detektyvas ir sustodavo tik aptarti jam rūpimų klausimų su Tailer, o jai galėjo pasakoti tik su darbu susijusius reikalus, nes žinojo, kad tą akimirką, kai nebeturės ką pasakyti ar sulėtins žingsnį, Tailer bemat privers jį palaikyti bambukinį kuolelį ar įkišti pirštą į žalių siūlų mazgą. Nors užduotys Finklerio nevargino, bet jam bemat imdavo atrodyti, kad jo gyvenimas pamažu grimzta į trąšas ir mulčių.

– Pagaliau pavyko gauti kvietimą dalyvauti „Negyvenamosios salos plokštelėse“, – šuktelėjo jai iš atokiausio sodo kampo, dėl viso pikto susidėjęs rankas už nugaros.

Tailer kniūbsčia kantriai mėgino pasėti gyvybę akmeningoje dirvoje. Įnikusi į žemes ji net nepakėlė galvos.

– Kaip suprasti pavyko? Nežinojau, kad norėjai sužvejoti tą kvietimą.

– Nenorėjau. Jie patys mane sužvejojo.

– Tai pasakyk, kad įmestų tave atgal.

– Kodėl turėčiau?

– O kodėl neturėtum? Kodėl nori ten dalyvauti? Išprotėti gali ir sode, ką jau kalbėti apie negyvenamą salą. Be to, niekada neturėjai nė vienos plokštelės, nieko neišmanai apie muziką.

– Išmanau.

– Tai pasakyk, kokia muzika tau patinka.

– Patikti ne tas pats, kas išmanyti.

– Pedantiškas mulkis! – burbtelėjo ji. – Negana to, kad esi melagis, tai dar ir pedantas. Patariu laidoje nedalyvauti, tau iš to jokios naudos. Žmonės supranta, kai meluoji – pradedi rėkti.

Gal Finklerį kažkas ir bandė sužvejoti, bet ant žmonos kabliuko jis kibti neketino.

– Aš nemeluosiu. Ne kiekvienas mano įrašas turi būti muzika.

– Tai ką ruošiesi pasirinkti – savo memuarus skaitantį Bertraną Raselą⁵¹? Laukiu nesulaukiu.

Ji atsistojo ir nusišluostė rankas į jo kitados jai nupirktą sodininko prijuostę. Taip pat segėjo jo pirktus auskarus ir dešimtujų vestuvinių metinių proga dovanotą auksinį „Rolex“ laikrodį. Tailer sodininkaudavo pasidažiusi ir su papuošalais, tad laisvai galėjo eiti vakarieniauti į „Ritz“ viešbutį ką tik patręšusi dirvą – tereikėjo nusiplėšti pirštines ir pirštais pakedenti plaukus. Kylanti iš komposto jo žmona atrodė kaip aukštuomenės Venera, todėl, kad ir kaip bijojo, Finkleris sode nesilankyti negalėjo. Neaišku, kodėl jam reikėjo meilužių, jei savo žmonos geidė labiau nei visų jų kartu sudėjus.

Ar jis buvo blogas žmogus, ar paprasčiausias kvailys? Pats sau blogas neatrodė, net manė esąs ypač geras ir ištikimas vyras, tiesiog žmogus iš prigimties nėra monogamiškas, ir tiek. O prigimčiai jis buvo kažką skolingas, net tada, kai ši susikirsdavo su troškimu likti namie ir mylėti savo žmoną.

Šunsnukis buvo jo prigimtis – tik prigimtis, prigimtinė taisyklė – o ne jis pats.

– Na, pirmiausia, – sentimentalai nutęsė jis, – pagalvojau apie mūsų vestuvėse grojusią muziką...

Ji nuėjo atsukti čiaupo laistymo žarnai.

– Mendelseno „Vestuvių maršą“? Nelabai originalu. Ir jei tu nieko prieš, norėčiau, kad mūsų vestuvių čia nepainiotum, nes vis tiek tai bus paskutinis dalykas, apie kurį galvosi savo negyvenamoje saloje. Jei geriausia, ką gali sugalvot, yra Mendelsonas,

⁵¹ Bertranas Arturas Viljamas Raselas (1872–1970) – britų filosofas, logikas, matematikas, istorikas ir socialinis kritikas.

tai patarčiau pasakyti jiems, kad esi pernelyg užsiėmęs. Nebent jis dar parašė „Neištikimybės maršą“.

– Pernelyg užsiėmęs „Negyvenamosios salos plokštelėmis“? Niekas nėra pernelyg užsiėmęs „Negyvenamosios salos plokštelėmis“. Tokius pasiūlymus reikia griebti nedelsiant: nuo jų priklauso karjera.

– Karjerą jau turi. Geriau griebk žarną ir padėk man.

Finkleris nesugebėjo nustatyti, kur kitas žarnos galas, ir ėmė vėl sėlinti po sodą tarsi privatus detektyvas, žvalgydamasis į krūmus ir kasydamasis galvą.

– Žarna yra tokia tūbelė, iš kurios teka vanduo, kvaily. Kiek jau metų čia gyveni? Ir vis dar nežinai, kur laistymo žarna laikoma. Cha! – suprunkštė ji.

Jis nežinojo.

– Žmonės privalo žinoti, kai tave kviečia į „Negyvenamosios salos plokšteles“, – tęsė jis ir, galiausiai radęs žarną, susimąstė, ką turėtų su ja daryti.

– Taigi jau esi pakviestas. Jie tave pakvietė. Kodėl dabar žmonės negali sužinoti, kad atsisakei? Juk dėl to tavo karjera nežlugs. Įrodyk, kad nesi įkyrus. Na, duokš.

– Įkyrus?

– Nekantrus, beviltiškas.

– Sakei įkyrus.

– Tai ką?

– Nori pasakyti, nesu įkyrus žydas?

– Dėl Dievo meilės, puikiai žinai, kad ne tai turėjau galvoje. Įkyrus žydas yra tavo paties įsivaizdavimas. Jei bijai, kad žmonės tave tokiu laiko, tai čia tavo problema, o ne mano. Ir apskritai, jeigu jau pamiršai, tai šioje santuokoje žydė esu aš.

– Nesąmonė, pati žinai.

– Tada pacituok man Amidą. Pasakyk vieną iš aštuoniolikos palaiminimų...

Finkleris nususuko.

Kadaise ji gal net būtų užsimanusi apipurkšti jį vandeniu, žinodama, kad jis atsakys tuo pačiu ir galiausiai laistymo žarnų

kova sode užsibaigs juoku ar net seksu žolėje ir kaimynų keiksmis. Bet jiems tie laikai jau praėjo... juo labiau, kad taip niekada nenutiko. Ji pamėgino įsivaizduoti, kaip jis ją vejasi, sugauna, prisispaudžia burna prie jos lūpų, ir staiga suvokė, kad nepavyksta.

Jis klausinėjo draugų. Bet ne dėl to, ar turėtų dalyvauti laidoje, ar ne. Žinojo, kad dalyvauti privalo. Draugų prašė patarti dėl muzikos, pagal kurią galima būtų gulėti negyvenamoje saloje. Liboras pasiūlė Šuberto improvizacijas ir keletą koncertų smuikui. Treslou ant lapelio užrašė geriausių mirties arijų italų operose pavadinimus.

– Kiek tau reikia? – paklausė. – Šešių?

– Užteks ir vienos. Jiems reikia kuo įvairesnės muzikos.

– Dėl viso pikto parašiau šešias, visos skirtingos. Kartais miršta moteris, o kartais – vyras. Net įtraukiau vieną, kurioje jie miršta kartu. Labai tiktų laidos pabaigoje.

Ir mano karjeros pabaigoje, pamanė Finkleris.

Apklausęs dar ir Alfredo Finkleris galiausiai pasikliovė savaisiais populizmo instinktais ir pasirinko Bobą Dylaną, *Queen*, *Pink Floyd*, Feliksą Mendelsoną (vietoj „Vestuvių maršo“ išsirinko Liboro pasiūlytą Koncertą smuikui), *Girls Aloud*, žymiausias Elgaro⁵² kūrinys, savo memuarus skaitantį Bertraną Raselą ir Briusą Springstyną, kurį vienoje savo laidų pavadino Bosu. Knyga pasirinko Platono „Dialogus“, bet taip pat svarstė, ar jie kartais nepadarytų jam išimties ir neleistų pasiimti dar ir visų „Hario Poterio“ dalių.

– Atsikvėpti nuo rimtųjų dalykų? – pasiteiravo laidos vedėjas.

– Ne, tam skirtas Platonas, – atsakė Finkleris. Jis, aišku, juokavo, bet taip pat norėjo, kad pokšto nesupratę žmonės tuo patikėtų.

⁵² Seras Edvardas Viljamas Elgaras (Sir Edward William Elgar) – anglų kompozitorius, nemažai jo kūrinių pateko į britų klasikinių koncertų repertuarą.

Kad įrodytų žmonai, jog jis ne vienintelis žydas jų santuokoje, jis kas rytą lydėdavo tėvą į sinagogą ir klausydavosi jo maldų savo tėvams – didingų ir kraują kaitinančių dejonų, kurias jaudindavo jį iki širdies gelmių. *Yisgadal viyiskadash...* gaudžia mirusiesiems senoji hebrajų kalba. Tebūnie išaukštintas ir pašventintas Viešpaties vardas. Tapęs našlaičiu jis ir pats kartodavo šią maldą. Filosofas racionalistas, pripažįstantis Dievą sveiku protu nesuvokiamų tiesų akivaizdoje. Finkleris pamanė, kad studijoje girdėtų net krintant smeigtuką. Prisipažino, kad jam visada nepaprastai svarbus buvo jo žydiškumas – kasdienis paguodos ir įkvėpimo šaltinis, bet dėl palestiniečių iškraustymo nutylėti negalėjo.

– O dėl Palestinos, – drebančiu balsu tęsė jis, – man labai gėda.

– Nori pasakyti: aš labai susireikšminęs, – išgirdusi laidą nukirto Tailer. – Kaip tu galėjai?

– O kodėl negalėjau?

– Negalėjai todėl, kad laida buvo ne apie tai. Nes niekas tavęs neklausė.

– Tailer...

– Žinau, žinau – tave privertė sąžinė. Labai jau patogus dalykas ta tavo sąžinė, kai reikia yra, kai nereikia – jos nerasta. Man gėda dėl tavo viešo gėdos demonstravimo, o aš net ne žydė.

– Būtent, – tarė Finkleris.

Finkleris nusivylė, kad nė vienas iš jo sąmojingai paaikšintų pasirinkimų nepateko į Savaitės išrinktųjų sąrašą, bet maloniai nustebo po dviejų savaitių sulaukęs laiško, pasirašyto daug žinomų žydų akademikų ir aktorių, kuriame šie kvietė jį prisijungti prie idėjinės, bet betikslės grupės. Susižavėję tokiu drąsiu pasisakymu jie nutarė reformuoti grupę ir jo garbei pervadinti ją „Susigėdę žydai“.

Tai Finklerį labai sujaudino. Savųjų pripažinimas sujaudino jį beveik taip pat, kaip maldos seneliui, kurių jis niekada nesakė. Jis akimis perbėgo sąrašą. Daugumą profesorių jau pažinojo ir dėl jų galvos nebūtų kvaršinęs, bet pripažintas aktorių galėtų pakilti

dar vienu šlovės laipteliu. Nors pats į teatrą nelabai vaikščiojo ir šnairuodavo į daugumą Tailer „einam į teatrą“ siūlymų, bet visai kas kita, kai aktoriai tau rašo – net tie, apie kuriuos nesi labai geros nuomonės. Sąrašė taip pat buvo vienas garsenybių vadybininkas ir keletas žymių komikų.

– Jėzau! – gavęs laišką šūktelėjo Finkleris.

Tailer buvo sode, šįkart ilsėjosi. Rankoje puodelis kavos, ant kelių praskleisti laikraščiai. Nors buvo vėlyvas rytas, ji miegojo. Finkleris nepastebėjo, kad ji vis greičiau pavargdavo.

– Jėzau! – Finkleris sušuko garsiau, kad ji išgirstų.

Ji nesujudėjo.

– Kas nors padavė tave į teismą už pažado netesėjimą, brangusis?

– Pasirodo, ne, visi manęs gėdijosi, – ir ėmė vardyti žymiausių laišką pasirašiusius žmones. Lėtai, vieną po kito.

– Ir?

Vienas jos žodis truko ilgiau nei tie dvylika, kuriuos išvardijo jos vyras.

Jis išpūtė šnerves.

– Kas „ir“?

Ji atsisėdo ir pažvelgė į jį.

– Semueli, negerbi nė vieno iš tų, kuriuos paminėjai. Akademikai tau šlykštūs. Aktorių nemėgsti – o ypač nemėgsti šitų – įžymybių vadybininkams tu neturi laiko, o komikų išvis negali pakęsti, ypač šitų. Nuolat apie juos sakai: nejuokinga. Rimtai, nejuokinga. Kodėl man turėtų rūpėti – ne, kodėl tau turėtų rūpėti, ką jie mano?

– Tailer, šiuo atveju mano nuomonė apie jų veiklą nesvarbi.

– O kas svarbu? Tavo nuomonė apie juos kaip apie politologus? Istorikus? Teologus? Moralės filosofus? Nepamenu, kad nors kartą būtum sakęs: kokie šūdini komikai, bet puikūs mąstytojai. Kaskart dirbdamas su aktoriais vadini juos nė sakinio suregzti negebančiais kretiniais, kurie negali suformuluoti net pusės minties, juo labiau kad nesupranta tavųjų. Semueli, kas pasikeitė?

– Malonu sulaukti palaikymo.

– Iš bet kur? Nuo bet ko?

– Nevadinčiau tų žmonių bet kuo.

– Ne, tavo paties žodžiais tariant, jie yra mažiau nei bet kas, bet tapo kažkuo ėmę tave girti.

Jis žinojo, kad negali jai perskaityti viso laiško, negali papasakoti, kad jo „drąsa“ įkvėpė ar bent jau atgaivino judėjimą – kol kas nedidelį, bet kas žino, galbūt išaugsiantį į didesnę – juk smagu būti pripažintam, taip kad užsipisk, Tailer.

Nepaisant to, vis tiek negalėjo nuo jos pasitraukti.

Todėl nusprendė sutrumpinti:

– Visai kas kita, kai tave giria savi.

Ji užsimerkė. Ir taip galėjo skaityti jo mintis.

– Vajėzau, Šmueli, – savi! Ar jau pamiršai, kad nemėgsti žydų? Vengi žydų draugijos. Viešai paskelbei, kad žydai kelia tau pasibjaurėjimą, nes nori visur vadovauti ir kartu skelbia tikintys gailestingu Dievu. O dabar keletas pusiau įžymių žydiškų vidutinybių nusprendė tau pritarti, ir iškart dėl jų pametei galvą. Tik tiek tau tereikia? Ar būtum buvęs geriausias iš visų gerųjų žydų berniukų, jei tik kiti žydų berniukai būtų anksčiau tave pripažinę? Nesuprantu. Kažkoks absurdas. Vėl tampi entuziastingu žydu, kad atsigręžtum prieš judaizmą.

– Aš ne prieš judaizmą gręžiuosi.

– Na, ir ne prieš krikščionybę. Susigėdę žydai? Būtų garbingiau susidėti su Deividu Irvingu⁵³ ar įstoti į Nacionalistinę britų partiją. Semueli... Semai, prisimink, ko iš tikrųjų nori! Tikrai ne žydų dėmesio. Žydų tam neužteks.

Jis nesiklausė. Ausyse skambėjo. Užlipęs aukštyn prie savo darbo stalo, ėmė rašyti „Susigėdusiems žydams“ padėką – gerą jų gero įvertinimo įvertinimą. Jam buvo garbė prie jų prisijungti.

Bet gal galėčiau pasiūlyti? Tokiame, kad ir kaip ten būtų, garsų amžiuje kaip šis lengvai įsimenamas akronimas galėtų

⁵³ David John Cawdell Irving (g. 1938) – anglų rašytojas, geriausiai žinomas dėl holokausto neigimo.

tarnauti vietoj tūkstančio manifestų. Ir vienas akronimas – ar kažkas panašaus į akronimą – yra paslėptas grupės varde⁵⁴, ir ateityje, jei panorėsime, vardą galėsime sutrumpinti, tai šiomis aplinkybėmis labai tiktų dėl savaimė suprantamų priežasčių.

Po savaitės jis sulaukė entuziastingo atsakymo. Ant laiškinių popieriaus puikavosi pavadinimas „Susigėdę žydai“.

Jis pajuto stiprų pasitenkinimo jausmą, bet jį, žinoma, šiek tiek prigesino žmonių, paskatinusių pradėti „Susigėdusių žydų“ judėjimą, kančios.

Tailer žiauriai klydo. Jis nenorėjo, kad jį kaltintų jį norėjimu. Jo pripažinimo – ar net pritarimo – alkis ne toks nepasotinamas. Dievas žino, kad pripažinimo jam pakako. Palankumas čia niekuo dėtas, viskas dėl tiesos. Kažkam reikėjo prabilti, o dabar ir kiti pasirengę kalbėti kartu su juo ir jo vardu.

Jei tik Ronita Kravitz nebūtų buvusi Israyelio generolo duktė, jis bemat būtų paskambinęs jai ir pasiūlęs pašėlti Istburne „Susigėdusių žydų“ įkūrimo proga.

3

Pasirodė, kad Tailer žiūrėjo ir antrąją savo vyro laidos seriją Trelou bute Hampstede, kuris iš tikrųjų nebuvo Hampstede. Su padoriomis pertraukomis – dar ir kitas serijas po to. Ji vadino tai paguoda už nesibaigiačius vyro darbus televizijoje. Kas vyko tarp jos ir Džiuljeno, į meilės romaną niekada neišaugo. Nė vienas iš jų ir neieškojo romano – bent jau Tailer neieškojo, o Trelou buvo pavargęs ko nors ieškoti – bet abu rado būdą, kaip parodyti vienas kitam gerumą nepaisant popietinio pykčio ir pavydo pritvinkusios išdavystės papročio.

⁵⁴ Žodžių žaismas: angliškai grupės pavadinimas rašomas „Ashamed Jews“ ir pavadinimo pradžia sutampa su žodžio „Ashkenasi“ (liet. *aškenazė*) pradžia bei žodžiu „ash“ (liet. *pelenai*). Finkleris siūlo paryškinti pirmąsias tris pavadinimo raides, o vėliau palikti tik jas.

Treslou pastebėjo, kad ji ėmė greičiau pavargti.

– Atrodai išbalusi, – tarė jai kartą, papildamas veidą bučiniais.

Ji pasidavė juokdamasi. Savo tyliuoju, o ne gergždžiančiuoju juoku.

– Ir tu kažkokia nuolankesnė, – pridūrė vėl ją bučiuodamas.

– Atleisk, – atsiprašė ji. – Neatėjau tam, kad tave nuliūdindčiau.

– Neliūdini manęs. Blyškumas tau tinka. Man patinka tragiškai atrodančios moterys.

– O Dieve, dabar jau tragiškai. Nejaugi taip blogai?

Taip, buvo labai blogai.

Treslou norėjo pasakyti *ateik numirti pas mane*, bet žinojo, kad nesugebės. Nors meilužis ir šluostė jai kaktą rūpestingiau, nei kada nors galėtų vyras, moteris privalo mirti savo namuose ir savo vyro rankose.

– Juk žinai, kad tikrai tave myliu, – tarė jis paskutinio, kaip jie abu įtarė, pasimatymo metu.

Jis prisipažino jai, kad myli, pirmą kartą jiems kartu permiegojus, žiūrint į dėžėje kalbantį Semą. Bet šįkart buvo nuoširdus. Nors ir anąkart buvo nuoširdus. Bet šįkart kažkaip kitaip. Šįkart tai tikrai buvo skirta jai.

– Nebūk juokingas, – atsakė ji.

– Myliu.

– Nemyli.

– Tikrai myliu.

– Tikrai nemyli, bet malonu, kad nori. Buvai man labai malonus. Džiuljenai, neturiu jokių iliuzijų. Suprantu vyrus. Žinau, kaip keistai veikia vyriška draugystė. Niekada savęs neapgau-dinėjau ir nemaniau, kad kaip nors skiriuosi nuo kitų tokių žmonių, aš buvau tik įrankis jūsų varžyboms išspręsti. Bet man patiko tuo naudotis asmeniniams tikslams. Todėl noriu padėkoti, kad privertei jaustis taip, lyg iš tikrųjų būtum manęs norėjęs.

– Tikrai tavęs norėjau.

– Tikiu, kad norėjai. Bet ne taip, kaip norėjai Semuelio.

Treslou pašiurpo.

– Aš noriu Semo?

– Na, ne ta prasme, kad nori su juo pasidulkinti. Aš jo niekada dėl to nemylėjau. Abejoju, ar apskritai kas nors mylėjo. Jis nedulkintinas. Aišku, jam... ar jiems tai niekada netrukdė. Bet mano vyras turi kažką, gal ne aurą, bet kažkokią paslaptinę jį gaubiančią atmosferą, pro kurią norisi prasiskverbti, kažkokią perspektyvią kompetenciją ar patirtį, kuria norėtum išsitrinti. Finkleris vienas iš tų žydų, kuriuos senais laikais net labiausiai žydų nekenčiantis imperatorius ar sultonas būtų skyręs į aukštas pareigas. Atrodo, kad jis turi ryšių, žino, kaip gyventi, ir atrodo, kad jei jau esi šalia, tai jis mokės gyventi už jus abu. Bet tu ir taip viską žinai. Jauti. Žinau, kad jauti.

– Na, aš tai nežinojau.

– Jauti, patikėk. O tada pasirodau aš, esu ta dalelė, į kurią triniesi. Aš jungiu tave su juo.

– Tailer...

– Nieko tokio. Aš nesiskundžiu būdama pavogta kosminė dulkė, barstanti tave padėvėtu svarbumu. Taip jam keršiju ir tuo pat metu jaučiu, kad manimi labiau rūpiniesi.

Ji pabučiavo jį padėkos bučiniu.

Tokį bučinį, pamanė Treslou, moteris dovanoja vyrui, kai šis nesukrečia jos iki širdies gelmių. Tai turėjo omenyje sakydama, kad jis „rūpinosi“ – jis buvo geras, bet neįdomus, neįkvepiantis vyras, nesuteikiantis jai perspektyvų. Tiesa, ji užeidavo, savo kaulėta neištikimybę įsliuogdavo į jo lovą ir jį dulkindavo, bet niekada iš tikrųjų jo nepastebėdavo. Net šis bučinys praslydo kažkur pro šalį, lyg ji iš tiesų būtų bučiavusi vyrą, stovintį jam už nugaros.

Ar ji sakė tiesą? Permiegojęs su Semo žmona jis gavo nuolatinę garbės prieigą prie Semo sėkmės? Jei tai teisybė, tai kodėl tos sėkmės nejautė? Jam patiko mintis, kad Semas nedulkintinas, bet kas iš to, jei jis ir pats nedulkintinas. Vargšė Tailer, dulkinosi su dviem nedulkintiniais vyrais. Nenuostabu, kad atrodė serganti.

Bet aš irgi vargšas, pamanė Treslou.

Ji pavadino save įrankiu jų varžyboms išspręsti. Jų varžyboms – tai reiškė, kad Semas taip pat kažką už tai gaus. Ar tai

reiškė, kad jis žino? Ar gali būti, kad Tailer grįžusi namo papasakos savo vyrui, kad jo draugas nedulkintinas? O Semas, tai išgirdęs, baigs? Ar jie baigs kartu?

Ar Finkleriai tai darė?

Pirmąkart Treslou sulaužė taisyklę, kuriai paklusti (arba nuo jos kentėti) turi visi svetimoteriautojai, ir įsivaizdavo juos kartu lovoje. Tailer, ką tik grįžusi iš Treslou, pasisuka savo vyro pusėn ir šypsosi, atsisuka į jį, kaip niekada neatsisuko į Treslou, laiko jo penį rankoje it vestuvinę puokštę, o ne problemą, kurią reikia išspręsti, kaip Treslou. Gal net žiūri į jį, galbūt sugalvoja jam vardą, susiduria su juo iš priekio, žavisi juo taip, kaip Treslou peniu nėkart nesizavėjo.

– Šiuo metu, – pranešė ji žvilgtelėjusi į laikrodį, nors ir neturėjo omenyje „būtent šią akimirką“, – jis jau turi naują susižavėjimo objektą.

Ar Treslou rūpėjo?

– Ką? – nusistebėjo jis.

Ji numojo į klausimą ranka, tarsi jam paklausus būtų pasigailėjusi, kad apie tai prašneko, ar jautė, kad jis niekada nesupras visų niuansų.

– Ai, Izraelio reikalai. Tai yra Palestinos, kaip jis tvirtina.

– Žinau, girdėjau jo kalbas.

– Girdėjai per „Negyvenamosios salos plokšteles“?

– Ne, tą praleidau.

Treslou melavo. Jis nepraleido. Jis padarė viską, kad tik jo negirdėtų ir nesusitiktų su niekuo, kas girdėjo. Viena buvo miegoti su jo žmona ir tuo pačiu metu žiūrėti į Finklerį per televizorių, bet visai kas kita „Negyvenamosios salos plokstelės“, kurių klausydavo visa šalis...

– Gudrus ėjimas. O, kad ir aš būčiau praleidusi. Tiesą sakant, būčiau atvažiavusi čia tam, kad praleisčiau tą laidą, bet jis panoros klausytis su manimi. Dėl to turėjau kažką įtartą. Kodėl Ronita ne?..

Ir vėl Treslou pagavo save įsivaizduojant, kaip Tailer ir Semas guli lovoje vienas prieš kitą ir klausosi „Negyvenamosios salos

plokštelių“. Tailer žavisi Semo peniu, švelniai jam niūniuoja, o pats vyras tuo metu užsiima savo Palestinos reikalais per radiją.

Jis nieko neatsakė.

– Šiaip ar taip, tada jis ir prisipažino.

– Ką prisipažino?

– Prisipažino, kad jam gėda.

– Gėda dėl Ronitos?

– Gėda dėl Izraelio, kvaily.

– A, dėl to. Girdėjau jį apie tai kalbantis su Liboru. Nieko nauja.

– Bet paskelbti tai visai šaliai yra nauja. Ar žinai, kiek žmonių klausosi tos laidos?

Treslou įsivaizdavo, bet nenorėjo veltis į ginčą apie skaičius. Paminėjęs milijonus Treslou suskaudo ausį.

– Tai jis dabar gailisi?

– Gailisi?! Jis elgiasi kaip grobį sumedžiojusi katė. Turi krūvą naujų draugų – Susigėdusių žydų. Jie šiek tiek primena Pasimetusius berniukus⁵⁵. Mano nuomone, jis tik ėmėsi neatsakingos motiniškos globos.

Treslou nusijuokė. Iš dalies dėl Tailer pokšto, iš dalies tam, kad nuvytų mintį apie naujus Finklerio draugus.

– Ar jis žino, kad juos taip vadini?

– Pasimetusiais berniukais?

– Ne, Susigėdusiais žydais.

– Aa, tai ne mano išradimas. Jie patys save taip vadina. Jie priklauso tokiam judėjimui, kurį, nori tikėk, nori – ne, įkvėpė mano vyrelis. Jie rašo laiškus į laikraščius.

– Ir pasirašo Susigėdusiais žydais?

– Taip, susigėdusiais žydais.

– Tai jie šiek tiek prarado savo galią, ar ne?

– Ką nori pasakyti?

⁵⁵ Pasakos „Piteris Penas“ personažai, maži bernukai, iškritę auklei iš vežimėlio ir ilgai klajoję po miškus, kol galiausiai pateko į Niekados šalį ir apsigyveno su Piteriu Penu.

– Na, pavertė gėdą savo tribūna. Primeną Elen džeimsininkes.

– Negirdėjau apie tokias. Ar jos irgi antisionistės? Nesakyk Semui. Jei jos antisionistės, jis bemat prie jų prisijungs.

– Tai pakvaišusios feministės romane „Pasaulis pagal Garpą“. Atrodo, Džono Irvingo – ar ne? Plepaus amerikiečių rašytojo ir imtynininko. Rašo šiek tiek kaip imtynininkas. Vieną iš pirmųjų radijo laidų parašiau apie Elen džeimsininkes. Jos iš solidarumo su išprievartauta ir suluošinta moterimi išsipjovė liežuvius. Šiek tiek savidestruktyvus poelgis, mat po to jos negalėjo tinkamai įgarsinti savo pykčio. Visada maniau, kad tai puikus antifeministinis pokštas, nors aš ir ne, na, žinai...

– Na, abejoju, ar šiuo atveju sulauksime liežuvių pjaustymo. Jie plepiai, pripratę prie savo balsų skambesio ir buvimo dėmesio centre. Semas kalbasi su jais telefonu kiekvieną mielą minutę. O paskui krūva susitikimų.

– Jie organizuoja susitikimus?

– Kiek žinau, jie uždari. Bent kol kas. Susitikinėja vienas kito namuose. Man tai skamba pasibjaurėtinai – kaip kokia grupė atgailautojų. Dieve, atleisk man, nes labai nusidėjau. O Semas jų nuodėmklausys: „Atleidžiu tau, mano sūnau. Sukalbėk tris Man gėdas ir nevažiuk šventėms į Eilatą⁵⁶.“ Į savo namus jų neįsileisiu.

– Tai vienintelis jų tikslas – gėdytis savo žydiškumo?

– Ei, – ji uždėjo savo plaštaką jam ant rankos. – Taip kalbėti negalima. Jie nesigėdija, kad yra žydai, o gėdijasi Izraelio. Ar Palestinos. Koks skirtumas.

– Tai jie izraelitai?

– Gi žinai, kad Semas ne izraelitas. Jis nenori ten net važiuoti.

– Na, taip, bet kiti?

– Apie visus nežinau, bet jie aktoriai ir komikai. Tie, kurių pavardes esu girdėjusi, tikrai nėra izraelitai.

– Tai kaip jie gali būti susigėdę? Kaip galima gėdytis ne savo šalies?

Treslou nuoširdžiai suglumo.

⁵⁶ Eilatas – Izraelio uostamiestis.

– Todėl, kad jie žydai.

– Bet juk sakei, kad jie nesigėdija savo kilmės.

– Būtent, jiems tik gėda kaip žydams.

– Gėda kaip žydams dėl šalies, kurioje jie net neturi pilietybės?..

Tailer ir vėl uždėjo plaštaką jam ant rankos.

– Klausyk, – tarė ji, – iš kur mums žinoti? Manau, tam, kad suprastum, reikia būti vienu iš jų.

– Kuo? Vienu iš Susigėdusiųjų?

– Žydu. Reikia būti žydu, kad suprastum, kodėl gėda būti žydu.

– Vis pamirštu, kad tu ne žydė.

– Ne. Aš tik sunkiai dirbau ir pritapau.

– Bet taip bent jau nesi susigėdusi.

– Tikrai nesu. Net atvirkščiai, aš visai didžiuojuosi. Tik ne savo vyru, dėl jo man gėda.

– Tai jūs abu susigėdę.

– Taip, bet dėl skirtingų dalykų. Jis gėdijasi esąs žydas, o man gėda, kad jis toks nėra.

– O vaikai?

Tailer apsiniaukė.

– Džiuljenai, ar pamiršai, kad jie jau mokosi universitete ir yra pakankamai suaugę patys apsispręsti... bet aš jų neauklėjau žydais tik tam, kad jie vėliau to gėdytųsi. – Ji susijuokė. – Tik paklausk, ką kalbu – išauklėjau juos žydais.

Treslou ir vėl panorė pranešti, kad ją myli.

– Tai?

– Tai ką?

– Tai kas jie tokie?

– Vienas taip, kitas ne, o trečias dar neapsisprendė.

– Turit tris vaikus?

Ji užsimojo, lyg norėdama švelniai jam trenkti.

– Pats gėdytumeis, – subarė jį.

– O, nesijaudink, man tikrai gėda. Gėda beveik dėl visko, tik nėra vienas iš tų dalykų nėra susijęs su žydais. Nebent turėčiau gėdytis mūsų.

Jie susižvalgė. Jos žvilgsnyje atsispindėjo ne ateitis, o praeitis.

– Nejaugi mes tau neatsibostame? – paklausė ji, lyg mėgin-dama pakeisti temą. – Neturiu galvoje mūsų, turiu galvoje žydus. Nejaug tau neatsibosta nuolatinis mūsų – jų rūpininimasis savimi?

– Tu man niekada neatsibosti.

– Liaukis. Verčiau atsakyk man – nejaug nenorėtum, kad jie galiausiai užsičiauptų ir liautųsi apie save blevyzgoti?

– Susigėdę žydai?

– Visi žydai. Be perstojo viešai pešasi: kas yra tikrasis žydiš-kumas, žydai jie ar ne, praktikuojantys ar ne, ar nešioti peisus, ar valgyti kiaulieną, ar jiems čia saugu, ar pavojinga, ar pasaulis jų nekenčia, supistas holokaustas, supista Palestina...

– Nepasakyčiau, kad kažką tokio pastebėjau. Na, nebent Se-mas. Kai jis kalba apie Palestiną, atrodo taip, lyg norėtų už kažką atsilyginti savo tėvams. Visai kaip tada, kai dar būdamas vai-kas pirmąkart nusikeiki – provokuoji Dievą tave parklupdyti. Be to, nori parodyti, kad priklausai tiems, kurie jau keikiasi. O apie politiką nieko neišmanau. Bet jeigu jau kažkam gėda, tai gal mums visiems turėtų būti gėda?

– Būtent. Kokia arogancija – Susigėdę žydai, dėl Dievo mei-lės, lyg kam nors rūpėtų jų sąžinė. Dėl to man...

– Kaip judėjai.

– Jau įspėjau tave dėl šito žodžio.

– Žinau, – atšovė Treslou. – Bet ištaręs jį susijaudinu.

– Neturėtum.

– Mano judėjė, – tęsė jis, – mano nesusigėdusi judėjė, kuri nėra judėjė, – ir prisitraukęs ją prie savęs stipriai suspaudė.

Palyginus su tuo kartu, kai jis prieš metus mėgino ją apka-binti, šįkart ji jo glėbyje jautėsi mažesnė. Jis pagalvojo, kad jos kūne mažiau gyvybės. Ir jos drabužiai nebe tokie šiurkštūs – tiesiogine to žodžio reikšme – pirmąkart ją apsikabinęs jis iki kraujo susidraskė rankas. Pykčio joje vis dar buvo, bet nebeliko pasipriešinimo. Kad kažkas pasikeitė įrodė ir tai, kad ji apskri-tai leidosi apkabinama, ką jau kalbėti apie pasilikimą jo glėbyje ilgesnį laiką. Juo daugiau ji nyko, tuo daugiau jos atiteko jam.

- Sakau nuoširdžiai, – pasakė jis, – tikrai tave myliu.
- O aš kalbėjau nuoširdžiai, kai dėkojau tau už gerumą.

Akimirką Treslou pasirodė, kad jie atsiskyrėliai, stovintys tamsoje, pašalinti nuo visų kitų. Tądien jis nenorėjo, kad ji eitų namo, atgal į Semo lovą, pas Semo penį. Treslou klausė savęs, ar Semas dabar gėdijasi ir savo penio?

Mokykloje jis puikuodavosi, kad yra apipjaustytas.

– Moterys eina dėl to iš proto, – kartą duše pasigyrė jis Treslou.

– Skiedi.

– Visai ne. Gryna teisybė.

– Iš kur žinai?

– Skaičiau. Jos jaučia daugiau malonumo. Su tokiu gražiuoliu gali amžinai varyt.

Treslou paskaitė pats.

– Nepatiri tokio malonumo, kokį patiriu aš, – pranešė jis draugui. – Praradai pačią jautriausią vietą.

– Gal ji ir jautriausia, bet šlykšti. Jokia moteris nenorės liesti tavojo, tikrai nori mokėti tokią kainą už jautrumą? Nebent likusį gyvenimą nori praleisti jautriai liesdamas save.

– Niekada nepatirsi to, ką aš.

– Tai tu nieko su tokiu daiktu nepatirsi.

– Pamatysim.

– Pamatysim.

O dabar? Ar žydiškoji Finklerio gėda išplito ir iki jo žydiško pimpalo?

O gal pimpalas kaip tik vienintelis išvengė gėdos dėmės? Ar susigėdęs žydas vis dar galėtų teikti moteriai didesnę malonumą nei nesusigėdęs neżydas, palestinietis ar nepalestinietis?

Galėtų, jei tame būtų bent kruopelytė tiesos. Niekada nežinai, ar žydas juokauja, ar kalba rimtai, o Finkleris apskritai nebuvo iš tų, kurie daug pokštauja. Treslou tikėjosi, kad jam atsakys Tailer, kartą ir visiems laikams įmins mįslę: ar moterys teikė pirmenybę žydams? Ji žinotų geriausiai. Taip ar ne? Ar jos Šmuelis galėtų varyt amžinai? Ar ji nenorėjo žiūrėti į savo meilužio penį, o tik į savo vyro tik dėl odelės ir dėl nieko daugiau? Ar neapipjaus-

tytasis Treslou buvo per daug bjaurus pažiūrėti? Ar tik tuo žydams beliko didžiutis?

Tai bent jau paaikšintų jos elgesį, kodėl ji tik vartinėjo jo daiktą sau už nugaros. Gal nesąmoningai norėjo nusukt jam odelę?

Bet paklausti neišdrįso. Tikriausiai nenorėjo išgirsti atsakymo. Be to, Tailer ir taip prastai jautėsi.

Pasitaikius galimybei reikia ja naudotis iškart. Treslou daugiau tokios nesulaukė.

4

– Na, tai kur ji? – atidaręs Treslou duris paklausė Liboras.

Paprastai jis būtų įleidęs draugą iš viršaus, bet šįkart pats nusileido liftu, nes norėjo asmeniškai susipažinti su plėšike, galėjusia užuosti žmogaus religiją.

Treslou atvertė Liborui tuščius delnus. Tada parodė sau į širdį.

– Čia, – pasakė.

Liboras pabaksnojo draugui į galvą.

– Ar tikrai ne ten?

– Galiu išeit, jei nori.

– Kad tave vėl užpultų? Neišeik. Užeik ir susipažink su kitais svečiais. Beje, šiandien valgome Sederį.

– Kas tas Sederis?

– Šventinė žydų Velykų vakarienė.

– Gal aš sugrįšiu vėliau.

– Nenusišnekėk. Tau patiks, visiems patinka Sederis. Net reikia dainuoti.

– Gal aš sugrįšiu vėliau.

– Užeisi vidun. Susirinko įdomių žmonių. Seni, bet įdomūs. Taip pat tikimės sulaukti Dievo, ar bent jau jo Angelo. Įpilame jam stiklą vyno.

Liboras vilkėjo pilkai dryžuotą kostiumą ir pilką advokato kaklaraištį. Toje pilkybėje jo veidas visai paskendo. Treslou mėgino jo ieškoti ir apsimetė apžiūrinėjantis švarką.

Liboras linktelėjo.

– Nustebai?

– Dėl švarko? Taip. Ypač dėl to, kad tavo kelnės siekia batus.

– Svarbiausia, kad mažėju. Ačiū už pastebėjimą. Bet aš klausiau, ar nustumai, kodėl švenčiame Sederį rugsėjį?

– Kodėl? O kada jį reiktų švęsti?

Liboras pašnairavo į jį tarsi sakydamas: *Toks iš tavęs ir žydas.*

– Kovą, balandį – maždaug sutampa su jūsų Velykomis. Priklauso nuo mėnulio.

– Tai kodėl švenčiat anksčiau? Dėl manęs?

– Ne anksčiau, o pavėluotai. Turiu mirštančią proproprokažką ar panašiai. Žinau, sunku suvokti. Jai gal koks šimtas keturiasdešimt. Giminė iš Malkės pusės. Šiomet per Sederį ji labai negalavo ir abejoja, ar sulauks kitų metų, todėl surengėme jai paskutinįjį dabar.

Treslou palietė pilkąją Liboro rankovę. Jį visada prislėgdavo mintis apie ką nors paskutinįjį.

– O ar galite taip daryti?

– Na, rabinas gal ir neleistų. Bet man nesvarbu. Gali švęsti kada panorėjęs. Gal tai ir mano paskutinis Sederis.

Treslou apsimetė neišgirdęs.

– Ar aš ką nors suprasiu?

– Kai ką. Rengiame pagreitintą variantą. Greičiau, kol dar yra laiko.

Taigi kol senutė linkčiojo paskutiniame savo gyvenimo Sederyje, Treslou nusilenkė susirinkusiems svečiams ir tyliai prisitraukė kėdę patirti savo pirmąjį.

Istoriją jis žinojo. Kas jos nežinojo? Treslou žinojo, nes mokykloje dainavo Hendelio „Izraelis Egipte“. Bereikalingai prabangų pastatymą parėmė Finklerio tėvas – užmokėjo už kostiumus ir kiekvienam dalyviui įsiūlė savo stebuklingųjų piliulių, nepaisant to, kad kostiumus atstojo Finklerio mamos susiūtos paklodės, o nuo piliulių visiems paleido vidurius. Treslou atmintyje užsiliko kiekvienas išdainuotas žodis... Naujasis faraonas,

kuris nepažinojo Juozapo ir dėl to įsakė Izraelio vadams užkrauti jį įvairiomis prievolėmis, dėl bendro vergovės likimo susieti dūsaujantys Izraelio vaikai – chore jam labai patiko dėl tos vergovės „dūsauti“ – Mozė ir Aaronas, pavertę vandenį krauju ir užleidę faraono miegamąjį varlėmis, žmones ir žvėris susargdinę karpomis ir votimis, ir žemę užklojęs tirštos tamsos sluoksnis. „Tamsa, kurią būtų galima pajusti.“⁵⁷ Chore jie užsimerkdavo ir ištiesdavo rankas, lyg norėdami tą tamsą paliesti. Tokią tamsą užsimerkęs Treslou galėjo paliesti iki šiol. Nenuostabu, pagalvojus jį, kad Egiptas taip džiaugėsi, kai izraelitai išvažiavo, „nes izraelitai buvo juos įbaiminę“... Jo nuomone, darbas padarytas.

Bet buvo dar ir antroji dalis, kai Izraelio vaikai pasakojo Dievui, ką jis dėl jų padarė ir kaip nėra jokio kito Dievo, tik jis vienas.

Jis prisiminė, kaip kartą po koncerto klausė Finklerio:

– Ar dėl to tavo Dievas tave ir apleido, kad įgrisai jam iki gyvo kaulo?

– Mūsų Dievas mūsų neapleido, – piktai atšovė Finkleris. – Neskleisk šventvagysčių.

Na, ir laikai buvo!

Stebėdamas aplinkui iš dešinės į kairę skaitančius žmones jis atsiminė, kaip Finkleris girdavosi mokyklos kieme:

– O mes galime skaityti knygas iš visų galų.

Treslou nė įsivaizduoti nesugebėdavo, kaip tai įmanoma ir kokią slaptą išmintį ir burtus reikia pasitelkti tam išmokti. Ir ne šiaip senas knygas, bet parašytas tada, kai rašmenis dar iškaldavo akmenyje, o ne rašydavo ant popieriaus. Nenuostabu, kad Finkleris nesapnavo – sapnams jo galvoje paprasčiausiai nebuvo vietos.

Liboras tyliai įkišo Treslou per vidurį prie ilgo stalo, aplink kurį maždaug dvidešimt žmonių panardinę galvas į knygas skaitė iš dešinės į kairę. Jis sėdėjo tarp dviejų ponių – senos ir jaunos – jaunos palyginti su kitais susirinkusiaisiais. Palyginęs senosios raukšles ir pernelyg didelę jaunosios kūno masę, Treslou

⁵⁷ Išėjimo knyga (10:21).

nusprendė, kad jos giminaitės. Abi kažkaip panašiai palinkusios į priekį, kaip kokie paukščiai. Gal senelė ir anūkė, ar proanūkė, jis nenorėjo pernelyg stebeilytis, kol jos buvo įnikusios į žydų išsivadavimo istoriją, bet niekaip negalėjo atplėšti akių nuo knygos, kurią skaitė senesnioji ponja. Pasirodė, kad tai vaikiška knygelė su iškylančiais paveikslėliais. Apžavėtas jis stebėjo, kaip ji skaitydama vertė pasakojimą žaidimu: viename puslapyje suko ratą, simbolizuojantį nepalaujamas izraelitų kančias, kai jie dirbo nepaisydami nei deginančios saulės, nei ledinio mėnulio, išskaptuoto tarsi riestas rytietiškas kardas, o iš kito puslapio kyšojo varlės, votys ir tiršta tamsa, kurią galėjai paliesti.

Priėjusi pasakojimą apie Raudonąją jūrą, senutė ištraukė kortelę ir – tik pažvelk! – taku, kuriuo saugiai perėjo izraelitai, žengusius priešus iš visų pusių užliejo vandenys ir „neliko nė vieno“. Ji timpčiojo kortelę pirmyn atgal, vis iš naujo skandindama egiptiečius.

Nieko sau proporcijos, pamanė Treslou ir prisiminė vieną paskutinių Finklerio straipsnių apie tai, kad žydai už kiekvieną akį ima dvi. Bet kai vėl atsisuko į senutę, ji jau irzliai tampė kitą kortelę, kuri vertė mažą berniuką su šlike išnykti po stalu ir vėl pasirodyti su macais rankose. Vėl ir vėl. Vis dėlto veiksmas kartojosi dėl smagumo, o ne dėl keršto.

Jis apsidairė ir nusistebėjo, kaip Liboro stalas pasikeitė nuo Malkės laikų ar net nuo paskutinio jo apsilankymo čia su Finkleriu. Tiek daug finklerių susirinko – nors Semo Finklerio ir nėra – tiek daug nepažįstamo maisto ir tiek daug senyvų besimeldžiančių žmonių, nors kartais meldimasis menkai tesiskyrė nuo plepėjimo ar miegojimo.

Galiausiai atsipeikėjo suvokęs, kad jo, kaip jauniausiojo dalyvio – „Manęs?“, apstulbo jis – klausia, ar negalėtų jis išvardyti Keturių klausimų.

– Išvardyčiau, jei tik galėčiau, – atsakė jis. – Iš tikrųjų turiu daugiau nei keturis klausimus. Bet nemoku skaityti hebrajiškai.

– Ne ta tvarka, – nenuleisdama akių nuo savo knygos įsiterpė senoji ponja. – Keturis klausimus jau perskaitėme. Šioje šeimoje

niekas nedaroma eilės tvarka. Viskas aukštyn kojom. Ir išvis, kas jis per vienas? Dar vienas Bernisės svečias?

– Mama, Bernisė mirė prieš trisdešimt metų, – paaiškino kažkas kitame stalo gale.

– Tuomet jam čia ne vieta, – pareiškė senoji ponia.

Treslou susimąstė, kas įvyko.

Tariamoji anūkė, o gal proanūkė, palietė jo ranką švelnia savąja.

– Nekreipk dėmesio, – sušnabždėjo ji. – Per Sederį ji visada taip elgiasi. Jai labai patinka, bet kartu kelia pyktį. Manau, tai dėl Dievo rykščių⁵⁸. Jaučiasi šiek tiek dėl jų kalta. Bet tu neprivalai mokėti hebrajiškai, Keturis klausimus gali užduoti ir angliškai.

– Bet aš nemoku skaityti iš dešinės į kairę, – sušnabždėjo Treslou atsakydamas.

– Anglų kalba tai nereikalinga.

Ji atvertė reikiamą Halachos puslapį ir bakstelėjo pirštu.

Treslou pažvelgė į Liborą, kuris linktelėjęs jį paragino:

– Taigi klausk klausimų, – jis kažkaip iškreipė veidą ir dėl to priminė senų pantomimos vaidinimų izraelitus. Atrodė, kad ant veido parašyta: „Tu esi žydų berniukas, todėl klausk.“

Ir Treslou, baisiai susigėdęs, bet vis dar plakančia širdimi, padarė ko prašytas.

Kuo ši naktis skiriasi nuo kitų naktų?

Kodėl šią naktį turim valgyti karčias žoles?

Kodėl šią naktį mirkom maistą dukart?

Kitomis naktimis galime valgyti paprastai sėdėdami arba pasirėmę kaire ranka, bet kodėl šįvakar visi turim pasiremti?

* * *

Atsakymų klausytis buvo sunku. Skaitydamas jis pernelyg drovėjosi – kaip galėjo žinoti, kaip taisyklingai klausti žydiškų klausimų priešais krūvą nepažįstamų žydų? Ar klausimai turėjo

⁵⁸ Taip vadinamos bausmės, kurias Jahvė paskyrė egiptiečiams už tai, kad neišleido Mozės ir žydų iš Egipto.

skambėti retoriškai? Ar čia tik kažkoks pokštas? Gal reikėjo klausti kaip Džekas Benis⁵⁹ ar Šelis Bermanas⁶⁰ ir komiškai parbrėžti karčiąsias žoles? Ar hiperbolizuoti žydų sielvarto mastą? Žydai yra hiperboliška tauta. O jis ar pakankamai hiperboliškas?

O kas, jei būtų įmaišęs šiurpaus teatrališkumo: kaaaaar... čiāāāāā – kaip Donaldas Volfitas, vaidindamas Hamleto tėvo dvasią?

– Ne taip, – sušuko senoji ponija jam dar nespėjus paklausti pirmojo klausimo.

Bet į ją niekas nekrepė dėmesio, kažkas tik subarė: „Nutilk, mama.“ Kita vertus, jam niekas ir neplojo.

Jei į jo klausimus ir buvo koks nors atsakymas, tai greičiausiai tik, kad šią istoriją reikia pasakoti ir perpasakoti – „Kuo daugiau kalbama apie išėjimą iš Egipto, tuo geriau“, – skaitė jis. Jei gerai viską suprato, Finkleris tam nė iš tolo nepritartų. Bemat išgirdo jį sakant: „Ir vėl tas holokaustas.“ Ar jis tą patį pasakytų ir apie Pesachą? „Ir vėl tas išėjimas...“

Treslou patiko, kad reikėjo pasakoti ir perpasakoti. Kažkaip derinosi su jo įkyria asmenybe. O daugiau įrodymų, jei tik dar reikia įrodymų...

Pačios apeigos – jei apeigomis buvo galima pavadinti šį ne-struktūruotą ir su pertrūkiais dalyką – stūmėsi į priekį be galo lėtai. Kai kurie padėjo vienas kitam sekti tekstą ir elgėsi taip, lyg didžiausias džiaugsmas būtų pamesti, kur skaitoma, ir vėl atrasti. Kiti, kiek Treslou sugebėjo suvokti, ėmė kalbėtis apie pašalinius dalykus, tretį tiesiog prisnūdo ar išeidavo į vieną iš daugelio Liboro tualetų negrįždami, kol žydai pakankamai nenutoldavo nuo Egipto. O kai kurie tiesiog tuščiai spoksojo, Treslou spėjo, ar jie mėgino prisiminti savo tautos išėjimą iš Egipto prieš penkis tūkstančius metų, ar įsivaizdavo, kaip rytoj patys iš čia išeis.

⁵⁹ Jack Benny (1894–1974) – žydų kilmės amerikiečių komikas, radijo, televizijos ir filmų aktorius bei žymus smuikininkas.

⁶⁰ Sheldon „Shelley“ Berman (g. 1925) – žydų kilmės amerikiečių komikas, aktorius, rašytojas, dėstytojas ir poetas.

– Čia per mažai vaikų, – pareiškė senukas priešais sudribusia oda ir juodų plaukų šalmu, kuriuo akivaizdžiai didžiavosi.

Jis rūščiai nužvelgė visus prie stalo, lyg kiekvienas būtų jam kaip nors kada nors prasikaltęs.

Treslou apsižvalgė aplink.

– Man atrodo, kad čia apskritai nėra vaikų, – atsakė jis.

Senukas įniršęs įsistebeilijo į jį.

– Aš taip ir sakiau. Kodėl nesiklausai, ką sakau? Čia nėra vaikų.

Atėjus laikui valgyti Pesacho patiekalus, kurie, atrodo, turėjo užbaigti liturgiją, visi vėl susirinko prie stalo. Treslou valgė viską iš eilės ir nesitikėjo, kad bus skanu. Karčios žolės tarp dviejų gabalėlių macos.

– Sunkiems praeities laikams atminti, – pasakė asmuo, susikeitęs vietomis su moterimi, padėjusia jam su Keturiais klausimais.

– O aš manau, kad jie vis dar tęsiasi, pridūrė kažkas kitas; bet jam tuoj pat paprieštaravo trečias.

– Kvailystės, tai simbolizuoja betoną, kurį naudojome, kai plikomis rankomis statėme piramides.

Tada į sūrų vandenį mirkomas kiaušinis („Jis simbolizuoja mūsų pralietas ašaras“), paskui vištienos sriuba su macų kukuiliais, vėliau dar vištienos ir bulvių, kurios, atrodo, jau nieko nesimbolizavo. Treslou tai patiko, lengviau virškinti nieko nesimbolizuojantį maistą.

Liboras priėjo pasidomėti, kaip jam sekasi.

– Ar skani vištiena? – paklausė.

– Viskas labai skanu, Liborai. Pats gaminai?

– Turiu moterų komandą. Vištiena simbolizuoja malonumą, kurį jaučia žydų vyrai, kai turi grupę jiems gaminančių moterų.

Bet Treslou klydo manydamas, kad maistas užbaigė ceremoniją. Nespėjus nė lėkščių nurinkti apeigos tęsėsi toliau. Padėkoję Dievui už jo nuolatinę meilę ir gerumą, visi ėmė dainuoti visiems žinomas dainas ir deklamuoti kalambūrus, prie kurių niekas nenorėjo prisidėti bei demonstruoti skambius žydų iš-

minčių posakius. Treslou buvo sužavėtas. Taip sakė Rabinas Jošua. Tai padarė Hilelis⁶¹. Papasakota kažkokia istorija apie Rabiną Elizerį... Minimas buvo ne tik istorinis įvykis, bet ir išsi-
laikiusi tautos išmintis.

Jo tautos...

Nutaikęs tinkamą akimirką jis prisistatė moteriai, kurią manė esant senosios ponios proanūke. Ji neseniai vėl grįžo į savo vietą, aplankiusi žmones tolimiausiuose stalo galuose, ir atrodė lyg iš sunkios kelionės grįžusi nuvargusi klajoklė.

– Džiuljenas, – jis tyčia ištesė pirmąjį skiemenį.

– Hecpiba, – atsakė ji ir ištiesė jam savo putlią daugybės sidabrinų žiedų nusagstyta ranką. – Hecpiba Vaicenpbaum.

Atrodė, kad ją vargino net savo vardą ištarti.

Treslou nusišypsojo ir pats pakartojo vardą. Hecpiba Vaicenbaum – liežuvis šiek tiek pynėsi ties „f“ raide, kurią ji tarė kažkur tarp „h“ ir „f“, bet jam kažkodėl – gal tik finkleriai gali? – nepavyko.

– Hecpiba, – tarė jis. – Hecpiba, Heffpiba, negaliu ištarti, bet vardas labai gražus.

Ji pralinksėjo.

– Ačiū, – padėkojo pernelyg judindama rankas, – gali tarti kaip tik nori.

Jos žiedai kėlė jam nuostabą. Atrodė, lyg būtų pirkti baikerių parduotuvėje. Netoli jo buto buvo rytietiškas Hampstedo turgus. Kartais eidamas namo jis žvilgtelėdavo vidun ir svarstydavo, kodėl nė viena moteris, kuriai piršosi, neatrodė kaip viena tų daugybe sluoksnių apmuturiuotų modelių vitrinose. Hampstedo turguje parduodami drabužiai sukurti moterims, kurios nori paslėpti figūros trūkumus, o visos Treslou moterys buvo tik iš kaulų ir odos ir paslėpti norėjo nebent tik patį Treslou. Kas, jei jam patiktų kitokios moterys? Gal apkūnesnė moteris nebūtų taip greitai jo palikusi? Gal su ja būtų radęs laimę? Gal ji būtų jį pririšusi?

⁶¹ Hilelis – Senojo Testamento personažas.

Hepciba Vaicenbaum buvo apsisluoksniavusi rūbais ir priminė Vidurio Rytus. Oksfordo gatvėje buvo tokia arabų parduotuvė, purškianti kvėpalus į gatvę. Kartais Treslou, klajodamas be tikslo, sustodavo šalia ir kvėpuodavo tuo oru. Taip kvėpėjo ir Hepciba Vaicenbaum – automobilių dėmais, miniomis turistų ir Eufratu.

Negalėdama atspėti, apie ką Treslou galvoja, ji nusišypsojo. Šypsena apgaubė jį kaip šiltas plaukiką iškeliantis baseino vanduo. Jautėsi taip, lyg plūduriuotų jos akyse, kurios buvo labiau purpurinės nei juodos. Negalvodamas jis patapšnojo jai per ranką. Laisvąja ranka ji patapšnojo per jo ranką, ir sidabriniai žiedai nudilgino jo odą taip, kad jis susijaudino.

– Taigi, – tarė jis.

– Taigi, – pakartojo ji.

Jos balsas buvo šiltas kaip ištirpęs šokoladas. Treslou pagalvojo, kad ji pati turbūt pilna šokolado. Šiaip į riebalus žiūrėjo įtariai, bet šįkart nusprendė, kad ji visai gražiai į juos įsisiautusi.

Jos veidas atrodė energingas, plačiais skruostikauliais – labiau mongoliškais nei iš Vidurio Rytų – ir pilna, nuotaikinga burna. Kiek pašaipia, bet ji nesišaipė iš jo ar iš apeigų. Tiesiog atrodė pašaipei.

Ar jis įsimylėjo?

Atrodė, kad taip, nors nežinojo, kaip mylėti taip sveikai atrodančią moterį.

– Taigi tau tai pirmas kartas, – prabilo ji.

Treslou buvo priblokštas. Iš kur ji galėjo žinoti, kad yra pirmoji jo sveika moteris?

Ji pastebėjo jo sumišimą.

– Pirmas Pesachas, – patikslino.

Jis su palengvėjimu nusišypsojo.

– Taip, bet tikiuosi, kad nepaskutinis, – atsakė.

– Tuomet reikės pasikviesti tave į savąjį, – ji įsmeigė į jį akis.

– Mielai, – sutiko Treslou vildamasis, kad ji suprato, jog tai jo pirmasis Pesachas tik dėl to, kad jis nežinojo, kaip elgtis per ritualus, o ne dėl to, kad neatrodė ne vienas iš jų.

– Liboras daug apie tave pasakojo, – tarė ji. – Tave ir tavo draugą.

– Semą.

– Taip, Semą. Džiuljenas ir Semas, atrodo, kad neblogai jus abu pažįstu. Esu Liboro vedybų antros eilės dukterėčia, tai reiškia, iš Malkės pusės, o jei ne, tai esu trečios eilės pusseserė.

– Ar visi čia susirinkusieji yra vienas kito trečios eilės pusbroliai ir pusseserės? – pasiteiravo jis.

– Išskyrus tuos, kurie susiję artimiau.

Jis linktelėjo į senosios ponios pusę.

– O ji tavo?..

– Ji mano kažkas. Tik neklausk, kas tiksliai. Visi žydai tolimiausiu atveju yra vienas kito trečios kartos pusbroliai ir pusseserės. Mums galioja ne šešių lygmenų ryšys⁶², o trijų.

– Lyg viena didelė laiminga šeima?

– Nežinau, ar laiminga, bet šeima. Kartais įgrysta.

– Neįgristų, jei nežinotum, kas yra didelė šeima.

– Tu nežinai?

– Tik motina ir tėvas, daugiau nieko.

Jis staiga suvokė, kad skamba kaip vargšas našlaitis, ir vylėsi, kad ji nėpravirtų supratusi, koks jis vienišas. Ar bent jau per daug neverktų.

– Na, nesirinkčiau turėti tėvo ir motinos vietoj jų, – staiga nustebino jį Hecpiba. – Nors, Dievaži, tėvų tikrai pasiilgau.

– Jų čia nėra?

– Jie mirę. Taigi pavirtau tam tikra universalia dukra.

(Ir mama? Klausė savęs Treslou)

– Ar turi brolių ar seserų?

– Ne visai. Todėl dar pavirtau ir į tam tikrą universalią seserį. Turiu tetų, dėdžių, pusbrolių, pusseserių, pusbrolių... Gimtadienio atvirukams išleidžiu viso mėnesio algą ir vis tiek neatsimenu visų jų vardų.

⁶² Šešių lygmenų ryšys (*Six degrees of separation*) – teorija, kad nuo bet kurio kito žmogaus Žemėje mus skiria ne daugiau nei šeši žmonės.

– O pati vaikų neturi? – Treslou stengėsi, kad klausimas skambėtų paprastai, lyg jis klaustų jos apie šiandienos orą. Ar šalta šiandien?

Ji nusišypsojo.

– Dar ne. Niekur neskubu.

Treslou šiaip nemokėjo elgtis su vaikais, bet kadangi situacija kitokia, šįkart įsivaizdavo, kokie jiems gimtų vaikai. Jokūbas, Estera, Rūta, Moišė, Izaokas, Raketė, Abraomas, Lėja, Leopoldas, Lozorius, Miriam... Ėmė trūkti vardų. Samuelis – ne, tik ne Samuelis – Esau, Eliezeris, Batšeba, Enochas, Jezebelė, Tabita, Tamaras, Džudita...

Chudita.

– O tu? – paklausė ji.

– Brolių ar seserų? Ne.

– Vaikų?

– Du. Sūnūs, abu jau suaugę. Bet aš nelabai prisidėjau prie jų auginimo. Iš tikrųjų nelabai juos pažįstu.

Jis nenorėjo, kad Heppciba – Heppciba... Heffpciba – Vaicenbaum išsigąstų jo vaikų. Jis norėjo, kad ji suprastų, jog jam pačiam buvo daugiau vaikų.

– Tai su motinomis esi išsiskyęs?

– Motinomis. Taip. Na, ne visai. Mes tik kartu gyvenome. Atskirai, žinoma. Ir nelabai ilgai.

Jis taip pat nenorėjo, kad ji išsigąstų jo vaikų motinų. Bet kartu ir nenorėjo pasirodyti nepatikimas. Dėl to kažkaip sujudino pečius, kad ji priimtų tai kaip emocišes kančias, bet ne per daug.

– Jei nenori apie tai kalbėti...

– Ne, viskas gerai. Tiesiog atrodo tokia didelė šeima, o aš pats niekada nesistengiau tokios sukurti... – ir jau norėjo pridurti „bet“, tačiau suvokė, kad ji gali neteisingai suprasti.

– Neidealizuok mūsų, – įspėjo ji, mojuodama savo žieduotomis rankomis.

Mūsų.

Dėl tokio žodžio jis susilydė.

– Kodėl ne?

– Dėl pačių paprasčiausių priežasčių. Ir nesižavėk mūsų šiluma.

Mūsų.

Treslou ramiai pažvelgė į ją, bet juto, kaip po juo ėmė siūbuoti grindys.

– Tada neidealizuosiu, – šiltai tarė jis. – Bet įdomu, kodėl Liboras niekada mūsų nesupažindino, jei taip daug apie mane pasakojo. Ar jis tave laikė kur nors suvyniojęs?

Suvyniojęs – netaktiška.

Jei nebūtų pakankamai išraudęs skaitydamas Keturis klausimus, tai išraustų dabar. Bet ne tik dėl savo netakto. O ir dėl neatsargumo. Juk toks pasakymas implikavo „Kur tu buvai visą mano gyvenimą?“

Ji stipriai susičiaupė ir gūžtelėjo. Pasmakrėje oda dėl to pasidarė kažkokia keista, ir Treslou pamanė, kad nuo tokio judesio jai derėtų susilaikyti. Jiems susituokus jis rastų būdą gražiai jai apie tai užsiminti.

Galiausiai ji nusijuokė, lyg jai būtų reikėję laiko suprasti, ko jis paklausė.

– Man visai reikėtų į ką nors susivynioti, – pasakė ji ir apsigaubė savo skara.

Jis suglumo iš gėdos.

– Atsiprašau, – sulemeno.

– Nėra ko atsiprašinėti.

Jų akys susitiko, ir jis ėmė ieškoti jose klausimo, į kurį atsakiusi ji priartintų jo veidą prie jos.

– Hęciba, – pradėjo jis, – Heęciba... – bet taip sutriko nežinodamas, kaip tiksliai tarti jos vardą, kad nesugebėjo suregzti klausimo.

Bet jos veidas vis tiek priartėjo.

– Klausyk, – pasakė ji, – jei tau per sunku...

– Visai ne.

– Bet jeigu taip...

Šįkart ir jis išsišiepė.

– Patikėk, tikrai ne.

– Bet jeigu vis dėlto taip, tai draugai vadina mane Džiuno.

Treslou susiėmė už galvos.

– Džiuno? Džiuno!

Ji nesuvokė, kodėl jis taip apstulbo. Tik rankomis apibrėžė savo figūrą, tarsi norėdama pasirodyti. Jos dydis. Jis nė kiek neklydo dėl savo apimties.

– Karo deivė, – nusijuokė ji.

Jis taip pat nusijuokė. Ar bent jau stengėsi, linksmi, kaip karo dievas.

– Nors tikroji priežastis, deja, ne tokia poetiška, – skubiai pridūrė ji. – Mokykloje vaidinau Džiuno pjesėje „Džiuno ir po-vas“⁶³.

– Džiuno? Ar tu pasakei Džiu-u-u-no?

Ji sumišusi spoksojo į jį.

Na va, sutriko Treslou. Pasirodo, ne visi jie mėgsta žaisti žodžiais. Nors dėl jos jis būtų išmokęs visus Finklerio knygoje apie aukštosios semantikos beprasmybes aprašytus kalambūrus. Kažkur skaitė, kad žodžiai finkleriams turi skaičių reikšmes ir net žodis „Dievas“ buvo kažkoks kalambūras. Todėl jei tik mokėtų sunumeruoti ir atkoduoti Džiuno, neabejojo, kad vardas reikštų *Jau Išmušė Treslou Valanda*.

Kodėl ši naktis skiriasi nuo kitų naktų?

Atsakymas aiškus kaip diena.

Džiuno. Jėzau, Džiuno!

⁶³ Airių dramaturgo Šono Okeisio (Sean O'Casey) (1880–1964) pjesė.

ANTRA DALIS

ŠEŠI

1

Jei nesutrukdydavo koks nors žydų festivalis ar didžiosios šventės, Finkleris dažną trečiadienį su Susigėdusiais žydais susitikdavo Soho rajone esančiame Graučo⁶⁴ klube. Ne visi jie svajojo trenkti savo tėvui į pilvą, kai kurie vis dar jautėsi švelniai prisirišę prie juos išauginusio tikėjimo – todėl tekdavo teisintis, kai Susigėdusių žydų vakaras dubliuodavosi su *Yom Tov*⁶⁵ (taip vadinti jiems žydiškumo dar pakako): Roša-a-Šana, Jom Kipuru, Sukotu, Simčat Tora, Šavuot, Purimu, Pesachu ar Hanuka⁶⁶.

– Ir taip toliau, ir panašiai, – taip dažnai sakydavo Finkleris.

Susigėdę žydai gėdijosi ne žodžio „žydas“, o „sionistas“, ir dėl to grupėje vykdavo įtemptos diskusijos dėl pavadinimo. Ar pasikeitus vardą į „Susigėdę sionistai“ ne tiksliau būtų apibūdinta jų gėdos kilmė ir pobūdis?

Pats Finkleris tam nepritarė dėl skambesio ir, visų svarbiausia, dėl logikos trūkumo.

– Tik pasivadinkit „Susigėdusiais sionistais“ ir iškart atskirsit mane, nes sionistas niekada nebuvau. Be to, taip atveriate grupę ir nežydams, atsižvelgiant į tai, kad daug žmonių gėdijasi sionizmo

⁶⁴ Graučo klubas (*Groucho club*) – žymus privatus laisvalaikio klubas Londone, kurio nariai daugiausia žiniasklaidos, pramogų, meno ir mados pasaulio atstovai.

⁶⁵ *Yom tov* dar kitaip vadinama žydų švenčių ir festivalių visuma.

⁶⁶ Žydų šventės.

dėl žmogiškųjų priežasčių. O mes jo gėdijamės kaip žydai. Manau, kad čia ir yra visa esmė.

Keli nariai ėmė bruzdėti, kad tokiaame pavadinime užkoduotas rasizmas, nes jis išaukština žydišką gėdą, bet Finkleris tokius murmėjimus nutildė teigdamas, kad nors jie tikrai nemonopolizavo gėdos rinkos ir galėtų be jokio vargo veikti išvien su kitais besigėdijančiaisiais – jis asmeniškai nesipriešintų ekumenizmui – bet žydiškai susigėsti gali tik žydai. Tai reiškė, kad tik jie gali suvokti tikrąjį išdavystės skonį.

Dėl to netrukus užvirė diskusija, ar tik ne geriau tokiu atveju visiems pasivadinti „Išduotaisiais žydais“, bet ir čia Finkleris pasiekė savo, nuginčijęs, kad išdavystės sąvoka jų bendruomenei pernelyg aikština, implikuojanti, kad prieš sionizmą jie pasisako tik dėl to, kad šis vienaip ar kitaip juos atskyrė ir apgavo, o ne dėl to, kad sionizmas yra paprasčiausias nusikaltimas žmonijai.

Jei kas nors iš Susigėdusiųjų žydų ir manė, kad Finkleris šiuo klausimu sau prieštaravo – versdamas asmeninę nuoskaudą dorybe ir tuo pat metu ją smerkdamas – tai nieko apie tai neprisitarė. Greičiausiai dėl to, kad ir jų pačių gėda tuo pat metu buvo ir nebuvo tik biografijos atsitiktinumas, kažkas, tuo pat metu kirbėjęs širdyje ir ne, buvęs visuomenės nuosavybe ir kartu ne, kartais savo teisingumo pojūčiu linkęs tai į sveiką protą, tai į poeziją.

Taigi laikinai nuspręsta, kad tik iš dalies susigėdę žydai – tai yra žydai, besigėdijantys sionizmo, bet ne žydiškumo – galėjo trumpam panaikinti savo gėdą švėsdami Rošą, Hašaną, Yom Kipurą, Hanuką ir t. t., o šventei pasibaigus vėl ją atnaujinti.

O visi kiti patys rinkosi, kokiais žydais būti. Grupę sudarė įvairiausio plauko žydai: tokie kaip Finkleris, kurių gėda apėmė visą žydų šutvę, o į Didžiąsias šventes jiems buvo nusispjaut; žydai, nieko apie ją nežinoję, nes buvo užaugę marksistų ar ateistų šeimose; tie, kurių tėvai pasikeitė pavardes ir persikraustė gyventi į Berkšyro priemiesčius ir laikė ten arklius; ir tie, kurie tik manė esą žydai ir norėjo tą naštą nusimesti.

Nors negali vadintis „Susigėdusiu sionistu“, jei niekada nebuvai sionistas, bet tai negaliojo žydams, kurie iš tikrųjų nebuvo

žydai. Norėdamas tapti susigėdusiu žydu neprivalėjai visą gyvenimą būti sąmoningas žydas. Vienas iš jų sužinojo esąs žydas tik dalyvaudamas vienoje televizijos laidoje, kai vedėjas jo tiesiogiai paklausė, kas jis toks iš tikrųjų. Laidos pabaigoje jį parodė raudantį prie Aušvico memorialo dėl staiga atrastų protėvių.

– Dabar aišku, iš kur paveldėjau talentą pokštams, – aiškino jis duodamas interviu vienam laikraščiu, nors tada jau ėmė šiek tiek abejoti dėl naujosios savo priklausomybės.

Tapęs žydu pirmadienį, jau trečiadienį jis įstojo į „Susigėdusiųjų žydų“ gretas, o šeštadienį prie Izraelio ambasados skandavo: „Visi mes priklausome Hecbolai.“⁶⁷

Susitikinėti Graučo klube pasiūlė Finkleris, kai „Susigėdusieji žydai“ priėmė jį į savo gretas. Iki tol susigėdusieji rinkdavosi vienas kito namuose Belsaizo parke ar Praimrouz Hile, bet Finkleris juos įtikino, kad namų sąlygomis vykstanti kova nieko nepakeis. O tiems, kurie nenorėjo tokių svarbių klausimų aptarinėti juoko ir alkoholio sukuryje (ir dar vietoje, pavadintoje žydo, mėgusio juokauti apie savo kilmę, vardu), jis išaiškino viešumo privalumus: juk beprasmiška gėdytis būti susigėdusiam. Visa jų gėdos esmė buvo, kad ją pastebėtų kiti.

Anot Tailer, jos vyro noras tapti susigėdusiu žydu buvo tik dar vienas būdas stipriau įsitvirtinti pramogų versle. Anksčiau į Graučo klubą jie vaikščiojo kartu dėl nesusigėdusių žydų, ir ji stebėjo jo elgesį – su koku pasididžiavimu jis dalydavo išmaldą gatvėje prie klubo besibūriuojantiems išsilavinusiems valkatoms ir „Big Issue“⁶⁸ pardavėjams, kaip įmantriai raitydavo savo parašą svečių knygoje, kaip plepėdavo su darbuotojais, kurie atsilygindavo jam meilikavimu, ir kaip mėgavosi galėdamas sukinėtis prie baro tarp kino režisierių ir bendradarbių žiniasklaidos akademikų. O dabar šitas vadovavimas „Susigėdusiesiems žydams“.

⁶⁷ Hecbola (*Hezbollah*), musulmonų šiitų karinė grupuotė ir politinė partija, įsikūrusi Libane.

⁶⁸ „Big Issue“ – britų gatvės laikraštis, kuriame straipsnius rašo profesionalūs žurnalistai, tačiau laikraščius gatvėse platina benamiai.

Tailer puikiai žinojo, ką jam reiškia tokia pergalė, kokį nekuklų malonumą jautė stebėdamas, kaip jo įtaka peržengia filosofijos ribas.

Nors atrodė, kad mirus Tailer, o su ja kartu mirus ir nuolati- nei ironiškai kritikai jo atžvilgiu, jis turėjo tik dar audringiau mėgautis savo šlove, bet įvyko atvirksčiai, ir jis šiek tiek nurimo. Manė, kad liko jai skolingas, todėl jo nusiramimas tapo tarsi epitafija žmonai.

Nors žinojo, kad labiausiai ji būtų norėjusi, jog jis liautųsi bū- ti susigėdęs, bet taip toli nueiti negalėjo. Grupei jo reikėjo. Pales- tiniečiams jo reikėjo. Graučui jo reikėjo.

Tik ne viskas ėjo kaip sviestu patepta. Ramiais vakarais sėdė- dami prie nuošalaus staliuko klubo restorane jie galėjo „būti“ kiek panorėję, bet kai klube susirinkdavo daug žmonių, jų po- kalbius nugirdavo kiti svečiai ir kartais leisdavo sau įsiterpti. Tokius dalykus galėjai pakęsti, kol nepageidaujami įsikišimai būdavo draugiški ir netriukšmingi, bet nutikdavo, kad nesutari- mai tapdavo nevaldomi. Kartą restorane vakarieniavo muzikos pasaulio atstovai su raudonais Kabalos raiščiais ant rankų ir, nu- girdę apie „Susigėdusiuosius žydus“, išvadino juos antisemitais ir mėgino išgrūsti lauk. Paskui vyko piktas ginčas ir komikas Ivas Koenas antrą kartą atsidūrė ant grindų kaip susigėdęs žydas (pirmąkart krito per demonstraciją Trafalgaro aikštėje, kai gru- pė tyčia ta proga pasivadino „Krikščionimis už Izraelį“).

– Nuostabus žydų dvasingumo pavyzdys! – kaišydamasis marškinius švokštė jis, atkartodamas savo žodžius Trafalgaro aikštėje: „Puikus krikščionybės pavyzdys!“

Jis buvo mažas ir apkūnus, todėl kristi jam tekdavo dažnai. Kaip komikas scenoje jis priklausė žanrui, vadinamam Markso farsu (Karlo, ne Graučo), o tai reiškė, kad reikėjo nemažai griu- vinėti, todėl niekas į incidentą rimtai nežiūrėjo. Bet klubo vado- vybė nenorėjo, kad kas nors panašaus pasikartotų ateityje, ir pa- reikalavo, kad kiti „Susigėdusiųjų žydų“ susitikimai vyktų kitur arba antrame aukšte esančiame uždareme kambaryje. Kabalistų įžeisti Finkleris nenorėjo, net visai pritarė keistai praktinei jų

mokymo pusei, be to, tarp sekėjų buvo ir Madona bei Deividas Bekhemas – abu greičiausiai taip pat skaitė jo knygas, todėl norėjo su jais susipažinti, – bet juto, kad negali praleisti progos jų išplūsti už šmeižtą, kuris nė kiek neprišidėjo prie žydų mistikos (kurią jie taip rimtai studijavo). O kai jie apkaltino „Susigėdusiuosius žydus“ antisemitizmu, Finkleris pareiškė:

– Šis kaltinimas, – ir užsidengė veidą, – neturi pagrindo.

Kažkieno citata, Finkleris neatsiminė, kieno. Tikrai kokio nors antisemito⁶⁹. Bet šiaip nesvarbu kieno. Nesvarbu, kas sako ma ar ką tai reiškia, svarbu tik kaip ir kokiomis aplinkybėmis.

Patenkintas, kaip į tai reagavo kolegos susigėdusieji, Finkleris formuluotė – „Kaltinimas, kad esame savęs neapkenčiantys žydai, neturi pagrindo“ – pakartėjo laiške, išspausdintame laikraštyje „Guardian“, kurį pasirašė dvidešimt garsiausių susigėdusiųjų bei 65 „kiti“. Tolesnė citata: „Mes ne tik ne nekenčiame savo žydiškumo, o kaip tik puoselėjame geriausias žydų teisingumo ir gailingumo tradicijas.“

Vienas iš grupės narių ištrauką atpažino ir norėjo ją pašalinti. Kitas bijojo, kad pasakymas „savęs neapkenčiantys žydai“ bus ištrauktas iš konteksto ir panaudotas prieš juos, visai taip, kaip teatrai ištraukdavo pasakymą „nuostabi drama“ iš sakinio „Nuostabi drama ji nėra“. Trečias klausė, kodėl jis ir dar keli ne tokie garsūs susigėdusieji nebuvo paminėti tarp pasirašiusiųjų, bet buvo priversti kentėti, negarbingai įtraukti tarp „65 kitų“. O ketvirtas klausė, ar apskritai veiksminga rašyti laiškus į laikraštį „Guardian“.

– Mes čia ginčijamės dėl veiksmingumo, o Gaza tuo metu skęsta liepsnose! – paprieštaravo Finkleris.

Toks pareiškimas būtų galėjęs susilaukti visuotinio pritirimo, jei tik Finkleris pats būtų jam pritaręs, bet pasakęs bemat pasigailėjo. Gaza tarsi įelektrino jų judėjimą kaip ir visą savo šalį,

⁶⁹ Finkleris cituoja iš antisemitinio 1918-ųjų Haroldo Shervudo Spencerio veikalo „Demokratija ar Šeilokratija“ („Democracy or Shylocracy“).

bet Finkleriui labiau patiko vadovauti įvykiams, o ne juos stebėti, todėl ir be Gazos galėjo apsieiti. Gaza jo nedomino. Kaip filosofas, jis šalinosi visokių kalbų apie žudynes ir skerdynes gatvėse. Pasilik skambias frazes tikrai svarbioms progoms, pamanė Finkleris. Be to, nelogiška kaltinti šalį, kurios nenorėjo įvardyti, tyčiniaus ir nepagrįstais kariniais veiksmais, tuo pat metu skundžiantis, kad Gazos bombardavimas neadekvatus. Neadekvatus kam? Neadekvatus provokacijai. O tokiu atveju karinė provokacija nebuvo nepagrįsta.

Bet logiška, kad neadekvatumas – prasta mintis. Tad kaip sužinoti? Raketa už raketą ir gyvenimas už gyvenimą? Ar provokacijai pasibaigus negalima tiesiog atseikėti atpildo ir viską užbaigti?

Užteks galvoti apie nesvarbius dalykus. Akivaizdu, kad izrayelitai visai nebesitvardo. Jei kažkas galioja individualiu atveju, tai turėjo galioti ir apskritai, bet jo susigėdusių kolegų pavyzdžiai, pritaikyti kitur, pasirodytų absurdiški. Jis darė viską, ką ir reikėjo daryti: rašė laiškus ir stovėjo ant pakylų, bet širdyje ėmė abejoti. Blogiausia, kad pajuto, jog ima po truputį pamiršti, dėl ko gėdijasi. Ar Gaza taip pat gali sukelti Alzheimerį?

Iki tol tikėjosi, kad Gaza liks jo maža nepadaria paslaptimi – „Susigėdusieji žydai“ pareiškė esą labai patenkinti jo *de facto* vadovavimu. Jis suteikė neprityrusiam judėjimui populistinio intelektualumo, tad akivaizdu, kad tam jie Finklerį ir prisiviliojo.

Netrukus po peštynių su Kabalos sekėjais jie sutarė su klubo vadovais, kad iš pradžių pavakarieniaus restorane, bet kalbės tyliai ir vengs kontroversiškų temų, o vėliau pakils į uždarą kambarį antrame aukšte, kur galės laisvai diskutuoti nebijodami būti išgirsti ar pertraukti. Jei tik panorės, jiems netrukdytų net padavėjai. Taip jų pasitarimai įgavo paslaptinę ir net pavojingą atspalvį.

Po dvejų metų veiklos grupėje, pirmąkart nuo to laiko, kai įstojo – nors neverta kalbėti užuolankomis, jis pats grupę ir įkūrė – Finkleris pajuto, kad kiti nariai ima priešintis jo įtakai. Nebuvo tikras dėl ko. Turbūt dėl pavydo. Pavydas gali pažeisti

net geriausius ketinimus. Jis parašė per daug laiškų grupės vardu, pasakė per daug pranešimų televizijos laidoje. Jis pasiėmė kažką iš grupės ir pasisavino. Semas Finkleris – susigėdęs žydas.

– Netrukus jie suvoks klydę, – pranašaudavo Tailer. – Su tokiu godžiu šunsnukiu kaip tu jie labai greitai išsiaiškins, kaip sunku gauti sau dalelę gėdos.

Bet Finkleris buvo įsitikinęs, kad pavydą galima pastebėti iš to, kaip žmonės į tave žiūri, kai mano, kad tu į juos nežiūri, ir iš to, kaip jie galiausiai nustoja tavęs klausytis, lyg kiekvienas tavo žodis jiems būtų teismo nuosprendis, o šis nepasitenkinimas nebuvo toks asmeniškasis, labiau ideologinis, vertęs žmones kasytis smakrus ir prisimerkti. Ar dėl to kalta Gaza? Ar jie pastebėjo, kad jis susvyravo? Neatrodė, kad jį galėjo perprasti. Nesvarbu, jis ir pats susipainiojo savo išsisukinėjimuose. Net paskolino savo vardą diskusijai apie neadekvatumą vėliau išgarsėjusiam straipsnyje „Kiek akių, kiek dantų?“.

Galiausiai paaiškėjo, kad kalta ne Gaza, o „Boikotas“.

„Boikotu“ buvo sutrumpintai vadinamas visuotinis akademinis ir kultūrinis Izraelio universitetų ir institucijų boikotas. Jų buvo įvairiausių, bet visuotinis akademinis ir kultūrinis boikotas tuo metu tapo aktualiausias, pralenkęs visus kitus, greičiausiai dėl to, kad jį rėmė patys akademikai ar kiti kultūrinio gyvenimo atstovai, kurie neįsivaizdavo gyvenimo be galimybės patekti į akademinės konferencijas ar galimybės spausdinti straipsnius moksliniuose žurnaluose.

Finkleris idėją paniekino pirmiausia dėl to, kad manė ją esant nevykusia.

– Kas toliau, – klausė jis, – Didžiosios Britanijos filatelininkų asociacija uždraus laižyti pašto ženklus Izraelyje?

Be to, tokie veiksmai nutraukia ryšius ten, kur jie reikalingiausi.

– Iš esmės esu prieš bet kokį dialogo ar derybų atsisakymą, – sakydavo jis, – o sumanymas drausti bendrauti intelektualams,

kurie visais laikais buvo didžiausia taikos viltis, yra ypač žlugdantis ir kvailas. Jis, be kita ko, skelbia, kad, pirma, tvirtai nusprendėme, ką manome, antra, nenorime žinoti, ką mano kiti, ir trečia, nebenorime girdėti nieko, su kuo nesutinkame.

– O ar dar yra ką išgirsti? – susidomėjo Mertonas Kuglis.

Mertonas Kuglis buvo pagrindinis grupės boikotuotojas. Izraelį jis boikotavo net asmeniškai: parduotuvėse apžiūrėdavo kiekvieną prekę, norėdamas įsitikinti jos kilme ir kaskart radęs įtartinę skardinę ar dėžutę skūsdavo ją parduotuvės vadybininkui. Ieškodamas „rasistinių prekių“, kurios dažniausiai pasirodydavo paslėptos žemiausiose lentynose ir tamsiausiuose parduotuvės užkaboriuose, Mertonas Kuglis tik susigadino stuburą ir akis.

Finklerio nuomone, Kuglis buvo vienas iš vaikščiojančių numirėlių. Tik jo puvimas buvo dar ir užkrečiamas. Kaskart Kugliui prakalbus, Finkleriui kildavo noras susisukti kamputyje ir numirti.

– Visada yra ką išgirsti, – atsakė Finkleris ir įsikibo į stalą, kad nenuvirstų. – Taip pat, kaip visada, yra ką pridurti.

– Na, kai kurie iš mūsų tiesiog neturime laiko sėdėti ir tavęs klausytis, – atrėžė Kuglis. – Iki šiol norėjai, kad pasipriešintume visų Izraelio produktų ir gaminių vartotojų boikotui, turizmo Izraelyje boikotui, išskyrus tuos atvejus, kai tai netyčia galėtų būti naudinga palestiniečiams, Izraelio atletų ir sportininkų boikotui...

– Jų nėra daug, – įsiterpė Finkleris.

– ...visų produktų, išaugintų okupuotose teritorijose, boikotui, ES prekybos su Izraeliu sustabdymui...

– O jei tai netyčia naudinga palestiniečiams?

– ... investicijų į Izraelio bendrovės mažinimui, investicijų į bendrovės, investuojančias į Izraelį ar kitaip remiančias nelegalią šalį, mažinimui, o dabar...

Finkleris apsidairė norėdamas įvertinti, kas galėtų Kugliui pritarti, ir, kaip visada, nusivylė pamatęs tiek nedaug žymių aktorių ir komikų – Ivas Koenas nebuvo žymus – ir apskritai mažai gyvųjų kultūros legendų – Mertonas Kuglis nebuvo gyvas – dėl

kurių jis pirmiausia susiviliojo „Susigėdusiųjų žydu“ draugija. Žinoma, jam patiko būti vakaro žvaigžde, bet norėjo, kad laida, kurioje dalyvavo, būtų buvusi bent mažumėlę labiau žvaigždėta. Jis įsivaizdavo būsiąs pirmas tarp sau lygių, tik kur pradingo jam prilygstantys? Kartkarčiais perskaitydavo vieno ar kito tuo metu gastroliuojančio Australijoje ar Pietų Amerikoje iškilais veikėjo laišką su linkėjimais tęsti svarbią grupės veiklą, o kartais pasirodydavo DVD diskas, kuriame žymusis muzikantas ar dramaturgas kreipiasi į „Susigėdusiuosius žydu“ tarsi į Nobelio premijos komisiją, kurios tikėjimą juo jis baisiai brangino ir tik gailėjosi, kad negalėjo asmeniškai priimti apdovanojimo. O susitikimuose nuolat lankėsi tik tokie neturintys ką veikti akademikai ir rašytojai kaip Kuglis, neparašęs nieko, ką kas nors kada nors būtų norėjęs išleisti, keletas niekam neįsipareigojusių užsišpyrėlių, vadinančių save analitikais ir atstovais spaudai, keistuolis, apsišaukęs „Nieko ypatinga“ instituto direktoriumi, ir keli pusiau pasauliečiai rabinai susirūpinusiomis akimis.

Būtent su tokiais žmonėmis Finkleris leistų vakarus, jei būtų nusprendęs mokyti suaugusiuosius.

Ir jie dar drįso juo abejoti! Na, jų laukė staigmena: jis ėmė abejoti jais.

Finkleris kartais susimąstydavo, kur įsipainiojo. Klausė savęs, jei apskritai nenori būti su žydais, kokia prasmė būti su šitais žydais. Tik dėl to, kad jie patys nelabai nori būti su žydais?

Jis pastebėjo, kad Reubenas Tukmanas mėgina kažką pasakyti. Tukmanas buvo liberalus rabinas, kuris visais metų laikais dėvėjo brangius vasarinius kostiumus ir lengvai mikčiojo ir šveplavo – bet gal jis tik apsimetinėjo – ir dėl to kalbėdamas užsimerkdavo. Todėl jo ir taip vėjavaikiškas veidas atrodė mieguistai jausmingas ir nesiderino su jo pareigų šventumu. Tukmanas buvo pusiau nuolatinėse atostogose ir neseniai susilaukė dėmesio suorganizavęs vienišą piketą prie Vigmoro salės, kuriame turėjo groti mažai žinomas ansamblis iš Haifos⁷⁰. Susirgus vienam

⁷⁰ Haifa – trečias pagal dydį Izraelio miestas.

iš narių ansamblis taip ir neatvažiavo, bet Tukmanas vis tiek protestavo, kad sugėdintų koncertų salę (ir turbūt tam, kad pasirodytų Marilebone su savo naujuoju lininiu kostiumu) ir įkalbėtų lankytojus nepirkti bilietų.

– M-muziką mėgštu ne mažiau nei kiti, – pasakojo jis korespondentui, – bet negaliu leisti, kad mano šiola džiaugtųši nekalto kraujo šąškaita.

Nenorėdamas nukrypti į pompastiškas Tukmano pokalbio lėkštybes, Finkleris sugrižo prie Kuglio.

– Noriu tavęs kai ko paklausti, Mertonai, – tarė jis. – Argi mes ne šeima?

– Aš ir tu?

– Nesijaudink. Ne tik aš ir tu, mes visi. Jau tūkstančius kartų dėl to ginčijamės, ko gi mes gėdijamės, jei ne savęs pačių? Nesivadintume „Susigėdusiais žydais“, jei kritikuotume Birmą ar Uzbekistaną. O tai reiškia, kad gėdijamės savo šeimos?

Mertonas Kuglis tam pritarti negalėjo. Kvepia kažkokia gudrybe. Kiti Susigėdusieji žydai taip pat nepatikliai šnairavo.

Reubenas Tukmanas sukryžiavo rankas, tarsi ruoštųsi budistinei maldai.

– Š-šėmai, – pratarė jis, lyg norėdamas taikytis.

Bet Finkleris nekantravo.

– Tai kokie dar boikotai, jei esame šeima? Kas imasi boikotuoti savo šeimą?

Šiuos žodžius jis begėdiškai pasisavino iš Liboro. Bet draugai juk tam ir skirti, kad tau ką nors duotų.

Liborą prisiminus pasidarė gera prisiminus savo mėgstamą žydą.

2

– Tėti, kaip sužinoti, kuri moteris yra tau skirtoji?

– Kaip aš žinau ar kaip žinoti apskritai?

– Kaip man sužinoti?

Išgirdęs apie Rodolfo susidomėjimą moterimis, jei nekalbėsime apie norą sužinoti, kaip surasti tą vienintelę, Treslou lengviau atsikvėpė.

– Klausyk širdies, – patarė jam Treslou ir uždėjo savo ranką ant jo.

– Nepyk, tėti, bet šneki nesąmones, – nutraukė jį Alfredo.

Taip jie kalbėjosi sėdėdami prie viešbučio baseino Ligūrijos Rivjeroje, Italijoje, valgydami makaronus su pesto padažu ir žvalgydamiesi į moteris. Treslou galiausiai paklausė Finklerio ir Liboro patarimo ir išvažiavo atostogauti. Nors sūnūs jam nieko nesiūlė, jis pats nutarė pasiimti juos kartu.

Skubiai suorganizuotą penkių dienų išvyką apmokėjo tėvas, per kurią jie ketino skaniai valgyti, mėgautis vėlyva rudens saule ir galiausiai geriau vienas kitą pažinti. Be to, Treslou tikėjosi pabandyti atsikratyti jį pastaruoju metu kankinusių įkyrių minčių.

– Kodėl nesąmones? – nustebo Treslou.

– Tik pažiūrėk į tą paukštytę. Nesakyk, kad ir su kuo būdamas nenorėtum tokio kąsnelio.

– Jos, – pataisė Treslou.

– Taip, jos.

– Ne, jos.

Alfredo įsispoksėjo į jį.

– Pavadinai ją kąsneliu. Daiktu. Turėtum sakyti, kad norėtum jos.

– Jėzau, tėti. Maniau, kad atostogausime. Tebūnie, jos. Bet pamėgink suprasti. Tik pasižiūrėk į tobulą jos figūrą: ilgos kojos, plokščias pilvas, nedidukės krūtys. Išsivežk tokią moterį su saviimi ir galvosi, kad daugiau niekada nepažvelgsi į jokią kitą. Bet štai staiga pasirodo kitas kąsnelis – moteris. Apkūnoka, dideliais papais, riebiomis šlaunimis, ir susimąstai, kaip tau galėjo patikti ana sudžiūvėlė.

– Kalbi kaip filosofas, – pasakė Treslou. – Ir vėl skaitinėjai dėdės Semo knygą apie Dekartą ir pažintis?

– Pačiam tau ne ką geriau pasisekė, – įsiterpė Rodolfo. – Mama pasakojo, kad nesi ištempęs su moterimi ilgiau nei dviejų savaitių.

– Na, čia tik tavo mamos nuomonė.

– Maniškė sakė tą patį, – pritarė broliui Alfredo.

– Jos daugeliu klausimų panašiai mąsto, – nukirto Treslou ir užsisakė dar vieną butelį vyno.

Jam norėjosi sūnus palepinti, atsigriebti už prarastą laiką. Ir palepinti save, išvėdinti galvą. Taip nuolat ir kartodavo: išvėdinti galvą.

Kol sūnūs plaukiojo ir kalbino moteris, jis gulėjo ant šezlongo ir skaitė, slėpdamas knygą kaskart, kai kas nors praeidavo pro šalį. Buvo malonu. Bet malonus ne peizažas – vaizdas į Ligūrijos jūrą buvo ne malonus, o įspūdingas. Malonu – bet tik malonu, ne daugiau – buvo atostogauti čia su sūnumis. Jis svarstė, ar tiek ir užteks. Prisiimti šeimos galvos vaidmenį ir dukart per metus nusivežti sūnus atostogauti, o visa kita pamiršti. Jam jau greitai penkiasdešimt, laikas apsiraminėti. Jau nieko ypatinga neįvyks. Koks jau buvo, toks – Džiuljenas Treslou, savo parapijos viengungis. Nežydas. Užteks.

Jau pakaks.

Vidurdienį prie jo prisėdo Rodolfo.

Treslou paslėpė knygą.

– Na? – paklausė Rodolfo.

– Na ką?

– Neatsakei į mano klausimą. Kada laikas surimtėti ir kurti šeimą? Kaip žinoti? O jei nesi tikras, ar ne geriausia būtų nieko nedaryti? Nesijaudink, tavęs patarimo neprašau, tik noriu pasikalbėti. Tik noriu sužinoti, ar nesu nenormalus.

Treslou suko galvą, kaip paminėti sumuštinių parduotuvę, kurioje Rodolfo dirbdamas ryšėjo prijuostę. Ne odinę ar plastikinę, o gėlėtą.

Per atostogas jis savo arklio uodegą papuošė juodu velvetiniu kaspinu.

– Ar niekada nepamanei, kad gal esi gėjus? – galiausiai paklausė jis.

Rodolfo atsistojo.

– Gal išprotėjai?

– Tik klausiu.

– Kodėl klausai?

– Na, iš tikrųjų tai nieko aš neklausiu. Tu klausei, kas yra normalu, o aš atsakau, kad normalu yra viskas arba niekas. Kodėl tau rūpi?

– Kodėl manai, kad aš gėjus?

– Nemanau, kad tu gėjus. O jei ir būtum...

– Bet nesu. Supratai?

– Supratau.

Rodolfo vėl atsigulė.

Kai atrodė, kad praėjo pakankamai laiko, jis linktelėjo į iš baseino išlipančios jaunos moters figūrą ir tarė:

– Ji man patinka.

Patiko ir Treslou. Kokia moteris neatrodo gerai išlipdama iš baseino? O, be to, ta iš amniono dumblo kylanti moteris atrodė jaudinamai išbadėjusi. Lyg tolimas šauksmas iš... iš to, kas jo laukė namie.

Apatinė maudymosi kostiumėlio dalis buvo šlapia ir nukarusi. Neįmanoma neįsivaizduoti, kaip plokščia ranka slysta vidun, pirštai nukreipti žemyn, justai kutenantis kailiukas. Rodolfo turbūt, nes nebuvo gėjus, įsivaizdavo tą patį.

Nebent dėl tėvo apsimetinėjo.

Treslou džiaugėsi galėdamas ištarti:

– Pirmyn, sūnau.

Tą vakarą viešbučio terasoje vyko šokiai. Alfredo ir Rodolfo susirado moterų, ir Treslou patenkintas juos stebėjo. Viskas kaip turi būti, pamanė jis. Ne taip jau sunku būti geru tėvu, kaip kad žmonės sako.

Šokiui pasibaigus Alfredo atsivedė su tėvu supažindinti savąją.

– Hana, susipažink – mano tėtis. Tėti, – Hana.

– Malonu susipažinti, – atsistojo Treslou ir nusilenkė.

Potencialioms marčioms vyras turi būti ypač mandagus.

– Jūs turite kai ką bendra, – tarė Alfredo žvelgdamas iš po savo saulės akinių ir juokdamasis tuo tuščiu savo restorano pianisto juoku.

– Ką?

– Jūs abu žydai.

– Kaip tai suprasti? – paklausė Treslou, kai jie trise išėjo iš šokių. Moterų nebebuvo. Treslou neklausė sūnų, ar jie dar ketino jų siekti.

Jo karta į moteris žiūrėjo rimčiau nei ši. Jie paskui jas nebėgiojo. Jei moteris norėjo išeiti – leidai jai išeiti. Treslou laikais išėjusi moteris reikšdavo katastrofą vyro savigarbai ir pranašaudavo pasaulio pabaigą.

– Tėti, mes tik pasilinksminome.

– Puikiai žinai, apie ką aš. Kodėl pasakei, kad aš žydas?

– O nesi?

– Ar tau rūpėtų net jei ir būčiau?

– Ir vėl atsakinėji klausimu į klausimą. Vien jau dėl to gali vadintis žydu, ar ne?

– Klausiu dar kartą, ar tau rūpėtų, jei būčiau?

– Klausi, ar esame antisemitai? – pasiteiravo Rodolfo.

– Ir ar tau rūpėtų, jei būtume? – pridūrė Alfredo.

– Na, aš tai tikrai ne antisemitas, – patikino Rodolfo. – O tu, Alfai?

– Ne. O tu, tėti?

– Kiekvienas tam tikra prasme antisemitas. Tik pažiūrėkit į dėdę Semą, jis juk žydas.

– Na, taip, o tu?

– Kas čia vyksta? Ar jums kas nors ką nors pasakojo?

– Kaip tai kas? Nori pasakyti – mamos?

– Aš jūsų klausiu. Kas čia per pokštas?

– Prieš porą savaitių atsitiktinai susitikau dėdę Semą. Jis pasakojo, kad tapai antisemitinio išpuolio auka. Pasakojo ir dar kai ką, bet gal pakalbėkime apie tą antisemitizmą. Aš paklausiau, kaip tu galėjai tapti antisemitinio išpuolio auka, jei nesi semitas. Jis atsakė, kad klausė tavęs to paties, o tu atsakei, kad esi.

– Manau, kad tai vienas iš žymiųjų mano draugo Finklerio supaprastinimų.

– Galbūt, bet ar esi?

Jis nužvelgė Alfredo ir Rodolfo svarstydamas, ar yra jau juos kur nors anksčiau sutikęs, ir jei taip, tai kur.

– Tai nereiškia, kad ir jūs tokie esat, jei dėl to jaudinatės. Galit ir toliau būti, kuo norit, kad ir kas būtumėt, man jūsų mamos vis tiek niekada nepasakojo, kas jūs tokie.

– Tai gal reikėjo paklausti, – suprunkštė Rodolfo. – Gal jos būtų visai apsidžiaugusios, jei būtum pagelbėjęs religinio auklėjimo klausimais.

– Nesigilinkim, – nutraukė jį Alfredo. – Sakai, kad jeigu tu žydas, tai nereiškia, kad mes tokie. Bet juk iš tikrųjų tai reiškia, bent iš dalies, ar ne?

– Priklauso nuo to, apie kurią dalį šneki, – vėl prunkštelėjo Rodolfo.

– Negali būti iš dalies žydas, – tarė Treslou.

– Kodėl ne? Juk gali būti ketvirtadaliu indas ar dešimtadaliu kinas, tai kodėl negali būti iš dalies žydas? Šiuo atveju juk abu būtume pusiau žydai, ar ne taip? O tai, mano nuomone, jau daug, ir man tokia idėja visai patinka, o tau, Ralfai?

Rodolfo ėmė mėgdžioti Aleką Ginesą⁷¹ Fegino⁷² vaidmenyje.

– Neprieštaraučiau, mano mieli, – atsakė trindamasis rankas. Ir jie abu nusijuokė.

– Susipažinkite su vienu iš pusiau išrinktųjų, – tarė Alfredo tiesdamas ranką broliui.

– O jums leiskite pristatyti likusiąją pusę, – atsakė Rodolfo.

Treslou pamanė, kad vis dėlto nėra jų iki šiol akyse matęs, ir abejojo, ar dar kada nors norės matyti.

Mano sūnūs – gojai.

⁷¹ Alec Guinness (1914–2000) – anglų aktorius.

⁷² Feginas – Čarlzo Dikenso romano „Oliveris Tvistas“ antagonistas.

Liboras gavo netikėtą laišką nuo moters, kurios nematė daugiau nei penkiasdešimt metų. Ji teiravosi, ar jis vis dar rašo į savo skiltį laikraštyje.

Jis atsakė, kad malonu po tiek laiko sulaukti jos laiško, bet, deja, rašyti jis nustojo dar 1979-aisiais.

Jis svarstė, iš kur ji galėjo sužinoti jo adresą. Nuo to laiko, kai ją pažinojo, bent keletą kartų kraustėsi. Jai turbūt teko gerokai pasistengti jį surasti.

Kad mirė žmona, neužsiminė, abejojo, ar ji apskritai žinojo, kad jis vedęs, o moterims, kurių nematei penkiasdešimt metų ir kurios tiek privargo, kad sužinotų tavo adresą, negali tiesiog paminti, kad tapai našliu.

Tikiuosi, kad gyvenimas tavęs nenuskriaudė, atrašė jis jai, nes manęs tikrai ne.

Išsiuntęs laišką susirūpino, kad jį gali išduoti melancholiškas tonas. Pasakyme *Nes manęs tikrai ne* šmėkščiojo mirties gaidelė ir tarsi siūlė paklausti: *Ar vis dar neskriaudžia?* Todėl jis galėjo pasirodyti pažeidžiamas – vyras, trokštantis gerumo.

Tik po kurio laiko susimąstė nepaklausęs, kodėl ji apie jį teiravosi. *Ar vis dar rašai į savo skiltį laikraštyje?* Kodėl jai prireikė žinoti?

Atsiprašau už nemandagumą, užrašė jis kitoje atviruko pusėje, bet kodėl klausei, ar vis dar rašau?

O išsiuntęs atviruką – su senuko Rembranto autoportretu – ėmė baimintis, kad pasirodys, jog jis prašo jos gailėsčio, todėl nušuntė dar kitą su karaliaus Arturo su visomis regalijomis ir pačiame jėgų žydėjime atvaizdu. Be žinutės, tik su parašu. Ji supras.

Ir telefono numerį, šiaip sau.

Dėl šios priežasties jis ir atsidūrė Meifero universiteto moterų klubo bare, keldamas šampano taures su vienintele, be Malkės, moterimi, kuriai atidavė savo širdį. Na, ar bent dalelę širdies. Emė Openštein. Kai pirmą kart susitiko kažkur 1950-aisiais, jam

pasigirdo, kad jos pavardė Openheimer. Aišku, įsimylėjo ją ne dėl to, bet tai buvo viena iš jos patrauklumo priežasčių. Snobas jis nebuvo, bet kadangi išaugo Austrijos ir Vengrijos imperijoje, titulai jam rūpėjo. Kai suprato klydęs, jie jau spėjo kartu permiegoti ir jis iš tikrųjų ja susižavėjo.

Ar bent jau tada taip atrodė.

Dabar nei jos veide, nei figūroje nebematyti nieko, sužavėjusio jį anais laikais. Į aštuntą dešimtį įkopusi moteris neturi figūros. Taip manydamas jis neturėjo omenyje nieko bloga. Pats sau sakė, kad sulaukusi aštuoniasdešimties moteris jau turi teisę nebebūti vertinama dėl figūros.

Greičiausiai ji kadaise buvo slavų tipo gražuolė: viena nuo kitos pernelyg nutolusiomis, ledinėmis pilkomis akimis ir tokiais aštriais skruostikauliais, kad neapdairus vyras būtų galėjęs susižeisti norėdamas tokią moterį pabučiuoti. Bet ne jos grožį prisiminė. Liboras svarstė, ar taip pat galvotų ir apie Malkę, jei būtų palikęs ją palikęs prieš penkiasdešimt metų ir jei ji būtų dar gyva? Ar Malkė iš tikrųjų savo grožį išsaugojo tik jam, ar ir kitiems ją mačiusiems, ar jis tik išlaikė jos grožį gyvą savo vaizduotėje kasdien juo gėrėdamasis? O jeigu taip, tai gal jos grožis tebuvo iliuzija?

Bet jis iškart suprato, kad Emė Openštein – ne jam. Susitiko su ja ne tam, kad vėl mergintųsi, tikrai ne. Bet jeigu norėtų mergintis, tai nusiviltų. Bet nenorėjo, tai ir nenusivylė, kaip galėjo nusivilti, bet jeigu...

Kas, kad ji labai suseno. Net atvirkščiai, kaip tokio amžiaus moteris ji atrodė puikiai – pasitempusi, elegantiška, vilkėjo prabangų pūkuotą austą „Chanel“ kostiumėlį (tokius dalykus atpažinti jį išmokė Malkė) ir net avėjo aukštakulnius. Jos amžiaus moteris nė negalėjo atrodyti geriau. Bet jos amžiaus... Liboras neieškojo Malkės pakaito, bet jeigu būtų ieškojęs, Emė, kad ir kaip sunku pripažinti, jam buvo, na... per sena.

Liboras puikiai suvokė, kaip absurdiška taip mąstyti. Pats jis buvo miniatiūrinis plikis, jo kelnės ne visada siekė batus, visi kalendaraiščiai jau pusę amžiaus gulėjo stalčiuje pamiršti ir išblukę,

be to, buvo dar ir šlakuotas nuo galvos iki kojų – kaip jam ir į galvą šovė, kad kuri nors moteris jam galėtų būti per sena? Negana to, nors jis ir susitraukė, bet ji turbūt išaugo, nes pats niekaip negalėjo prisiminti kada nors miegojęs su tokia aukšta moterimi. Atrodė, kad žiūrėdama į jį Emė galvojo lygiai tą patį. Abejonių neliko: jei jis negalėjo nė pagalvoti apie romaną su ja, tai ji su juo – tuo labiau.

Visa tai nusprendė akimirksniu, kol jie spaudė vienas kitam rankas.

Ji pasirodė esanti ar kadaise buvusi mokyklos direktorė, taikos teisėja, žinomos žydų labdaros organizacijos pirmininkė, penkių vaikų motina, be to, buvo artimųjų netekusių žmonių konsultantė. Liboras pastebėjo, kad konsultavimą ji paminėjo pačioje pabaigoje. Ar dėl to, kad žinojo apie Malkę ir jos mirtį? Ar todėl jam parašė? Nes panoro jam padėti?

– Tu turbūt stebiesi... – pradėjo ji.

– Aš iš tikrųjų stebiuosi, bet kartu ir žaviuosi, – suskubo įsiterpti Liboras, – kaip tu puikiai atro dai.

Ji palietė jo ranką. Jos ranka tvirta kaip akmuo, o jo – virpan ti kaip medūza. Neseniai nulakuoti nagai, o ant pirštų – bent trys sužadėtuvių žiedai, bet vienas iš jų turbūt priklausė mamai, o kitas – senelei. Nors kita vertus, gal jie visi priklausė jai.

Jis didžiavosi, koks vyriškas kadaise buvo, kad permiegojo su tokia įspūdinga moterimi. Visaip stengėsi ją prisiminti, bet negalėjo. Visus erotinius prisiminimus ištrynė laikas ir Malkė, o gal tik Malkė.

Ar tai reiškė, kad jis apskritai su ja nesimylėjo? Staiga Liboras išsigando prarasiąs nugyventą gyvenimą. Užmiršdavo vis daugiau dalykų: aplankytas vietas, pažinotus žmones, kadaise puoselėtas idėjas. Tai greit praras ir Malkę? Ir tada taip pat atrodys, kad ji niekada jam erotiškai (elotiškai) neegzistavo? Lyg apskritai niekada nebūtų egzistavusi.

Jis papasakojo Emei apie Malkę tikėdamasis, kad taip pavyks dar nors kiek išsaugoti jos atminimą.

– Užjaučiu, – jam baigus pasakoti tarė ji. – Kažką girdėjau.

– Ar išgertum su manimi už ją? – paklausė jis. – Negali gerti už jos atminimą, nes jos nepažinojai, bet galėtum išgerti už jos atminimą mano galvoje.

– Už jos atminimą tavo galvoje, – pasakė ji.

– O tu?

– Taip, taip pat, – ji nuleido žvilgsnį.

– Tuomet geriu už tave ir tavo prisiminimus, – tarė Liboras.

Taip jie ir sėdėjo nusiminę, abu draugiškai siurbčiodami šampaną, o aplink juos susimąščiusios slankiojo vienišos universiteto ponios, kai kurios turbūt senesnės nei Malkė prieš mirtį, arba lėtai kopdavo laiptais viršun nusnūsti į savo miegamuosius Londono klube.

Visai nebloga vietelė vienišai moteriai numirti, pamanė Liboras. Arba vienišam vyrui.

– Malonu girdėti, – valandėlę patylėjęs pratarė jis, – kad žinojai, jog rašau į laikraštį, nors nepastebėjai, kad nustojau prieš šimtą metų.

– Sunkoka sekti naujienas, – susigėdusi pasiteisino ji.

Liboras susimąstė, ar kada nors matė ją susigėdusią? Jei jis kadaise ją nurenginėjo, tai ar ji tada gėdijosi? Žiūrint į ją dabar labiau tikėtina, kad ji nurenginėjo jį.

– Susisiekiu su tavimi todėl, – tęsė ji, – kad rašiau visiems draugams, turintiems galimybę pasisakyti viešumoje.

Liboras pabrėžė neturįs galimybės viešai pasisakyti, bet dėl to ji tik ėmė nekantrauti. Grakščiai sujudėjo kėdėje ir papurtė galvą. Jos plaukai buvo pilki, bet nepražilę. Atrodė, kad tokią spalvą ji pasirinko pati.

– Kodėl? – paklausė Liboras.

Joje jis atpažino visuomenišką moterį, labdaros organizacijos vadovę, puikiai mokančią atkreipti vyrų dėmesį į jai rūpimus dalykus.

Ir tada be ašarų akyse ar jokių apsimestinių sentimentų papasakojo, kad jos dvidešimt dvejų metų anūkui veidą subadė ir apakino vyras iš Alžyro, arabiškai šaukdamas „Dievas yra didis“ ir „Mirtis visiems žydams“.

– Labai užjaučiu, – tarė Liboras. – Ar tai nutiko Alžyre?

– Liborai, tai nutiko čia.

– Londone?

– Taip, Londone.

Jis nežinojo, ko dar galėtų paklausti. Ar alžyrietis suimtas? Ar jis kaip nors paaiškino savo poelgį? Kaip jis sužinojo, kad vaikas žydas? Ar jį užpuolė kokiam nors pavojingame rajone?

Tik kokia tokių išpuolių prasmė? Liborui sekėsi meilės reikalai, bet politikos požiūriu jis buvo kilęs iš tos pasaulio dalies, kur žmonės nieko gera vieni iš kitų nesitiki. Neapykanta žydams sugrįžo, žinoma, kad ji sugrįžo. Netrukus vėl įsisiautės fašizmas, nacizmas ir stalinizmas. Tokie dalykai niekur nedingsta, dingti jiems nėra kur. Jie nesunaikinami, biologiškai nesuyrantys, o tik tūno milžiniškoje šiukšlių krūvoje, dar vadinamoje žmogaus širdimi.

Galiausiai kaltas net ne alžyrietis. Jis tik darė taip, kaip jam liepė istorija. Dievas yra didis... išžudykime visus žydus. Sunku ir įsižeisti – na, žinoma, nebent apakintas vaikas yra tavo sūnus arba anūkas.

– Nesugalvoju nieko, kas neskambėtų banaliai, – prašeko jis, – tai baisu.

– Liborai, – kreipėsi ji į jį ir vėl palietė jo ranką, – bus dar baisiau, jei žmonės apie tai garsiai nekalbės. Pirmiausia – tavo profesijos žmonės.

Jis vos nesusijuokė.

– Mano profesijos? Mano profesijos žmonės ima interviu iš kino žvaigždžių. O aš jau seniai nebedirbu pagal profesiją.

– Visai neberašai?

– Nė žodžio, išskyrus vieną keistą poemą Malkei.

– Bet vis tiek turėtum turėti pažįstamų – žurnalistikoje, kino pramonėje.

Jis susimąstė, kuo čia dėta kino pramonė. Ar ji tikėjosi, kad jis pažinos ką nors, galėsiantį sukurti filmą apie jos anūko užpuolimą?

Bet ji taip tiksliai ieškojo ko nors panašaus į Liborą, su Liboro ryšiais dar ir dėl kitos priežasties. Emė paminėjo kino režisierių,

apie kurį Liboras tikrai buvo girdėjęs, bet niekada asmeniškai nesusidūrė – nes režisierius ne jo tipo, ne Holivudo, ne pramogų verslo – jos nuomone, paskutiniai režisieriaus komentarai buvo stačiai skandalingi. Liboras tikriausiai skaitė.

Bet jis neskaitė. Paskalomis nebesidomėjo.

– Tai ne paskalos, – paaiškino ji. – Jis sakė, kad supranta, kodėl kai kurie žmonės galėtų norėti apakinti mano anūką.

– Nes jiems pasimaišęs protas?

– Ne. Dėl Izraelio, dėl Gazos. Jis sako, kad supranta, kodėl žmonės nekenčia žydų ir nori juos išžudyti.

Pirmąkart jos ranka ėmė drebėti.

– Na, suprantu, kodėl kas nors norėtų išsiaiškinti įvykių priežastis ir padarinius, – tarė Liboras.

– Priežastis ir padarinius! Kokia sakinio „Žydai – žudikiška tauta, nusipelnusi visų jiems nutikusių blogybių“ priežastis? Patys žydai ar sakinio autorius? Apie padarinius papasakoti galiu, bet, Liborai, kur priežastis?

– Och, Eme, dabar užsipuolei mane dėl logikos.

– Paklausyk, Liborai, – ji įsmeigė į jį savo pilkas ledines akis. – Puikiai žinau, kad viskas turi priežastį. Bet jis sako, kad supranta. Ką šiuo atveju reiškia šis žodis? Ar jis tiesiog nori pasakyti, kad žino, kodėl žmonės daro pasibaisėtinus ir šurpius dalykus? Ar kažką visai kita? Ar nori pasakyti, kad čia esama teisingumo, kad Gaza pateisina mano anūko apakimą? Ar Gaza iš anksto pateisina bet kokius savo vardu padarytus nusikaltimus? Ar dar įmanomas koks nors nusikaltimas prieš bet kokį nesvarbu kokio amžiaus ir kur gyvenantį žydą, padarytas ne dėl Gazos? Liborai, tai vadinama ne rezultato priežasčių ieškojimu, o pritarimu padariniui. Šis išsilavinęs žmogus sako, kad supranta, kodėl šiais laikais žmonės nekenčia žydų. Dėl to jis taip pat turėtų suprasti veiksmus, kurių jie imasi savo neapykantai išreikšti. Brangus Dieve, ar dabar suprasime Šoa, nes jį pateisino vokiečių bjaurėjimasis žydais? Ar, dar blogiau, tai retrospektyvus žydų ketinimų Gazos atžvilgiu pateisinimas? Kur baigiasi šis supratimas?

Liboras žinojo, kur jis baigiasi. Ten, kur ir visada.

Jis papurtė galvą lyg norėdamas paprieštarauti niūrioms savo mintims.

– Todėl tavęs ir prašau, – neatlyžo Emė Openštein, – taip pat, kaip prašiau visų tavo profesijos žmonių, kuriuos tik pažįstu, kad prabiltum į žmogų, kurio, kaip ir tavo, sritis yra vaizduotė, bet jis piktnaudžiauja šventu tikėjimu ja.

– Eme, vaizduotei nenurodysi, kaip jai galima ar negalima veikti.

– Ne. Bet gali pareikalauti, kad ji veiktų kilniai ir teisingai.

– Ne, negali. Teisingumas nėra vaizduotės provincija. Teisingumas yra tribunolo reikalas, o tai su vaizduote niekaip nesusiję.

– Juk žinai, kad nekalbu apie teisingumą ta prasme. Nekalbu apie pusiausvyrą. Bet ar vaizduotė reikalinga ne tam, kad padėtų suprasti, kaip pasaulį jaučia mąstantys kitaip nei tu?

– Bet ar ne tokio supratimo ir negali atleisti tam režisieriui?

– Ne, Liborai. Jo užuojauta yra paprasčiausia politinio lojalumo išraiška. Jis supranta, ką jo politika verčia jį suprasti. Jis tik sutinka, ir viskas. Puf! – ji spragtelėjo pirštais. Štai tiek laiko verta tam skirti. – Tai reiškia, kad jis supranta tik save ir savo polinkį nekęsti.

– Na, bent šis tas.

– Visiškai nieko. O jei neįvardysime to polinkio, tai net mažiau nei nieko. Liborai, žmonės nekenčia žydų todėl, kad jie nekenčia žydų. Jiems nereikia pasiteisinimo. Priežastis ne smurtas Gazoje. Priežastis, jei ji jiems apskritai reikalinga, – o daugeliui ir nereikalinga – yra žiaurūs, šališki ir kurstytojiški pranešimai apie tai. Kurstantis žodis ir yra priežastis.

Jis jautėsi taip, lyg ji jį kaltintų. Ne jo profesiją, o jį patį.

– Eme, kiekviena istorija iškraipyta. Ar tavo pasakojimas būtų mažiau šališkas nei jo?

– Taip, – atsakė ji, – būtų. Niekšų matau kiekvienoje stovykloje. Matau du žmones su skirtingomis pretenzijomis; kartais jos pateisinamos, kartais – ne. Aš skleidžiu neteisybę.

Prie staliuko priešais sėdėjo keletas moterų; abi, Liboro spėjimu, dviem dešimtmečiais jaunesnės už Emę. Dabar jis mąstė de-

šimtmečiais; dešimt metų – mažiausias matavimo vienetas. Jos jam nusišypsojo. Jis nusišypsojo joms. Jos atrodė kaip vicerektorės. Turbūt dėl sijonų ilgio. Dvi vicerektorės, susitikusios aptarti savo universitetų. Norėtų čia gyventi, jei tik jam leistų, būtų kaip koks talismanas. Prižadėtų netrukdyti, vėlai vakare neklaustyti radijo ir nekalbėti apie žydus. Tik su profesorėmis ir rektorėmis gerti arbatą ir valgyti sausainius. Diskutuoti apie prastėjantį rašytinės ir sakytinės anglų kalbos lygį. Jos bent žinotų, kas buvo Džeinė Rasel.

Bet staiga apsigalvojo. Jos nežinotų. Ir apskritai jos – ne Malkė.

Taip, aplinkui pilna niekšų. Ir tas žodis. Ką ji ten ką tik sakė apie žodį? Jo gebėjimą kurstyti. Na, jo žodžiams to dar neteko patirti. Jo žodžiai galbūt jaudino, bet niekada nekurstė. Jam trūko rimtumo.

– Yra didelis skirtumas tarp rašymo apie Anitos Ekberg⁷³ krūtinę, – priminė jis lyg gėdydamasis to, ką nuveikė gyvenime, – ir sionizmo privalumų ir trūkumų.

Bet subtilybių ji nenorėjo su juo aptarinėti.

– Didžiausias skirtumas, Liborai, yra tarp supratimo – cha! – ir atleidimo. Nuodėmes atleisti gali tik Dievas. Pats žinai.

Jis norėjo pasakyti, kad supranta, bet pagalbėti negali, nes neturi atitinkamų pareigų ir dėl to, kad visa tai nesvarbu. Niekam nesvarbu. Bet pasakyti Emei Openštein, kad viskas nesvarbu, nesugebėjo.

„Juk ne Krištolinė naktis“, – pamanė jis.

Bet ir šito negalėjo sakyti.

Savo Krištolinę naktį jis jau išgyveno. Kas gali būti blogiau už Malkės mirtį – atrodo, kad Dievas nepasigailėjo nė vieno iš jų.

Bet ir šito negalėjo sakyti.

– Pasikalbėsiu su keliais pažįstamais, – galiausiai išlemeno.

Bet ji žinojo, kad nepasikalbės.

⁷³ Kirsten Anita Marianne Ekberg (g. 1931) – švedų modelis, aktorė ir kultinis sekso simbolis.

Atsidėkodama – tik už senus jausmus – ji davė jam konsultantės dėl artimųjų mirties telefono numerį. Emė ištiesė rankas ir uždėjo plaštakas jam ant žandų. Toks gestas reiškė, kad visiems reikia konsultanto. Nemanyk, kad tai terapija. Laikyk tai paprasčiausiu pokalbiu.

O kas ką tik įvyko? Ar tik ne pokalbis?

Kitoks pokalbis, Liborai. Be to, paaiškino ji, būtų neveiksminga jai pačiai konsultuoti jį.

Jis nesugebėjo nuspręsti, gerai tai ar blogai. Reikėjo sužinoti, ar jame dar kur nors tūno lūkesčiai. Bet to padaryti negalėjo.

SEPTYNI

1

Treslou tik pasižadėjo, kad išsiveš sūnus atostogų, o tada pasižiūrės.

Jei iškris herbas, tai jis gyvens kaip gyvenęs, pamirš visas nesąmones, vaikščios atrodydamas kaip Bredas Pitas ir grįžinės namo į savo butą Hampstede, kuris nebuvo Hampstede, padoriu laiku vakare, vienas.

Jei skaičius – persikraustys gyventi pas Hepsibą.

– Nenoriu dabar paruošti tau vietos, kad po dviejų savaitių persigalvotum, – pareiškė ji. – Nesakau, kad atsikraustytum likusiam gyvenimui, Dieve, tikrai ne, bet jei tikrai nori man trukdyti, tuomet trukdyk, nes to nori, o ne todėl, kad neturi ką veikti.

Jis papasakojo jai apie apiplėšimą, bet ji jo visai neįvertino.

– Dėl to ir sakau, kad neturi ką veikti, – tarė ji. – Skraidai kažkur padebesiais ir tau nugvelbia telefoną, tai anksčiau ar vėliau nutinka kiekvienam, ir jau manai, kad tave pasišaukė Dievas. Nesi pakankamai užsiėmęs. Tavo galvoje ir širdyje per mažai veiksmo.

– Vėl Liboras pasakojo.

– Liboras čia niekuo dėtas. Aš ir pati matau. Pamačiau pirmą kartą tave išvydusi. Tik ir laukei, kol stogas virš galvos įgrius.

Jis pasilenkė jos pabučiuoti.

– Ir įgriuvo, – perdėtai mandagiai ištarė jis.

Ji šiurkščiai jį nustūmė.

– Tai aš stogas!

Atrodė, kad nuo meilės jam širdis iššoks iš krūtinės. Ji tokia žydiška. *Tai aš stogas!* O jis dar manė, kad Tailer nepakartojama. Kada gi Tailer taip žaidė su kalba, kaip kad dabar Hepsiba? *Tai aš stogas!*

Štai ką reiškė būti judėje. Velniop tą drėgną ir tamsią moterišką paslaptį. Judėje sugebėjo net skyrybą paversti juokinga.

Jis suko galvą, kaip jai taip pavyko. Hiperbolė tai ar sumenkinimas? Ar ji juokėsi iš savęs, ar iš jo? Galiausiai nusprendė, kad kaltas pasakymo tonas. Finkleriai puikiai valdė toną. Kaip ir muziką, jie galbūt jos neišrado, bet tikrai ją užkariavo. Jie atskleisdavo tokius dalykus, apie kuriuos muzikos išradėjai – nei nei Verdis, nei Pučinis tikrai nebuvo finkleriai – nė svajoti nesvajėjo. Jie buvo genialumo interpretatoriai. Jie parodė, ką galima su garsais nuveikti.

Tai aš stogas! Dieve, kokia ji puiki!

Pats jis galėjo pasiduoti tą pat akimirką. Čia ir dabar. Tekėk už manęs. Padarysiu viską. Mokysiuos. Apsipjaustysiu. Tik tekėk už manęs ir toliau finkleriškai pokštauk.

Ji buvo jam pažadėtoji. O tai, kad toli gražu neatrodė kaip moteris, kuria manė esant sau pažadėtąja, kad išjuokė visus jo lūkesčius, tik įrodė, kad čia veikė kažkokia galingesnė jėga nei jo polinkis vienam ar kitam dalykui. Net galingesnė nei jo polinkis sapnuoti, nes ji tikrai neatitiko jo sapnuojamos mokinės, besilenkiančios užsirišti batų raištelio, įvaizdžio. Hepsiba nė nesugebėtų tiek pasilenkti – užsirišdama batus ji užsikeldavo koją ant taburetės. Visiškai ne jo tipo moteris, atėjusi iš kažkur kitur nei jo norai. Vadinasi – tai dovana.

Abejojo tik ji.

– Supranti, aš tai nelaukiau, kol stogas įkris, – paaiškino ji.

Jis pamėgino pamėgdžioti jos pokštą.

– Tai aš stogas!

Ji nepastebėjo.

Jis pasitelkė į pagalbą visas priemones – gūžtelėjimą pečiais, „taigi“, „dabar“ ir šauktuką.

– Taigi, dabar aš stogas!!

Bet ji vis tiek nesijuokė, o jis nesuprato, ar erzina ją tiek kartu mėgindamas. O gal atvirkštiniai finklerių pokštai neveiksmingi. Nors jam pačiam skambėjo pakankamai juokingai. Taigi, aš dabar stogas! Bet gali būti, kad tik finkleriams leidžiama finkleriškai pokštauti su kitais finkleriais.

Ji buvo ištekėjusi jau du kartus ir trečio vyro nebeieškojo, ji apskritai nieko neieškojo.

Treslou negalėjo tuo patikėti. Koks žmogus neieško? Kas neieško, tas negyvena.

Tačiau ji labiausiai abejojo dėl paties Treslou – kiek jis užtikrintas ir kiek jo užtikrintumu galima pasitikėti.

– Aš tikras, – tarė jis.

– Kartą su manimi permiegojai ir jau esi tikras?

– Miegojimas čia niekuo dėtas.

– Bet galiausiai bus, jei sutinki ką nors ir nori su juo miegoti toliau.

Jis prisiminė Kimberli ir apsidžiaugė galėjęs ją laiku įterpti, tarsi nuodėmių atleidimą prieš surimtėjant. Nors su ja taip pat miegojimas nebuvo svarbus.

Bet jis padarė kaip lieptas. Nuvažiavo į Ligūriją su savo dviem gojais sūnumis ir grįžo pasirengęs atsikraustyti.

– Tu mano *feygelah*, – ją apsikabinęs sušnibzdėjo Treslou.

Ji nusijuokė vienu iš savo skambių juokų.

– Aš, *feygelah*? Ar bent žinai, ką reiškia *feygelah*?

– Žinoma – mažas paukštelis. Taip pat reiškia ir homoseksualą, bet tavęs juk nevadinčiau homoseksualu. Nusipirkau jidiš žodyną.

– Vadink mane kaip nors kitaip.

Jis pasiruošė. Kai įsitikindavo, kad sūnūs nemato, gulėdamas prie baseino Portofino studijuodavo jidiš žodyną. Užsibrėžė tikslą išmokti šimtą jidiš žodžių, padėsiančių jai pasipiršti.

– Tu mano *neshomeleh*, – pamėgino jis. – Reiškia – mano brangioji. Žodis kilęs iš „neshomeh“, reiškiančio sielą.

- Ačiū, – padėkojo ji. – Bijau, kad išmokysi mane būti žyde.
- Galiu, jei tik panorėsi, *bubeleh*⁷⁴.

Ji gyveno bute priešais „Lord's Cricket Ground“ stadioną. Iš terasos galėjai stebėti, kaip žaidžiamas kriketas. Jį apėmė neviltingis: juk įsikraustė jis ne tam, kad žiūrėtų kriketą, todėl apgailestavo, kad ji neturi terasos su vaizdu į Raudų sieną.

Be to, atsirado dar viena problema: ji kadaise dirbo BBC. Televizijoje, ne radijuje, todėl jos nusižengimas šiek tiek švelnesnis, bet vis dar palaikė ryšius su keletu iš BBC.

- Aš išeisiu, kai jie ateis, – pareiškė jis.

– Pasiliksi, – paprieštaravo ji. – Sakai, kad nori būti žydas, tai pirmiausia turbūt turėtum žinoti, kad žydai be savo žmonių ar merginų niekada niekur neina. Nebent yra neištikimi; žydui vyrui daugiau nėra kur eiti, tik į kitos moters butą. Jie nevaikšto po barus, nemėgsta vaikščioti į teatrą be palydos ir negali valgyti vieni. Vienu metu su burna jie negali atlikti tik vieno veiksmo. Išmoksi. Taip pat išmoksi mėgti ir mano draugus – jie nuostabūs.

- *Nishtogedacht*⁷⁵, – atsakė Treslou.

Visa laimė, kad iš BBC ji išėjo norėdama įkurti anglakalbių žydų kultūros muziejų Ebi Roude – „ne patirties, o pasiekimų; ne sielvarto, o pergalių muziejų“ – netoli studijos, kurioje bitlai įrašė žymiausias savo dainas ir kur ištikimiausi jų gerbėjai vis dar plūsdavo pilnais autobusais, kad galėtų pašokinėti ant žymiosios pėsčiųjų perėjos. Nuo šiol, išreiškę pagarbą bitlams, jie dar galės užsukti ir į anglakalbių žydų kultūros muziejų.

Ne taip jau sunku patikėti. Kai skynėsi kelią į šlovę, bitlai turėjo žydą vadybininką Brajaną Epšteiną. Grupės gerbėjai puikiai žinojo, kaip jis puikiai vadovavo grupei, o jo savižudybę galėjo paskatinti meilė be atsako Džonui Lenonui, kuris nebu-

⁷⁴ *Bubeleh* – jidiš malonybinis epitetas, norint išreikšti simpatiją kam nors, nepaisant jo / jos amžiaus.

⁷⁵ netaisykl. jidiš – *nishtu gedacht* – apsaugok Viešpatie.

vo žydas ir todėl – uždraustas vaisius. Taigi bitlų istorija turėjo tragišką žydišką elementą. Aišku, tai nebuvo pagrindinis motyvas pastatyti anglakalbių žydų kultūros muziejų Ebi Roude, o tik praktiška aplinkybė.

Žinoma, kad Brajano Epšteino istorija vis tiek vaidins svarbų vaidmenį. Žymiesiems britų pramogų pasaulio žydams skirta visa salė: Frenkis Vounas, Alma Kougan, Liu Greidas, Maikas ir Bernis Vintersai, Džoana Kolins (nors tik iš tėvo pusės, bet pusė geriau nei nieko), Brajanas Epšteinas ir net Eimi Vainhaus⁷⁶.

Hepsibą susirado ir įkalbėjo ekscentriškas anglakalbių žydų filantropas, muzikos prodiuseris, kuriam ir kilo muziejaus idėja. Jo ir jo fondo manymu, ji labiausiai tiko ir net buvo vienintelė šiam darbui. O pačiai Hepsibai patiko toks iššūkis.

– Šiek tiek nustebau, kad jis pasirinko mane, nes BBC pranešimai apie Vidurio Rytus yra šališki, – pasakojo ji Treslou.

– Jis žino, kad tu ne tokia kaip kiti, – tarė Treslou.

– Kokia prasme ne tokia kaip kiti?

– Šališkumo Vidurio Rytų klausimu prasme.

– Tikrai taip manai?

– Apie tave? Taip.

– Turiu galvoje, apie visus kitus?

– Kad jie šališki dėl to, ką tavo dėdė Liboras vadina Isrrae?

Žinoma.

– Ar visada taip manei? – ji nenorėjo, kad jis dėl jos pakeistų savo politines pažiūras, nes galiausiai tik imtų jos dėl to nekęsti.

– Ne, bet tik todėl, kad anksčiau apie tai nesusimąščiau. Bet dabar pagalvojau ir puikiai atsimenu, kokie jie ten visi antisemitai, ypač žydai.

Akimirką jis susimąstė, ar dėl to jam pačiam taip prastai sekėsi BBC.

⁷⁶ Frankie Vaughan, Alma Cogan, Lew Grade, Mike and Bernie Winters, Joan Collins, Brian Epstein, Amy Winehouse – pramogų pasaulio atstovai, visi žydų kilmės.

– Tokiu atveju turbūt ten pažinojome labai skirtingus žydus, – pareiškė ji.

– Žydai, kuriuos pažinojau, apsimetinėjo nesą žydais. Dėl to jie ir dirbo BBC – kad įgytų naują tapatybę. O jei į BBC patekti nepavykdavo, tai prisijungdavo prie Romos katalikų bažnyčios.

– Paistalai, – atrėžė ji. – Nėjau ten tam, kad gaučiau naują tapatybę.

– Todėl, kad esi išimtis, juk sakiau. Mano sutiktos žydės tik ir laukė, kol galės pakasti po žeme visą savo praeitį. Jos rengėsi kaip aukštuomenės panelės, kalbėjo tarsi karališkos šeimos atstovės, skaitė „The Guardian“ ir susigūždavo iš siaubo, jei bent užsimindavau apie Isrrrae. Galėjai pagalvoti, kad Gestapas jų klausosi. O aš tenorėjau pakviesti jas į pasimatymą.

– Kam tau reikėjo minėti Isrrrae – ir gal nebetarkime taip šio žodžio – jei tik norėjai pakviesti jas į pasimatymą?

– Šiaip kalbėjau.

– Ar nesusimąstei, kad gal joms tiesiog atrodė, jog negali pažvelgti į jas negalvodamas apie žydų istoriją?

– O kodėl joms tai galėjo nepatikti?

– Džiuljenai, žydai nenori vaikščioti su ant kaktos užrašyta savo tautos istorija.

– Juk jie turėtų ja didžiuotis.

– Ne tau spręsti. Šiaip ar taip, man pačiai neteko sutikti nieko panašaus. Jei būčiau sutikusi, būčiau tam pasipriešinusi. Mano žodyne „žydai“ nėra vienintelis žodis, bet nesirengiu leisti kam nors kišti nagų prie mano kilmės. Puikiai galiu pati savimi pasirūpinti.

– Neabejoju.

– Nors tai nereiškia, kad neleidžiu kitiems žydams abejingai žiūrėti į savo kilmę. Ar aišku?

– Aišku.

Ji pabučiavo ją. Taip, aišku.

Bet vėliau jis ir vėl grįžo prie tos temos.

– Turėtum paklausti Liboro nuomonės, – tarė jis. – Liboro

patirtis Pasaulio naujienų tarnyboje labai panaši į mano.

– Ai, Liboras tēra senas čekų reakcionierius.

Iš tiesų ji jau klausė Liboro ne apie žydų antisemitizmą BBC, bet apie Treslou. Ar jis rimtai? Ar tik nori jai akis apdumti / pisa jai protą? Ar jis tikrai tapo antisemitinio išpuolio auka? Ar Liboras galėtų už jį kaip nors laiduoti?

Liboras atsakė: *taip, ne, kas žino ir be abejo*. Jis pažinojo Treslou nuo pat tada, kai jis dar mokėsi mokykloje, ir labai jį mėgo. O ar jis būtų geras vyras...

– Vyro neieškau.

... tik laikas parodys. Bet jis tikėjosi, kad jie bus labai laimingi kartu. Išskyrus vieną dalyką.

Ji atrodė sunerimusi.

– Aš prarasiu draugą.

– Kaip tu jį prarasi? Jis gyvens net arčiau tavęs. O vakarienės galėsi ateiti čia.

– Na, taip, bet jis negalės ateiti bet kada, kai tik jį pasikviesiu. O aš jau per senas planuoti labai toli į ateitį. Gyvenu tik šia diena.

– Liborai, šneki nesąmones.

Nors jai tikrai pasirodė, kad sveikata jis netryško.

– Netryško sveikata? Jam beveik devyniasdešimt ir ką tik mirė jo žmona. Stebuklas, kad jis apskritai dar kvėpuoja.

Vartydamasis lovoje Treslou svarstė apie stebuklą, kuris pakeitė jo gyvenimą. Dar niekada neteko dalytis čiužinio su tokio dydžio moterimi. Kai kurios su juo miegojusios moterys buvo tokios siauros, kad rytais pabudęs jis ne visada žinojo, ar jos dar tebėra šalia, todėl ieškodavo jų tarp patalų. Ir neretai nerasdavo, nes jos iššokdavo, pabėgdavo anksti ryte it vikrios žiurkės. O Hepsibai vos sujudėjus Treslou lovos pusė banguodavo kaip Atlanto vandenynas, kartais net tekdavo laikytis įsikibus čiužinio. Bet miegoti tai netrukdė. Net atvirkščiai – miegojo jis kaip niekad gerai, tvirtai įsitikinęs, kad ji šalia – kad ir kaip siautulingai muistytųsi – ir niekur nepabėgs.

Kaip tik tuomet ir suprato, ką jam davė Kimberli. Ji pasirodė tam, kad jį sušvelnintų, atpratintų nuo išblyškusių moterų. Ji tebuvo laikinas prieglobstis iki jam sutinkant savo Džiuno – Hepsibą.

Jo Džiuno nebuvo stambi. Jis abejojo, ar teisinga ją vadinti net putlia. Ji tiesiog pasirodė pagaminta iš kitokių medžiagų nei jis buvo pratęs. Jis atsiminė iš baseino išlipusią moterį Ligūrijoje – nukarusią ir šlapią apatinę jos maudymosi kostiumėlio dalį ir tokią pat odą, bet tuo pat metu ji buvo ir liesa, ir suglebusi, tarsi turėtų per daug mėsos ant kaulų. Todėl jam atrodė, kad Hepsiba puikiai įtilpo į jos rėmus. Ji palaikė su savimi tam tikrą fizinę pusiausvyrą, užpildė save. Be drabužių ji neatrodė tokia didžiulė, kaip jam iš pradžių atrodė, nesimatė jokių putlumo žymių ar papildomų odos sluoksnių. Ji tebuvo stangri ir stipri, nebent šiek tiek per storo kaklo. Dėl to gražiau atrodė nuoga nei su drabužiais. Treslou baiminosi svarstydamas, ką slepia visi tie purpuriniai ir kaštoniniai šalikai ir skaros iš rytietiško Hampstedo turgaus, bet pasirodė, kad juos nusiėmusi ji atrodė nuostabi! Chuneska.

Labiausiai stebino neįprastai šviesi jos oda. Kaskart sutikus finklerį, šis vis kaip nors nepateisindavo jo susikurto finklerių įvaizdžio. Semas Finkleris nebuvo tamsus, o rausvas, ir nepriiminė vabalo, bet atrodė kaip voras. Liboras buvo dendis, o ne mokslininkas. Ir štai Hepsiba, kurios vardas asocijavosi su pilvo šokėjomis, rytietiškais turgumis ir kvėpalais, purškiamais iš arabiškos parduotuvės į Oksfordo gatvę, bet nuplėšus drabužius ji atrodė... iš pradžių kaip lenkė ar ukrainietė, bet kuo ilgiau gėrėjaisi jos nuogumu, tuo labiau ji atrodė skandinaviška, o gal baltiška. Ji galėjo būti estų žvejybinio laivo, plaukiojusio žvejoti silkų į Rygos įlanką, puošmena – Lembitu, Veljo. Universitete jis mokėsi apie senovės skandinavų sagas ir štai dabar sužinojo, kodėl. Kad pasiruoštų savo Brunhildai. Taip pat, kaip jo draugystė su Finkleriu ir Liboru turėjo jį paruošti tam, kad Brunhilda bus žydė.

Atsitiktinumų nebuvo. Viskas turėjo prasmę.

Lyg atsivertimas į kitą religiją. Pabudęs jis išvysdavo jo link kylančią Hepsibą ir pasijusdavo toks neapsakomai laimingas, kad atrodydavo, jog visata stebuklingai susijungė su jo sąmone ir nei jame, nei aplinkui neegzistavo nieko neharmoninga. Jis mylėjo ne tik Hepsibą, bet ir visą pasaulį.

Oho, kiek privalumų būti žydu!

Ji paprašė, kad jis mestų dublerio darbą, nes, anot jos, vaidindamas kitus jis save žemino. Kadangi ją susirado, pats laikas imti vaidinti save.

Taupių tėvų dėka ir po keleto sėkmingų skyrybų pinigų jai netrūko. Bent jau tol, kol jis apsispręs, ką nori veikti toliau. Hepsiba pasiūlė grįžti prie meno vadybos. Šiuo metu kiekvienas Anglijos miestas, kiekvienas kaimelis turi savo literatūros festivalį, jiems turbūt verkiant reikia žmonių su jo žiniomis ir patirtimi. Gal jis net galėtų įkurti savo festivalį Ebi Roude, visai šalia įrašų studijos ir muziejaus. Šv. Jono literatūros ir scenos meno festivalis tarp žydų ir bitlų. Jis savo ruožtu pasiūlė, kad galbūt netoliese galima būtų įkurti nuolatinį BBC baisybių centrą, bet Hepsibai tokia mintis nepatiko.

Šiaip ar taip, idėja apie festivalį jo neviliojo. Prisiminęs moterį, jiems besimylint avėjusią savo birkenstockus, jis tvirtai nusprendė nenorįs daugiau turėti nieko bendra su menais.

Tada svarstė apie galimybę tapti rabinu.

– Gali kilti nemažai kliūčių, – pasakė ji.

Jis nusivylė.

– O pasaulietišku rabinu?

Ji tiksliai nežinojo, ar judaizmas pasaulietiskumą pripažįstamas taip pat, kaip ir anglikonybė. Galbūt liberalusis judaizmas ir yra kiek pasaulietiškas, bet jam greičiausiai vis tiek reikėtų atitikti griežtus judaizmo kriterijus. Nors dar egzistuoja kažkoks rekonstrukcionizmas, bet jis, jos manymu, kilęs iš Amerikos, o ji tikrai nenori išvažiuoti ir ten su juo apsigyventi.

Iš tiesų ji paprasčiausiai nenori, kad jis būtų rabinas, ir taškas.

– Tau reikėtų pailsėti nuo žydiškumo, – pasakė ji.

Jis vylėsi, kad ji pati jį pasirinko ne dėl to.

Sakė, kad ne, bet vis dėlto kadaise turėjo du žydus vyrus, ir nors dabar nesvarstė, kad jie tik ieško su kuo sumesti skudurus, bet vis tiek džiaugėsi negyvendama trečiąkart su žydu. Ir tuoj pat pridūrė, kad anaipatol nekalba apie žydą banaliausia to žodžio reikšme.

Tada jai šovė mintis. Gal jis galėtų pagelbėti jai kuriant muziejų? Nors pirma nepasitarusi su filantropu ir jo valdyba ir neži-
nojo, kokių įgūdžių tam reikėtų, bet pagalba praverstų bet kokia, bent jau tol, kol jis ko nors nesusiras.

Treslou nudžiugo. Nelaukęs, kol ji aptars jį su valdyba, pats sau suteikė pareigas: Anglakalbių žydų kultūros muziejaus kuratoriaus padėjėjas.

Štai to jis visą gyvenimą laukė.

2

Jei Finkleris ko gyvenime ir nelaukė, tai kad iš jo pasityčiotų „Susigėdusiųjų žydų“ komikas.

Dar blogiau, kai tas komikas pasirodė esąs Ivas Koenas, manantis, kad smagu juoktis iš kitų nesėkmių.

Finkleris savo iniciatyva ėmė vadinti „Susigėdusiuosius žydus“ savo paties sugalvotu akronimu – „ASH“ – kurį sugalvojo tik prisijungęs prie grupės.

– Mes esame „ASH“, – sakė jis viename interviu laikraščiui, kuriame pasakojo apie savo veiklą „Susigėdusiųjų žydų“ judėjime, be to, tą frazę nuolat kartojo savo rytinėje radijo laidoje.

– Pirma, toks „ASH“ jau yra, – pradėjo Ivo Koenas, – tai labdaros organizacija prieš rūkymą, o aš jau esu kitos sveikuolių draugijos narys ir nenorėčiau, kad mane kas painiotų dar ir su šita. Antra, skamba taip, lyg būtume sudeginti gyvi.

– Ir trečia, – įsiterpė Mertonas Kuglis, – pernelyg panašu į AISH.

AISH buvo jaunųjų žydų ortodoksų švietimo ir pažinčių organizacija, siekianti skatinti keliauti į Izraelį.

– Nelabai tikėtina, kad mus galėtų su pastaraisiais supainioti, – pasakė Finkleris.

– Mes tik prašome, – pabrėžė Mertonas Kuglis, – kad nekeistum mūsų pavadinimo prieš tai su mumis nepasitaręs. Judėjimas nepriklauso tau vienam.

Kuglį vis dar graužė neišspręstas ginčas dėl boikoto. Galiausiai jis ėmė vogti izraelietiškas prekes iš parduotuvių ir dėl to buvo suimtas.

Anot Finklerio, Mertonas Kuglis buvo tarsi sudegęs degtukas, tinklaraštininkas numirėlio veidu, kurio paistalų niekas neskaitė, nieko neaktyvuojantis aktyvistas, niekas – *nebbish*, *nishtikeit*, *nebechel* – kartais net Finkleriui žodis egzistavo tik jidiš kalba – *gornisht*⁷⁷, priklausęs kiekvienai egzistuojančiai antisionistų grupei (taip pat ir kelioms neegzistuojančioms), nepaisydamas to, kad kelias iš jų rėmė kažkokie keisti musulmonai, tikintys, kad Kuglis, kaip žydas, svajojo apie pasaulinį sąmokslą. O kiti pasirodė esą žydai ultraortodoksai, su kuriais Kuglis jokiomis aplinkybėmis nė obuoliu nesidalytų. Bet nesvarbu, kur tik šmėkščiojo žodis antisionistas, ten Kuglis pasirašydavo.

– Esu žydas dėl to, kad nesu sionistas, – neseniai rašė jis savo kiekvieną sąžinės krustelėjimą fiksuojančiame tinklaraštyje.

Finkleriui knietėjo sužinoti, kaip gali būti kas nors dėl to, kuo nesi? Ar aš žydas dėl to, kad nesu Amerikos indėnas?

Dairydamasis aplinkui Finkleris susitiko mirksintį paraudusių akių sociologės ir sociopsichologės Leonės Lipman žvilgsnį. Ją pažinojo dar nuo Oksfordo laikų, tuomet ji buvo literatūros teoretikė ir garsėjo savo trumpais sijnais. Anais laikais ji nešiojo kupetą ugningų raudonų plaukų, nepalyginamai gyvesnių nei jo paties blyškiai oranžiniai. Sėdėdama ji juos visaip vyniodavo aplink save, todėl atrodė, kad jos kojos tęsėsi iki pat smakro. Ji priminė katę, apsvyniojusią tik savo kailiu. Dabar plaukų nebeliko ir visos liepsnos išsilaksčiusios. Trumpų sjonų taip pat nė kvapo, jas pakeitė įvairiausios etniniais motyvais

⁷⁷ jidiš – niekas.

margintos pėdkelnės, o kartais net indišką kelnę nukarusiu klynu. Tokio įvaizdžio Finkleris paaiškinti negalėjo. Kodėl moteris norėtų vilkėti ką nors, dėl ko primintų į kelnes pridėjusį peraugusį kūdikį? Tai riboja jo bendravimą su ja, tarsi kaskart jai prašnekus kambaryje pasklisdavo kvapas, dėl kurio jam kildavo noras užsikimšti nosį.

– Ne, tik ne tai, – ėmė maldauti ji.

Ir Finkleris panorė užsikimšti nosį.

Leonė Lipman nuolat būdavo ką tik grįžusi arba pakeliui į okupuotas teritorijas, kuriose turėjo daug artimų draugų su įvairiausiais įsitikinimais, įskaitant ir žydus, tokius pat susigėdusius kaip ir ji pati. Leonė puikiai atspindėjo konfliktą. Išvargusiose ir paraudusiose jos akyse sielvartas švietė tarsi auksinė žuvelė akvariume.

Visai kaip žiūrėti filmą 3D formatu.

– Kas vėl, Leone? – perdėtai mandagiai jos pasiteiravo Lionis Eizenbachas.

Lionis dirbo vaikų televizijos laidų vedėju ir rašė geografinės vadovėlius, garsėjusius tuo, kad juose nepaminėtas Izraelis. Lionio veidas priminė alkaną arklį geltonais arklio dantimis, dėl kurių baisiai nerimavo jo prodiuseriai, nes jis gąsdino vaikus.

Lionis ir Leonė, abu aikštingi ir karštakošiai, kadaise buvo meilužiai, todėl dabar į kiekvieną susitikimą atsinešdavo rusenančių savo apmaudo žarijų.

– Ten turiu įvairiausio plauko draugų, kurie bemaž pasirenge žudyti arba nusižudyti, – pasakė Leonė, o Finkleris įterpė, nors nenorėjo pernelyg gilintis, kad tai galėtų būti grasinimas ir jam, – o čia mes vis dar negalime nuspręsti, kaip save vadinti.

– Atsiprašau, – įsiterpė Kuglis, – nežinojau, kad diskutavau apie tai, kaip save vadinti. Aš esu demokratas, lenkiuosi daugumos nuomonei. Čia Semas su savo „ASH“...

– Dėl manęs galim vadintis kad ir Suknistos apokalipsės raiteliais, – suriko Leonė.

– Suknistos apokalipsės raiteliai – neblogai, – pasakė Lionis, – bet ar neturėtų būti Raiteliai ir raitelės.

– Užsipisk! – atkirto jam Leonė.

Kraipydamas nosį Finkleris taip giliai atsiduso, kad būtų galėjęs sudrebinti Groučo klubo pamatus. Kokia šių pagrindinių principų pakartojimo kiekvieno susitikimo pradžioje prasmė? Bet vis tiek negalėjo sutikti su niekuo, ką sakė Kuglis. Jei Kuglis užsičiauptų taip, kaip naktis pakeičia dieną, tai Finkleris mels-
tųsi, kad naktis tęstųsi amžinai.

– Dėl savo žydiškos gėdos niekam nesilankstau, – pasakė jis. – Bet neįmanoma, kad šiuo atveju svarbu nurodyti skirtumus?

Kuglis sudejavo.

– Nori dar kažką pasakyti? – sušnypštė Finkleris.

Kuglis papurtė galvą.

– Tik atsikrenkščiau.

– Dėl Dievo meilės, – suriko Leonė Lipman.

– Tu netiki Dievo, – priminė jai Lionis Eizenbachas.

– Gal galėčiau įsiterpti.

Prabilo Tamara Krauš, moteris, iš visų „Susigėdusių žydų“ geriausiai žinoma akademinėje visuomenėje, kurios tylus autoritetas pelnė pagarbą ne tik Anglijoje, bet ir Amerikoje bei Vidurio Rytuose – visur, kur tik rinkosi antisisionistai – Finkleris vis dėlto nedrįstų jų vadinti antisemitais.

Prie jos net Finkleris netekdavo šiek tiek pasitikėjimo savimi.

– Ar neturėtume parodyti, – tęsė ji – nors niekas ir nebūtų drįšęs jos pertraukti, – kaip nuostabu ir įvairiapusiška būti žydu, o ginti Izraelį nuo visokios kritikos yra toks pat neįveikiamas potraukis, kaip ir gyventi nuolat baiminantis. Juk esame aukų tauta, ar ne? Kaip sakė drąsusis Izraelio filosofas – čia ji nusi-
lenkė Finkleriui – Avitalas Avi, savo už širdies griebiančioje kalboje Tel Avive, kurios turėjau garbės klausytis, tik mūsų dėka holokaustas vis dar gyvas iki šių dienų, tik mes tęsiame kapų⁷⁸ pradėtą darbą. Žinoma, pamiršdami mirusius juos žeminame, bet taip pat žeminame kasdami juos iš kapo, kad galėtume pateisinti skerdynes.

⁷⁸ *Kapoi* vadinami nacių koncentracijų stovyklų prižiūrėtojai, kuriuos paskirdavo iš kalinių.

Finkleris pamanė, kad skambus ir ramus jos balsas buvo tarsi gyvas priekaištas neaiškiai ir neryžtingai Leonės Lipman dikcijai. Savo apranga ji taip pat gėdino Leonę, nes ši rengėsi kaip sunkiai įvardijamos šalies čiabuvė – Finkleris spėjo, galbūt kokios nors Čiabuigrado Liaudies Respublikos – o Tamara viešumoje visada atrodydavo kaip mados konsultavimo firmos vadovė – tuo pat metu dalykiška ir švelniai moteriška.

Laukdamas Finkleris ryte rijo ją akimis. Figūra ji priminė jam mirusią žmoną, bet buvo tuo pat metu ir tvirtesnė, ir trapesnė. Jis pastebėjo, kad kalbėdama ji draskė orą ir vis gniaužė kumščius, tarsi norėdama sunaikinti bet kokią svetimą idėją. Nežinia, kodėl Finkleris įsivaizdavo ją klykiančią savo rankose. Turbūt kaltas jos sudėjimas ir skleidžiama dvasinės suirutės atmosfera. Iš tiesų būtent taip ji suvokė šiuolaikinį Izraelį – apimtą dvasinės suirutės. Pamišę dėl holokausto savo pačių bejėgiškumo ir pasyvumo, žydai eikvojo paskutinius savo smegenų likučius palestiniečiams ir vadino tai savigyna. Nors Finkleris nepritarė teorijai, kad pamišimas gimdo pamišimą, bet taupė savo argumentus tai progai, kai galės jai taip pasakyti ir tikėtis, kad ji klykdamą puls jam į glėbį.

O Palestinoje, raportavo Tamara – atrodė, tarsi pasakotų apie savo atostogas: Finkleris rimtai svarstė, kada gi ji pagaliau pratrūks – ji susitiko su keletu Hamas atstovų, norėdama išreikšti susirūpinimą dėl neseniai pristatytos priverstinės islami-zacijos programos, kuri numatė priekabiavimą prie netinkamai apsirengusių moterų paplūdimyje, grasinimus parduotuvių savininkams, kurie atvirai pardavinėjo vakarietiškus apatinius, mergaičių ir berniukų atskyrimą mokyklose ir apskritai įvedančią vis daugiau moterų teisių draudimų. Taip Hamas gresia prarasti palankių grupių Europoje paramą, o apie Ameriką jų įspėti ji nė nesivargino. Finkleris įsivaizdavo, kaip prieš Tamaros subtiliai šokiruojantį feminizmą sudrebėjo Hamas vadovybė. Ar jie taip pats įsivaizdavo ją klykiančią savo rankose?

– Negerai, – pasakė jis.

– Ne, – pritarė ji, – visai negerai. Tikėtina, kad proisionistai

nedels panaudoti tokį būdingą Hamas ekstremizmą ir nepakan-
tumą kaip įrodymą. O...

Tamara Krauš giliai įkvėpė, o Finkleris kartu su ja.

– O... – pakartojo jis.

– O tiesa tokia, kad visi priimami sprendimai yra tiesiogini-
niai neteisėtos okupacijos padariniai. Negali tikėtis, kad izoliuo-
toje, nuolat žeminamoje ir marinamoje badu ir atskirtoje nuo
natūralaus ryšio su savo šalimi tautoje neprasisdės ekstremizmas.

– Tikrai negali, – pritarė Leonė.

– Ne, – tuoj pat pakartojo Tamara, kol Leonė nespėjo pasa-
kyti dar ko nors. – Avitalis, su kuriuo apie tai kalbėjau, net drįso
spėti, kad tai šešėlinis tyčinės Izraelio politikos vykdymas, sten-
giantis spausti Gazą tol, kol Vakarai ims maldauti Izraelio vėl ją
užkariauti.

– Tai bent... – pratarė Finkleris.

– Žinau, – atsakė ji, ir jų žvilgsniai susitiko.

– Kaip sekasi Avitaliui? – staiga paklausė jis.

Tamara Krauš atsisuko jo pusėn, ir Finkleris pasijuto lyg ga-
vęs gėlę dovanų.

– Jis atrodo nekaip. Tik pats to nepripažįsta. Jis nepailsta.

– Būtent, – pripažino Finkleris. – O Nava?

– Gerai, ačiū Dievui, gerai. Ji jo dešinioji ranka.

– Tikrai taip, – nusišypsojo Finkleris ir įteikė gėlę jai.

Žinant, kad tokia vidinio intymumo akimirka siutino aplin-
kinius, Finklerį užplūdo tyli pasitenkinimo banga. Bemaž galėjo
girdėti susitraukinėjant Kugelio širdį.

Panašų malonumą jautė tik žaisdamas pokerį.

3

Liboras apsilankė pas Emės rekomenduotą konsultantę dėl
artimųjų netekties. Ji buvo tamsi augalota moteris, tokia didelė,
kad būtų galėjusi pasisodinti jį ant vieno kelio. Ji galėtų būti pil-
vakalbys, o jis – jos manekenas.

– Žana Norman, – tarė ji, tiesdama ranką, tokią ilgą, kad ji būtų galėjusi apsvyti jį bent du kartus.

Žana Norman – pernelyg paprastas vardas tokiam egzotiškam personažui, Liboras pagalvojo, kad galbūt toks sugalvotas tyčia, kad nuramintų sielvartaujančius. O tikrasis jos vardas yra Adelgonda Remedijos Arancibija.

Nuėjo, nes norėjo padaryti Emei paslaugą, dėl savęs tikrai nebūtų varginęsis. Kuo jam galėtų padėti? Priverstų džiaugtis ateities perspektyvomis?

Liboras jautėsi nekaip, kad negalėjo padėti Emei dėl paramos. Vienintelė įžymybė, kurią pažinojo, buvo Finkleris, o jis vargu ar pasisakytų prieš režisierių, suprantantį, kodėl žmonės nori žudyti žydus. Liboro žiniomis, jiedu net buvo geri draugai.

Taigi daugiausia, ką galėjo padaryti dėl Emės, tai nueiti pas šitą sielvarto konsultantę.

Žana Norman. Tikrasis vardas Adelaida Inesa Ulijana Mi-rošnichenkop.

Ji gyveno Maida Veile, visai netoli Treslou, nors Treslou ir teigė gyvenęs Hampstede, bet dabar jis jau persikraustė pas Liboro antros kartos dukterėčią. Liborui būtų labiau patikę, jei ji dirbtų poliklinikoje ar ligoninėje, bet Žana priėmė jį kabinete savo namuose.

Ji, kaip paaiškino, jau išėjusi į pensiją. Bet vis dar konsultavo...

Liboras pamanė, kad ji dar pridurs „laisvalaikiu“ ar tam, kad neprarastų patirties, tačiau sakinys liko kyboti ore tarsi žmogus kilpoje...

Namas buvo didelis, bet kambarys, kuriame ji priėmė Liborą, atrodė miniatiūrinis, beveik kaip lėlių namelyje. Ant sienų kabojo nuotraukos su kaimo vaizdais. Piemenys ir piemenaitės. Ant židinio atbrailos – porcelianinių antpirščių kolekcija. Liboras pamanė, kad šitam kambariui ji per aukšta, kad tilptų į kėdę, turėjo susilenkti beveik tris kartus. Dėl tokio jos ūgio Liboras jautėsi kvailai, net jiems abiem atsisėdus jis turėjo žiūrėti į ją pakėlęs galvą.

Ji turėjo gražią romėnišką nosį didelėmis tamsiomis šnervėmis, į kurias Liboras buvo priverstas spoksoti. Nors atrodė svetimšalė, bet turėjo Moterų instituto narės požymių: atrodė turinti perdėtai padoraus drovaus provincialaus žavesio, ypač puikiai praverčiančio, kai tokio tipo moterys apsinuogina labdaros kalendoriui. Liboras įsivaizdavo ją turinčią ilgą nukarusias krūtis ir gilią, tamsią ir atvirą sicilietišką bambą.

Paskui jis nusistebėjo, ar tai, kad ji sugebėjo priversti jį įsivaizduoti ją nuoga, nepaisant to, kad buvo apsirengusi nuo galvos iki kojų ir nė kart nepadarė nė vieno dviprasmiško judesio, buvo dalis jos konsultavimo technikos.

Ji trumpai pakalbėjo apie Emę. Emė papasakojo jai apie Liborą. Ji atsiminė jo straipsnius ir keletą jų net teisingai apibūdino. Buvo ir įžymybių nuotraukų, jas taip pat prisiminė. Liboras, besijuokiantis su Garbo. Liboras, gulintis lovoje su Džeine Rasel ir atrodantis ne toks vyriškas kaip ji. Liboras, šokantis susiglaudęs su Merlin Monro neįmanomoje romantikos parodijoje, nepaisant visų skirtumų.

– Būtum mačiusi, kaip šokau su savo žmona, – pasakė Liboras.

Pamanė taip padarysias jai paslaugą, visai kaip padarė paslaugą Emei čia ateidamas. Manė, kad toks jo vaidmuo – daryti paslaugas ir liūdėti.

Jam palengvėjo, kad ji nepasakė nieko kvaila apie artimųjų mirtį – jis nekentė pasakymo „artimųjų mirtis“; buvo tik artimoji Malkė – ar emocijų ciklus, ar sielvarto takus.

Taip pat buvo dėkingas, kad ji nešnairavo į jį užuojautos pilnais žvilgsniais, neliūdėjo dėl jo. Paliko jo liūdesį jam pačiam.

Laikui slenkant darėsi vis sunkiau susikaupti prie to, ką kalbėjo. Žana Norman. Tikrasis vardas – Frušina Orsolija Fonjašto.

Jis ir toliau spoksojo į jos šnerves, kur buvo raminausiai tamsu ir tylu.

O ką jai sakė – nė neįsivaizdavo. Tik žiopčiojo savo jausmus.

Dėl sielvarto jis tik maivėsi, sakė žodžius, kuriuos įsivaizdavo, kad tokiu metu sako sielvartaujantieji. Net pritariamai ges-

tikuliavo. Jei būtų ilgiau pasilikęs, turbūt būtų pradėjęs grąžyti rankas ir rautis nuo galvos plaukus.

Liborą stebino ir gąsdino jo paties drovumas. Kam to reikia? Kodėl jis negali paprasčiausiai nuoširdžiai prabilti?

Nes širdis tylėjo, štai todėl. Nes kalba suponuoja dirbtinumą. Nes galiausiai neliko nieko, visiškai nieko, ką galėtų pasakyti.

Ar Žana Norman apie tai žinojo? Tikrasis vardas Marit Tuli-ki Jeskeleinen. Ar jos praktikoje įprasta, kad sielvartaujantis sėdi priešais spoksodamas jai į šnerves ir meluoja?

Jam reikėjo staugti it žvėriui, taip bent jau būtų atvirai iš-reiškęs, kaip jautėsi. Tik turbūt nebūtų. Jo jausmai neturėjo nuo-širdžios išraiškos.

Seanso pabaigoje ji pasakė turinti vieną klausimą. Klaus-dama ji atrodė tik dar labiau karikatūriška. Turbūt dėl to jis čia atėjo. Klausimo ji norėjo paklausti nuo pat akimirkos, kai jis įžengė pro duris. Ne, nuo pat tada, kai sužinojo, kad jis pas ją apsilankys.

– Apie Merlin, – pasakė ji.

– Merlin Monro? Ką?

– Gerai ją pažinojai?

– Taip.

Ji išpūtė žandus ir pasitapšnojo per krūtinę.

– Tai gal gali pasakyti...

– Ką?

– Ar ji pati nusižudė, ar buvo nužudyta?

4

Vonioje Treslou ir Hepsiba dainuoja meilės arijas.

Finkleris pralošinėja pinigus pokeryje.

Liboras sparčiai skęsta.

Finkleris pralošinėja pinigus žaisdamas pokerį, bet žmonės perka jo knygas, ir jis bent jau nemėgino liūsti prie Tamaros Krauš.

Liboras sparčiai skęsta, nes prarado Malkę. Emė skambinėja jam pranešti naujienų apie savo anūką. Jis nebeatgaus regėjimo. Emė taip pat pasakoja, kad užpulti dar du žydų berniukai su žandenomis. Be to, šiaurinėje Londono dalyje sudarkyti paminklai žydų kapinėse. Su svastikomis. Ką ji norėtų, kad jis padarytų? Įkurtų linčiuotojų grupę? Pasamdytų sargą kiekvienai žydų kapavietei Londone?

Liboras labai stengiasi nesupainioti jausmų, apimančių sužinojus, kad žydai vėl užpulti viešose vietose, su savo jausmais Malkei.

Treslou ir Hepsiba dainuoja „O soave fanciulla⁷⁹“, „Parigi o cara⁸⁰“, „E il sol dell'anima⁸¹“, „Là ci darem la mano⁸²“ ir taip toliau.

Ji moka tas pačias arijas kaip jis. Jis klausia savęs, kaip taip gali būti.

Jie dainuoja tik apie pasisveikinimus arba atsisveikinimus. Štai tau ir opera. Treslou visas arijas dainuoja kaip atsisveikinimus, o Hepsiba – kaip pasisveikinimus. Todėl net tada, kai jie skiriasi, vienas kitą papildė, o jis dar ir gauna iš to naudos.

Ji turi stiprų balsą, tinkamesnį Vagneriui, bet Vagnerio jie nedainuos, net „Tristano ir Izoldos“.

– Jei pavadinime yra žodis „und“, aš jos nedainuosiu, – sako ji jam.

Jis ima suprasti finklerių kultūrą. Tai visai kaip Liboras ir Marlena Dytrich, jei tik Liboras būtų pasakęs visą tiesą apie Marleną Dytrich. Kai kurių dalykų daryti negalima. Na, ir gerai, Treslou jų ir nedarys. Tik parodyk jam vokietį, ir jis bemat išspardys tam *mamzer* šikną.

Mamzer, išvertus iš jidiš kalbos, reiškia šunsnuokį. Treslou negali nustoti vartojęs šį žodį. Vartoja net sau pačiam apibūdinti. Argi aš ne pats laimingiausias *mamzer*? – klausia savęs.

⁷⁹ Rodolfo ir Mimi arija iš G. Pučinio operos „Bohema“.

⁸⁰ Alfredo ir Violetos arija iš Dž. Verdžio operos „Traviata“.

⁸¹ Kunigaikščio ir Džildos arija iš Dž. Verdžio operos „Rigoletas“.

⁸² Don Žuano ir Zerilinos arija iš V. A. Mocarto operos „Don Žuanas“.

Ta proga, kad tapo laiminguoju *mamzer*, Treslou pasikviečia Finklerį ir Liborą vakarienės. *Ateikite ir pakelkite taures už mano naująjį gyvenimą*. Taip pat svarstė pakviesti savo sūnus, bet apsigalvojo. Savo sūnų jis nemėgsta. Na, jei jau apie tai, tai ir Finklerio nemėgsta, bet Finkleris senas draugas. Jis pats jį pasirinko, o sūnų nesirinko.

Išlipęs iš lifto ir pasukęs tiesiai prie Hepsibos terasos, Finkleris švilpavo pro sukąstus dantis.

– Pagaliau ir tau nuskilo, – sušnabždėjo jis Treslou.

Bjaurus *mamzer*, pagalvojo Treslou.

– Nejaugi? – trumpai atkirto jis. – Nežinojau, kad iki tol nieko neturėjau.

Finkleris bakstelėjo jam į pašonę.

– Na, neįsižeisk! Tik erzinu.

– Nejaugi? Na, šiaip ar taip, džiugu, kad tau čia patinka. Gali pasižiūrėti kriketą.

– Galiu? – Finkleriui patiko kriketas. Treslou pamanė, kad dėl to jis buvo tikras anglas.

– Norėjau pasakyti, kad čia galima. Jeigu nori, galima iš čia pasižiūrėti kriketą.

Jis visai nenorėjo kviestis Finklerio kartu žiūrėti kriketo. Finkleris ir taip jau gavo pakankamai naudos. Leisk jam nupirkti bilietą. Nepavykus leisk jam sėdėti savo terasoje ir žiūrėti į Hampstedo viržynę. Treslou prisiminė, kad Hampstedo viržynėje yra į ką pasižiūrėti. Nors dabar jau beveik neatsiminė Hampstedo. Gyveno Šv. Jono Miškuose jau tris mėnesius ir neprisiminė gyvenęs kur nors kitur. Ar su kuo nors kitu.

Hepsiba užgožė jo praeitį.

Jis nusivedė Finklerį į virtuvę, kad supažindintų jį su Hepsiba, kuri plušėjo prie viryklės. Seniai laukė šios akimirkos.

– Semai, ar pa-žyd-sti Džiu-no? – paklausė jis.

Bet atrodė, kad Finkleris nesupranta ir neatsimena.

Treslou jau norėjo pasakyti paraidžiui, kad atgaivintų jo atmintį, bet buvo įsitikinęs, kad Finkleris nepamiršta nė vieno savo pasakyto žodžio, jis niekur nekėlė kojos be savo užrašų kny-

gelės, kurioje užsirašinėdavo savo pastebėjimus apie viską, ką išgirdavo ir kas jį domindavo.

– Nešvaistyk ir nenorėk, – atsiversdamas savo užrašus jis kartą pasakė Treslou.

Todėl Treslou pagalvojo, kad Finkleris save reguliariai perdirbinėjo, nes žinojo, kad iš savo vapaliojimų gali išleisti knygą. Taigi Treslou galėjo lažintis, kad savo pokštą apie Džiu-no Finkleris prisiminė, bet tiesiog nenorėjo, kad jį pakartotų Treslou.

Bet dabar jie jau vis tiek paspaudė vienas kitam rankas, Hepsiba šluostėsi savąsias į prijuostę.

– Semas.

– Hepsiba.

– Žaviuosi tavimi, – pasakė Finkleris.

Hepsiba maloniai nulenkę galvą.

Treslou stovėjo su klausiuama išraiška veide.

– Hepsiba hebrajų kalba, – paaiškino jam Finkleris, – reiškia „žaviuosi tavimi“.

– Žinau, – piktai atkirto Treslou.

Tas šunsnukis ir vėl jį pričiuopo. Niekada nežinai, iš kurios pusės smogs. Pasiruoši finkleriškam pokštui, ir tave apmulkina finkleriška erudicija. Niekaip negali įgyti pirmenybės. Jie nuolat turi ką nors, ko neturi tu, visuomet turi kažkokių žodinių ar teologinių atsargų, kuriomis gali pasinaudoti ir dėl kurių liksi be žado. Prakeikti mamzeriai.

– Privalau užbaigti darbus, – pasakė Hepsiba, – nes kitaip šį vakarą neturėsime ką valgyti.

– Žaviuosi tavo pagamintu valgiu, – pasakė Treslou, bet niekas nepastebėjo.

Bet iš tiesų Treslou atrodė, kad Hepsiba ne gamino, o stačiai užsipuldavo maisto produktus ir įsiutusi gindavo ir varinėdavo juos tol, kol šie įgaudavo skonį. Kad ir ką gamintų, ji visuomet naudojo bent penkias keptuves, tokias dideles, kad galėjo jose virti kates. Iš keturių kilo garai. Penktoje čirškėjo riebalai. Visi langai atdari. Garų rinktuvas triukšmingai siurbė viską aplinkui. Treslou siūlė uždaryti langus, kai garų rinktuvas įjungtas, arba

išjungti garų rinktuvą, kai langai atdari, moksliskai aiškindamas, kad jie atšaukia vienas kito veiksmus, o garų rinktuvas siurbia pusę Šv. Jono Miškų dūmų. Bet Hepsiba nekreipė į jį dėmesio ir tik barškino spintelių dureles, naudodama kiekvieną šaukštą ir kiekvieną turėtą puodą, kvėpdama į save liepsnas ir dūmus. Jos kakta liejosi prakaitas ir purvino jos drabužius. Kas kelias minutes ji sustodavo, kad nusivalytų akis. Paskui vėl tęsė kaip ugnikalnis, kūrenantis Etnos liepsnas. O galų gale Treslou vakarienei gaudavo omletą su česnakais.

Nors ir purkštavo dėl jos nelogiškų metodų, Treslou patikdavo žiūrėti, kaip ji gamina. Žydė savo žydiškoje virtuvėje! Jo mama paruošdavo keturis patiekalus vienoje keptuvėlėje. Paskui jie trise sėdėdavo ir laukdavo, kol maistas atšals, ir tyloje valgydavo. O indų plauti beveik nereikėjo – tik keptuvėlė ir trys lėkštės.

Finkleris ėmė uosti kvapus nusiaubtoje Hepsibos virtuvėje – net jei čia būtų kazokai praūžę, ji atrodytų tvarkingesnė – ir tarė:

– Mmm! Mano mėgstamiausias.

– Net nežinai, ką ruošiu, – nusijuokė Hepsiba.

– Vis tiek mano mėgstamiausias, – paprieštaravo Finkleris.

– Pasakyk nors vieną sudedamąją dalį.

– *Trayf*.

Treslou žinojo, kas yra *trayf*. *Trayf* yra visas nekošerinis maistas.

– Tik ne šioje virtuvėje, – Hepsiba apsimetė įsižeidusi. – Mano Džiuljenas nevalgys *trayf*.

Mano Džiuljenas. Muzika Treslou ausims. Horovitzo skambinamas Šubertas. Heifetzto grojamas Brukas⁸³.

Ei, Semai – ar pa-žyd-sti Džiu-no?

Pasirodė, kad Finkleris sugargaliavo.

– Tai dabar maitini savo vyrelį košeriniu maistu?

– Jis ir pats maitinasi.

⁸³ Max Christian Friedrich Bruch (1838–1920) – romantizmo laikotarpio vokiečių kompozitorius ir dirigentas.

Stebėdamas, kaip tie du finkleriai vienas kitą apžiūrinėja ir bando vienas kitą žodžiu – jos Džiuljenas, ar ne jos – Treslou su nerimu. Pats jis jautėsi kaip šuniui penkta koja. Hepsiba buvo jo moteris, jo mylimoji, jo Džiuno, bet panašu, kad Finkleris manė turįs teisę į ją pretenduoti. Atrodė, lyg jie kalbėtusi kažkokia slapta kalba. Slapta žydų kalba.

Privalau ją išmokti, pagalvojo Treslou. Privalau ją perkąsti, kol manęs nenugalėjo.

Bet tuo pat metu jis didžiavosi Hepsiba, kad ji sugebėjo tai, ko nemokėjo jis. Per dvidešimt sekundžių ji įlindo taip giliai į Finklerio sielą, kaip jam nepavyko per dvidešimt metų. Jos draugijoje jis net atrodė atsipalaidavęs.

Atvykus Liborui Treslou nuoširdžiai pasijuto menkesnis. Hepsiba padarė neįtikėtiną poveikį jo svečiams – ji ištirpdė jų žydiškus skirtumus.

– Nu? – paklausė Liboras apie Finklerį.

Treslou nežinojo, kaip tai tiksliai perteikti. „Ar „Nu“ klausi apie ką nors? Ar tiesiog – „Nu? – paklausė jis.“ Ar tai apskritai klausimas? „Nu, – pasakė jis.“ Gal geriau šitaip? „Nu“ reikštų, kaip tau sekasi, bet taip pat reikštų ir kad žinau, kaip tau sekasi.

Tiek daug reikia išmokti.

Įstabiausia, kad Finkleris atsakė jam tuo pačiu. Kai Hepsibos nebuvo šalia, jis visuomet kritikavo Liborą už jo žydiškus barbarizmus, tačiau šiandien žibėjo kaip koks rabinas.

– *A halber emes izt a gantser lign*, – tarė jis.

– Dalis tiesos yra visas melas, – išvertė Hepsiba Treslou.

– Žinau, – sumelavo jis.

– Tai kas tau pasakojo pusiau tiesas? – paklausė Liboras.

– O kas nepasakojo? – atsakė Finkleris. Toliau eiti jis nesirengė.

Tai reiškė, kad „nu“ nebuvo klausimas. Atsakyti neprivalėjai. Jis leido išsisukinėti mūsų pačių netobulo žmogiškumo vardu.

Supratau, pamanė Treslou.

Per vakarienę Liboras puolė Finklerį visai kaip senais laikais.

– Ne tavo draugai žydai antisemitai?

– Ne mano draugai žydai antisemitai, ką?

Treslou pastebėjo, kad paprastai Finkleris neigė, jog jo žydai draugai yra antisemitai.

– Tau meluoja?

– Jie klysta kaip ir mes visi, – pasakė jis.

– Ar tau jie jau atsibodo? Gera žinia.

– Geras dalykas tas, – pasakė Finkleris, – kad...

Jis ištiesė ranką įsidėti dar visko. Silkių baltame vyne, silkių raudoname vyne, silkių grietinėlėje, grietinėje, acte, silkių sukutinukų su alyvuogėmis, persmeigtų dantų krapštukais, kažkokiu nauju būdu kapotų silkių ir, žinoma, kapotų senuoju būdu – šviežios silkės, atgabentos žvejybiniu laivu iš Šiaurės jūros, kurio puošmena buvo pati Hepsiba, apsinuoginusi vieną krūtį – o paskui marinuota mėsa, rūkytas jautienos kumpis, rūkyta lašiša, kiaušiniai ir svogūnai, kapotos kepenėlės, beskonis sūris, blinciai, tsimas⁸⁴, cholentas. Tik cholentas – mėsos, pupelių ir miežių štetlio⁸⁵ troškinys, arba, kaip Hepsiba pavadino jį taip pamėgusio Liboro garbei, čekiškas troškinys – buvo karštas. Visos tos audringos liepsnos, garuojančios keptuvės, ir vis tiek viskas ant stalo, išskyrus cholentą, buvo šalta.

Treslou negalėjo atsistebėti. Jo žmonos atliekamiems stebuklams nesimatė galo atsižvelgiant į tai, kad ji dar net nebuvo jo žmona.

– Taip ir žinojau, – šūktelėjo Finkleris galiausiai priėjęs prie cholento. – Helzelis! Taip ir maniau, kad užuodžiu helzelį.

Treslou irgi žinojo, bet tik todėl, kad jam pasakė Hepsiba. Helzelis buvo įdarytas vištienos kaklelis. Jos nuomone, tikrame cholente turėjo būti helzelis. Akivaizdu, kad Finkleris manė tą patį.

– Į įdarą įdėjai raudonėlio, – laiždamasis pastebėjo jis. – Nuostabus sprendimas. Mano mama niekada nedėdavo raudonėlio.

⁸⁴ Tsimas – tradicinis žydų Aškenazių saldus troškinys, dažniausiai gaminamas iš morkų ir džiovintų vaisių.

⁸⁵ Štetliais iki holokausto buvo vadinami maži žydų miesteliai Vidurio ir Rytų Europoje.

Mano irgi, mąstė Treslou.

– Ar čia pagal sefardų receptą? – pasidomėjo Finkleris.

– Pagal mano receptą, – nusijuokė Hepsiba.

Finkleris pažvelgė į Treslou.

– Tau pasisekė, – pasakė jis.

Laimingas mamzeris.

Treslou pritariamai nusišypsojo, mėgaudamasis helzeliu. Įdarytas viščiuko kaklelis, dėl Dievo meilės! Visa tautos istorija viename viščiuko kaklelyje.

O filosofas ir susigėdęs žydas Finkleris laižosi savo snukelį dėl jo taip, lyg niekada nebūtų išvažiavęs iš Podolės Kameneco.

Po cholento – šluostymasis.

Hepsibos stalias buvo elegantiškas, Treslou turėdavo pradėti blizginti stiklines ir stalo įrankius dar ilgai prieš svečiams susirenkant, bet staltiesės ir servetėlės atrodė kaip pakelės valgykloje. Priešais kiekvieną svečią stovėjo nerūdijančio plieno popierinių servetėlių automatas. Pirmąkart dengdamas stalą tik jiems dviem Treslou išlankstė iš servetėlių laivelius, kaip buvo išmokiusi mama. Pagyrusi jo gabumus Hepsiba išskleidė mažąjį laivelį ir užsitiesė ant kelių, o kai jis pamėgino išlankstyti naują, ji jo vietoje pastatė tuos servetėlių automatus.

– Rajumo neskatinu, – paaiškino Hepsiba, – bet nenoriu, kad kas nors, sėdėdamas prie mano stalo, jaustųsi nedrąšiai.

Pati Hepsiba sunaudodavo apie dvylika servetėlių, daugiau sia po cholento. Treslou mama mokė jį palikti kuo įmanoma mažiau dėmių ant servetėlės, kad ją galima būtų vėl sulankstyti į laivelį ir naudoti. Bet dabar, sekdamas Hepsibos pavyzdžiu, imdavo švarią servetėlę kiekvienam pirštui.

Viskas pasikeitė. Iki Hepsibos jis valgydavo tik burna, o dabar valgė visa savo asmenybe. O tai asmenybei nuvalyti reikėjo daug popierinių servetėlių.

– Taigi, tas muziejus... – pradėjo Finkleris, kai stalias jau buvo nukraustytas.

Hepsiba palenkė galvą jo pusėn.

– ... ar nepakankamai jų yra ir taip?

– Nori pasakyti, muziejų apskritai?

– Žydų muziejų. Kur tik nueisi, kiekviename mieste, kiekviename štetlyje, rasi holokausto muziejų. Ar reikalingas holokausto muziejus Styveneidže ar Lėčvorte? Bet šiaip ar taip tai nebus holokausto muziejus, o anglakalbių žydų kultūros muziejus.

Finkleris nusijuokė.

– O tokia kultūra egzistuoja? Ar ten bus minima, kaip mus išgrūdo 1290-aisiais?

– Žinoma. Ir kaip priėmė atgal 1655-aisiais.

Finkleris gūžtelėjo lyg turėdamas publiką, kuri buvo tos pačios nuomonės kaip jis.

– Nieko nauja, – pareiškė jis. – Galiausiai vis tiek prieisite prie holokausto, tik gal kitaip pavadinsite, pavyzdžiui „Britų požiūris į:“. Iškabinsite dujų kambarių nuotraukas, pamatysite. Visi žydų muziejai taip daro. Tik norėčiau sužinoti, jei jau privalome prisiminti kančias, kodėl negalime kartkarčiais pakeisti krypties. Kodėl neatidarius Rusų pogromo muziejaus? Arba Babilonijos nelaisvės muziejaus? Arba, tavo atveju, kadangi jau išsirinkai vietą, Visų blogybių, kurias mums kada nors pridarė anglai, muziejaus?

– Muziejus nesiekia parodyti anglų blogybių, – pasakė Hepsiba.

– Džiaugiuosi.

– Nei kieno nors kito, – įsiterpė Treslou. – Mūsų muziejus nė neminės holokausto.

Finkleris įsispoksojo į jį. Jo išraiška sakė: *Mūsų!* Kas tavęs klausė?

Liboras pasimuistė kėdėje ir nerišliai, bet pranašišškai tarė:

– Neseniai apakino mano draugės anūką.

Finkleris nežinojo, kaip reaguoti. Ar tai kažkoks pokštas? *Ir?* – panorą paklausti jis. *Ir kaip tai susiję su mūsų pokalbiu?*

– O, Liborai, kieno? – paklausė Hepsiba.

– Anūko nepažįsti ir draugės nepažįsti.

– Na, kas nutiko?

Liboras viską papasakojo, išskyrus tai, kad praeitame amžiuje jie su Eme buvo meilužiai.

– Ir tu manai, – prakalbo Finkleris, – kad pateikei įrodymą, kodėl kiekvienoje šalies parapijoje turėtų būti holokausto muziejus?

– Pastebėjau, kad sakai parapijoje, – pasakė Treslou. – Tavo ironija reiškia neatitikimą, kurį gali paaiškinti tik krikščionybės nesvetingumas žydams.

– Dėl Dievo, Džiuljenai. Mano ironija, kaip tu ją vadini, nepripažįsta nieko panašaus. Matau, kad Liboras nusiminęs, ir gerbiu jo jausmus, bet vieno pamišėlio veiksmai nesuteikia mums teisės grąžyti rankų ir teigti, kad sugrįžo naciai.

– Ne, bet aš taip pat nieko panašaus neteigiū, – apsigynė Liboras.

Hepsiba pakilo nuo savo kėdės ir priėjusi prie jo atsistojo už Liboro ir uždėjo rankas jam ant žandų tarytum jis būtų mažasis jos berniukas. Jos žiedai buvo didesni už jo ausis. Liboras atsirėmė į ją. Hepsiba priglaudė lūpas prie jo plikės. Treslou išsigando, kad senukas ims verkti, bet turbūt tik dėl to, kad bijojo nepavirkti pats.

– Viskas gerai, – tarė Liboras. – Man daug liūdniau dėl savo paties bejėgiškumo nei dėl to, kas nutiko draugės anūkui, kurio nepažinojau, o prieš du mėnesius apskritai nežinojau apie jo egzistavimą.

– Nieko nepadarysi, – pasakė Hepsiba.

– Žinau. Bet liūdna ne tik dėl to, kad negaliu nieko padaryti, liūdna ir dėl to, kad nieko nejaučiu.

– Įdomu, ar iš tiesų nieko nejaučiame, – tarė Finkleris, – dėl to, kad per laisvai ir per dažnai kartojame savo jausmus šiuo klausimu.

– Turi omenyje tą berniuką iš pasakėčios, kur rėkė „vilkas“? Rėkiantį Vilkovitzą? – nugriaudėjo Hepsibos juokas.

Jėzau, kaip aš ją myliu, pamanė Treslou.

– Manai, kad taip nedarome? – neatlyžo Finkleris.

– Manau, kad nesugebame.

– Nemanai, kad pernelyg daug netikrų pavojų galiausiai verčia žmones į nieką nereaguoti?

– O kada pavojus yra netikras? – nepasidavė Hepsiba.

Treslou matė, kaip Finkleris mąsto, ar sakyti „Kai jį sukelia mūsų draugas Džiuljenas“. Bet galiausiai pasakė tik:

– Manau, kad kuriame bereikalingo nerimo atmosferą. Pirma, įsivaizduodami, kad esame amžinosios įvykių aukos, o antra, nesuprasdami, kodėl žmonės kartais gali turėti svarią priežastį mūsų nemėgti.

– Ir akinti mūsų vaikus, – pridūrė Hepsiba, vis dar nenuleisdama rankų nuo Liboro veido.

Liboras užsidėjo savo rankas ant jos, lyg norėdamas izoliuoti save nuo garso.

– Kaip kad puikiai suprantu antisemitizmą, – pasakė jis, imituodamas supratingąjį kino režisierių.

– Užburtas ratas, – pasakė Hepsiba.

Finkleris papurtė galvą taip, lyg manytų, jog jie abudu beviltiški.

– Tai vis dėlto jūsų anglakalbių žydų kultūros muziejus ir yra holokausto muziejus, – pareiškė jis.

*Yutz*⁸⁶, pamanė Treslou. Tas *groisser putz*⁸⁷. Tas *shtick drek*⁸⁸.

Kol Treslou ir Hepsiba plovė indus, Finkleris ir Liboras sėdėjo gurkšnodami viskį. Hepsiba paprastai indus pasilikdavo kitai dienai, sukraudavo juos visus į plovyklę taip, kad būdavo neįmanoma pripilti vandens į arbatinuką, o kas netilpdavo į plovyklę, pastatydavo ant virtuvės stalo. Keptuvių ir indų būtų užtekę šimtui svečių. Dėl to ji Treslou ir patiko, nes nemanė, kad būtina tvarkytis iškart po kiekvieno vakarėlio. Neįkainojamas malonumas.

Bet ji nepalikdavo indų ir tam, kad vėliau juos suplautų jis. Tiesiog palikdavo. Jam tai atrodė fatališka. Nerūpestingumas, vertas kazokų malonės. Jei nežinai, kur būsi rytoj, ir apskritai nežinai, ar būsi gyvas, ar miręs, tai kodėl privalai rūpintis dėl indų?

⁸⁶ jidiš – pašlemėkas.

⁸⁷ jidiš – pimpalas.

⁸⁸ jidiš – šūdo gabalas.

Bet šį vakarą ji nusivedė jį už parankės į virtuvę, ir nei Finkleris, nei Liboras nepasisiūlė padėti. Atrodė, lyg kiekviena porelė suteikė viena kitai erdvės.

– Atrodo, kad mūsų draugas labai laimingas, – pasakė Liboras.

Finkleris pritarė.

– Tikrai, jis tiesiog švyti.

– Mano dukterėčia taip pat. Manau, kad ji jam tinka. Regis, jam tereikėjo motinos.

– Visada, – tarė Finkleris, – visada.

AŠTUONI

1

Finkleris dar norėjo sulošti keletą pokerio partijų prieš miegą, todėl nusivylė grįžęs namo ir radęs telefono atsakiklyje žinutę nuo dukters Bleizės. Jaunesnysis iš jo dviejų sūnų pateko į antisemitinį išpuolį. Bet nėra dėl ko jaudintis. Jam viskas gerai. Bleizė tik norėjo, kad tėtis pirmiausia išgirstų naujienas iš jos, o ne iš kokio nors kito, galbūt negera linkinčio, šaltinio.

Ryšys trūkinėjo, todėl Finkleris ne viską suprato. Klausydamas dar kartą pamanė, kad žinutė galėtų būti Džiuljeno, Liboro ir Hepsibos iškrėstas pokštas, kad pamokytų jį moralės, kurie vis dar gėrė, kai jis išėjo. Pažiūrėsim, kaip jausies, kai tau pačiam taip nutiks, pone Susigėdęs žyde filosofe. Bet balsas tikrai Bleizės. Nors ji ir sakė, kad jaudintis neverta, bet turbūt kaip tik verta, juk kitaip kam skambinti.

Jis perskambino, bet Bleizė nekėlė. Ji dažnai nekeldavo, o Imanuelio numeris buvo nuolat užimtas, gal tie šunsnukiai pavogė jo telefoną. Jis pamėgino paskambinti kitam sūnui, Džeromui, bet šis mokėsi raudonesniame ir griežtesniame universitete nei Bleizė ir Imanuelis ir dažniausiai kritiškai apie juos atsiliepėdavo.

– Prie Beliolo koledžo būriuojasi antisemitai? Nemanau, tėti.

Kadangi vairuotojui skambinti buvo per vėlu, o pats vairuoti buvo per girtas, Finkleris išsikvietė limuziną, kurį retkarčiais naudojo. Į Oksfordą, pranešė operatoriui. Tuoj pat.

Važiuodamas turėjo paprašyti vairuotojo, kad šis pritildytų

radiją, o galiausiai visai jį išjungtų, bet toks prašymas vairuotoją taip įsiutino, nes per radiją jis sužinodavo eismo naujienas, kad Finkleris išsigando tuoj pats tapsiąs antisemitinio išpuolio auka. Eismo naujienas! Vidurnaktį! Išvažiavus iš Londono, kai gatvėse buvo mažiau eismo, Finkleriui pasirodė, kad vairuotojui iš tiesų radijo reikėjo tik tam, kad neužmigėtų.

– Galbūt vis dėlto reiktų įsijungti radiją, – pasakė jis.

Jis tapo neracionalaus susierzinimo auka – be reikalo supykėdė žmogų, vežantį jį pas sūnų. Nors pats jis savo sūnų taip pat erzino vienu iš daugelio būdų, kaip tėvas erzina savo vaikus. Ar sūnus įsivėlė į muštynes su antisemitais tėvo vardu? Susigėdęs ar ne, Finkleris buvo garsus anglų žydas. Juk negalėjai tikėtis, kad tie banditai rasistai suvoks subtilius žydų antisizionizmo skirtumus. Cha, tai tu Semo Finklerio sūnus, tu mažas *kike*? Tada laikas sulaužyt tau nosį.

O gal jam sulaužė ne tik nosį?

Jis susigūžė mersedeso kamputyje ir ėmė verkti. Ką Tailer pasakytų? Jautėsi taip, lyg būtų ją nuvylęs. Ji privertė jį pažadėti, kad pirmiausia rūpinsis vaikais.

– Ne savo supista karjera, ne savo storapapėm žydėm meiluzėm, ne tais keistuoliais iš Groučo klubo, o savo sūnumis ir dukra. Šmueli, pažadėk, savo sūnumis ir dukra!

Jis nuoširdžiai pažadėjo. Per laidotuves apsikabino sūnus ir, jie trise ilgai stovėjo žiūrėdami į Tailer kapą – trys pamesti vyrai. Bleizė laikėsi atokiau. Ji buvo mamos pusėje, prieš visus vyrus, pamestus ir nepamestus. Visi trys pasiliko pas jį savaitę, o paskui grįžo atgal į savo universitetus. Jis jiems rašė, skambino, kvietė pietų ir į peržiūras. Vienais savaitgaliais važiuodavo į Oksfordą, o kitais – į Notingemą, apsistodavo geriausiuose viešbučiuose ir vaišindavo juos prabangiomis vakarienėmis. Jam atrodė, kad tomis progomis laikėsi šauniai, ir net nesusigundydavo su savimi pasikviesti moters. Ypač kai pasilikdavo kokiam nors „Raymond Blanc’s Manoir Aux Quat’Saisons“ Oksfordšyre, slaptame viešbutyje-restorane, kuris stačiai reikalavo ten atsivežti meiluzę. Bet pažadas yra pažadas. Vaikai buvo svarbiau.

Savo vaikus jis mėgo. Savo skirtingumu jie priminė jam jo vargšę žmoną – kandūs, sąmojingi, suirzę berniukai ir pikta mergaitė. Nė vienas nepasirinko studijuoti filosofijos, dėl to Finkleris džiaugėsi. Bleizė studijavo teisę. Imanuelis, ne toks pastovus, iš pradžių studijavo architektūrą, paskui kalbas, o dabar, atrodė, ir vėl ketina apsigalvoti. Džeromas mokėsi inžinerijos.

– Didžiuojuosi tavimi, – sakė jam Finkleris. – Gera nežydiška specialybė.

– Iš kur žinai, kad baigęs mokslus neišvažiuosiu statyti sienų į Izraelį? – paklausė berniukas.

Bet tėvas taip susirūpino, kad jis turėjo bemat paaiškinti, jog juokauja.

Abu berniukai turėjo merginas, kurioms buvo skrupulingai ištikimi. Bleizė buvo labiau pašėlusį ir vienišą kaip ir jos motina. Džeromas abejojo, ar tikrai surado sau skirtąją. Imanuelis manė, kad rado, jau dabar svajojo apie vaikus. Finkleris įsivaizdavo, kaip jis stumdo vežimėlius po „Ashmolean“ muziejų, vis pasilenkdamas ir kažką pasakodamas, gėrėdamasis mažais jų kūneliais. Naujasis vyras. Jam pačiam niekada nepavyko tapti tokiu tėvu, per daug dalykų jį domino labiau nei vaikai, net nei žmona. Bet dabar jis stengėsi pasitaisyti.

O kas, jei jau per vėlu? Gal užpuolimas kažkaip susijęs su tuo, kad jis juos apleido? Ar jis paliko vaikus pažeidžiamus, negalinčius pasirūpinti savimi, nesuvokiančius tykančių pavojų?

Be to, dar tas pokalbis pas Treslou. Jis su nepasitenkinimu klausėsi istorijos apie berniuką, apakintą tik todėl, kad buvo žydas. Gal tai atsitiktinė Dievo apvaizda? Finkleris nemanė, kad tokia mintis pagrįsta, bet vis tiek pagalvojo. Ar jis išprovokavo žydų Dievą blogiausiai? Ir ar žydų Dievas galiausiai, po tiek tūkstančių metų, nusprendė susiimti ir priimti iššūkį? Staiga jį persmelkė siaubinga mintis: o jei Imanuelį apakino?

Ir dar siaubingesnė: ar jis dėl to kaltas?

Racionalistas ir lošėjas Finkleris sulaikė ašaras. Jei Imanueliui nutiko kas nors rimta, jis pasakys „Susigėdusiesiems žydams“, kad susikištų. O jei nieko rimta nenutiko?..

Finkleris nežinojo.

Beprasmiška čia painioti „Susigėdusiuosius žydus“. Jie dėl nieko nekalti. Jie tiesiog yra. Kaip ir antisemitai tiesiog yra. Bet negali elgtis neatsakingai ir pralaimėti jausdamas tą patį. Tačiau gūždamasis mašinos kampe, trokšdamas, kad mylios greičiau pralėktų, svarstė, ar dar pateisinama net vartoti žodį „žydus“ viešose vietose. Ar po visko, kas nutiko, žodis netapo skirtas tik privačiam vartojimui? Ten, kur siautė pasaulis, toks žodis buvo puikus akstinas įvairiausiam smurtui ir ekstremizmui.

„Žydus“ tapo beprotystės slaptažodžiu. Vienas mažutis žodelis, neturintis kur paslėpti sveiko proto. Tik pasakyk „žydus“, ir jausiesi bombą numetęs.

Ar Imanuelis gyrėsi savo žydiškumu? O jei taip, tai kodėl? Kad atkeršytų Finkleriui? Kad išreikštų savo nusivylimą juo? Gal mano tėvas ir gėdijasi esąs žydus, bet, po velnių, aš tai tikrai ne! O tada – tauršt!

Ir staiga jis viską suprato. Kad ir kaip žiūrėtum, jis buvo dėl visko kaltas: blogas vyras, blogas tėvas, blogas pavyzdys, blogas žydus – todėl taip pat ir blogas filosofas.

Bet juk tokie svarstymai niekuo ne geresni už prietarus? Jis buvo principingas amoralistas. Praeities veiksnių neatšauksi, o žmogaus nevaldė jokia atpildo jėga. Žinoma, egzistavo materialios priežastys ir padariniai. Prastai vairavai ir sukėlei avariją. Bet moralinių priežasčių ir padarinių nebuvo. Tavo sūnaus nepakino antisemitas dėl to, kad turėjai meilužę, ar dėl to, kad nepažiūrėjai rimtai į įspėjimą apie antisemitizmą, kaip siūlė vienas iš irzlesnių tavo žydų kolegų.

O gal vis dėlto pažiūrėjai?

Finkleris prisiminė, kad jau ne pirmą kartą jo meilužės sutrikdė ypač racionalaus jo mąstymo darbą. Tik įsisodink meilužę į automobilį ir pateksi į avariją. Žinoma, Finkleris tuo netikėjo, išskyrus materialiąją priežasties ir padarinio prasme. Tik paprašyk meilužės važiuojant greitkelio tau pačiuolpti ir tuoj pat nebesuvaldysi mašinos. Moralė čia niekuo dėta, tereikia susikaupti. Tad kodėl, važiuodamas kur nors su meiluže, jautėsi ne

toks saugus nei tada, kai važiuodavo su žmona? Jis buvo įsitikinęs, kad vyrams ir moterims neskirta gyventi monogamiškai. Juk miegant su daugiau nei viena moterimi nenusikalstama žmogaus prigimčiai. Galbūt nusikalstama estetikai, kai rodaisi mieste su svaiginančia Ronitos Kravitz iškirpte, o namie tavęs laukia elegantiška žmona, bet nei Dievas, nei visuomenė nenumatė bausmės už nusikaltimus estetikai. Tad iš kur tie nuogaštavimai?

Nors jis visuomet bijodavo, kai tik įvykdydavo vieną iš savo seksualinių nusikaltimų, kurių nelaikė nusikaltimais. Suduž automobilis. Sudegs viešbutis. Ir taip – kad ir kaip primityviai skambėtų – jam nukris pimpalas.

Nors tai paaiškinama. Siaubas pralenkdavo protą. Net ir šiame mokslo amžiuje žmonės išlaikė dalį priešistorinio neišmanymo – paniškos baimės motinos. Finkleris suprato, kad įvykių priežastys ir pasekmės nėra kiek nesvarbios. Saulė gali vieną rytą ir nepakilti dėl ko nors, ką padarė, ar dėl kokio neatlikto ritualo. Jis bijojo taip, kaip būtų bijojęs žmogus, gimęs pusę milijono metų prieš jį, kad nepakluso dievų įsakymams ir jie nusprendė atkeršyti jo sūnui.

Į Imanuelio butą jis atvyko šiek tiek po pirmos valandos nakties. Niekas neatidarė. Jis pamėgino paskambinti dar kartą, bet numeris vis dar buvo užimtas. Bleizė taip pat neatsiliepė. Jis liepė vairuotojui važiuoti į Kauli Roudą, kur gyveno Bleizė. Viename lange degė šviesa. Finkleris be reikalo ėmė barbenti į jos langą, nes kažkoks nepažįstamasis atitraukė užuolaidas ir pasirodė Bleizė. Atrodė, kad nustebo jį pamačiusi.

– Visai nebūtina buvo važiuoti, – pasakė ji, leisdama Finklerį vidun. – Juk sakiau, kad jam viskas gerai.

– Ar jis čia?

– Taip, guli ant mano lovos.

– Ar jam viskas gerai?

– Juk sakiau. Jis jaučiasi puikiai.

– Noriu jį pamatyti.

Sūnų jis rado sėdintį ant Bleizės lovos, skaitantį bulvarinį žurnalą ir geriantį romą su kola. Jo žandas buvo užklijuotas pleistru, o ranka parišta. Bet šiaip jis atrodė visiškai sveikas.

– Oi, – tarė jis.

– Ką reiškia „oi“?

– Oi, bum. Taip sakydavai, kai vienas iš mūsų pargriūdavo.

– Tai pargriuvai?

– Galiausiai – taip.

– Kaip tai, „galiausiai“?

– Dabar visą laiką klausinėsi, ką reiškia kiekvienas mano žodis?

– Papasakok, kas nutiko.

– Iš pradžių privalai dar kai ko paklausti, tėti.

– Ko?

– Kaip gyveni, Imanueli?

– Atleisk. Kaip gyveni, Imanueli?

– Pakankamai gerai, ačiū, tėti. Kaip matai. Prie Sąjungos⁸⁹ įvyko sambrūzdis. Ten vyko debatai tema „Šis pastatas įsitikinęs, kad Izraelis neteko teisės egzistuoti“ ar kažkas panašaus. Iš tiesų šiek tiek nustebau, kad tavęs nepakvietė pasisakyti.

Tai išgirdęs nustebo ir Finkleris.

– Ir...

– Na, ir žinai, kaip ten būna. Kilo šioks toks susierzinimas. Kažkas apsižodžiavo, o netrukus pasipylė ir kumščiai.

– Ar tu sužeistas?

Imanuelis gūžtelėjo.

– Skauda ranką, bet turbūt nebus lūžusi.

– Nebuvai ligoninėje?

– Nebuvo poreikio ten važiuoti.

– Ar kalbėjaisi su policija?

– Policija kalbėjosi su manimi.

– Ar jie pateikė kam nors kaltinimus?

⁸⁹ *Cambridge Union Society* – debatų draugija Kembridžo universitete, Anglijoje.

– Taip. Man.

– Tau!

– Na, bent jau svarsto, ar pateikti. Viskas priklauso nuo likusių vyrų.

– Kam jiems tave kaltinti? Ar pasaulis išsikraustė iš proto?

Tą akimirką į kambarį įžengė Bleizė su kava. Finkleris išsigandęs dėbtelejo jos pusėn.

– Pati ten buvau, – pasakė ji. – Tavo pamišėlis sūnus pats viską pradėjo.

– Ką reiškia „pradėjo“?

– Tėti, čia ne egzaminas žodžiu, – iš lovos šūktelėjo Imanuelis.

Jis vėl ėmė skaityti žurnalą. Tegul viską išsprendžia tėvas ir sesuo, juk ji kalta dėl to, kad jam paskambino.

– Bleize, sakei, kad įvyko antisemitinis išpuolis. Kaip įmanoma jį pradėti su antisemitais? Ar reikia iššokti į priekį ir surikti „Aš žydas, pulkit mane!“

– Ne taip supratai. Jis nepuolė antisemitų.

– Kaip suprasti, ne taip supratau?

– Jie buvo žydai?

– Kas buvo žydai?

– Žmonės, su kuriais jis susimušė.

– Imanuelis užsipuolė žydus?

– Jie buvo sionistai. Tikri bepročiai juodomis skrybėlėmis su žandenomis. Kaip kolonistai.

– Kolonistai? Oksforde?

– Kolonistų tipo.

– Ir jis juos užsipuolė? Ką jis pasakė?

– Nieko ypatinga. Jis apkaltino juos pasisavinus svetimą šali...

Ji nutilo.

– Ir?

– Ir už rasinę segregaciją...

– Ir?

– Ir už motinų ir vaikų žudymą.

– Ir?

– Ir viskas.

– Ir viskas? Tik tiek tepasakė? Imanueli, ar tu visa tai pasakei?

Imanuelis pakėlė akis. Finkleriui jis priminė mirusią žmoną, kai ši mesdavo jam iššūkį. Jos veide pasirodydavo tokia pati ironiška iliuzijų neturinti išraiška, kurią gali pamatyti tik pernelyg gerai tave pažįstančio žmogaus veide.

– Taip, taip ir pasakiau. Bet ar nepasakiau tiesos? Ir tu taip sakydavai.

– Bet ne konkrečiam asmeniui, Imanueli. Viena yra kartoti visuotinę politinę tiesą, bet visai kas kita tokiais žodžiais pulti žmogų gatvėje.

– Na, aš ne filosofas, tėti. Nekartoju visuotinių politinių tiesų. Tik pasakiau viską, ką manau apie jų suiktą mažą valstybėlę, ir pavadinau vieną prie manęs priešusį rasistu.

– Rasistu? Ką jis tau atsakė?

– Nieko. Juk tai nebuvo skirta jam, o jo šaliai.

– Ar jis buvo izraelietis?

– Iš kur aš žinau? Jis vilkėjo juodą kepurę ir atėjo ten pasipriešinti paskaitai.

– Ir dėl to jis – rasistas?

– Na, o kaip tu jį pavadintum?

– Manau, sugalvočiau ką nors.

– Manau, kad aš irgi ką nors sugalvočiau, bet tuo metu nežaidėm žodžių loto.

– Ir kas nutiko paskui?

– O paskui aš numušiau jam skrybėlę.

– Numušeį žydui skrybėlę.

– Labai baisu?

– Jėzau, aišku, kad baisu. To apskritai niekam negalima daryti, o labiausiai negalima – žydui.

– Labiausiai – žydui! Ką? Nuo kada mes tapom saugoma rūšimi? Tie žmonės lygina buldozeriu Palestinos kaimus, ką reiškia kažkokia niekinga kepurė.

- Ar jį sužeidei?
- Nepakankamai.
- Imanueli, tai rasistinis išpuolis.
- Kaip toks išpuolis gali būti rasistinis, jei jie patys rasistai?
- Nesirengiu atsakinėti į šį klausimą.
- Ar aš panašus į rasistą? Tik pažvelk į mane.
- Atrodai kaip mažas sušiktas antisemitas.
- Kaip galiu būti antisemitas? Aš gi žydas.

Finkleris pažvelgė į Bleizę.

- Kiek laiko jau tęsiasi šitas šūdas? – paklausė jis.

– Kiek laiko jis jau yra mažas sušiktas antisemitas? Jis vis keičiasi, priklauso nuo to, ką tuo metu skaito.

– Nori pasakyti, kad aš dėl to kaltas? Jis negalėjo iš manęs išmokti šito rasistinio / rasinės segregacijos mėslo. Aš į tokius dalykus nesiveliu.

Bleizė ramiai sutiko jo žvilgsnį. Jos akyse jis taip pat išvydo savo kerštaujančią žmoną.

– Ne, nesakau. Iš tiesų abejoju, ar jis perskaitęs bent vieną tavo parašytą žodį. Bet yra krūva kitų knygų, kurias jis gali skaityti.

– Taip pat turiu ir savo galvą, – įsiterpė Imanuelis.

– Abejoju, – tarė Finkleris. – Nežinau, ką ten turi, bet nepavadinčiau to galva.

Jei ne pažadas Tailer ir jei tik žinotų, kaip tai daroma, būtų nutraukęs sūnų nuo lovos ir sulaužęs jam kitą ranką.

2

Tapęs Anglakalbių žydų kultūros muziejaus kuratorės padėjėju Džiuljenas Treslou daug darbo neturėjo. Hepsiba tikino, kad viskas pasikeis muziejui atsidarius, nes kol kas visas darbas teko architektams ir elektrikams. Geriausia, ką Treslou galėjo padaryti dėl muziejaus ir dėl jos, tai mąstyti. Galvoti, ką dar jiems derėtų pagerbti. Bet pasiūliusi Hepsiba vėliau pasigailėjo – jam tai netiko. Žydai turėjo almanachą, pilnutėlį žydiškų įvykių, žydiš-

kujų kas ką, prasidedančių nuo pat pirmojo vyro ir moters, bet Treslou negalėjo žinoti kiekvieno atvejo kas buvo ir kas nebuvo, kas pasikeitė vardą, kas susituokė ar išsiskyrė. Be to, jis negalėtų nė nutuokti. Kai kurių dalykų tiesiog negali įgyti. Turi būt gimęs ir išauklėtas žydu, kad matytum, prie ko prisilietė žydo ranka. Na, arba gimęs ir išauklėtas nacių.

Muziejus įsikūrė aukštuose Viktorijos laikų gotikiniuose rūmuose, pastatytuose pagal Reino tvirtovės modelį. Smailūs frontonai, pilies imitacijos, netikri kaminai ir net pylimas, ant kurio galėjai užlipti. Netoliese – gražus sodas, kuriame Hepsiba svajojo kada nors rengti arbatėles.

- Žydiškas arbatėles? – klausė Liboras.
- Kas yra žydiška arbatėlė? – pasiteiravo Treslou.
- Visai kaip angliška, tik jos dvigubai daugiau.
- Liborai! – subarė jį Hepsiba.

Bet Treslou patiko mintis apie išskirtinai žydiškas popiečio arbatėles, nes jau išmoko pyragus vadinti *kuchen*, o blynelius su kremu ar džemu – *blintzes*.

- Leisk man sudaryti valgiaraštį, – pasiūlė jis, ir Hepsiba sutiko.

Jis nerimavo tik dėl to, kad arbatėlės sodas gali neturėti reikiamo atsitiktinių lankytojų skaičiaus, kad susilauktų sėkmės. Nors nuo buvusios bitlų studijos iki muziejaus buvo tik keletas žingsnių, paprastai žmonės tuo taku nevaikščiojo. Ir automobilių pasistatyti keblu – visur pilna geltonųjų linijų, be to, Reino tvirtovė pastatyta prie nedidelio kelio išlinkimo, kuriame vis sustodavo autobusai, kurie atbaidytų muziejaus ieškančius automobilinekus. Trukdė ir aplink muziejų apaugę medžiai.

– Žmonės jo paprasčiausiai nepastebės, – įspėjo jis Hepsibą. – Arba pavargs ieškoti.

– Kiek optimizmo, – ironiškai atkirto ji. – Ką aš galiu padaryti: ištiesinti gatvę?

Treslou įsivaizdavo save stovintį lauke su kuratoriaus uniforma ir mojuojantį automobiliams.

Jį jaudino dar vienas dalykas, bet jo nutarė Hepsibai nepasakoti – vandalizmas. Šiose apylinkėse jo netrūko. Beveik visi, ap-

silankę „Abbey Road“ studijoje, užrašydavo ką nors ant pastato sienų. Užrašai dažniausiai būdavo nepiktybiški – *Toks ir toks myli tokią ir tokią*, „We all live in a yellow submarine“, *Ilsėkis ramybėje, Džonai!* – bet vieną dieną eidamas pro šalį Treslou pastebėjo naujai išpurkštą užrašą arabiškais rašmenimis. Gal taip pat meilės žinutė – „Imagine there’s no countries, it isn’t hard to do“ – bet kas, jeigu neapykantos – *Įsivaizduok, kad nėra Izraelio, įsivaizduok, kad nėra žydu?..*

Treslou žinojo, kad neturi pagrindo taip manyti, turbūt dėl to niekam neprasitarė apie savo įtarimus. Bet arabiški rašmenys atrodė pikti, tarsi užkeverzoti ant visko, kas parašyta anksčiau, lyg paneigiantys tos vietos dvasią.

Ar jis irgi tik įsivaizdavo?

Nors ir nemėgo malonės, Hepsibos pasiūlymas nieko neveikti ir tiesiog mąstyti Treslou puikiai tiko. Reikėjo daug ką apmąstyti, o jis džiaugėsi galėdamas tai padaryti pusiau profesinėje aplinkoje. Kartais apie tai mąstė namie, specialiai Hepsibos jam skirtame kambaryje, kuriame laikė savo šalikus iš Hampstedo rytietiško turgaus; jų jau neberyšėdavo, bet dar nenorėjo išmesti. (Treslou džiaugėsi galėdamas stebėti savo pergalės prieš šalikus vaisių.) Kartais galvodavo apie dar nebaigtą įrengti muziejaus biblioteką – kiek daug žydiškų knygų gali skaityti, trukdė tik darbininkų keliamas triukšmas ir tie įtartini užrašai, kuriuos perskaitydavo eidamas į biblioteką.

Galiausiai jis nusprendė pasilikti šalikų kambaryje arba sėdėdavo ir skaitydavo terasoje su vaizdu į „Lord’s Cricket Ground“ stadioną. Kairėje, už kelių pastatų, taip pat matėsi sinagoga ar bent jau jos kiemas. Treslou tikėjosi ten išvysti dainuojančius ir šokančius barzdotus žydus, nešiojančius ant pečių savo vaikus, iškilmingai kerpančius vienas kitam plaukus (kadaise matė, kaip tai daroma viename dokumentiniame filme) arba iškilmingai atvykstančius į festivalį su žydų maldų šalikais po pažastimi ir į Dievą pakeltomis akimis. Bet sinagoga atrodė kažkokia kitokia, nebent jis žiūrėjo netinkamu laiku, bet vienintelis žmogus sina-

gogoje buvo stambus žydas (Treslou nusprendė, kad jis žydas, nes buvo panašus į Topolį⁹⁰), atvažiuodavęs dideliu juodu motociklu. Neaišku, ar jis buvo prižiūrėtojas – prižiūrėtojo darbui atrodė per daug išsipustęs – ar rabinas – bet ir į rabiną nebuvo panašus. Ne tik dėl motociklo, dar ir dėl to, kad ryšėjo šaliką su PLO⁹¹ simbolika, kuri apsvyniodavo aplink veidą lyg į kovą pasiruošęs karys, o paskui užsimaukšlindavo šalimą ir kažkur nugriaudėdavo savo motociklu.

Diena po dienos Treslou sėdėjo terasoje ir laukė, kol pasirodys žydas ant motociklo. Tai buvo taip akivaizdu, kad galiausiai žydas ant motociklo ėmė dairytis Treslou. Jis spoksodavo aukštyn, o Treslou žemyn ir spėliojo, kodėl jis nešioja tą PLO šaliką; ne tik nešioja, bet taip juo apsvynioja, lyg jis atspindėtų jo tapatybę. Sinagogoje!

Treslou suvokė, kad po Liboro mokymų jis tapo stačiai apstėtas to PLO šaliko, ir tai jį gąsdino. Kad ir kokios nekaltos kilmės galvos apdangalas, puikiai tinkantis atšiauriam klimatui – turbūt Abraomas ir Mozė taip pat ką nors panašaus nešiojo – jis staiga įgavo milžinišką simbolinę reikšmę, nesvarbu, kad, anot Liboro, PLO jau tapo mažiausias Isrrraelio rūpestis. Ryšėti tokį šaliką reiškė agresyvų pareiškimą, nepaisantį situacijos plusų ir minusų. Liboras nuolat sakydavo: „Puiku, jei esi palestinietis, sielvarto įstatymas suteikė palestiniečiams teisę į agresiją, bet anglas taip tik demonstravo pavydą, sumišusį su niekada neegzistavusio paprastumo ilgesiu, turėjusį priversti drebėti pabėgusįjį nuo kairiųjų siaubo.“ Taigi Treslou, pabėgėlis tik iš Hampstedo, drebėjo kartu su juo.

O šis senstantis baikeris, su džiaugsmu susivyniojęs į PLO šaliką, buvo tik anglų vampyras, mintantis engiamųjų lavonais, žydas, įsikūręs žydų maldos namuose! Paaiškink man, Liborai. Bet Liboras negalėjo.

⁹⁰ Chaim Topol (g. 1935) – Izraelio teatro ir kino aktorius, rašytojas, prodiuseris.

⁹¹ Palestinos liberalų organizacija.

– Tapome ligota tauta, – tepasakė jis.

Galiausiai nebeliko kitos išeities, kaip paklausti Hepsibos.

– O, aš tyčia niekada ten nežiūriu, – atsakė ji, kai jis galiausiai susirengė papasakoti, ką stebėjo pastarąsias savaites.

Iš jos lūpų ta vieta nuskambėjo kaip Sodoma, į kurią pažvelgęs rizikuoja gyvybe.

– Kodėl? – paklausė jis. – Kas dar ten lankosi?

– Nemanau, kad ten kas nors vyksta. Bet jie šiek tiek puikuoja savo žmogiškumu.

– Na, aš esu už žmogiškumą, – suskubo pareikšti Treslou.

– Žinau, brangusis, tačiau jie demonstruoja žmogiškumą ne mūsų vardu. Sakydama mūsų, turiu galvoje...

Treslou numojo ranka.

– Žinau, ką turi galvoje. Bet ar jie negalėtų jo demonstruoti neryšdami to šaliko? Nejaugi negalima demonstruoti supratin-gumo nedrąsinant savo priešų? Sakydamas savo, turiu galvoje...

Ji pabučiavo jam į kaktą, tai reiškė, kad jam reikia dar daug ko išmokti.

Taigi jis sėdėjo namie ir stengėsi išmokti. Jautė, kad Hepsibai tai patinka labiau, nei kad jis painiojasi jai po kojomis muziejuje. Jam ir pačiam taip labiau patiko: sergėti butą, kol jos nėra namie, būti išdidžiu žydų vyru, kvėpuoti jos kvapu, laukti jos sugrįžtančios, dūsauti dėl jos antsvorio, ant jos pirštų lyg pilvo šokėjos skimbčiojančių žiedų.

Jam patiko, kaip ji viltingai jį pašaukdavo tik įžengusi pro duris.

– Ei, Džiuljenai!

Jis jautėsi reikalingas. Visi kiti taip į jį kreipdavosi tikėdamiesi, kad jo nebus namie.

Ją išgirdęs jis pajusdavo palengvėjimą. Tai reiškė, kad gali nustoti mokytis. Treslou gailėjosi universitete nepasirinkęs keleto paskaitų apie žydus, galbūt vieną apie Talmudą, o kitą apie kabalą. Ir gal dar vieną apie tai, kodėl žydas ryšėtų PLO šaliką. Nelengva pradėti nuo nulio. Liboras pasiūlė jam imti mokytis

hebrajų kalbos ir net sugebėjo parekomenduoti kažkokį puikų mokytoją, beveik dešimčia metų vyresnį už jį patį, su kuriuo laisvalaikiu išgerdavo arbatos su citrina Reubeno restorane Beiker Stryte.

– Sakau „laisvalaikiu“, nes arbatą per šiaudelį jis geria tris valandas, – paaiškino Liboras. – Jis išmokė mane hebrajų kalbos pagrindų dar Prahoje, prieš pasirodant naciams. Nuėjęs pas jį galbūt nelabai suprasi, ką jis kalba, jo akcentas vis dar pakankamai stiprus, jis kilęs iš Ostravos – be to, nėra prasmės jo ko nors klausti, nes jis vis tiek tavęs negirdės – ir teks susitaikyti su keistais kaklo spazmais – jo, ne tavo – ir jis daug ant tavęs kosės, o prisiminęs savo žmoną ir vaikus galbūt net apsverks, bet šiaip jis kalba gražia, klasikine ikiizraeline hebrajų kalba.

Bet jei ir atsirastų dar koks nors gyvasis, galintis išmokyti jį hebrajų, Treslou manė, kad kalba jam per sunki. Labiau norėjo išmokti istoriją, judėjų istoriją, ir įgusti žydiškai mąstyti. Hepsiba patarė jam paskaityti Mošės Maimonido „Pamokymų knygą“. Pati jos skaičiusi nebuvo, bet žinojo, kad tai įtakinga dvidešimtojo amžiaus knyga, o kadangi Treslou buvo suglumęs ir jį reikėjo pamokyti, knyga atrodė puikiai tam tinkanti.

– Gal tik nori manimi atsikratyti? – pasitikrino jis, pamatęs turinį ir leidinio dydį.

Ji priminė vieną iš tų knygų, kurias pradedi skaityti dar vaikas, o užbaigi senelių namuose, gulėdamas lovoje šalia Liboro hebrajų kalbos mokytojo.

– Klausyk, man tu ir taip patinki, – atsakė ji. – Man patinka, kad nieko neišmanai. Mokslas juk tavo sumanymas.

– Tikrai myli mane, neišmanėlį?

– Dievinu tave, neišmanėlį.

– O neapipjaustyta?

Apie tai jis dažnai užsimindavo.

– Kiek galiu tau kartoti, – tarė Hepsiba, – kad man visa tai nesvarbu.

– Visa tai?

– Nesvarbu.

– Bet man svarbu, Hepe.

Jis pasiūlė su kuo nors apie tai pasitarti. Juk niekada nevėlu. Ji net nepajus, kad kas įvyko.

– Būtų barbariška, – pasakė ji.

– O jei susilauksime sūnaus?

– Neketiname turėti sūnaus.

– O jei susilauksime?

– Tai visai kas kita.

– Tai, kas tiktų jam, netiktų man. Taip šiuose namuose ir varžomasi dėl vyriškumo.

– Kuo čia dėtas vyriškumas?

– To aš norėčiau paklausti.

– Tai eik ir pasiklausk kokio nors autoritetingo šaltinio. Pasikaityk Mošę Maimonidą.

Jis bijojo imti skaityti Maimonidą ir galiausiai vėl tuo pat metu, net maždaug tame pačiame puslapyje, atsitrenkti į tą pačią nesupratimo sieną, laukusią jo kiekviename kada nors skaitytame filosofijos veikale. Kaip nuostabu mėgautis aiškiomis ir šviesiomis pradinėmis mąstytojo mintimis ir taip liūdna, kai šviesa pamažu gęsta, vanduo darosi vis sūresnis, kol galiausiai imi skęsti mangrovėse ir Sude⁹². Bet pradėjus skaityti Maimonidą taip nenutiko, ten jis ėmė skęsti nė pirmam sakiniui nesibaigus.

„Kai kurie mano, – pradėjo Maimonidas, – kad dėl hebrajų *zelem* galima suprasti pavidalus ir formas, dėl to šis paaiškinimas leidžia tikėti [Dieviškojo būvio] kūniškumu: nes jie manė, kad žodžiai „Padarykime žmogų pagal savo *zelem*“ (Pr. I. 26) reiškė, kad Dievas turėjo žmogaus pavidalą, o tai reiškia, kad Jis turėjo pavidalą ir formą, todėl Jis buvo kūniškas.“

Pats Treslou manė padaręs šiokią tokią pažangą priskirdamas tuos ištobulintus skirtumus, susijusius su dieviškąja išvaizda, arba ne, bet pirmiausia privalėjo išsiaiškinti tikslią žodžio *zelem* reikšmę, nes tuo klausimu jautėsi esąs tarp mistikų ir svajotojų. Žinoma, žodis šiaip reiškė tai, ką sakė Maimonidas: paveikslą ar

⁹² Sudas – didelė pelkynų sritis Pietų Sudane.

pavidalą, bet Treslou jis skambėjo keistai ir neramiai, beveik kaip koks stebuklingas užkalbėjimas. O kai pamėgino suvokti, su kuo Maimonidas ginčijasi – juk reikėjo žinoti savo neišmanymo dydį, kad galėtum iš jo išsikapstyti, – atsidūrė pasaulyje, kur vieną komentarą sekė kitas, ruožai nuorodų ir prieštaravimų, senų kaip pati visata – kol galiausiai nebuvo aišku, kas su kuo ginčijasi ir kodėl. Jei žmogus tikrai padarytas pagal Dievo *zelem*, tai Dievas turėtų būti pats sau nesuprantamas.

Ši religija man per sena, nusprendė Treslou. Jis jautėsi tarsi vaikas, atsidūręs tamsiame nusenusių apmąstymų miške.

Hepsiba pastebėjo jį užplūdusį liūdesį, bet pirmiausia nusprendė, kad tai dėl veiklos trūkumo.

– Po kelių mėnesių atsidarome, bus pilna darbo, – sakė ji.

Tačiau jie taip niekada deramai ir neaptarė, kokios tiksliai bus Treslou pareigos muziejui atsidarius.

Kartais Treslou įsivaizduodavo būsiąs anglakalbių žydų kultūros metrdoteliu, sveikinančiu žmones, atvykusius į muziejų, rodančiu kelią į parodas, aiškinančiu, kas eksponuojama – tiek angliškus, tiek žydiškus dalykus – demonstruodamas laisvo neschizmatiško klausinėjimo ir tarpkultūrinių mainų dvasią, kurią muziejus puoselėjo. Tikėtina, kad Hepsiba apie tai dar nepagalvojo.

Klausimas, kam iš tikrųjų reikalingas Treslou, – profesionaliems, religiniams ar santuokos tikslams – vis dar laukė savo valandos.

– Ar tarp jūsų viskas gerai? – iš pradžių klausdavo Liboras savo antros kartos dukterėčios.

– Puikiai, – atsakydavo ji jam. – Tikiu, kad jis mane myli.

– O tu?

– Aš irgi. Reikia, kad kas nors jį prižiūrėtų, bet man taip pat to reikia.

– Jūs abu man labai patinkat, noriu, kad būtumėt laimingi.

– Turėtume būt perpus laimingi, kaip kad jūs buvot su teta Malke, – atsakė Hepsiba.

Liboras patapšnojo jai per ranką ir nutilo.

Hepsiba dėl jo nerimavo. Bet kaip jau Treslou pastebėjo tą dieną, kai ji pagelbėjo jam su Keturiais klausimais, ji dažnai rūpinosi dėl vyrų – vienas iš tų jam taip patikusių finklerių bruožų. Finklerių moterys žinojo, kad vyrai pažeidžiami. Tik finklerių vyrai ar visi vyrai? Jis nebuvo tikras. Šiaip ar taip, jam teko būti jos rūpesčio gavėju. Pastebėjusi jį prastos nuotaikos, ji priglausdavo Treslou prie savęs, netyčia įdrėksdama savo žiedais – skaudėjo, bet niekis! – ir slėpdavo jį tarp savo šalių. Jis puikiai suprato tokio poelgio simboliškumą. Kai tikra jo motina rasdavo jį prislėgtą, tai pakštelėdavo į žandą ir įbrukdavo jam apelsiną. Meilės jam netrūko, trūko apsupties. Tik įsuptas į Hepsibą, jis patyrė tikrą ramybę. Čia buvo geriau – jos viduje ne erotinė prasme, nors be erotikos taip pat neapsieita – nei kur nors kitur prieš tai.

– Ėmei abejoti? – klausinėdavo ji, matydama jį suglebusį fotelyje, spoksantį į dangų.

– Dėl mūsų, žinoma, ne.

– Tai dėl ko?

– Kietas riešutėlis ta jūsų religija, – tepasakė jis.

– Kietas riešutėlis? Juk pats visada sakydavai, kiek daug mu-myse meilės.

– Kietas riešutėlis intelektualiaja prasme. Jūs vis nugrimztate į metafiziką.

– Aš?

– Ne, ne tu, o tavo tikėjimas. Kaip sako vienas iš mano sūnų – plyšta galva, tik neklausk, kuri.

– Tik dėl to, kad taip primygtinai mėgini ją suprasti. Turėtum pamėginti tiesiog ja gyventi.

– Bet aš nežinau, kurias dalis gyventi.

– Maimonidas nepadedą?

Jis nutaisė pavargusių grimasą.

– Turbūt niekas nesakė, kad mokymo procesas turėtų būti lengvas.

Nors pats sau manė, ar užduotis nėra jam per sunki. Jam pagailo Hepsibos. Ar jis apsimetė tuo, kuo niekada negalės tapti? Staiga Treslou pajuto tykantį pavojų grįžti į senąjį „aš“ ir

įsivaizduoti tik vienintelę pabaigą – jo rankose mirštančią Hep-
sibą, kol jis sako, kaip ją dievina. Nors ir skynėsi kelią su Moše
Maimonidu, galvoje grojo Verdis ir Pučinis. „Pamokymų kny-
ga“ jam virto romantiška opera, pasibaigiančia kaip ir visos jo
mėgstamos operos: su vienu Treslou, stovinčiu ant scenos ir kūk-
čiojančiu. Tik šįkart Treslou žydas.

Jeigu tik jam pavyko tokiam tapti.

Jis akiai klupinėjo nuo vieno skyriaus prie kito. „Apie die-
viškuosius vardus, susidedančius iš Keturių“, „Dvylika ir ketu-
riasdešimt dvi raidės“, „Septyni metodai, kuriais remdamiesi
filosofai mėgino įrodyti visatos amžinumą“, „Ištraukos iš Pirkės
di Rabino Eliezerio dėl Sutvėrimo analizė“.

Galiausiai priėjo prie apipjaustymo, ir mintys šiek tiek atgijo.

„Kalbant apie apipjaustymą, – rašė Maimonidas, – manau,
vienas iš jo tikslų yra apriboti lytinius santykius.“

Jis perskaitė dar kartą.

„Kalbant apie apipjaustymą, manau, vienas iš jo tikslų yra
apriboti lytinius santykius.“

Ir dar kartą.

Bet mes neprivalome jo kas kartą siekti.

Šiaip jis kiekvieną Maimonido sakinių skaitė po tris kartus,
bet tik aiškumo dėlei. Šiuo atveju nereikėjo perprasti jokių neaiš-
kumų. „Apipjaustymas“, įrodinėjo Moše Maimonidas, „neutrali-
zuoja besaikį geismą“, „susilpnina seksualinio pasitenkinimo ga-
lią“ ir „kartais sumažina natūralų pasitenkinimą“.

Toks teiginys prašyte prašėsi būti skaitomas dar ir dar kartą.
Treslou ir pats to norėjo, jei siekė galiausiai suprasti, kas tie fink-
leriai ir ko jie iš tikrųjų nori.

Tarp daugelio Treslou užplūdusių minčių viena skambėjo
taip: ar tai reiškė, kad visą tą laiką jis jautė daugiau malonumo
nei Finkleris – pats Semas Finkleris? Mokykloje Finkleris didžia-
vosi, kad yra apipjaustytas.

– Su tokiu gražuoliu gali amžinai varyt, – sakė jis.

Bet perskaitęs Treslou suprato, ir, beje, tai skambėjo visiškai
protingai, kad Finkleris prarado jautriausią savo dalį. Verdiktas,

su kuriuo neabejotinai sutiko Mošė Maimonidas. Finkleris ne tik prarado jautriausią savo dalį, ji iš jo atimta būtent tam, kad jis nejaustų to, ką jautė Treslou.

Staiga jam pasidarė labai liūdna dėl Tailer. Jis mėgavosi ja labiau nei Finkleris. Be abejo. Jis turėjo įrankį, su kuriuo galėjo ja labiau mėgautis.

O tai ar nereiškė, kad ji turėjo pajusti daugiau malonumo su juo nei su Finkleriu? Tuo metu jis taip nemanė.

– Jokia moteris nenorės taviškio liesti, – įspėjo jį Finkleris mokykloje, o Tailer nenoras į jį pažvelgti, atrodo, tai tik patvirtino.

Bet gal tai ne nenoras, o kokia nors šventa baimė? Gal ji tiesiog bijojo pažvelgti į tai, kas jai teikė tiek malonumo? Gal jis buvo jai dievybė?

Nes kas teikė jam daugiau malonumo, turėjo teikti daugiau malonumo ir jai. Priverstinai apipjaustytas vyras logiškai turėtų perteikti tą priverstinumą savo partneriui. Ši „susilpninta seksualinio pasitenkinimo galia“ privalėjo turėti du galus. Jei neutralizuojamas „besaikis geismas“ vienam, tas pats turėtų įvykti ir kitam, kitaip – beprasmiška. Kam luošinti vyrą, norint apriboti lytinius santykius, jei moteris ir toliau taip pat karštai jų reikalauš?

O Maimonidas sakė tik tiek: „Moteriai, turėjusiai lytinių santykių su neapipjaustytu vyru, sunku nuo jo atsiskirti.“ Moterims visai nebuvo sunku atsiskirti nuo Treslou, bet gal dėl kitų priežasčių. Iš pradžių jam visuomet sekdavosi puikiai – „Labai klysti, jei manai, kad dulkinsiuos su tavimi per pirmąjį pasimatymą“, sakydavo jos jam ir leisdavosi dulkintamos per pirmąjį pasimatymą – todėl greičiausiai tai, kas joms vėliau nepatikdavo, buvo jo asmenybė, o ne apyvarpė.

Staiga jis pasijuto turįs stulbinamų galių, apie kurias anksčiau nežinojo. Jis buvo neapipjaustytasis, nuo kurio moterims sunku atsiskirti.

Ar Maimonidas turėjo galvoje fiziškai sunku atsiskirti, lyg neapipjaustytasis kažkaip įsisukdavo į moterį kaip šuo? Ar emociškai, kad jo nepailstantis neapipjaustymo geismas priversdavo ją dėl jo pakvaišti?

Jis nusprendė, kad abu.

Jis buvo neapipjaustytasis ir tarė žodį. Abu.

Prisiminęs praeitį jis vėl įsimylėjo Tailer, staiga sužinojęs, kad ji turbūt mylėjo jį labiau nei sugebėjo pripažinti ir bijojo pažvelgti į tai, kas darė ją ištvirkusia.

Vargšė dėl jo pakvaišusi Tailer. Ar bent jau pakvaišusi dėl jo pimpalo.

Ir vargšas jis, tada dar nežinojęs šių subtilybių.

Jei tik būtų žinojęs.

Kas tada, jei būtų žinojęs? Nebuvo tikras. Tik kas, jei būtų žinojęs.

Nors ne dėl visko gailėjosi. Taip pat džiaugėsi atradęs savo erotines galias. Pasisekė bent Hepsibai.

Nebent nepailstantis jo geismas taip pat ją vargino ir kėlė jai pasibjaurėjimą, todėl dėl etninių ir religinių principų ji būtų labiau norėjusi jo apkarpyto.

3

Jis paskambino Finkleriui.

– Ar esi skaitęs Mošės Maimonido? – paklausė.

– Tik dėl to skambini?

– Dėl to ir pasiklausti, kaip gyveni.

– Būna ir geriau, ačiū.

– O Mošė Maimonidas?

– Manau, kad ir jam buvo geriau. Ar skaičiau jį? Žinoma.

Laikau jį vienu iš savo įkvėpimo šaltinių.

– Nemaniau, kad žydų mąstymas tave įkvepia.

– Tai blogai manei. Jis moko, kaip perteikti sudėtingas mintis išsilavinusiems pasauliečiams. Jis pasako daugiau nei atrodo. Aš ir jis, mes ariame tą pačią vagą.

Žinoma, pamanė Treslou – Pamokymų knyga ir Džonas Dansas Skotas ir savigarba: mėnesinių vadovas.

Bet tepaklausė:

– Tai ką manai apie jo apmąstymus apie apipjaustymą?

Finkleris nusijuokė.

– Kodėl tiesiai šviesiai nepasakai, Džiuljenai. Hepsiba nori, kad apsipjaustytum, ar ne? Na, tavim dėtas aš nesipriešinėčiau. Bet tarp mūsų kalbant – cha! – manau, kad esi tam šiek tiek per senas. Kiek pamenu, Maimonidas nepataria to daryti po aštuntos gyvenimo dienos. Taigi jau pavėlavai.

– Ne, Hepsiba nenori, kad apsipjaustyčiau. Ji myli mane tokį, koks esu, kodėl neturėtų. Maimonidas rašo, kad apipjaustymas apriboja lytinius santykius, o aš nieko neribuoju.

– Džiugu girdėti. Bet kodėl staiga susidomėjai Moše Maimonidu?

– Aš čia niekuo dėtas. Tiesiog susimąščiau, ką tu, kaip filosofas, ariantis tą pačią vagą, manai apie Maimonido teoriją.

– Jog apipjaustymas skirtas seksui pristabdyti? Galiu tik pasakyti, kad apipjaustymas sukelia baimę, o kartu ir baimę seksui.

– Visada man sakei, kad žydai nepaprastai mėgaujasi seksu.

– Rimtai? Turbūt labai seniai. Bet jei klausi, ar apipjaustymo naudojimas seksualiniams impulsams suvaržyti būdingas tik žydams, turėčiau atsakyti neigiamai. Antropologiniu požiūriu seksas nėra svarbiausias, išskyrus tiek, kiek seksas svarbus įžanginiams ritualams. Viskas tik tam, kad atsiskirtum nuo motinos, o tai yra tikrasis žydiškumas, interpretuojant apipjaustymo ritualą taip, kaip tai daro Maimonidas. Šis viduramžių žydų filosofas tik nori, kad būtume santūresni, ir įsivaizduoja, kad tam padės apipjaustymas, bet turiu pripažinti, kad manęs tai niekada neveikė.

– Niekada?

– Bent jau nepamenu, o tokį dalyką prisiminti turėčiau. Bet pažįstu žmogų, kuris mano, kad iš jo atimtas malonumas, ir dabar ketina pasidaryti atvirkštinę operaciją.

– Ar tai įmanoma?

– Kai kas taip mano. Paskaityk, ką rašo Alvinas Poliakovas. Jis turi kažkokią savo interneto svetainę, kažkas panašaus į www.joinedabartikada.com. Galiu suorganizuoti tau susitikimą su juo. Jis visai mielas, daugiau apie nieką nekalba ir galbūt,

jei gražiai paprašytum, parodytų tau savo pimpalą. Atrodo, kad jis padarė pažangą ir jau yra pusiau nežydas.

– Spėju, jis vienas iš tavo susigėdusiųjų žydu.

– Žinoma. Labiau susigėsti neįmanoma.

– O tu dėl saviškio nesigėdijį?

– Manai, kad turėčiau?

– Tik klausiu. Mokykloje labai juo didžiavaisi.

– Turbūt tik norėjau tave suerzinti. Džiuljenai, aš tik jį nešiojuosi, juk esu našlys. Dabar nebe taip svarbu, apipjaustytas aš ar ne.

– Atleisk.

– Neatsiprašinėk. Malonu girdėti, kad šiuo metu tavo gyvenimas sukasi aplink pimpalą.

– Semai, aš tik filosofuoju.

– Žinau, Džiuljenai. Iš tavęs galima to tikėtis.

Prieš padėdamas ragelį Treslou prisiminė dar vieną klausimą.

– Man tik smalsu, ar tavo sūnūs apipjaustyti?

– Jų ir pasiklausk, – atsakė Finkleris ir padėjo ragelį.

Su Liboru kalbėtis buvo smagiau.

Liboras be reikalo bijojo, kad ims mažiau matytis su Treslou. Pats Liboras pasikeitė, mažiau išeidavo, bet vis tiek kartais sėsdavo į taksi ir po pietų nuvažiuodavo į Hepsibos butą, kai Hepsiba dirbdavo muziejuje, ir jiedu sėdėdavo virtuvėje prie stalo gerdami balintą arbatą.

Abiem patiko, kad virtuvėje gyveno Hepsibos, verdančios puodus raganų sąlėkiui, kuriuose išvirdavo vieną kiaušinį, vaiduoklis. Jie kvėpdavo į save jos orą ir supratingai šypsojosi vienas kitam, nepataisomi žmonių mylėtojai.

Liboras ėmė vaikščioti su lazdele.

– Štai ir sulaukiau, – atsiduso jis.

– Tau tinka, – pastebėjo Treslou. – Primena senąją Bohemiją.

Turėtum įsigyti tokią su geležte rankenėlėje.

– Kad galėčiau apsiginti nuo antisemitų?

– Kodėl tu? Puola tai jie mane.

– Tai tu ir pirk lazdą su geležte.

– Kalbant apie lazdas, – tarė Treslou, – ką manai apie apipjaustymą?

– Nemalonus dalykas, – atsakė Liboras.

– Ar jis sukėlė tau problemų?

– Būtų sukėlęs, jei būtų sukėlęs problemų Malkei. Bet ji niekada nieko nesakė. O turėjo?

– Ar dėl to ne mažiau mėgavaisi seksu?

– Manau, kad kaip tik turėdamas tokį daikčiuką, kaip tavo, būčiau mažiau juo mėgavęsis. Tik neįsižeisk – esu įsitikinęs, kad tau jis puikiai tinka, bet man – ne. Dėl estetikos nesiskundžiu: jis atrodo taip, kaip turėtų atrodyti. Ar bent jau atrodė. Ar kalbam apie estetiką?

– Ne, ne visai. Skaičiau, kad apipjaustymas sumažina seksualinį pasitenkinimą. Dabar renku nuomones.

– Na, taviškį tikrai sumažins, jei nuspręsi tokio amžiaus apsipjaustyti. O aš nė nežinau, kaip gali būti kitaip, bet niekad ir nekilo mintis skųstis. Atvirai kalbant, nė nenorėčiau geresnio seksualinio gyvenimo nei turėjau. Tikrai gavau su kaupu, ačiū, net daugiau nei pakankamai. Ar atsakiau į tavo klausimą?

– Taip, manau, kad taip.

– Tik manai, kad taip? – jis pastebėjo, kad Treslou į jį šnairuoja. – Žinau, ką manai.

– Ką aš manau?

– Manai, kad per garsiai protestuoju. Manai, jei nebūčiau apipjaustytas, tai nebūčiau taip lengvai atsispyręs Marlenai Dytrich. Esi per daug mandagus, kad prisipažintum, bet svarstai, ar tik Dievo sutartis su Abraomu padėjo man atsispirti barbarei?

– Na, visuomet teigė buvęs ištikimiausias iš visų vyrų, nepaisant to, kad patyrei kitiems vyrams nė neįsivaizduojamų pagundų...

– Todėl klausai, ar prie mano ištikimybės prisidėjo nujautrintas penis?

– Niekad nebūčiau taip šlykščiai pasakęs, Liborai.

– Bet pasakei.

– Atsiprašau.

Liboras atsirėmė kėdėje ir pasikasė galvą. Jo veide nušvietė kažkoks tolimas ilgesys. Sena šypsena.

– Aš pats kaltas, – tarė jis. Gal pernelyg stengiausi kažką apie save įrodyti, o tu buvai pernelyg pasiruošęs tuo patikėti. Tik paprašysiu tavęs štai ko: kai mirsiu ir sakysi apie mane kalbą, vadinink mane mylinčiu vyru, bet nesistenk, kad atrodyčiau pernelyg tyras. Suteik man bent vieną klaidingą pasidulkinimą.

– Kalbant apie tą vieną klaidingą pasidulkinimą, – prieš išeidamas prisiminė jis, nes norėjo, kad Treslou suprastų, jog jis susirūpino dėl to, ką pasakė.

– Taip?

– Prašau to ir dėl Malkės.

Treslou nuraudo.

– Nori pasakyti, kad Malkė?..

– Ne, bent jau nežinau ir nenorėčiau žinoti. Tiesiog noriu, kad saugotum ir jos reputaciją, moteris neturėtų būti ištekėjusi už visą gyvenimą jai ištikimo vyro.

– Kodėl ne?

– Tai ją žemina.

Treslou ir vėl nuraudo, tik šįkart dėl savęs.

– Liborai, aš nesuprantu, – pasakė jis.

Liboras pabučiavo jam į žandą ir daugiau nieko nepasakė.

Treslou suprato, ką reiškia toji tyla.

– Nesupranti, nes nesi vienas iš mūsų.

4

Tik grįžusi iš muziejaus Hepsiba visada eidavo į dušą. Muziejus vis dar atrodė kaip statybvieta, ir ji nesugebėdavo atsipalaiduoti, kol nenusiplaudavo visų dulkių ir purvo. Ji sušukdavo Treslou pranešti, kad jau grįžo, o jis arba įpildavo jiems abiem taurę vyno – toks gestas jai patiko, nors ji beveik niekada

neišgerdavo nė lašo – arba, jei tuo metu jausdavosi labiau Priapas nei Bakchas, prisijungdavo prie jos duše.

Jai tai ne visada patikdavo. Ne tik dėl to, kad ji užėmė didžiąją dalį vietos jame, o ir dėl to, kad dušas jai buvo tam tikra slap-tavietė, bet ji elgėsi atsargiai, kad piktai neatstumtų Treslou už-sidegimo. Kartais net dėkingai priimdavo masažą, kai tapdavo aišku, kad ji daugiau nieko nenori.

– Labai gera, – sakydavo ji, ir jis mėgavosi jausdamas, kaip atsipalaiduoja jos nugara po jo pirštais tarp karštų purslų.

Ji kažkaip ypatingai tardavo žodį „gera“, apibūdindama jo veiksmus – ar „Labai gera“, ar „O, kaip gera“, ar „Tu labai geras“, ar „Tau puikiai pavyksta“ – dėl to Treslou jautėsi radęs savo nišą kaip vyras.

Kaip vyras?

Treslou puikiai suprato, kad ji visuomet buvo per plauką nuo retorinio vaikų ir šunų mėgstamo klausimo: „Ar buvai geras berniukas?“, bet pats to nepripažino. Ji viskam vadovavo, o jis buvo patenkintas. Ji buvo ne tik mama ar šuns šeimininkė, o – gal nenuskambės pernelyg įmantriai – kūrybinė žydiškoji jėga, gal net pats Kūrėjas. Ir Dievas praminė sausumą Žeme, o susirinkusius vandenį praminė Jūromis. Ir Dievas matė, kad tai buvo gera⁹³.

Šiuo atveju gera reiškė ir tai, ką Treslou girdėjo, kai Hepsiba gyrė jo pastangas. Gera reiškė daugiau nei gera – gera reiškė tinkama, tobula, darnu.

Gera buvo visiškos visatos darnos išraiška.

Anksčiau jis buvo nesėkmių žmogus, o dabar tapo kažkam tinkamas. Viskas kito. Jis buvo geras žmogus gerame pasaulyje, su gera moterimi.

Gerosios jos savybės keitėsi, kuo ilgiau su ja buvo. Iš pradžių jis manė, kad tai finklerių savybė: tam tikras vaisingumas, tačiau ne palikuonių prasme. Švelnumo ir lojalumo vaisingumas, šeimos ir draugų vaisingumas, praeities ir ateities vaisingumas. Vienas Treslou jautėsi beprasmiškai besisukantis visatoje kaip pamirštos planetos skeveldra. Hepsiba buvo jo dangaus skliau-

⁹³ Pr. 1.8, iš lot. k. vertė arkivyskupas Juozapas Jonas Skvireckas.

tas, jo finkleriškas dangaus skliautas. Joje jis atrado vietą, jautėsi apgyvendintas jos orbitoje.

Nežinojo, ar tai vis dėlto buvo finkleriška savybė, galų gale – koks skirtumas. Svarbiausia, kad ji jam buvo žmogiškai svarbi, kad ir ką tai reiškia. Ir dėl to ją garbino. Iš jos saulė nešvietė, nes ji pati buvo saulė.

Na, ir pasakyk tu jam, kad jis ne žydas.

Ir štai vieną vakarą grįžusi namo ji atsisėdo virtuvėje prie stalo, ne tik paprašė jo įpilti išgerti, bet ir išgėrė, ir pratrūko verkti.

Jis jau norėjo ją apkabinti, bet ji ranka nuvijo jį šalin.

– Dieve mano, – išsigando jis, – kas nutiko?

Užsidengusi veidą rankomis ji ėmė drebėti, nors neaišku, iš sielvarto ar iš juoko.

– Hepa, kas yra?

Kai ji atsidengė veidą, jis vis tiek negalėjo suprasti, ar nutiko kažkas nenusakomai baisaus, ar siaubingai juokinga.

Galiausiai ji susitvardė, paprašė dar vienos taurės vyno – Treslou dėl to labai sunerimo: dvi taures vyno Hepsiba išgerdavo per metus – ir prašneko:

– Ar atsimeni neseniai įstatytas ažuolines duris? Gal ir neatsimeni. Išorinės šoninio įėjimo durys, vedančios į būsimus tavo arbatos gėrimo kambarius. Pameni, rodžiau tau varinių rankenėlių nuotraukas, kurias pagaminome panašias į šofarus⁹⁴ – avino ragus. Taigi, tik neišsigąsk, bet kažkas jas sudarkė. Turbūt tai nutiko šią popietę, kai buvau viduje su architektu, nes eidama pietų dar mačiau jas sveikas, bet kai šįvakar išėjau iš pastato, pamačiau jį, tiksliau jas. Džiuljenai, po velnių, kodėl kažkam reikėtų taip elgtis, kodėl?

Svastikos, toptelėjo Treslou. Kartą perskaitė, kad visur vėl ima rodytis svastikų simboliai, ir apie tai pranešė Finkleriui, bet šis liepė jam perskambinti, kai vėl ims žudyti žydus gatvėse. Sušiktos svastikos!

⁹⁴ Šofaras – ritualinis žydų instrumentas. Šofaras pučiamas sinagoje per Naujuosius metus.

– Tai ką joms padarė? – paklausė jis. – Užpiešė?

Treslou bijojo išgirsti žodį „kraujas“. Kraujas ir išmatos buvo populiariausios. Kraujas, išmatos ir sperma. Hepsiba jau gavo keletą laiškų, parašytų krauju ir šūdais.

– Nebaigiau pasakoti.

– Tai pabaik.

– Kumpis.

– Kas?

– Kumpis. Jie – spėju, kad jie – apvyniojo rankenėles kumpio griežinėliais. Du ar trys pakeliai – taigi kumpio nepagailėta.

Atrodė, kad ji vėl pravirks.

Jis ir vėl pamėgino prie jos prieti, šikart ryžtingiau.

– Tai siaubinga, – pasakė jis. – Kaip niekšiška!

Ji vėl sudrebėjo.

Jis ją apsikabino.

– Jėzau, – atsiduso jis, – kas tie žmonės tokie? Taip ir norisi juos nudobti.

Ir tada Treslou suprato, kad ji juokiasi.

– Juk tai tik kumpis, – tarė ji.

– Tik kumpis?

– Nemanau, kad tai gražu. Tu teisus, tai niekšiška. Noras taip pasielgti niekšiškas, bet tai toks menkas poelgis. Ar jie mano, kad toks dalykas mus taip išgąsdins, kad susikrausime daiktus ir išvažiuosime? Atsisakysime visų planų dėl keleto kumpio griežinėlių? Parduosime patalpas? Išvyksime iš šalies? Absurdas. Privalome pažvelgti į tai su humoru.

Treslou pamėgino.

– Tikriausiai taip, – pritarė jis. – Taip, tu teisi, tai juokinga.

Ir pamėgino nusijuokti.

Hepsiba nusišluostė ašaras.

– Kita vertus, – vėl prabilo ji, – verčia susimąstyti apie tai, kas dedasi pasaulyje. Kai skaitai apie tokius įvykius trečiojo dešimtmečio Berlyne, galvoji, kodėl jie nepastebėjo pavojaus ženklų ir neišsinešdino.

– Gal dėl to, kad taip jais ir nepatikėjo, – spėjo Treslou. – Gal dėl to, kad žiūrėjo į viską su humoru.

Jis ir vėl surimtėjo.

Hepsiba atsiduso.

– Sunku patikėti, kad taip galėjo nutikti Šv. Jono Miškuose.

– Šiais laikais niekur nėra saugu, – pasakė Treslou prisiminęs, kad jam nutiko beveik ant BBC slenksčio.

Tu Džiu.

Abu nutilo, įsivaizduodami Londono Vest Ende plėšikaujančių antisemitų gaujas.

Tada Hepsiba ėmė juoktis, nes jai vėl prieš akis iškilo kruopščiai aplink avino ragų rankenėles apvynioti kumpio griežinėliai ir mėsa bei riebalais užkimštos raktų skylutės duryse, apie kurias Treslou nedrįso papasakoti. Ji įsivaizdavo, kaip tie vandalai eina į „Marks & Spencer“ parduotuvę, perka reikiamus produktus, moka prie kasos, galbūt net naudoja kliento kortelę, ir tada it kokie linčiuotojai, linčiuotojai apsiginklavę kumpiu – baisiausias išniekinimas, kokį jiems tik pavyko sugalvoti – leidžiasi link Anglakalbių žydų kultūros muziejaus, dar be iškabų, todėl, galima sakyti, net neegzistuojančio.

– Baisu ne tik tai, kaip jie pervertina mūsų kiaulių baimę, – šluostydamosi akis tęsė ji. – Jie tikrai nė nenumano, kaip mėgstu sumuštinis su kumpiu, bet taip pat, kaip jie išpučia mūsų egzistenciją. Jie randa mus net prieš mums patiems save atrandant.

Treslou nespėjo paskui jos nuotaikų kaitą. Jis suprato, kad ji neįsijautė iš pradžių linksmumo, paskui baimės, o išgyveno abu jausmus kartu. Net nebuvo reikalo šias priešingybes derinti, nes priešingybės jos nebuvo, juokas turėjo baimės, o baimė – juoko.

Pats jis taip nemokėjo, neturėjo tokio emocinio lankstumo ir abejojo, ar norėtų turėti. Nejau tai nėra šiek tiek neatsakinga? Tas pat būtų nusijuokti tą akimirką, kai Violeta miršta Alfredo glėbyje. O apie tai negalėjo nė pagalvoti, net stengdamasis apie tai galvoti.

Nebe pirmą kartą per pastarąsias dienas Treslou pajuto, kad neišlaikė išbandymo.

DEVYNI

1

Liboro mintys ėmė dvokti. Jis pats taip nusprendė.

Pirmaisiais mėnesiais po Malkės mirties rytais užplūsdavęs ilgesys tapo nepakeliamas. Kaskart atsibusdavo tikėdamasis, kad ji šalia. Įsivaizdavo, kaip jos lovos pusėje sujuda paklodės. Kalbėdavosi su ja, atsidarydavo jos spintą ir įsivaizduodavo, kaip padeda išsirinkti jai drabužius. Jei mintyse suregztų tinkamą derinį, galbūt ji pasirodytų juo apsirengusi.

Viskas, ką atsiminė, buvo taip gražu, kad jį skaudino, bet dabar skausmas įgavo kitokį pobūdį. Jiems nutiko tiek blogų dalykų, tarp jų ir dėl jų. Jis supykė jos tėvus, atėmė iš jos muziko karjerą, jie nesusilaukė vaikų, nors dėl to labai nesisielojo, bet ji patyrė vieną persileidimą, dėl kurio jie sielvartavo tik todėl, kad jis jų iš tikrųjų nenuliūdino. Kadangi nemėgo lėktuvų ir naujų pažinčių, ji nekeliaudavo kartu su juo į Holivudą. Sakydavo, kad jo draugija yra vienintelė, kurios trokšta. Ją domino tik jis. Tik dabar Liboras susimąstė, ar neturėjo ji dėl to jaustis siaubingai, ar nebuvo tai jam nepakeliamas našta. Be jos jis jautėsi vienišas. Patyrė pagundų, kurioms atsispyrė lengviau nei jeigu ji būtų buvusi šalia. Ir niekad nedrįso jos nuvilti, visada buvo nenuilstantis palydovas, grįždavęs namo su nuostabiais pasakojimais iš savo kelionių, vyras, parodantis, kad jos meilė nenuėjo perniek, jaučiantis pareigą kiekviename žingsnyje pateisinti visišką jos pasitikėjimą juo.

Nė vienas iš šių prisiminimų jo prieš ją nenuiteikė, tačiau pakeitė atmosferą aplinkui su ja susijusius prisiminimus, lyg auksi-

nė aureolė būtų... ne, nenukritusi, bet patamsėjusi. Turbūt tai tik į gera, manė jis. Pati gamta padeda jam viską išgyventi. Tik kas, jeigu jis nenori išgyventi? Kodėl gamta turėtų už jį ką nors spręsti?!

O blogiausia, kad jis ėmė prisiminti negerus įvykius, gadinusius jų gyvenimą kartu, nors galbūt jie tuo metu to nesuprato. Jos tėvai kartą pavartojo tokį posakį jidiš kalba, ir jam atrodė, kad jis reiškė „labai seniai“. *Ale shvartse yorn* – visi tamsieji metai. Dabar visi tamsieji metai buvo jų tamsieji metai – jo ir Malkės. Tuos metus sudarkę įvykiai buvo jų meilės antimitai, pilni pabaisų, besistengiančių, kad jie negyventų rojuje, o – tik dėl jų pačių kaltės – vietoje, labiau panėšėjančioje į pragarą.

Malkės tėvai, šurkštieji Hofmanštalai, buvo žemvaldžiai vokiečių žydai. Liboras, beviltiškę, čekoslovakiskai sumišusių politinių pažiūrų žmogus, laikė juos blogiausiais žydais iš visų. Jie taip nusivylė dukters išsirinktu vyru, kad jos išsižadėjo ir elgėsi su Liboru taip, tarsi jis būtų purvas po jų kojomis. Nesutiko dalyvauti jų vestuvėse ir nenorėjo, kad jis savo ruožtu dalyvautų bet kokiose jų šeimos šventėse, taip pat ir laidotuvėse.

– Ar jie įsivaizduoja, kad šoksiu ant jų kapų? – klausdavo žmonos Liboras.

Tik jie ne veltui rūpinosi, jis tikrai būtų šokęs.

O kuo jis jiems prasikalto? Kad buvo jai per vargšas, kad buvo žurnalistas, kad buvo Sevčikas, ne Hofmanštalis, Čekijos, o ne Vokietijos žydas.

Visiškai išsižadėti jos jie negalėjo, privalėjo kažkam palikti savo nuosavybę, todėl paliko jai nedidelį daugiabutį Vilsdene. Vilsdene! Atsižvelgiant į tai, kokie jie jautėsi išskirtiniai, kiekvienas būtų pagalvojęs, kad jie aristokratai, samprotavo Liboras, bet Malkės tėvai tebuvo sukništi kažkokių vargingų butukų Vilsdene savininkai.

– Visa laimė, kad aš žydas, – sakydavo jis Malkei, – nes kitaip tavo šeimynėlė būtų mane pavertusi fašistu.

– Manau, kad būtum jiems labiau patikęs, jei nebūtum žydas, – pasakė Malkė pabrėždama, kad jam tereikėjo būti muzikantu ar žemvaldžiu.

- Tai ką turėjo Horovitzas? Vasarnamį Kijeve?
- Jis buvo įžymus, brangusis.
- Aš taip pat įžymus.
- Bet netinkamai įžymus. O kai už tavęs ištekėjau, apskritai nebuvai įžymus.

Nekęsdamas jos vokiečių tėvų jis dar labiau neapkentė jų nuomininkų, dėl kurių jie su Malke, patys tapę žemvaldžiais, turėjo susiteršti savo sielas prekyba. Čia lindėjo įvairiausio plauko menkystos, simulantai, verkšlentojai ir vagys. Kitomis aplinkybėmis Liboras nebūtų suteikęs tokioms žmogystoms, žinančioms kiekvieną kiekvieno įstatymo žodį tik tam, kad jį panaudotų savo nusikaltimams, net kartoninės dėžės dydžio prieglobsčio. Jie teršė kiekvieną erdvę, kurioje gyveno, o ją palikdami skrupulingai apšvarindavo – išvogdavo kiekvieną jungiklį ir lemputę, kiekvieną skląstį ir rankeną, kiekvieną siūlą iš kiekvieno kilimo.

Liboras pasiūlė atsikratyti viso pastato, pernelyg daug nema-lonumų, bet ji juto, kad tas namas jungė ją su tėvais. Londone jie susikūrė naują gyvenimą, todėl parduoti Vilsdeną reikštų antrą kart ištrinti jų šeimos istoriją. Kai nuomininkams ėmus grasinti ji nė nekrūptelėjo, jie išvadino ją „purvina gobšia žyde“. Tam tikra prasme jie neklydo – bendraudama su jais ji išsipurvino ir buvo apvogta.

Kad ir kaip mylėjo anglus, Liboras laikė juos žmonijos kirmė-lėmis. Tik kirmėlės turbūt labiau tausojo savo gyvenamąją vietą. Dabar savo vaizduotėje jis susiejo problemas dėl nuomininkų su Malkės liga, nors butus ji pardavė dar prieš tai. Kaip jie drįso taip vadinti silpnos sveikatos moterį! Kaip baisu, kad kaip tik tokiu metu jai teko susidurti su nemaloniausiais žmonijos žvėrimis. Visi tie tamsieji metai. Be abejo, jie buvo laimingi kartu, mylėjo vienas kitą, bet jei manė, kad jiems pavyko nesusiteršti, tai tik save apgaudinėjo. Atrodė, kad kol jo gražioji, mylimoji Malkė miegojo purvinoje žemėje, jos pilvu ropojo juodi vorai.

Jis paskambino Emei ir pasiūlė kartu papusryčiauti. Ji nuste-bo, kodėl papusryčiauti? Rytais, paaiškino jis, jaučiuosi prasčiau-

siai. O kas man iš to, pasiteiravo ji. Nieko, pasakė jis. Viskas tik dėl manęs. Ji nusijuokė.

Jie susitiko Ritze. Dėl jos jis pasipuošė. Garbės žodis, kaip tikras Deividas Nivenas, tik su liūdna Aleksandro Dubčeko šypsena pralaimėto Prahos pavasario proga.

– Tikiuosi, vėl man čia nesipirši? – paklausė ji.

Liboras neturėjo tam priežasčių, ji buvo elegantiška moteris gražiomis kojomis, o jis negalėjo pateikti jokių priesaikų ar prisiminimų. Praeitį knibždėte knibždėjo nuo juodų vorų. Bet jis svarstė, kodėl ji pavartojo žodžius „vėl“ ir „čia“.

– Praeitą kartą mane čia atsivedei.

– Pusryčiauti?

– Miegoti ir pusryčiauti. Regis, pamiršai.

Jis atsiprašė. Jau norėjo sakyti, kad jam visai išgaravo iš galvos, bet pasakymas atrodė netinkamas tokiai progai, tarsi jo atmintis būtų buvusi koks nors gerųjų laikų puodas. Tokią idėją ji galėjo įvertinti ir kaip įžeidimą, jei jau jis leido tam geram laikui išgaruoti.

– Nebėra, – tarė jis, paliesdamas savo galvą. – Beveik nieko nėra.

Ar jis tikrai atsivedė ją čia pernaktoti? Kaipgi galėjo sau leisti Ritzą tais skurdžiais laikais iki Malkės? Nebent tai nenutiko taip jau seniai, o tai reiškė... O tai reiškė: gerai, kad viskas išgaravo.

Vis dėlto kaip galėjo išgaruoti?

Ji kantriai laukė, kol jis suko galvą – nesunku buvo nuspėti, apie ką galvoja, – ir paklausė, kaip sekasi konsultacijos dėl artimųjų netekties.

Konsultacijos? Tada prisiminė.

– Nebėra, – pasakė, vėl paliesdamas savo galvą.

– Pasikviečiau tave čia, – suskubo pridurti jis, – pirma, dėl to, kad jaučiuosi vienišas ir noriu gražios moters draugijos, o antra, kad pasakyčiau, jog negaliu nieko padaryti.

Ji nesuprato.

– Negaliu nieko padaryti dėl tavo anūko. Ir dėl to antisemito kino režisieriaus ar dar kažko. Nieko negaliu dėl nieko padaryti.

Ji nusišypsojo supratinga šypsena ir sunėrė savo išpuoselėtas rankas. Nuo sietyno jos žiedai žybciojo. Na, ką gi.

– Jei negali, tai negali, – pasakė ji.

– Negaliu ir nenoriu, – atšovė jis.

Ji atšoko atgal taip, lyg jis būtų užsimojęs jai trenkti.

Šalia sėdėjusi porelė rusų įsispoksojo į juos.

– Nenori?

Liboras pažvelgė į rusus. Dzingsintis oligarchas ir blyškiai išsipudravusi prostitutė. Nors ar rusai kada nors buvo kitokie?

Jei esi rusas ir žinai, kas tau geriausia, niekada nesėdėsi šalia Prahos gyventojų, pagalvojo Liboras.

– Nenoriu, nes nėra prasmės, – galiausiai atsisukęs į Emę tarė jis. – Taip jau yra šiais laikais, gal taip turėtų būti.

Jis ir pats nustebo dėl to, ką pasakė, lyg būtų išgirdęs kalbant kitą asmenį, bet vis tiek puikiai suprato, ką tas kitas asmuo turėjo galvoje. Jis tik norėjo pasakyti, kad kol pasaulyje yra tokių žydų kaip Malkės tėvai, tol bus kam jų nekęsti.

Emė Openštein papurtė galvą taip, lyg norėdama nuo jos nukratyti Liborą.

– Einu iš čia, – pasakė ji. – Nežinau, už ką nori mane nubausiti – esu tikra, kad nė vienas iš mūsų tam nedavė pagrindo – bet suprantu, kodėl taip elgiesi. Kai mirė Teo, nekenčiau visų aplinkui.

Ji pakilo eiti, bet Liboras ją sulaikė.

– Pasiklausyk manęs dar penkias minutes, – paprašė jis. – Nejaučiu tau neapykantos.

Staiga jis susidomėjo, ar rusai taip pat manė, kad jis yra koks nors su savo prostitute besiriejantis oligarchas, nesvarbu, kad abiem buvo per aštuoniasdešimt, rusų vaizduotė nieko geresnio turbūt ir negalėtų sukurti.

Emė atsisėdo. Liboras žavėjosi jos judesiais. Atsistojusi nuo stalo ji atrodė kaip vyriausioji teisėja, besirengianti išeiti iš teismo salės, o dabar sugrįžusi perskaityti nuosprendžio.

Tik ja žavėjosi ta Liboro smegenų dalis, kuri tinkamai neveikė.

Jis pasilenkė į priekį ir paėmė jos rankas.

– Savyje atradau didžią būtinybę blogai galvoti apie kitus žydus.

Jis laukė.

Ji tylėjo.

Jam būtų patikę jos akyse išvysti baimę ar neapykantą, bet jis tesugebėjo pamatyti kantrų smalsumą. Galbūt net ne smalsumą, gal tik kantrybę.

– Nelinkiu jiems blogo, supranti, – tęsė jis, – tik galvoju apie juos blogai. Todėl man nelabai rūpi, kas jiems nutiks. Tiesiog viskas per ilgai tęsiasi. Kaip tai kartais vadinama laikraščiuose – nuovargis dėl užuojautos, ar kažkas panašaus.

Ji tik sumirksėjo.

– Tik užuojautos aš jiems niekad nejučiau. Užuojauta kyla iš kažkur kitur. Negali jausti užuojautos sau ar tokiems pat kaip tu. Veikiau kilo smarkūs globėjiški jausmai. Kai užpuldavo žydą, kartu užpuldavo ir mane. Šitie yra Adomo palikuonys... Visų mūsų tėvas vienas. Buvau savo brolio sergėtojas, bet praėjo per daug laiko. Praėjo per daug laiko mums ir tiems, kurie nėra mes. Turi būti koks nors ieškinio senaties įstatymas. Užtenka tų žydiškų reikalų, nustokite apie tai kalbėti visi, o ypač jūs, žydai. Turėkit bent šiek tiek padorumo. Pripažinkite, kad, kai jūsų laikas baigėsi, tai ir baigėsi.

Jis laukė, lyg tikėdamasis išgirsti jos pritariamus žodžius: „Taip, Liborai, mano laikas baigėsi.“

Ji leido jam palaukti, o tada sušnibždėjo: „Tie rusai, Liborai, tie rusai klausosi.“

– Tai, ką čia apibūdinau, nereiškia „blogai galvoti“. Baiminausi, kad pasakysi, jog gavome ko nusipelnę, kad mano anūkas pats kaltas, jog jį apakino. Tokia mūsų draugo kino režisieriaus logika. Vienas žydas iškrausto vieną arabą iš Palestinos, todėl kitas žydas privalo apakti Londone. Ką žydai sėja, tą žydai turi ir pjauti. Nemanau, kad tai nori pasakyti.

Šįkart jos rankos laikė jo rankas.

– Mylimos mano žmonos tėvai, – tarė jis, – privalėję turėti nors kruopelytę gerumo savo sielose, nes kitaip nebūtų galėję

jos sukurti – šiaip buvo niekingi žmonės. Galėčiau paaiškinti, kodėl jie tokie tapo, įsivaizduoti aplinkybes, kurios prieš šimtą ar tūkstantį metų būtų privertusios juos būti kitokius, bet tokių nuolaidų daryti negaliu. Negaliu ir toliau sau kartoti, kad ką tik į kalėjimą šimtui metų pasodintas apgavikas amerikietis yra žydas tik dėl atsitiktinumo ar kad tas per televizorių rodomas susiraukęs žydas verslininkas, besigiriantis dėl savo pinigų ir kaip nuožmiai jų siekia, – negaliu patikėti ir nežinau, kaip gali patikėti kiti, kad tokie žmonės tik atsitiktinai atitinka kiekvieną žydų blogio prototipą, kokį mums kada nors pateikė krikščionių ar musulmonų istorija. Kai tokie žydai mėgaujasi šlove, kaip galime tikėtis, kad kas nors paliks mus ramybėje? Jei sugrįžome į viduramžius, tai tik dėl to, kad sugrįžo viduramžių žydas. Eme, ar jis apskritai kada nors buvo dingęs? Ar išlindo iš griuvėsių ir kapų kaip tarakonas?

Ji suspaudė jo pirštus tarsi norėdama iš jo išspausti tą slegiantį bjaurumą.

– Štai ką tau pasakysiu, – tarė ji. – Nežydai nemato to, ką matai tu, tik ne teisingieji, o dauguma jų tokie. Tas tavo paminėtas susiraukęs žydas verslininkas – tarkim, kad žinau, apie ką tu, – tik tai nesvarbu, nes, žinoma, žinau tokius žmones – nėra toks neapykantos objektas nežydams, koks jis yra tau. Kai kam jis patinka, kai kas net dievina jį, kitiems jis visai nerūpi. Nustebtum sužinojęs, kiek mažai žmonių jį pamatę iškart atpažįsta žydo prototipą ar apskritai žino, kad jis žydas. Ar dėl to rūpinasi. Tu esi antisemitas, o ne jie. Tu esi tas, kuris mato žyde žydą ir nesugeba žiūrėti. Liborai, tai tik tavo problema.

Jis įvertino jos žodžius ir susimąstė.

– Tikrai ne taip greitai pastebėčiau žydą žyde, – galiausiai prabilo jis, – jei tas žydas taip greitai nepasirodytų. Ar jis privalo pasakoti apie savo turtus ir rūkyti cigarą? Ar būtina jį fotografuoti išlipantį iš savo *Rolls Royce'o*?

– Mes ne vieninteliai žmonės, rūkantys cigarus.

– Ne, bet esame vieninteliai, kurie to daryti neturėtų.

– Ak, – atsiduso ji.

Atodūsyje slypėjo tokia demaskavimo jėga, kad Liboras pamane išgirdęs, kaip nuo ruso ir jo kekšės sugrižo jo aidas. Lyg net jie dabar suprastų, kas jis toks.

– Kas ak? – paklausė jis. Tiek jos, tiek rusų.

– Ak, išdavei paslaptį. Tik tu sakai, kad žydai turi gyventi kitokį gyvenimą nei visi. Tik tu savo galvoje mus izoliuoji. Mes turim teisę į cigarus taip pat, kaip ir kiti. Liborai, turi geltonosios žvaigždės intelektą.

Jis nusišypsojo.

– Labai ilgai gyvenau Anglijoje, – pasakė jis.

– Aš taip pat.

Jis jai pritarė, tik prieš tai pasakė:

– Tikiuosi, kad nekaltini manęs už tai, kad tiesiog išreiškiau neapykantą sau. Turiu protingą draugą, ir jo situacija tokia pati. O mes visai nepanašūs. Man nerūpi, kad žydai kurį laiką dedasi dideliais ponais Vidurio Rytuose. Nesu vienas iš tų, kurie patenkinti tik tada, kai žydai išsibarstę po pasaulį ir tik pakišti po kieno nors padu. Nes šiaip ar taip tai vėl greit pasikartos. Aš ne apie Izraelį.

Kalbant su Eme visai nereikėjo virpinti „r“ ar praleisti „l“.

– Žinau, – pasakė ji.

– Džiaugiuosi dėl Izraelio, – tęsė jis. – Tai vienas geriausių dalykų, kuriuos padarėme per pastaruosius du tūkstančius metų, ar būtų vienas geriausių, jei sionizmas būtų prisiminęs savo pasaulietiškas kvalifikacijas ir nebūtų čia įpainiojęs rabinų.

– Tai ir važiuok ten, bet Tel Avive nuo cigarus rūkančių žydų nepabėgsi.

– Tel Avive man jie nerūpėtų. Tel Avive jie ir turi juos rūkyti. Bet kaip jau sakiau, kalbu ne apie Izraelį. Niekas nėra apie Izraelį. Net tai, ką dauguma kritikų kalba apie Izraelį, nėra apie Izraelį.

– Taip. Tad kodėl apie tai užsiminei?

– Todėl, kad nesu panašus į savo protingąjį draugą, aršųjį antisionistą. Noriu blogai galvoti apie žydus taip, kaip man patinka, dėl savo priežasčių.

– Na, Liborai, tu dairaisi į praeitį, o aš turiu žiūrėti į ateitį. Privalau rūpintis anūkais.

– Tai išsiųsk juos į sekmadieninę mokyklą arba į Madrasą. Daugiau žydų nepakęsiu.

Ji papurtė galvą ir pakilo eiti. Šįkart jis jos nebesulaikė.

Staiga jam šmėkštelėjo mintis paprašyti jos užlipti kartu į viršų, atrodė gaila švaistyti laiką Ritze.

Bet tam jau buvo per vėlu.

2

Vieną naktį Finkleris, internete žaisdamas pokerį, pralošė daugiau nei du tūkstančius svarų ir išėjo susirasti prostitutės. Galbūt Liboras, tuo metu sėdėjęs šalia tokios, stebuklingai persiuntė jam mintį. Nepaisant to, kad dėl visko nesutiko, jie buvo artimi.

Finkleriui nesinorėjo sekso, jis tiesiog norėjo ką nors nuveikti. Vieninteliai svarūs argumentai prieš prostitutės jam buvo kaina ir triperis. Vyras gali daryti su savo kūnu ką tik panorėjęs, tik negali dėl to skurdinti ar užkrėsti savo šeimos. Šiaip ar taip, filosofškai kalbant, kai pralošei du tūkstančius žaisdamas pokerį, dar trys šimtai už padoriai atrodančią prostitutę nieko nepakeis. O dėl triperio – nebeliko ką jis galėtų užkrėsti.

Reikėjo tik apgalvoti dar vieną dalyką. Žmonės žinojo jo veidą. Nors prostitutės ir nežinojo, jos dirba, kai per televiziją rodomi dokumentiniai filmai, bet kiti prostitučių ieškantys vyrai galėtų jį atpažinti, o puolusiųjų solidarumo tikėtis neverta. Po minutės kas nors įkeltų jo nuotrauką į savo svetainę „Facebook“, slankiojantį aplink Šeferd Marketą, ir nesvarbu, kad tas kas nors slankiojo ten tokiu pat tikslu.

Žinoma, galėjo nueiti ir į vieną iš tų Park Leino viešbučių, kur viskas vykdavo daug diskretiškiau, bet jam patiko slankioti. Slankiojimas imitavo bevaives paslėpto veido ar prisiminimo paieškas, kurioms prilygo seksualinis pasitenkinimas. Slankiojimas buvo romantika su nudirta oda. Galėjai tiesiog paslankioti

ir grįžti namo tuščiomis, bet vis tiek sakyti, kad naktis buvo gera. Geresnė Finklerio atveju, kadangi jis neatsiminė kada nors radęs jam patikusią prostitutę, bet, kita vertus, jam patiko tik paslėptas veidas ir prisiminimas, o jis ir turėjo amžinai likti paslėptas. Iš tiesų jam labiau norėjosi mielos žydaitės su krūtine kaip Manavatu praraja, nei vienos iš tų lieknų lenkaičių, bet greičiausiai galop ir jos nepanorėtų.

Todėl nusprendė, kad slankioti gatvėmis saugu. Vyras, vedamas tik vangios aistros, beveik nerizikavo būti apkaltintas ieškantis sekso.

Todėl išgirdęs jį šaukiant vardu vos neišvirto iš koto.

– Semai! Dėde Semai!

Protingiausia būtų buvę nekreipti dėmesio ir eiti toliau, bet Finkleris suprato trūktelėjęs galvą išgirdęs savo vardą, todėl tik būtų sukėlęs įtarimą, jei eitų toliau lyg niekur nieko. Jis apsisuko ir išvydo prie Marketo tavernos stovintį Alfredo būrio gėrėjų pakraštyje siurbčiojantį butelį „Coronos“.

– Sveikas, Alfredo.

– Sveikas, dėde Semai, kur išsiruošei?

Finkleris pažvelgė į savo rankinį laikrodį.

– Tuoj susitinku su savo prodiuseriu, jau šiek tiek vėluoju.

– Dar viena laida per teliką?

– Ankstyvoji jos stadija.

– Apie ką šįkart?

Finkleris ėmė neaiškiai mosikuoti rankomis ore.

– Ai, Spinoza, Hobsas, žodžio laisvė, slaptos filmavimo kameros ir panašiai.

Alfredo nusiėmė akinius nuo saulės, vėl juos užsidėjo ir pasitrynė kaklą. Finkleris užuodė iš jo burnos sklindantį alkoholio kvapą. Finkleris susimąstė, ar Alfredo taip pat ieško prostitutės ir dabar geria, kad įsidrąsintų?

Jei taip, tai padaugino. Prie tokio drąsos kiekio nesiartintų jokia prostitutė.

– Dėde Semai, ar žinai, ką manau apie visą tą slaptų kamerų mėšlą?

Finkleris negalėjo pakęsti, kai Alfredo vadino jį dėde. Mažas sarkastiškas šūdžius. Jis pažvelgė į laikrodį.

– Papasakok.

– Manau, kad tai nuostabu. Tikiuosi, kad dabar mus filmuoja kamera. Tikiuosi, kad mus visus filmuoja.

– Kodėl, Alfredo?

– Nes visi mes melagiai, sukčiai ir vagys.

– Labai pikta išvada. Ar neseniai susidūrei su vienu iš jų?

– Taip, su savo tėvu.

– Savo tėvu? Ką padarė tavo tėvas?

– Norėjai paklausti, ko mano tėvas nepadarė.

Alfredo vos pastovėjo ant kojų, ir Finkleris svarstė, ar jis galiausiai grius.

– Maniau, kad su tėvu gerai sutari. Nejau neseniai nebuvote kartu atostogaut?

– Labai seniai. Ir nuo to laiko nieko iš jo negirdėjau, tik dabar sužinojau, kad įsikraustė gyventi su kažkokia moterimi.

– Taip, Hepsiba. Keista, kad jis tau nieko nesakė, neabejoju, kad norėtų. Ar nori pasakyti, kad daugiau filmavimo kamerų gatvėse padėtų pagauti jį persikraustant?

– Noriu pasakyti, dėde Semai, kad mano tėvas, kaip jį vadini, vieną akimirką nori draugauti, o kitą – su tavim nė nesikalba.

Finkleris jau norėjo sakyti, kad supranta Alfredo, bet staiga nepanoro vaidinti tėvo įgaliotinio. Tegul Džiuljenas pats aiškina si su savo vaikais.

– Džiuljenas šiuo metu turi daug rūpesčių, – pasakė jis.

– Ir pilnas kelnes, kiek girdėjau.

– Man laikas eiti, – pasakė Finkleris.

– Man irgi, – tarė Alfredo.

Jis linktelėjo grupės jaunuolių pusėn lyg sakydamas ateinu, ateinu. Finkleriui pasirodė, kad keletas tų jaunuolių ryšėjo šalikus su Palestinos simbolika, tačiau šiais laikais sunku apie tai spręsti, nes visi madingi šalikai panašūs ir panašiai nešiojami.

Jis susimąstė, ar tądien Trafalgaro aikštėje nevyko demonstracija, o jei vyko, tai svarstė, kodėl niekas jo nepakvietė pasisakyti.

– Tai iki pasimatymo kada nors, – pasakė jis. – Kur šiuo metu groji?

– Šen bei ten, – jis sugriebė Finklerio ranką ir prisitraukė jį prie savęs. – Pasakyk man, dėde Semai – juk tu jo draugas – ką reiškia visas šitas žydų mėšlas?

Neaiškiai ištartas „žydų mėšlas“ skambėjo kaip „jėzuitas“⁹⁵, tokio žodžio Alfredo net blaivas negalėtų žinoti. Be to, jis nežinojo arba pamiršo dar vieną dalyką, kad Finkleris pats buvo žydų mėšlas.

– Kodėl pats jo nepaklausi?

– Ne, paklausk – klausiu apskritai. Skaičiau, kad visa tai melas, jei žinai, apie ką aš...

– Kas melas, Alfredo?

– Na, tas visas mėšlas. Stovyklos ir panašiai. Vienas didelis melas.

– Ir kurgi apie tai perskaitei?

– Na, žinai, knygoje. Ir draugai pasakojo. Grojau su tokiu žydų bugivugio būgnininku, – jei kartais Finkleris nežinojo, ką daro būgnininkas, tai Alfredo grojo oro būgnais su pora įsivaizduojamų lazdelių – jis sako, kad visa tai nesąmonės. Kam jam meluoti? Jis tarnavo kareiviu Izraelyje ar kažkas panašaus, o dabar varo kaip Džynas Krupa⁹⁶. Jis sako, kad visas tas mėšlas ir melas išgalvotas tik tam, kad nukreiptų mūsų dėmesį.

– Nuo ko?

– Nuo kažko, ką jie ten daro. Koncentracijos stovyklos ir panašus mėšlas.

– Koncentracijos stovyklos? Kur tos koncentracijos stovyklos?

– Nesvarbu, nesvarbu. Naciai, supistos dujų kameros, išskyrus tik, kad nieko panašaus neįvyko, ar ne?

– Kur neįvyko?

– Izraelyje, Vokietijoje, iš kur man po velnių žinoti. Bet viskas...

⁹⁵ *jew shit*

⁹⁶ Gene Krupa (1909–1973) – amerikiečių džiazo būgnininkas ir kompozitorius, išgarsėjęs energingo ir audringo grojimo stiliumi.

– Man tikrai reikia eiti, – pamėgino ištrūkti Finkleris, – nes pavėluosiu į susitikimą. Bet klausyk, netikėk, ką tau sako žmonės.
– O kuo tu tiki, dėde Semai?
– Aš? Aš tikiu tikėjimą niekuo.
Alfredo sugebėjo jį pabučiuoti.
– Tai jau esam dviese. Aš taip pat tikiu tikėjimą niekuo. Kaip sako tas būgnininkas, visa tai – mėšlas.
Ir vėl sumušė savo lazdelėmis ore.
Finkleris išsikvietė taksi ir važiavo namo.

3

Keista, svarstė Treslou, kaip gali atrodyti, kad gerai pažįsti žmogų iš vardo, išstarto žodžio ir keletu jo penio nuotraukų.

Kita vertus, Treslou galėjo sau leisti pagyrimus: jis turėjo tai, ko Alvinas Poliakovas, epispamistas, troško visą savo gyvenimą – apyvarpę.

Iš Alvino Poliakovo tinklaraščio Treslou sužinojo, kad epispamosu vadinamas apyvarpės atkūrimo procesas. Išskyrus tai, kaip aiškina Alvinas Poliakovas, kad apyvarpės atkurti neįmanoma. Ji pašalinama kartą ir visiems laikams. Tačiau žmogaus išmonė gali vietoj jos sukurti dirbtinę apyvarpę. Tai Alvinas Poliakovas ir mėgina įrodyti, diena po dienos sėdėdamas priešais savo fotoaparata.

Treslou jį stebi įdomumo dėlei ir kad atsitrauktų nuo Maimonido, ir dėl to, kad Hepsiba didžiąją laiko dalį praleidžia muziejuje, spręsdama įvairiausias problemas.

Alvinas Poliakovas, prislėgto žydų mokytojo sūnus, viengungis, kultūristas, vienkartinis radijo inžinierius ir išradėjas, vienas iš „Susigėdusiųjų žydų“ įkūrėjų, pradeda savo rytą timpčiodamas laisvąją odą ant savo penio, atlaisvindamas šiek tiek daugiau odos ant kamieno. Ir taip dvi valandas, kol ateina laikas ryto arbatai su šokoladiniais sausainiais. Paskui vėl kartoja tą

patį. Vidurdienį jis imasi matavimų, lygina juos su ryto duomenimis ir rašo į savo tinklaraštį.

– Kalbu milijono suluošintų žydu visame pasaulyje vardu, – pasakoja jis savo skaitytojams, – kurie jaučia tai, ką ir aš visą gyvenimą jčiau. Bet ne tik žydu vardu, nes pasaulyje yra ir milijonai neżydu, apipjaustytu dėl klaidingų gydytojų prielaidų, kad be apyvarpės vyrui geriau nei su ja.

Jis nerašo *žydai* ir vėl klaidina pasaulį, bet tik viskuo patenkintas kvailys, laimingas ir apipjaustytas, būtų galėjęs nesuprasti užuominos.

Alvinas Poliakovas rašo taip, kaip penktąjį dešimtmetį kalbėjo kino apžvalgininkai – jie tarsi nepasitikėjo technologijomis ir dėl to rėkė, kad būtų išgirsti.

– Nuo pat civilizacijos pradžios, – pasakoja jis, – žmogus stengiasi atgauti tai, kas iš jo pavogta pažeidžiant teises dar prieš jam galint paprieštarauti. Taip elgtis juos privertė netobulumo jausmas, sąmonė apie kažką taip riboto kaip amputacija.

Jis mini žydu kančias klasikinėse Graikijos ir Romos visuomenėse, kai jie stengėsi asimiliuotis ir parodyti, ką sugeba, bet negalėjo eiti į pirtį ir rodyti savo penių kitiems vyrams, nes bijojo būti išjuokti. (Treslou svarsto, kiek žydu iš tikrųjų norėjo taip daryti.) Dėl to daugelis neviltin puolusių žydu nusprendžia pasitelkti į pagalbą chirurgiją ir neretai tokių operacijų pasekmės buvo tragiškos. (Treslou nukrėtė šurpas.) Vienintelis patikrintas apyvarpės atkūrimo metodas priimtinausiu atvaizdu yra tas, kurį praktikoja pats tinklaraštininkas.

Žiūrėkit.

Per daug nesitikėkite, bet menkiausiu taip pat nesitenkinkite. Tai Alvinas Poliakovo filosofija.

O dėl metodų...

Apsirūpinkite lipniu popieriumi, chirurginiais kljais, lipnia juoste (Treslou iškart prisimena Džozefiną, vieno iš jo vaikų, tiksliai neatsiminė kurio, motiną, taisydavusią savo batus su lipnia juoste), petnešomis, elastiniais raiščiais, svareliais ir viena sunkia medine kėde.

Kas rytą Alvinas Poliakovas iš skirtingų kampų fotografuoja savo penį ir po pietų įkelia nuotraukas į internetą kartu su procedūrų, kurias atliko per tą dieną, diagramomis: kartoninių lankelių gamyba, juostelės lipdymas, paraudusios odos tepimas, valandos, praleistos susmukus ant medinės kėdės, kantriai tempiant odą žemyn, visada žemyn, ir svareliai, kuriuos sumeistravo iš varinių papuošalų, vaikiško ksilofono klavišų ir poros nedidelių varinių žvakidžių, kurias galima pigiai įsigyti bet kokiame turguje ar parduotuvėje su indiškais papuošalais, nuoširdžiai aiškina jis.

Jis sėdi tarsi vienuolis, pasiaukojęs, skustagalvis ir raumeningas, laikantis galvą tarp kelių, it gyvačių kerėtojas, žinantis, kad gyvatė dar ilgai nepasirodys, jei apskritai kada nors pasirodys. Procedūroje nėra nė ženklo gašlumo. Jei Alvinas Poliakovas kada nors ir galvojo apie seksą, šis jau seniai išgaravo tarp juostelių, klijų, lankelių ir svarelių. Tokios užduoties jis ėmėsi, nes jautė, kad iš jo atimtas malonumas, tačiau dabar malonumas jau nebuvo problema. Problema tik žydai.

Be nuotraukų ir diagramų, Alvinas Poliakovas kas dieną savo puslapį papildė tirada prieš žydų religiją, kuriai darydamas meškos paslaugą jis šiuo metu eikvoja savo energiją. Jis įrodinėja, kad seksualinio sužalojimo nusikaltimas yra tik vienas iš daugelio žydams priskiriamų nusižengimų žmonijai. Kasdien jis paskelbia dar vieno į pasaulį atėjusio žydų vaiko vardą, kurio dora pateko į pavojų, o teisė mėgautis visais seksualiniais veiksmais – tragiškai apribota.

Treslou nė neįsivaizdavo, iš kur jis tuos vardus galėjo gauti. Gal nurašė nuo žydų laikraščiuose skelbiamų mirusių ir gimusių žydų skilčių, nes sunku patikėti, kad vardus jam būtų padiktavę nusikaltę tėvai. Tokiu atveju ar Alvinas Poliakovas pats nenusikalto atimdamas iš vaikų tai, ką jie dar buvo per jauni atiduoti?

O gal tuos vardus tiesiog išgalvodavo?

Alvinas Poliakovas šaltakraujiškai, kvėpuodamas it atletas (nes negirdi Treslou prieštaravimų ir nepaisytų jų, jei ir girdėtų), kantriai siekia paversti savo penio odą į apyvarpę. Kas vakarą jis tiki, kad tikslas beveik pasiektas, bet kitą rytą vis tiek atrodo, kad

reikia pradėti iš naujo. Iš namų Alvinas išeina tik į „Susigėdusiųjų žydų“ susitikimus. Apsiperka už jį vyresnioji sesuo, neseniai atsi-vertusi į katalikybę. Neaišku, ar ji žino, kaip brolis leidžia dieną, bet jis ne iš tų, kurie slėptųsi, todėl ji turbūt svarsto, ką jis veikia sėdėdamas ant medinės kėdės, timpčiodamas savo penį. Bet ji greičiausiai viską klaidingai supranta.

Jis klausosi radijo ir žymisi, kaip retai teužsimenama apie sužalotų žydų ar žydų atstovų kančias. Jis nė neabejoja, kad BBC prožydiška, kaip kitaip paaiškinti tiek mažai pranešimų apie sionistų ir dėl apipjaustymo sugadintus gyvenimus.

Apie vieną tokį gyvenimą jis net parašė radijo dramą, bet BBC, nors ir padėkojo, jos nepastatė. Cenzūra.

Šis barbariškas ritualas, tvirtina Alvinas Poliakovas, analogiškas tam, kai prieš stojant į armiją vyrui nuskutami plaukai, ir, beje, turi tokią pat funkciją: sunaikinti individualumą ir kiekvieną vyrą pavergti religinės arba karinės grupės tironijai. Žydas negailestingai pasisavina nekaltą tiek bejėgio žydų kūdikio, tiek neginkluoto palestiniečio kraują.

Sėdėdamas įsikišęs galvą tarp kojų, Alvinas Poliakovas galvoja dedikacijas sionistų brutalumo aukoms ir stengiasi kuo dažniau paskelbti vis naują dedikaciją virš naujausios savo subjuroto penio nuotraukos, norėdamas išaiškinti skaitytojams sąsajas. Tądien, kai Treslou nusprendė daugiau jo tinklaraščio nebeskaityti, dedikacija virš įvairiausių dydžių ir medžiagų svarelių nukabinėto Alvino Poliakovo penio skamba taip: *Sužalotiesiems iš Šatilos, Nebatėjos, Sabros ir Gazos. Jūsų kova yra ir mano kova.*

– Sakykim, taip, – pasakojo Treslou Hepsibai apie tinklaraštį, kai ji atsisakė gauti nuorodą elektroniniu paštu, – jei būtum palestinietė...

– Žinoma. Su tokiais draugais...

– Tai dar ne viskas. Toks atsidavimas...

– Žinoma.

– Dėl tokios nereikšmingos priežasties.

– Akivaizdu, kad jam ji pakankamai reikšminga.
– Na taip, o tarp kitko, ar musulmonai nėra taip pat apipjaus-
tyti?

– Kiek žinau, taip, – atsakė ji ir nususuko, nenorėdama paska-
tinti naujo susidomėjimo.

– Tai?..

– Taip, būtent, – tarė ji.

– Ir Alvinas Poliakovas vis tiek gauna padėkas iš palestinie-
čių ar bent jau tokiais besidedančių.

– Iš kur žinai?

– Jis skelbia jas viešai.

– Mielasis, neturėtum tikėti viskuo, ką perskaitei internete.
Nors net jei tos padėkos ir tikros, suprantama, visi mes užmer-
kiame vieną akį vienai problemai, kad galėtume spręsti kitą. O
tie žmonės puolę į neviltį.

– Nejaugi visi žmonės nėra nevilty?

Ji liepė jam užsimerkti ir pabučiavo jo akis.

– Tu nesi.

Jis susimąstė. Ne, nesijaučia esąs nevilty, bet buvo sunerimęs.

– Visi šie keisti dalykai verčia mane jaustis nesaugų.

– Nesaugų? Tave?

– Visus. Kas, jei idėjos yra tarsi mikrobai? Kas, jei tie mikro-
bai šiuo metu plinta tarp mūsų? Argi šitas Alvinas Poliakovas
nėra tiesiog kažkada jomis užsikrėtęs?

– Nekreipk dėmesio, – patarė ji. Hepsiba rengėsi gaminti va-
karienę ir iš spintelių traukė keptuves. – Tas vyras beprotis.

– Kaip įmanoma nekreipti dėmesio? Idėjos plinta, nesvarbu,
ar jas sugalvojo bepročiai, ar ne. Jos ateina iš visur ir kažkur ke-
liauja. Nuomonė neišgaruoja, ji pasilieka visatoje.

– Nemanau, kad tai tiesa. Šiandien visuomenė jau netiki tuo,
kuo tikėjo vakar. Panaikinome vergovę, suteikėme moterims tei-
sę balsuoti. Spekuliantų gatvėse nepersekiojame.

– O žydų?

– O, mielasis, žydai!

Ir vėl pabučiavo užmerktas jo akis.

Jis jai patiko, tikrai patiko. Buvo visai kitoks, atrodė neturįs ambicijų, tokiu trūkumu jos buvę vyrai negalėjo pasigirti. Klausėsi jos, kai ji kalbėdavo, kiti to nedarė. Ir atrodė, kad tikrai nori su ja būti, rytais neleisdavo jai išlipti iš lovos ne dėl sekso – ne tik dėl sekso – ir sekiodavo paskui ją bute; tai galėjo erzinti, bet neerzino.

Ją tik jaudino jo polinkis staiga apsiniaukti, net poreikis apsiniaukti, lyg būtų nepatenkintas savimi, todėl siektų iščiulpti kitus. Ji svarstė, ar visas jo susidomėjimas žydais iš tikrųjų buvo tik kažkokios tapatybės paieška, taip susipynusi su nusiminimu, nei kad jis galėtų išgauti iš savo genofondo. Ar jam prisireikė visos suknistos žydiškos katastrofos?

Žinoma, ne jis pirmas to nori. Galima būtų padalyti pasaulį į norinčius žydus išžudyti ir norinčius jais tapti. Prasti laikai atėdavo tada, kai pirmoji grupė tapdavo didesnė už antrąją.

Prakeiktas įžūlumas. Žydai turėjo tinkamai atkentėti, tik staiga pasirodo Džiuljenas Treslou, manantis, kad gali kada panorėjęs iššokti iš karuselės, ir jį iškart supykina.

Ji net abejojo, ar jis iš tiesų taip mėgo žydus kaip teigė. Neabejojo, kad myli ją. Treslou miegojo prie jos prilipęs ir iškart pabudęs imdavo ją bučiuoti. Bet būti jo išvajotąja visaverte judėje ji negalėjo. Pirmiausia dėl to, kad, jos pačios nuomone, ji nebuvo pakankamai žydė. Nepabusdavo kas rytą sakydama: „Štai ir išaušo dar viena žydiška diena“, nors jautė, kad Džiuljenas norėtų iš jos tai išgirsti, ir tikėjosi, kad jis tiesiog ims taip kalbėti pats jos vardu. Štai ir išaušo dar viena žydiška diena, išskyrus...

Išskyrus visus tuos dalykus, kurių jis reikalavo, o ji mėgino priversti jį daryti.

– Noriu ritualo, – sakydavo jis jai, – noriu šeimos, noriu kasdienio žydiškojo laikrodžio tikslėjimo, – tačiau išsigando nė nepėjęs to laikrodžio įsigyti. Ji nusivedė jį į sinagogą – žinoma, ne į tą kaimynystėje, kurioje žmonės meldėsi su PLO šalikais – ir

jam nepatiko. – Jie tik dėkoja Dievui už tai, kad juos sukūrė, ir daugiau nieko, – skundėsi jis. – Kokia tokio sukūrimo prasmė, jei gyvenime daugiau nieko neveiki, tik dėkoji už tai Dievui?

Ji vedėsi jį į žydų vestuves, sužadėtuves ir bar micvas, bet ir tos jam nepatiko.

– Nerimta, – pareiškė jis.

– Norėtum, kad jie labiau dėkotų Dievui?

– Galbūt.

– Džiuljenai, tave sunku patenkinti.

– Todėl, kad aš žydas, – atsakė jis.

Ir nors jis kaip beprotis kliedėjo apie žydišką šeimą ir šilumą, akimirka, kai ji supažindino jį su savo šeima, jis tepratarė vos keletą žodžių – išskyrus Liborui – ir elgėsi taip, lyg visi jo nekęstų, nors ir tikino, kad tai netiesa, ir apskritai darė jai gėdą nerodydamas pakankamai šilumos.

– Aš drovus, – teisinosi jis. – Jų gyvybingumas mane suglumino.

– Maniau, kad tau patinka mūsų gyvybingumas.

– Aš jį dievinu, tik man pačiam neišeina. Aš per daug nebiškas⁹⁷.

Ji pabučiavo jį. Ji nuolat jį bučiavo.

– Nebišas nežino esąs nebišas, – pasakė ji. – Tu nesi nebišas.

Jis pabučiavo ją.

– Tik pamanyk, kaip subtilu, – pastebėjo jis. – „Nebišas nežino esąs nebišas.“ Man per sudėtinga. Jūsų reakcija pernelyg greitai.

– Kitaip neišgyventume. Niekada nežinai, kada reikės krautis daiktus.

– Aš juos panešiu. Toks mano vaidmuo. Aš esu *schlepper*⁹⁸. Ar *schlepper* nežino esąs *schlepper*?

– *Schlepper* puikiai žino esąs *schlepper*. *Schlepper* net pasižymi tuo, kad suvokia, kas esąs.

⁹⁷ jidiš – bailus, neryžtingas, nevykęs.

⁹⁸ jidiš – nerangus ir kvailas.

Jis ir vėl ją pabučiavo. Tie finkleriai! Ir jis beveik vedęs vieną. Pats beveik toks, bent jau širdyje tai tikrai. Tik nesisekė praktiškai. Bet vis tiek atrodė, kad dar tiek daug reikia išmokti.

– Tik niekad nepalik manęs, – maldavo jis ir dar norėjo pridurti: „Nemirk pirma, tik pažadėk, kad nemirsi pirma“, bet prisiminė, kad taip Malkė sakė Liborui, todėl dabar juos pakartoti prilygtų šventvagystei.

– Niekur nesiruošiu, – pasakė ji. – Nebent mane privers.

– Tokiu atveju būsiu tavo *schlepper*.

Jis jos dar nesupažindino su savo sūnumis. Kodėl? Ji visai pagrįstai prašė paaiškinimo, todėl jis pasakė, kad jam jie nelabai rūpi.

– Na, ir kas?

– Kodėl jie turėtų susipažinti su ta, kuri man labai rūpi?

– Džiuljenai, šneki protu nesuvokiamas nesąmones. Gal susitikęs su jais kartu su manimi labiau juos pamėgsi.

– Jie priklauso tam mano gyvenimo etapui, kurio nebenorėčiau prisiminti.

– Sakei, kad nenorėjai jų prisiminti dar jų nė nepažinęs.

– Tiesa. Taip pat nenorėčiau prisiminti to savo gyvenimo etapo, kai norėjau pamiršti žmones.

– Ir kaip nesupažindindamas manęs su jais prie to prisidedi?

– Iš to nieko gera nebus. Jie tau nepatiks, ir vėl privalėsiu juos užmiršti.

– Ar esi tikras, kad veikiau aš jiems nepatiksiu?

Jis gūžtelėjo.

– Gal ir nepatiksi. Kam tai rūpi? Man visiškai nusispjaut.

Ji susimąstė, ar tai tiesa.

Hepsiba negalėjo suprasti, ar jis norėtų su ja vaiko. Treslou prašnekdavo apie tai savo amžinų pokalbių apie apipjaustymą metu – ar jis jai pakankamai gražus, ar ne pernelyg įkyrus, ar ne per jautrus, ką jie darytų, jei turėtų sūnų, ar jis būtų kaip jo tėvas ar kaip Mozė? – bet visi tie klausimai greičiausiai buvo labai sąlyginiai ir labiau apie jį, o ne apie vaiką. Pati ji apie vaikus

negalvojo. „Neskubėkime“, sakydavo jam, tik mėgindama mandagiai pasakyti „Nesiruošiu“. Tik ar dėl to jis nenusiviltų jų sąjunga? Paties Treslou nuomone, jis buvo blogiausias tėvas iš visų. Jis taip dažnai tai kartojo, kad ji ėmė svarstyti, ar tik jis nenori įrodyti, kad gali geriau.

Ji jo paklausė.

– Ką, šįkart tapti žydų tėvu? Nemanau. Nebent tu...

– Ne, ne, tikrai ne. Tu pats...

Jo susidomėjimas žydais ją iš pradžių pralinksmindavo, tačiau dabar ėmė jaudinti. Ar jam pavyko iščiulpti iš jos žydiškumą kartu su niūrumu? Ji baiminosi, kad jis bus supainiojęs abu dalykus.

– Juk žinai, kad žydams galima džiaugtis, – sakydavo ji jam.

– Kaip galiu pamiršti, jei susipažinome per Pesacho vakarienę?

– Ne tokį džiaugsmą turėjau galvoje. Prisimenant, kaip vergavome Egipte. Gal žodis tam netinkamas. Galime būti pašėlę, vulgarūs, šiurkštūs.

Tik pasakiusi suvokė, kad nuo to laiko, kai susitiko Treslou, jis šias savybes varžė. Jis norėjo, kad ji būtų jo įsivaizduojama moteris, o ji nenorėjo jo nuvilti, bet būdavo vakarų, kai jai būtų labiau patikę pažiūrėti muilo operą per televizorių, o ne diskutuoti apie apipjaustymą ar Mošę Maimonidą. Atstovauti savo tautai ją idealizuojančiam žmogui pasirodė tikra našta. Ji ne tik nenorėjo nuvilti Treslou, bet ir judaizmo, visų penkių tūkstančių jo rūpesčių metų.

– Tai nuveikim ką nors pašėlusio, – pasiūlė jis. – Žydų kultūros centre netoliese šiandien gros klezmerio grupė ir vyks žydų šokiai. Kodėl mums ten nenuėjus?

– Man atrodo, kad labiau norėčiau tau vaiką pagimdyti, – atsakė ji.

– Tikrai?

– Juokauju.

Ji girdėjo zvimbiant jo mintis. Kaip žydai gali juokauti apie tai, kad norėtų nuo ko nors vaiko?

Bet, kita vertus, ji tik nenorėjo jo jaudinti. Grįžo kumpio kabintojai. Šįkart jie išpiešė sienas užrašais *Mirtis žydpalaikiams*. Žydpalaikius žydus vadino musulmonai. Vis daugėjo pranešimų iš bendrojo ugdymo mokyklų, kad jose maži vaikai pravadžiuojami žydpalaikius. Hepsibai toks grėsmingas posūkis atrodė daug rimtesnis nei žydų kapinėse baltųjų banditų paliktos svastikos. Svastikose buvo tik tuščio abejingumo, jos buvo tik neapykantos prisiminimas, o ne pati neapykanta. Bet žydpalaikiai jai skambėjo siaubingai. Žydpalaikiai buvo šliužai, dėl savo tikėjimo pažeminti ir lipnūs. Jei ant jų užminsi, žydpalaikiškumas išsisunks lauk. Toks užgauliojimas daug rimtesnis nei joškė ar kike: jis nukreiptas ne į individualius žydus, o į žydų esmę. Ir, žinoma, jis kilo iš pasaulio dalies, kur konfliktai ir taip kruvini, kur neapykanta ir kartėlis galbūt apsigyveno per amžius.

Liboras taip pat pasakojo jai dalykus, kurių ji nelabai norėjo girdėti, perduodamas jai žiaurumo pagiežos istorijas, lyg tik taip būtų galėjęs pats jų atsikratyti.

– Ar žinai, kas rašoma Švedijos spaudoje? – paklausė jis. – Rašoma, kad Izraelio kariai žudo palestiniečius, kad parduotų jų vidaus organus tarptautinėje organų rinkoje. Ar nieko nepriemena?

Hepsiba prikando lūpą. Jau darbe apie tai prisikalbėjo.

Bet Liboras neturėjo kolegų, su kuriais būtų galėjęs pasidalyti savo baimėmis.

– Tai kraujo šmeižtas, – pareiškė jis, lyg ji ir taip nežinotų.

– Taip, Liborai.

– Jie ir vėl skelbia, kad esame kraugeriai, – piktinosi jis. – Ir privertė mus iš to uždirbti. Galėtume grįžti gyventi į viduramžius. Bet ko tikėtis iš švedų, jų krašte viduramžiai nė nesibaigė!

Ji nenorėjo klausytis, bet klausėsi kas dieną. Žydų nusikaltimų sąrašas ir atsakomojo smurto protrūkių sąrašas.

Bet vieną dieną Vašingtone kažkas nušovė žydų muziejaus apsauginį, ir tai šiek tiek išgąsdino valdančiuosius žydiškas viešąsias įstaigas. Žmonės ėmė susirašinėti neramaus solidarumo laiškais.

Galiausiai bendrai nuspręsta, kad jie lengvo puolimo objektas. Žinoma, niekur neįmanoma sustabdyti pamišėlių išpuolio, bet šiais laikais taip paplitus neapykantai Izraeliui pamišėliams kildavo tiek pagundų. Žydai ir vėl tapo problema. Po išskirtinės tylos periodo antisemitizmas vėl tapo tuo, kuo buvo anksčiau – nesustojančiu eskalatoriumi, ant kurio panorėjęs galėjo užšokti bet kas.

Visa tai slėpdama nuo Treslou, nepasakodama apie nušautą sargybinių, apie elektroninius laiškus, neperduodama, ką jai pasakodavo Liboras, – nors Liboras gal ir pats jam pasakojo, – Hep-siba suvokė, kad saugojo jį tarsi savo tėvus ar vaiką. Bet labiau vieną iš tėvų, nes bijojo dėl žydiško jų jautrumo. Jei jos tėvas būtų gyvas, ji būtų su juo pasiėlgusi taip pat. „Tik nesakyk tėvui, nes dar numirs“, – pasakytų jos motina. O tėvas pasakytų: „Nesakyk mamai, nes dar numirs.“

Taip jau žydai elgėsi – vienas nuo kito slėpė baisias naujienas. Ir dabar ji taip elgiasi su Treslou.

5

Nieko nesapnuojantis Finkleris susapnavo sapną.

Sapnavo, kad žmonės kumščiaavo jo tėvui į pilvą.

Iš pradžių draugiškai. Tėvas stovėjo parduotuvėje ir linksmينو lankytojus. *Nagi, smarkiau, smarkiau. Ar jaučiu ką nors? Nė nekutena. O prieš dvejus metus sirgau vėžiu. Žinau, kad sunku patikėti, bet tai tiesa. Cha cha!*

Tik staiga atmosfera pasikeitė, tėvas nebejuokavo, ir lankytojais nebesijuokė kartu su juo. Jie išstūmė jį pro parduotuvės duris, kur jis liko gulėti tarp praplėštų kartoninių dėžių nuo akinių nuo saulės ir subadytų dezodorantų flakonų. Parduotuvė visada atrodė taip, lyg ką tik būtų atvežtos prekės. Dėžės savaitėmis stovėdavo neatidarytos ant grindų. Dantų šepetėliai, čiulptukai ir šukos voliojosi kur nukritusios ar kur buvo paliktos, kai jas ten atvežė tiekėjai.

– Kam reikia lentynų, jei yra tokios puikios grindys? – juokaudavo komikas chemikas, rausdamasis aplinkui keturiomis, valydamasis kliento pageidautą produktą į savo baltą chalatą. Tai buvo jo teatras, o ne vaistinė. Čia jis rengdavo pasirodymus.

Bet tuo metu kilusį chaosą sukėlė ne jis. Jo nebekumščiuojantys žmonės nuo lentynų traukė daiktus. Nevogė, tik ištraukę mėtė aplinkui, lyg jie nebūtų pakankamai vertingi.

Jie taip pat nutrenkė jo skrybėlę, nors gyvenime tokios niekada nenešiodavo. Skrybėlė buvo skirta eiti į sinagogą.

Sapno kamputyje pasislėpęs Finkleris laukė, kol tėvas ims šauktis pagalbos.

Semueli, Semueli, *gvald!*

Jam buvo smalsu dėl savęs, smalsu, ką jis darys. Bet pagalbos niekas nesišaukė.

Kai žmonės ėmė jį spardyti, Finkleris pabudo.

Pasirodė, kad jis net ne lovoje – užmigo prie kompiuterio.

Jis jaudinosi dėl rytojaus – turės sakyti kalbą Holborne kartu su Tamara Krauš ir dviem kitais asmenimis. Įprasta tema, du prieš, du už. Paprastai Finkleris pasikartodavo kalbas per miegus, bet šiuo metu sapnai tam netiko. Jis žinojo, ką pasakys viešame posėdyje, ir nebijojo savo oponentų ar auditorijos. Publika visada nekantravo išgirsti Finklerio kalbas bet kokia tema tik dėl to, kad jis iš televizijos, o Palestinos klausimu jie nieko neišmanė, bet tai nereiškė, kad neturėjo nuomonės. Turėjo. Tik laukė Finklerio pritarimo. Žmonės mokėjo pinigų, kad išgirstų, kaip mąstantis žydas puola žydus, taigi nėra dėl ko jaudintis, nebent dėl Tamaros Krauš.

Jis dėl jos jaudinosi. Ne romantine prasme, ji buvo labiau Treslou tipo moteris, Finkleris atsiminė, kaip jo draugas sudarė nepasiekiamų moterų, dėl kurių buvo pametęs galvą, sąrašą. Sąrašas atrodė kaip moterų orkestro styginių skyrius arba veikiau moterų orkestras, susidedantis tik iš styginių. Klausantis Treslou apibūdinimų jam virpėjo nervai.

– Ne man, – laižydamasis dantis vardijo jis.

Taigi dabar jis leido Tamarai Krauš įtempti lanką per savo stuburą.

Jis svarstė, ar galėtų jos kaip nors paprašyti palikti jį ramybėje, bet ji, žinoma, neigtų jam ką nors padariusi. Jei manė, kad ji laikė jį kuo nors daugiau nei „susigėdusiu“ kolega, tai tik glostė savo savimeilę. Ji visiškai juo nesidomėjo, Finklerio įsivaizdavimas, kaip ji klykia jo glėbyje, buvo tik jo vaizduotės vaisius.

Tiesa, jo taip laukiamo klyksmo negalėjai supainioti su tuščio vyro svajonėmis, kokius garsus jis galėtų priversti išleisti seksualiai nusivylusią moterį. Vieninteliai jo girdėti Tamaros Krauš riksmi buvo tik ideologiniai. Jos demoniškas meilužis buvo ne Finkleris, o sionizmas. Tamara buvo taip apsėsta neapykantos sionizmui, kad negalėjo galvoti apie nieką kita. Taip jau yra, kai esi įsimylėjęs.

Finkleris pats kaltas, jei jį nervino, kad Tamara tegali pasakyti „Vakarų Krantas“ arba „Gaza“. Pats kaltas, kad jį beprotiškai jaudindavo ne vietoje nuolankios Tamaros Krauš lūpos – drėgnos tarsi pasileidėlės vidury jos mažo nerimastingo veido – tariančios žodžius „okupacija“ ar „trauma“. Jis puikiai įsivaizdavo, kas nutiktų, jei dėl kokios nelaimės ar abipusio nesusipratimo jie atsidurtų kartu vienoje lovoje ir ji imtų šaukti savo antisionizmo dialektikas jam į ausį – šešis ar septynis kartus į ją nuleistų ir nužudytų. Išpjautų jai liežuvį ir perrėžtų gerklę.

Gal ji apie tai ir mąstė, kalbėdama apie žydiškojo proto žlugimą, Galutinį sprendimą⁹⁹, priversiantį žydus eiti iš proto ir ieškoti galutinio sprendimo sau patiems, apie žiaurumą, gimdantį žiaurumą. Iš tiesų Finklerio mintys puikiai iliustravo jos teoriją.

Ar ne to ji ir siekė galų gale? *Nužudyk mane, tu beproti žydu šunsnuki, ir įrodyk, kad esu teisi.*

Keisčiausia, kad ji nėra nei parašiusi, nei pasakiusi nė vieno žodžio, su kuriuo jis nesutiktų. Ji labiau priešinosi psichiniam pa-

⁹⁹ Galutinis sprendimas (vok. *Die Endlosung*) – nacistinės Vokietijos planas vykdyti sistemišką Europos žydų genocidą per Antrąją pasaulinį karą.

krikimui nei jis ir labiau pasitikėjo Izraelio priešais – Finkleriui atrodė, kad jis galėtų užpulti žydų valstybę nesusedraugaudamas su arabais: kaip filosofas, jis manė, kad žmogaus prigimtis turi trūkumų abiejose šalyse – bet visais kitais atvejais jų nuomonės sutapo. Tik tai, kaip ji pateikdavo savo nuomonę, kartu ir erzino jį, ir jaudino. Turbūt dėl balso bangavimo. Ir metodų: ji mėgo cituoti kiekvieną, kuris išreiškia jai pritarimą, ir nekreipti dėmesio, kai tas pats žmogus pasako ką nors prieštaraujančio.

Ir vėl kaip filosofas, Finkleris tokio elgesio negalėjo palaiminti. Ginčijantis galima pateikti tik žmogaus minčių visumą, o ne kaišioti nuomonių nuotrupas, kurios netyčia sutampa su tavąja. Dėl to jis taip pat nepasitikėjo jos asmenybe. Per neapsižiūrėjimą galėjai sušnabždėti jai ką nors viena tema, ir ji panaudos tai prieš tave kalbėdama apie ką nors kita. Nakties glūdumoje jis galėtų jai sakyti „Galvoju tik apie tave, girdžiu tik tave, matau tik tave“, o ji panaudotų tai „Susigėdusiųjų žydų“ susitikime kaip įrodymą, kad jis ėmė kliedėti ir nebegali būti atsidavęs grupės idėjoms.

Atrodė, lyg ji spinduliuotų pagiežą. Tarsi būtų sužinojusi, ką kur nors patamsiais apie ją kalbėjo žydai, ir staiga tapo apsesta minties jiems atkeršyti, nesvarbu, sąžiningai ar ne.

Jis apsilviko juodą kostiumą ir užsirišo raudoną kaklaraištį. Paprastai kalbėdamas nuo pakyls jis vilkėdavo prasegtus marškinius, tačiau šia proga norėjo pasirodyti nenugalimas tiek išvaizda, tiek savo kalbos turiniu. O gal tik norėjo apsaugoti gerklę, supainiojęs jos su savo.

Jie užėmė savo vietas ant pakyls. Nustebo pamatęs, kokia ji iš tiesų buvo mažutė už pulto, kokios trumpos jos kojos, kokios mažos pėdos. Tyrinėdamas jos pėdas jautė, kad ji taip pat tyrinėja jo. Turbūt manė, kokios ilgos kojos ir kokios didelės pėdos. Prie jos jis jautėsi nerangus ir tikėjosi, kad prie jo ji jautėsi nevisavertė.

Prie kitos pakyls stovėjo du įtakingi žydai – labdaros organizacijų ir sinagogų vadovai, bendruomenės sergėtojai, žydų šeimos ir gero Izraelio vardo globėjai – įgimti Finklerio priešai. Žydai sergėtojai ir maištaujantys dėl klausimų ir idėjų žydai tarpusavyje nesimaišė. Vienas iš jų Finkleriui priminė tėvą, kai šis

palikdavo parduotuvę ir meldavosi arba kalbėdavosi su kitais žydais apie bendrijos problemas. Jo žvilgsnyje taip pat atspindėjo pasaulietiškas sumanumas, sumišęs su nepatyrusia nekaltybe, kuri atsiranda dėl tikėjimo, kad Dievas vis dar domisi žydų tauta ir kartais saugo juos kaip nieką kitą, o kartais baudžia daug žiauriau nei kada nors baudė kitus savo kūrinčius. Tas kolektyvinis žydų solipsizmas. Tokie žmonės, atkakliai derėdamiesi, pastebėdavo aplinkui vykstančius stebuklus.

Tamara Krauš palinko prie jo ir sušnabždėjo:

– Atrodo, kad ištraukė isteriškiausius iš visų, – jos panieka tekėjo jam į ausį tarsi rafinuotas aliejus.

„Susigėdusieji žydai“ dažnai vartojo žodį „isteriškas“. Jei tik kas nors neprisipažindavo susigėdęs, privalėjo pasiduoti isterijai. Toks kaltinimas kilo dar iš viduramžių sumoteriškėjusio žydo įvaizdžio, žydo, gydžiusio keistą ir slaptą žaizdą ir kraujavusio kaip moteris. Naujasis isteriškas žydas taip pat sumoteriškėjęs, nes apimtas nevyriškos baimės. Kur tik pažvelgdavo, Finkleris matydavo tik antisemitus, dėl kurių jam drebėjo širdis.

– Kokius iš visų? – paklausė Finkleris.

Jis išgirdo, bet norėjo išgirsti dar kartą.

– Isteriškiausius.

– Aaa, isteriškiausius... Ar jie isteriški?

Jis pajuto, kaip susitraukė visos gyslos jo kūne, ir, jei tik pajudintų mentę, jo pirštai susilenktų į kumštį.

Ji neturėjo laiko atsakyti. Debatai prasidėjo.

Žinoma, laimėjo Finkleris ir Tamara Krauš. Finkleris ginčijosi, kad negalima romantizuoti vienos tautos valstybingumo troškimo ir tuo pat metu drausti jį kitai tautai. Judaizmas iš esmės yra etinė religija, tvirtino jis. Todėl ji iš esmės prieštaringa, *pace* Kierkegorui, nes neįmanoma būti ir etiškam, ir religingam. Sionizmas suteikė galimybę judaizmui pabėgti nuo savo religingumo. Ieškoti kituose to, ko reikėjo jiems, ir atsilyginti tuo pačiu. Bet kartu su karine pergale žydiškoji moralė dar kartą pasidavė iracionaliam religijos triumfavimui, ir dabar žydus išgelbėti gali tik grįžimas prie moralės.

Tamara manė kitaip. Jos manymu, sionistų idealas nuo pat pradžių buvo nusikalstamas. Tam įrodyti ji citavo žmones, kurie visiškai su tuo nesutiko. Šio nusikalstamumo aukomis tapo ne tik palestiniečiai, bet ir patys žydai. Žydai visame pasaulyje, net šioje salėje. Ji kalbėjo šaltai, lyg advokatė gindama klientą, kuriuo nelabai tikėjo, kol nepriėjo prie klausimo, „kurį Vakarai vadina terorizmu“. Tada šalia sėdintis Finkleris pastebėjo, kad jos kūnas įsikarščiaavo, lūpos ištino tarsi nuo demoniškojo meilužio bučinių. Žiaurume yra kažkokios erotikos, kalbėjo ji sužavėtai publikai. Savo aukas galima kaupti širdyje, taip pat galima kaupti ir tuos, kurie žudo tave. Bet kadangi žydai pernelyg mylėjo vokiečius ir abejingai žiūrėjo į jų mirtis, todėl jie pasiryžo sukilti prieš Erotą, išvalė meilę iš savo širdžių ir dabar žudė, kad atvėsintų savo kraują.

Finkleris nesuprato, ar tai poezija, psichologija, politika ar tiesiog tauškalai. Bet kalbos apie mirtį jį glumino. Ar ji kažkaip atspėjo, ką jis norėtų jai padaryti?

Bendruomenės žydai jai neprilygo, bet tai nieko nereiškė, jie neprilygtų ir tokiam klounui kaip Kuglis. Jie būtų sugebėję pralaimėti debatus, net jei būtų buvę vieninteliai kalbantieji. Jie patys save glumino. Finkleris atsiduso išgirdęs tas pačias pasakėles, kurias prieš trisdešimt ar daugiau metų pirmąkart išgirdo iš tėvo – koks mažas Izraelis, kaip jau ilgai žydai siekia atgauti savo žemes, kiek mažai palestiniečių iš tiesų gimė tose žemėse, kaip Izraelis įvairiausiais būdais siūlė taikytis, bet arabai kas kartą griežtai atsisakydavo, kaip dabar, kilus dar vienai antisemitizmo bangai, labiau nei kada nors svarbu sukurti saugų Izraelį...

Kodėl jie pasamdė būtent juos rašyti scenarijus? Finkleris pats būtų lengvai laimėjęs visus karus. Juk laimi suprasdamas, ką galvoja tavo priešininkas, o jie nieko nesupranta.

Laimėti visomis prasmėmis. Laimėti ginčą ir laimėti Dievo karalystę.

Šis ginčas buvo vienas seniausių tarp jo ir tėvo: kad žydai, kuriems pagrindinė vertybė buvo gerbti nepažįstamąjį ir duoti jam vandens ir elgtis su kitu taip, kaip norėtum, kad jis elgtųsi

su tavimi. Jis negalėjo pakęsti, kai tėvas tapdavo juokdariu savo parduotuvėje, bet tais kartais jis bent jau buvo demokratiškas ir humaniškas, o apsirengęs savo juodu paltu ir skrybėle ir kalbėdamas apie politiką pakeliui namo iš sinagogos, jis taip pat ryžtingai užsidengdavo ir veidą, ir mintis.

– Jie kovėsi ir pralaimėjo, – sakydavo jo tėvas. – Jie būtų mus visus paskandinę, bet jie kovėsi ir pralaimėjo.

– Bet tai nereiškia, kad negalime įsivaizduoti, ką reiškia pralaimėti, – ginčijosi jaunasis Finkleris. – Pranašai nesakė, kad privalome užjausti tik užuojautos nusipelnčius.

– Jie gaus ko nusipelnę. Mes duosime jiems, ko jie nusipelnė.

Taip Finkleris numetė savo šlikę ir susitrumpino vardą iš Semuelio į Semą.

– Nieko nauja, – sumurmėjo jis Tamarai.

– Kaip jau sakiau – isteriški, – tyliai atsakė ji.

Finklerio pirštai taip susitraukė, kad atrodė, jog jo kumščiai susitrauks į rankoves.

Vakaras pagyvėjo tik kai auditorija ėmė uždavinėti klausimus. Abiejų šalių atstovai ėmė šūkauti ir pasakoti asmenines istorijas, kurias laikė esant kažko įrodymais. Liūdno veido nežydė atsistojusi ėmė lyg per išpažintį pasakoti, kaip buvo išauklėta bijoti to, ką profesorius Finkleris – nors jis net nebuvo profesorius, bet tiek to – vadino aukštąja žydų morale – jis nieko panašaus nesakė, bet irgi tiek to – bet tada ji apsilankė Šventojoje Žemėje ir išvydo rasizmo šalininkų valdomą apartheido valstybę. Ji norėjo užduoti klausimą vyrui ant pakylos, kuris skundėsi, kad Izraelis vienintelė šalis, išskiriama dėl cenzūros: kokia dar šalis dėl rasistinių priežasčių apriboja save ir tuos, kurie nori ten patekti?

– Ji yra mums pamoka, – savo šilkinium pusbalsiu tarė Finkleriui Tamara Krauš. Finkleris pamanė, kad tas pats būtų klausytis moters, su kuria nenori mylėtis, bet ji vis tiek nusirenginėja tau prieš akis.

– Kodėl? – paklausė jis.

– Nes ji kalba iš sudaužytos širdies.

Ar dėl to Finkleris nelaukė, kol tas vyras, kuriam buvo adresuotas klausimas, atsakys? Ar todėl, kad puikiai žinojo, jog jo atsakymas toks pat beprasmiškas kaip ir visi kiti? Tiksliai Finkleris nežinojo. Bet jis taip pat kalbėjo iš sužeistos širdies, klausimas tik: kieno ta širdis?

6

O pasakė Finkleris štai ką:

– Kaip jūs drįstate?

Ir akimirką nutilo. Nelengva priversti pasakymą kyboti ore tyloje, triukšmingame susirinkime, kur kiekvienas nori būti išgirstas. Bet Finkleriui, kadaise buvusiam dėmesio ištroškusiu Oksfordo dėstytoju, o dabar patyrusiu žiniasklaidos filosofu, netrūko iškalbos meno triukų. Kaip kadaise mylėtas Tailer vyras, dabar sielvartaujantis našlys, kaip kadaise besididžiuojantis tėvas, bet dabar ne, kaip potencialus Tamaros Krauš žudikas, jis buvo taip pat apsėstas žemės traukos triukų.

„Kaip jūs drįstate?“ buvo netikėtas politiškai, netikėtas, kaip atsakymas susirūpinusiai moteriai, kuri kadaise tikėjo žydų morale ir dabar kalbėjo iš kenčiančios žmonijos širdies, ir netikėtas dėl piktos intonacijos. Grėsmingesnis už pistoleto šūvį.

Jis leido pasakymui aidėti salėje – dešimtadalį sekundės, pusę sekundės, sekundę ir ketvirtį, visą gyvenimą – ir tada pasakė ne mažiau stebinančiu ramiu, pedagogišku balsu:

– Kaip drįsta nežydė – ir turiu pridurti, kad nesistebiu, jog užaugai bijodama žydų moralės, mane tai net atbaido – kaip drįsti net pamanyti, kad gali nurodinėti žydams, kokioje šalyje jiems gyventi, kai būtent tu, Europos nežydė, sukūrei atskiros žydų valstybės poreikio idėją? Sukta savo teiginių logika bandai smurtu išginti žmones iš savo šalies ir paskui manai galinti kelti didžiadvasiškus klausimus, tokius kaip kurgi jiems eiti dabar, kai jų atsikratei, ir kaip jie gali užsitikrinti sau ateitį. Aš esu anglas ir myliu Angliją, bet ar nemanai, kad ši šalis taip pat rasistinė. Ar

apskritai žinai kokią nors šalį, kurios pastarųjų metų istorijos netemdo išankstiniai nusistatymai ir neapykanta kam nors? Tad kodėl rasistai jaučia turį teisę ieškoti rasizmo kituose? Tik pasaulyje, kuriame žydai tiki gali nieko nebijoti, jie sutiks išmokti žmogiškumo pamokas. Iki tol žydų valstybės siūlymas suteikti prieglobstį pasaulio žydams – taip, pirmiausia, žydams – nors tai galbūt ir neteisinga, negali būti logiškai vadinama rasizmu. Suprantu, kodėl tai galėtų atrodyti rasistiška palestiniečiui, nors jo istorijoje taip pat yra paniekos kitų įsitikinimų žmonėms atvejų, bet tik ne tau, brangi ponia, nes bandai pateikti save kaip nežydiškojo pasaulio atstovė kraujuojančia širdimi ir graužiančia sąžine, pasaulio, iš kurio žydai tik dėl savo kaltės bėga jau amžių amžius...

Jis apsidairė. Aplodismentų bangos nesigirdėjo. Ko gi jis tikėjosi? Keletas žmonių ėmė entuziastingai ploti, bet tai labiau panėšėjo į švilpimą. Kur dingo jo autoritetas, juk žmonės turėtų, jam atrodė, – jis tikėjosi, po velnių, – imti skanduoti „Gėda!“ Bet išvydo tik įsitikinimų įkalintus žmones, tarsi žiurkes pelėkauuose.

Tie, kurie mąstė kaip jis, suprato, ką ir jis suprato. Tie, kurie mąstė kitaip – nesuprato, o nesuprantančiųjų buvo dauguma.

Velniop, pagalvojo jis. Tą akimirką visa jo filosofija nuėjo velniop.

Jis pasisuko į Tamarą Krauš.

– O tu ką manai? – paklausė jis.

Ji keistai šypsojosi, lyg viskas, ką jis ką tik pasakė, buvo tik jos įsakymo įvykdymas.

– Isteriška, – tepasakė ji.

– Turbūt nenorėtum dabar pulti man į glėbį ir to sušukti? – kuo mandagiausiai paklausė jis.

DEŠIMT

1

Ilgainiui Treslou ėmė atrodyti, kad jis turi pakankamai svarių priežasčių manyti, jog Finkleris nusižiūrėjo Hepsibą. Jei atrodo, kad pasakyta per daug užuolankomis, tai tik todėl, kad paties Treslou įtarimai atėjo užuolankomis.

Iš tikrųjų jis neturėjo priežasčių manyti, kad Hepsiba krito Finkleriui į akį, bet jis vis tiek nusprendė taip galvoti. Nieko įtartina nematė, Finkleris ar Hepsiba nieko įtartina nesakė, jis tik jautė. O pavydui užtenka ir jausmo.

Treslou suprato, kad toks jausmas galėjo gimti iš jo ištikimybės. Kai labai smarkiai myli moterį, sunku negalvoti, kad bet koks kitas vyras turėtų ją mylėti taip pat stipriai. Tik jis negalvojo apie bet kokį kitą vyrą, o tik apie Finklerį.

Finkleris, be abejo, pasikeitė. Tapo kažkoks mažiau pasipūtęs, kitaip laikė galvą. Ateidamas su Liboru vakarieniauti buvo tylus ir nenorėjo įsitraukti į diskusijas apie Isrrae. Hepsibos teigimu – o Hepsiba tikrai žinojo – jis susipyko su kolegomis iš „Susigėdusiųjų žydų“ dėl pasiūlyto akademinio boikoto. Nors ar ginčas rimtas, pasakytai negalėjo.

– Turbūt dėl to, kad nenori prarasti galimybės nemokamai važiuoti į pažintinę kelionę po Jeruzalę, Tel Avivą ir Eilatą, – spėjo Treslou.

– Džiuljenai! – sudraudė jį Hepsiba.

(Aha!)

- Ką, Džiuljenai?
- Ar esi įsitikinęs?

Treslou pripažino, kad pats nežinojo. Bet savo draugą pažinojo.

- Na, kartais klausiu savęs, ar tikrai žinai, – pasakė Hepsiba. (Aha!!)

Finkleris kitaip elgėsi ir su Treslou, buvo ne toks kovingas, tarsi atsižvelgė į tai, kaip jį pakeitė Hepsiba. Tik ar tai reiškė, kad jis pakeitė apie Treslou nuomonę, ar paprasčiausiai užsinorėjo to, ką Treslou susirado sau?

Hepsiba tikrai nebuvo Finklerio skonio, ypač prisimenant Tailer. Treslou žinojo, kad Finkleris visada turėjo meilužių, taip pat ir žydžių, Tailer jam pasakojo. Bet niekaip negalėjo jų įsivaizduoti. Jeigu, pavyzdžiui, būtų pamatęs gilią ir tamsią prarają tarp Ronitos Kravtiz krūtų, būtų labai nustebęs. Kai pagalvodavo apie Finklerio meilužes, įsivaizduodavo jas kaip žydiškas Tailer versijas, kurių ir taip visada laikė judėje. Smailių bruožų moterys siaurais žandikauliais, labiau linkusios vilkėti griežto kirpimo kostiumėlius nei skaras ir apsiaustus. Energingos, su kantuotomis kelnėmis ir aukštakulniais, ne tos, kurios lėtai plūduriuodavo medžiagų daugybėje. Nė viena nė trupučio nepriminė Hepsibos. Tai galėjo reikšti du dalykus: arba Finkleris kėsinosi į Hepsibą tik tam, kad už ką nors atkeršytų Treslou, arba jam krito į akį visai jo skonio ir įsivaizdavimų neatitinkanti moteris, o tuo atveju jam grėsė pavojus užsikrėsti, kaip kad užsikrėtė Treslou. Kaip Treslou tebebuvo užsikrėtęs. Klausimas, vertas šešiasdešimt keturių tūkstančių dolerių, buvo tik ką jautė Hepsiba? Ar ji taip pat užsikrėtusi?

Po keleto neįprastai tylių dienų, jau gulint lovoje, prieš miegą jis nusprendė jos apie tai paklausti, tik nežinojo, kad Hepsiba slėpė nuo jo antrąjį išpuolį muziejuje.

– Gal pasikvieskime Semą vakarienės? – pasiūlė jis. – Ir Liborą? Man atrodo, jis jaučiasi vienišas.

– Liboras? Žinoma, kad jis vienišas.

– Ne, Semas.

Hepsiba siurbčiojo arbatą.

– Jeigu nori.

– Jeigu tu nori.

– Taip, noriu.

– Jo ar vakarienės?

– Paaiškink.

– Ar nori, kad kas nors ateitų vakarienės, ir tas kas nors galėtų būti Semas, ar norėtum, kad ateitų būtent Semas?

Ji pastatė puodelį ir atsirideno į jo lovos pusę. Jis dievino tą Hepsibos sukeltą lovos bangavimą. Su ja buvo svarbi kiekviena akimirka. Nuo pat pradžių jos draugijoje jam žemė slydo iš po kojų, siūbavo vandenynai, o dangūs užsitraukdavo ir pajuosdavo. Besimylint su ja tekdavo išgyventi elektros audrą, o kartais nebūtų prieštaravęs ir neišgyventi. Bet rytai taip pat buvo daug žadantys. Kažkas bus pasakyta, kažkas nutiks. Jokia diena nepraeidavo be įvykio.

Ji taip skyrėsi nuo jo sūnų motinų, kurių nėštumų jis nepastebėjo.

Nors jos jį paliko dar prieš sužinodamos, kad laukiasi.

Nors jis turėjo pastebėti, kad jos jį paliko.

– Apie ką tu? – paklausė Hepsiba, pagaliau pasiekusi tą mažą lopinėlių lovos, priklausiusį Treslou.

– Apie ką? Apie nieką. Tik norėjau paklausti, ar norėtum surengti vakarienę.

– Su Semu?

– Aa, tai tikrai norėtum su Semu? Tai yra vakarieniauti su Semu?

– Kas yra, Džiuljenai?

– Aš pamaniau, ar tu man su juo neištikima.

– Su Semu?

– Ar bent jau manai būti man su juo neištikima.

– Su Semu?

– Na va, matai, negali nustoti kartojusi jo vardo.

– Džiuljenai, kodėl turėčiau ar norėčiau būti tau neištikima?

Juk esu su tavimi.

– Žmonėms tai netrukdo.

– Ir tau netrukdytų?

– Trukdytų. Bet aš nesu toks kaip kiti žmonės.

– Teisybė, – pritarė ji, – bet aš irgi nesu tokia kaip kiti. Pats turėtum žinoti.

– Tuomet žinau.

Ji privertė jį pasižiūrėti į save.

– Semas Finkleris manęs nedomina, – pasakė ji. – Man jis neįdomus ir nepatrauklus. Jis vienas iš tų žydų, kurių visą gyvenimą vengiau.

– Kokių?

– Arogantiškų, beširdžių, egocentriškų, ambicingų ir įsitikinusių, kad dėl intelekto jiems neįmanoma atsisipirti.

– Skamba visai kaip tavo buvę vyrai.

– Būtent. Tarp dviejų santuokų stengiausi jų vengti. O nuotada, kai išsiskyriau, jų išvengiau.

– Bet vengiame tik to, ko bijome. Ar bijai Semo?

Ji garsiai nusijuokė. Gal per garsiai?

– Na, jam turbūt patiktų sužinoti, kad bijau, bet nebijau. Keistas klausimas. Gal tai tu bijai Semo?

– Aš? Kodėl turėčiau bijoti?

– Dėl tokių pat priežasčių kaip aš.

– Bet tu sakei, kad nebijai.

– Bet abejoji manimi. Gal tarp jūsų su Semu kas nors buvo mokykloje?

– Tarp manęs ir Semo? Jėzau, ne.

– Nesibaisėk taip. Juk berniukai taip daro.

– Aš tokių berniukų nepažįstu.

– Tai galbūt vertėjo pažinoti. Manau, kad sveika to atsikratyti kaip įmanoma anksčiau. Abu mano vyrai turėjo tokių patirčių mokykloje.

– Vienas su kitu?

– Ne, kvailėli. Jie vienas kito nepažinojo. Su kitais berniukais.

– O tu dar nebuvai patenkinta, kad už jų ištekėjai.

– Ne dėl to. Aš visą laiką laukiau tavęs.

– Gojaus?

Ji apsikabino jį ir priglaudė sau prie krūtinės.

– Turiu pripažinti, kad kaip gojus mane šiek tiek nuvylei. Dauguma mano pažįstamų gojų neleidžia laiko skaitydami Mošę Maimonidą ir mokydamiesi atmintinai meilų žodelių jidiš kalba.

Jis leidosi blaškomas audros, nešamas po banguojančią jūrą. Kai ji jį taip priglausdavo, jis nieko nebematydavo, bet jo aklu-
mas buvo dūžtančių bangų spalvos.

– *Neshomeleh*, – sumurmėjo jis, įsikniaubęs jai į odą.

Bet Treslou vis tiek nenurimo. Kitą rytą, valgydamas savo omlėtą iš penkių keptuvių, jis paklausė:

– Ar jus sieja ypatingas ryšys?

– Ką mus?

– Žydus.

– Priklauso nuo žydų.

– Ar tai kaip su homoseksualais? Yra kažkoks žydų radaras, padedantis jums išsirinkti tinkamą?

– Vėlgi, priklauso. Retai palaikau žydu nežydą, bet labai dažnai nežinau, kad kalbuosi su žydu.

– Tai ko tu ieškai?

– Aš nieko neieškau.

– Tai ką atpažįsti?

– Negaliu paaiškinti. Tai ne vienas dalykas, o visuma: bruo-
žai, veido išraiška, kalbos maniera, judesiai.

– Tai darai rasines prielaidas?

– Nepavadinčiau jų rasinėmis.

– Religines?

– Ne, tikrai ne religines.

– Tai kokias.

Ji nežinojo, kokias.

– Bet jus kažkas sieja.

– Vėlgi, tai priklauso.

– O tave ir Semą?

– Kas dėl Semo?

– Ar jus kas nors sieja?

Ji atsiduso.

Atsiduso ir kitą kartą, kai Treslou vėl apie tai užsiminė. Ir dar kitą. Ir galiausiai nusprendė padaryti galą jo įtarimams. Bet trečiąją kartą ji atsiduso ne tik dėl to. Keistas dalykas, tą popietę į muziejų užsuko Semas. Anksčiau jis to nedarydavo, ir pati ji negalėjo niekaip to paaiškinti. Jį išvydusi pamanė, kad jis materializavosi iš Treslou pasakojimo ar net Treslou norų.

Jis turbūt ir pats nustebė, kai ji sutiko jį taip išsižiojusi.

– Kokie vėjai tave čia atpūtė? – paklausė ji, paduodama jam ranką.

Atsakymą ji ir taip žinojo. Jį buvo skolinga savo mylimojo baimėms.

– Tik važiauvau pro šalį ir pamaniau, kad užsuksiu pasisveikinti, – pasakė jis. – Pasiklausiu, kaip sekasi. Ar Džiuljenas yra?

– Ne. Jis čia nebeateina. Kol dar vyksta statybos, jam čia nelabai yra ką veikti.

Jis apsidairė aplinkui: vitrinos, freskos, krūvos kompiuterių ir ausinių. Finkleriui pasirodė, kad ant tolimesnės sienos išvydo sero Izaijo Berlino ir Frenkio Vono nuotraukas. Ne kartu.

– Atrodo, kad viskas beveik baigta, – pasakė jis.

– Taip, bet dar niekas nesujungta.

– Tai vis dar negaliu sužinoti savo genealogijos?

– Nežinojau, kad nori.

Jis gūžtelėjo. Kas galėjo žinoti, ko jis nori?

– Tai gal aprodysi man patalpas, – paklausė jis, – ar esi per daug užsiėmusi?

Ji pažvelgė į laikrodį.

– Galiu tau skirti dešimt minučių, – atsakė. – Bet turi prižadėti, kad nebūsi toks ironiškas, kaip per praėjusį mūsų pokalbį. Primenu, čia ne memorialinis holokausto muziejus.

Jis nusišypsojo. Regis, jis nėra toks jau nepatrauklus.

– O, man visai patiktų, jei ir būtų, – atsakė jis.

2

Kai Treslou sakė Hepsibai manąs, kad Finkleris atrodo vienišas, jis tyčia nepaminėjo, kodėl taip mano. Be to, jis ir pats bijojo būti vienišas. Ėmė taip manyti dėl Alfredo atsiųstos žinutės: *susitikau tavo keistąjį draugelį iš teliko ieškančią kekšių keista kad nebuvai kartu.*

Treslou atrašė: *kaip gali žinoti kad vyras ieško kekšių?*

Alfredo atsakyti teikėsi tik po kelių dienų: *iš iškištų liežuvių.*

Treslou parašė *tu ne mano sūnus*, bet nusprendė nesiųsti. Nenorėjo, kad Alfredo vėliau tuo pasinaudotų kaltindamas jį tėvišku aplaidumu.

Jei niekinga Alfredo prielaida buvo teisinga, tai, negalvojant apie Hepsibą, jam buvo gaila Finklerio ir dar labiau gaila, kad būtent Finkleris atrodė kaip vyras, neturintis namų, į kuriuos galėtų grįžti, ir žmonos, kuria galėtų pasirūpinti.

Siaubinga prarasti mylimą moterį.

3

– Turbūt tik prisigalvojai, – pasakė Liboras.

Treslou nusivedė jį valgyti sumuštinį su sūdyta jautiena į atsinaujinusį barą „Nosh“ Vindmilo gatvėje. Prieš daugelį metų Liboras čia atsivesdavo Treslou ir Finklerį, ir jam tai buvo mėgstamiausia jaunuolių supažindinimo su paslaptiniais miesto malonumais dalis. Paskui sumuštinis su sūdyta jautiena Soho rajone Treslou priminė nužengimą į pasaulietiško ištvirkavimo pogrindį. Jis jautėsi taip, lyg būtų gyvenęs paskutinėmis Romos imperijos gyvavimo dienomis, nesvarbu, kad romėnai tada dar nieko nežinojo apie sūdytos jautienos sumuštinis. Dabar Treslou susimąstė, ar pats gyvena paskutines savo dienas.

Atrodė, kad Liboras taip pat. Senukas skrupulingai atskyrė jautieną nuo ruginės duonos, nes pastarąją sunkiai virškino, o

jautienos nė nepalietė. Nepaprašė garstyčių ir atsisakė marinuoto agurkėlio.

Maisto jis nebevalgė, o tik išskirdavo jį į dalis.

Seniau Liboras būtų žiūrėjęs pro langą ir mėgavęsis pasileidėlių paradu. Šiandien spoksojo tarsi uždengtomis akimis. Treslou pamanė, kad veltui jį čia atsivedė.

Bet jį išsivesdamas jis ir neketino daryti Liborui paslaugos. Pačiam Treslou to reikėjo.

– Kodėl turėčiau? – paklausė jis. – Aš laimingas, įsimylėjęs, jaučiuosi mylimas. Iš kur galėtų kilti šita baimė?

– Kaip visada, – atsakė Liboras.

– Man toks atsakymas pernelyg čekiškas, Liborai. Iš kur yra „kaip visada“?

– Iš ten, kur atkeliauja baimės. Ten, kur saugome savo troškimą, kad viskas pasibaigtų.

– Dar labiau čekiška. Visai netrokštu, kad kas nors pasibaigtų.

Liboras nusišypsojo ir uždėjo savo drebančią ranką ant jo. Bet kažkodėl senas ir nevikrus jo gestas priminė jam Hepsibą. Kodėl jį visi tapšnojo?

– Mano drauge, visus tuos metus, kai tave pažinojau, tik ir troškai, kad viskas pasibaigtų. Visada gyvenai pasirengęs, bepravirkštąs. Šią tavo savybę pastebėjo Malkė. Ji net dvejojo, ar turėtų groti Šubertą tau klausantis. Jam nedaug tereikia, sakydavo ji.

– Nedaug tereikia kam?

– Kad pultum į liepsnas. Ar ne dėl to esi su mano dukterėčia ir skaitai Mošę Maimonidą?

– Nelaikau Hepsibos ugnimi.

– Tikrai? Tai kodėl esi toks neramus? Man atrodo, pasiimi iš ten tai, ko ir norėjai. Viso žydų *gesheft*¹⁰⁰. Manai, kad tai trumpiausias kelias į katastrofą. Ir negalėčiau pasakyti, kad klysti.

Jam norėjosi paprieštarauti Liborui, kad visa tai – nesąmonės, bet negali pasikviesti senuko valgyti sumuštinių su sūdyta jautie-

¹⁰⁰ jidiš – sandoris.

na, kurių jis negali suvirškinti, ir vėliau pareikšti, kad šneka nešąmones.

– Nežinau, apie ką tu, – tepasakė jis.

Liboras gūžtelėjo. Nežinai, tai nežinai. Jis neturėjo jėgų ginčytis, bet suvokė, kad Treslou nori išgirsti dar.

– Nuopuolis, potvynis, Sodoma ir Gomora, Paskutinis Teisimas, Masada, Aušvicas – tik pamatęs žydą imi galvoti apie Apokalipsę, – tęsė jis. – Pasakojame puikias istorijas apie sukūrimą, bet dar geriau mums sekasi griauti. Ir kiekvienas nori prisidėti prie veiksmo, o negalintys mūsų pamauti ant šakių ir įmesti į ugnį nori šūkaudami eiti šalia. Arba vienas, arba kitas. O dėl savo charakterio tu visada buvai pasirėngęs pasirinkti kitą.

– Kalbi kaip tavo antros eilės dukterėčia.

– Nesistebiu. Juk mes giminės.

– Bet, Liborai, ar tai nėra, kaip pasakytų Semas, šioks toks solipsizmas? Tik tau atrodo, kad niekas negali pabėgti nuo žydų.

Liboras pastūmė į šalį savo lėkštę.

– Niekas ir negali pabėgti nuo žydų, – tarė jis.

Treslou įsispoksojo pro langą. Kitoje siauros gatvės pusėje kažkokia baisi storulė trumpu sijonu kalbino vyrus užsukti į klubą, į kurią eiti sugalvotų tik puolusieji neviltin ar pamišėliai. Ji susitiko Treslou žvilgsnį ir pamojo užėiti. Gestas reiškė: *atsivesk ir draugą. Atsinešk savo sumuštinį su sūdyta jautiena*. Jis nudelbė akis.

– Todėl manai, – pratęsė jis Liboro mintį, – kad įsivaizduoju Hepsibą su Semu tik tam, kad paspartinčiau savo mirtį?

Liboras ėmė mosikuoti rankomis.

– Aš taip nesakiau, bet žmonės, norintys matyti blogiausia, visuomet matys blogiausia.

– Nieko aš nemačiau.

– Būtent.

Treslou atsirėmė alkūnėmis į stalą.

– Kad jau sakai, kad Hepsiba tavo giminaitė, tai ką pats apie tai manai? Manai, kad ji galėtų taip pasielgti?

– Su Semu?

– Su bet kuo.

– Na, kad ji mano giminaitė, tai nereiškia, jog kuo nors skiriasi nuo kitų moterų. Nors aš niekada nesutikau su nuomone, kad moterys iš prigimties linkusios į neištikimybę. Mano patirtis byloja atvirkščiai. Malkė niekada manęs neapgaudinėjo.

– Ar gali būti tikras?

– Žinoma, kad galiu. Jei ji leido man tikėti, kad niekada manęs neapgaudinėjo, tai reiškia, kad ir neapgaudinėjo. Apie ištikimybę nesprenđi iš kiekvieno žmogaus veiksmo, tai tik troškimas sakyti, kad esi ištikimas, ir noras, kad tavimi patikėtų.

– Tai negali būti tiesa, Liborai. O kaip tada, kai buvai išvykęs iš Prahos.

– Mes negyvenome Prahoje. Tik noriu pasakyti, kad visokios kvailystės nesvarbios. Svarbus tik noras būti ištikimam.

– Tai Hepsiba gal ir nori būti ištikima, bet vis tiek dulkinasi su Semu.

– Tikiuosi, kad nesidulkina.

– Tai aš tikiuosi.

– Ir abejoju, kad dulkinasi. Klausimas tik, kodėl tu tuo abejoji, jei nematei nieko, kas galėtų sukelti tau įtarimą.

Treslou susimąstė.

– Užsisakysiu dar vieną sumuštinį, – pasakė jis, tarsi nuo to priklausytų jo apmąstymų teisingumas.

– Paimk mano, – pasiūlė Liboras.

Treslou papurtė galvą ir pagalvojo apie Tailer. „Paimk mano“ – sakė Finkleris, – paimk mano, aš turiu kitų darbų.“

Jis niekada nepasakojo Liborui apie tuos vakarus, kai su Tailer žiūrėdavo Finklerio dokumentiką. Apskritai niekam niekada apie tai nepasakojo. Juk paslaptis ne tik jo, bet ir vargšės Tailer, ir tam tikra prasme taip pat Finklerio. Tačiau dabar jis panorą papasakoti Liborui apie tą neištikimybę, jei galima ją tokia pavadinti. Gal tai padėtų kai ką paaiškinti, bet Treslou tiksliai nežinojo, ką. Nors kaip galėjo žinoti, jei pats neįsivaizdavo savęs klausiant. Liboras buvo senas. Ką jis galėtų pasakyti? Paslaptis, kurią Treslou šiaip nusineš į kapus, tikrai ten nukeliaus anksčiau su Liboru.

Taigi, pagautas akimirkos impulso, jis viską ir išklajo.

Liboras klausėsi tylėdamas. Galiausiai, Treslou nuostabai, jis apsiverkė. Ne smarkiai, tik kelios ašaros pasirodė traiškanotuose senuko akių kampučiuose.

– Labai gailiuosi, – pratarė Treslou.

– Turėtum.

Treslou nežinojo, ką pasakyti. Tokio atsakymo nesitikėjo. Juk Liboras – pasaulio pilietis. Įpiešk ir man nors vieną neištikimybę, kai kalbėsi apie mano nugyventą gyvenimą, sakė jis Treslou. Vyrai ir moterys taip jau elgėsi. Visokios kvailystės nesvarbios – paties Liboro žodžiai.

– Nederėjo man tau sakyti, – prisipažino Treslou. – Kvailai pasielgiau.

Liboras nužvelgė savo rankas.

– Taip, nederėjo tau man sakyti, – pakartojo, lyg apskritai nekreipdamas į Treslou dėmesio. – Turbūt labiau nederėjo sakyti nei taip elgtis. Nenoriu žinojimo naštos, norėčiau kitaip prisiminti Tailer ir tave. Semas man nelabai rūpi, jis pats gali savimi pasirūpinti. Nors būčiau norėjęs nežinoti ir apie jūsų melagingą draugystę. Džiuljenai, dėl tavęs pasaulis daug liūdnesnis, o jis, patikėk, ir taip jau pakankamai liūdnas. Kam tu man papasakojai? Negerai pasielgei.

– Nežinau. Ir dar kartą labai atsiprašau. Nežinau, kodėl taip nusprendžiau.

– Žinai. Žmonės visada žino, kodėl ką nors sako. Ar dėl to, kad didžiuojiesi tokiu išsišokimu?

– Išsišokimu? O Dieve, ne.

– Pergale?

– Pergale? O Dieve, ne.

– Bet vis tiek kažkodėl didžiuojiesi. Ar didžiuojiesi dėl to, kad bent taip įveikei Semą?

Treslou suvokė privalęs gerai apmąstyti savo atsakymą. Ne užteks visą laiką tik kartoti „O Dieve, ne“.

– Ne įveikti, Liborai. Tikiuosi, kad ne. Labiau didžiuojiesi įsigavęs į jo pasaulį. Į jų pasaulį.

– Nuo kurio jauteisi atskirtas?

Ir tokį atsakymą derėjo gerai apgalvoti.

– Taip.

– Nes jie buvo žavinga ir vykusi pora?

– Manau, kad taip.

– Juk Semas tavo draugas. Jūs kartu užaugot, nuolat matėtės.

Jis negyveno kažkokioje tau nepasiekiamoje visatoje.

– Kartu užaugome, bet jis visada buvo kitoks. Kažkoks paslaptingas.

– Nes protingas? Įžymus? Nes žydas?

Atnešė Treslou sumuštinį, varvantį nuo garstyčių, kaip jam labiausiai patiko, su dailiai supjaustytais, ne vienu, bet dviem marinuotais agurkėliais.

– Sunku atsakyti, – atsakė jis. – Bet taip, visos priežastys tinka.

– Tai gulėdamas jo žmonos glėbyje akimirką manei esąs toks pat protingas, įžymus ir toks pat žydas.

Treslou neprisipažino, kad niekad Tailer glėbyje negulėjo ir kad ji jo glėbyje niekada negulėjo. Nenorėjo, kad Liboras sužinotų, kaip ji nuo jo nususukdavo.

– Turbūt.

– Ar yra dar kas nors?

Treslou atsiduso. Gilus iš pat vidurių kylantis kaltės ir baimės atodūsis.

– Negaliu pasakyti, – atsakė jis.

– Aš ir pats žinau. Tau svarbiausia buvo tik ta dalis apie žydus.

Treslou pasilenkė per stalą, kad jį sustabdytų.

– Kol nieko daugiau nepasakei... ar žinėjai, kad Tailer nebuvo žydė. Maniau, kad buvo, bet pasirodė, kad ne.

– Atrodai nusivylęs.

– Truputį ir nusivyliau.

– Tuo labiau, vis tiek sakýčiau, kad dėl žydų. Ir žinau, kad dėl tos pačios priežasties dabar bijai, kad kažkas dedasi tarp Semo ir Hepsibos.

Treslou žvelgė į nesugebantį nieko suvirškinti senuką, kalbantį mįslėmis.

– Nesuprantu.

– Kuo tu įtari Semą ir Hepsibą? Kad jie mylisi. Kokių turi įrodymų? Jokių, išskyrus tai, kad manai, jog jie turėtų taip elgtis, nes abu turi tai, ko neturi tu. Jie žydai, o tu ne, todėl jie ir dulkinasi.

– Baik, Liborai.

– Kaip nori. Bet geresnio paaiškinimo neturi. Nesi pirmas nežydas, priskiriantis žydams gašlumą. Kadaisė mes turėjom ragus ir uodegą kaip ožiai ar šėtonas. Daugindavomės kaip parazitai. Teršėme krikščionių moteris. Naciai...

– Liborai, baik – tai kvaila ir užgaulu.

Senukas atsilošė kėdėje ir ėmė glostyti sau galvą. Kadaisė jis turėjo žmoną, kuri glostydavo jam galvą ir juokdavosi blizgin-dama plikę, kaip namų šeimininkė, besimėgaujanti namų ruoša. Bet tai buvo seniai.

Užgaulu? Jis gūžtelėjo.

– Man labai gėda dėl to, ką tau papasakojau.

– Tau labai gėda? Tai turit dar kažką bendra.

– Pasigailėk manęs, – ėmė maldauti Treslou.

– Džiuljenai, tu pats pradėjai, – tarė Liboras. – Pasikviete! mane pasikalbėti apie savo baimę, kad Semas ir Hepsiba dulkinasi. Aš tavęs paklausiau, kodėl taip įtari. Tu papasakoji man savo neapibrėžiamą baimę. Aš tavo draugas – todėl stengiuosi padėti tau ją apibrėžti. Bijai dėl to, kad priskiri jiems keistas ir slaptas seksualines galias. Manai, kad jie negali savęs sustabdyti, nes yra valdomi nežaboto seksualinio potraukio žydo žydui, ir manai negalįs jų sustabdyti, nes jie negailestingi žydai nežydams. Džiuljenai, tu tikras antisemitas.

– Aš?

– Ne vaidink nustebusio. Tu ne vienintelis. Visi mes, antisemitai, neturime pasirinkimo. Tu. Aš. Visi.

Jis neparagavo nė kąsnelio.

Hepsiba, Treslou ir Finkleris nuėjo kartu į teatrą. Treslou gimtadienio proga Hepsiba pasiūlė ne rengti vakarėlį, nes jiems kiekviena diena tapo vakarėliu, o kur nors išeiti. Jie kvietė ir Liborą, bet jam ta pjesė pasirodė neįdomi.

Pjesė nė vienam nepasirodė įdomi, bet, kaip sakė Finkleris, jei žmonės neitų į teatrą kaskart, kai pjesė atrodo neįdomi, kada apskritai jie eitų į teatrą? Be to, ją rodė tik savaitę, kažkokį politinės propagandos kūrinį, apie kurį žmonės rašė piktus ir entuziastingus atsiliepimus į laikraščius. Londonas nuo to stačiai gaudė.

– Esi tikras, kad tau tai nesugadins gimtadienio? – suabejojusi paklausė Hepsiba.

– Aš ne mažas vaikas, – atsakė jai Treslou, bet nepridūrė, kad viskas jam gadina gimtadienį, tad kodėl reikėtų tai pabrėžti.

Pjesė vadinosi „Abraomo sūnūs“ ir pasakojo Išrinktosios tautos kančias nuo pat seniausių laikų iki šių dienų, kai Išrinktoji tauta nusprendė savo kančias suversti kam nors kitam. Per paskutinę sceną – puikiai surežisuotą netikėtą sunaikinimo inscenizaciją – kilo dūmų kamuoliai, braškėjo metalinės plokštės ir grojo Vagnerio muzika, pagal kurią Išrinktoji tauta šoko tarsi sulėtinti velniai, kaukdami ir ūbaudami, taškydamiesi kraujyje, kuris tryško iš aukų lavonų, kurių dauguma buvo vaikai.

Finkleris, sėdėdamas šalia Hepsibos ir Treslou, nusistebėjo spektaklio aprašyme neradęs Tamaros Krauš pavardės. Žiūrėdamas jis jautėsi taip, lyg ji būtų kažkur teatre. Ne visai šalia, šalia sėdėjo Hepsiba. Bet netoliese. Užudė paleistuvišką kerštingo jos intelekto žavesį, kuris atidavė Hebrono gražuoles savo tėvų priešams gėrėtis ir kerštauti.

Paskutinėmis dramos akimirkomis ant drobės pasirodė masinio kapo Aušvice nuotrauka iš paukščio skrydžio, kuri po truputį persimainė į Gazos griuvėsių vaizdą.

Tikra Tamara.

Spektaklis susilaukė griausmingų ovacijų. Nei Hepsiba, nei Treslou nepakilo iš savo vietų. Finkleris garsiai kvatojo ir sukiojosi, kad žmonės matytų, kaip jis kvatoja. Tokia jo reakcija nustebino Treslou. Ne tik dėl implikuojamos kritikos, bet dėl groteskiško pačios reakcijos pobūdžio. Gal Finkleriui iš pykčio pasimaišė?

Tarp žiūrovų buvo keletas „Susigėdusiųjų žydų“, bet jie nužvelgė Finklerį abejingai. Priėjo tik Mertonas Kuglis.

– Na? – paklausė jis.

– Nuostabu, – atsakė Finkleris. – Stačiai nuostabu.

– Tai kodėl juokeisi?

– Tai ne juokas, Mertonai, o sielvarto traukuliai.

Kuglis linktelėjo ir išėjo į gatvę. Finkleriui pasidarė įdomu, ar pakeliui į teatrą jis neužsuko į parduotuvę ir neprisikimšo kišenių konservuotų žuvų skardinių iš Izraelio.

Žmonės iš teatro slinko lėtai, paskendę savo mintyse, bet paskęsti galėjo tik tie, kurie jau žinojo, ką mano, o tokie, spėjo Finkleris, buvo visokiausi aktyvistai ir scenos meno atstovai. Pasirodė, kad jis atpažino keletą veidų iš demonstracijų Trafalgaro aikštėje. Jie atrodė kaip užsigrūdinę žygiuotojai. Stop žudynėms! Stop Izraelio genocidui! Seniau Finkleris būtų iškilmingai paspaudęs jiems rankas, lyg išsigelbėjusiems iš aviacijos antskrydžio.

Jis pasiūlė išgerti į Treslou sveikatą teatro rūsyje. Priminė studentiškus laikus – reti pilstomi alūs iš statinių, o užkandžiams – humusas su tabula¹⁰¹ ir pita. Atsisėsti ir pasišnekučiuoti – senos sofos, aptrauktos juodomis užuolaidomis. Finkleris nupirko gėrimų, susidaužė su Treslou ir Hepsiba ir nutilo. Dešimt minučių visi tylėjo. Treslou klausė savęs, ar ši tyla reiškia užgniaužtą Finklerio ir Hepsibos erotinę tarpusavio trauką. Jis stebėjosi, kad Finkleris priėmė kvietimą – turbūt Hepsibos kvietimą – kartu eiti į spektaklį. Jis turėjo žinoti, kad jie kitaip reaguos į pjesę, ir

¹⁰¹ Tabula (*Tabbouleh*) – stambiai supjaustytos salotos su pomidorais, petražolėmis, mėtomis, laiškinių svogūnais ir kviečiais.

turbūt tikėjosi galiausiai susiginčyti. Tad sutikdamas jis turėjo slaptų motyvų. Akies krašteliu Treslou stengėsi pastebėti kokius nors susižvalgymus ar rankų judesius, bet nieko nepamatė.

Iš Treslou sugalvotos ideologinės aklavietės juos ištraukė kitas asmuo.

– Labas! Ką jūs čia veikiate??

Iš pradžių Treslou išgirdo balsą, o tik tada išvydo žmogų.

– Eibai!

Įsipainiojusi į sofos užuolaidas, Hepsiba pakilo iš savo skarų raizgalynės.

– Džiuljenai, Semai, susipažinkite su Eibu – mano buvusiu vyru.

Treslou svarstė, su kuo Eibas pamanė, kad Hepsiba draugauja – su Semu ar su Džiuljenu?

Eibas paspaudė visiems rankas ir prisėdo. Jis atrodė suktas, bet tuo pat metu kažkoks angeliško grožio vyras susiraukšlėjusia juodų plaukų aureole su baltomis plunksnelėmis tarsi šviesos spinduliais, vanago nosimi ir nedideliu tarpu tarp akių. Treslou pamanė, kad jo veidas veriantis, ne nuvargęs, o toks, kuris bando ir skrodžia kiaurai. Pranašo arba filosofo veidas – todėl apsidžiaugė, kad Eibui turėtų pavydėti ne jis, o Finkleris.

Hepsiba, žinoma, pasakojo jam apie du savo vyrus, Eibą ir Beną, bet Treslou vis tiek turėjo sukti galvą prisimindamas, kuris iš jų buvo teisininkas, o kuris – aktorius. Atsižvelgiant į tai, kur jį sutiko, kaip jis atrodė ir kad vilkėjo juodais marškinėliais, numanė, kad Eibas buvo aktorius.

– Eibas dirba teisininku, – pasakė Hepsiba.

Treslou pasirodė, kad ji sutriko ir ėmė jaudintis dėl tiekos vyrų dėmesio. Savo praeities, dabarties ir ateities...

– Kodėl nustebai čia pamatęs Hepą? – paklausė Treslou, įtvirtindamas savo teises, kurias labiau savimi pasitikintis vyras būtų laikęs jau įtvirtintomis.

Eibas švytėjo lyg neseniai užgesusio laužo žarijos.

– Pjesė ne jos skonio, – atsakė jis.

– Ar žinai, kokios pjesės yra mano skonio? – paklausė Hepsiba.

Koketiška, pamanė viską pastebintis Treslou.

– Na, ne tokios.

– Girdėjai apie mano muziejų?

– Girdėjau.

– Todėl neturėtum stebėtis, kad privalau žinoti, kas dedasi žemėje.

– Bet nebūtinai taip žemai, – įsiterpė Finkleris.

Treslou apstulbo.

– Nori pasakyti, kad tau nepatiko?

Hepsiba taip pat.

– Įdomu, – įsiterpė ji.

Tai štai ką jis veikė, pamanė Treslou, stengėsi sudominti Hepsibą.

Finkleris atsisuko į Eibą.

– Mes su Džiuljenu kartu mokėmės mokykloje, – pasakė jis. – Jis mano žinąs, kas man patinka.

Treslou puolė gintis.

– Tu esi „Susigėdęs žydas“. Semas – tikras „Susigėdusiųjų žydu“ vyras. Tau turėjo patikti. Ši pjesė parašyta tau. Pats galėjai ją parašyti. Girdėjau, kaip kalbi jos žodžiais.

– Tokiais žodžiais manęs kalbant negirdėjote. Nekalbu nacistinėmis analogijomis. Naciai buvo naciai. Šiaip ar taip, ar girdėjai mane sakant, kad man nepatiko? Mane sužavėjo. Tik galėjo būti daugiau šokių ir dainų. Ir trūko kokio nors griausmingo intarpo, kaip, pavyzdžiui, „Hitlerio pavasaris“¹⁰². Daugiau priekaištų neturiu. Juk negalėjau trepsėti kojomis. Pasakysiu tik tiek: ar esi kada girdėjęs ką nors niūniuojant Vagnerį?

– Tai jei gerai supratau, – pasakė Treslou, – visa tai tau – skonio reikalas?

– O tau ne?

– Tik ne muzikos prasme.

Finkleris apsikabino ją per pečius.

¹⁰² *Springtime for Hitler* – daina iš 1968 m. satyrinės juodosios komedijos „Prodiuseriai“ (*The producers*).

– Žinai, – pasakė jis, – norėčiau palikti šitą pokalbį jums. Eisiu atnešti dar gėrimų. Eibai?

Eibas negėrė. Bent jau šį vakarą. Sakė, kad dirba.

– Tu visada dirbi, – pasinaudojusi buvusios žmonos privilegijomis nenustygo Hepsiba.

– Ir ką veiki? – paklausė Treslou.

– Na, iš esmės turėjau tik pažiūrėti spektaklį ir įvertinti atsiliepimus. Vienas iš spektaklio bendraautorių – mano klientas.

– Ir pasamdė tave sužinoti, ar galėtų paduoti žydus į teismą už jų nuomonę? – neatlyžo Hepsiba, spausdama Treslou ranką. Jis jautėsi taip, lyg žvelgtų į jų santuoką, o to visai netroško.

Po dviejų taurių vyno – didesnės nei jos metinė norma, Hepsiba, Treslou nuomone, peržengė savo koketiškumo ribas.

– Na, jei ieškai nuomonių, mielai tau pasakysiu savąją, – pasakė jis, bet per vėlai, nes niekas jo neišgirdo.

– Eibas visada puikiai mokėjo iš atsakovo iškratyti paskutinius pensus, – pranešė Hepsiba.

– Ne visai teisybė, – pasakė Eibas.

– Ar žydai padavė jį į teismą?

– Ne žydai. Ir viskas ne dėl pinigų. Jį tik atleido jo universiteto departamentas. Kai nerašo pjesių, jis dirba jūrų biologu. Jį atleido, kai jis plaukiojo po vandeniu, ir aš stengiuosi, kad jis atgautų darbą.

– Atleido už tai, kad parašė šią pjesę?

– Ne visai. Už tai, kad pasakė, jog Aušvicas daugumai žydų buvo panašnis į atostogų stovyklą, o ne į pragarą.

– O jis mano, jei nėra pragaro, tai nėra ir velnio?

– Negaliu kalbėti jo teologijos vardu. Jis tvirtina ir teigia galįs įrodyti, kad stovyklose veikė kazino, kurortai ir viešnamiai. Jis turi nuotraukų, kuriose žydai plūduriuoja ant nugarų baseinuose ir juos šaldytomis braškėmis maitina stovyklos šeimininkės.

Hepsiba nusikvatojo.

– Pagal jo pjesės taisyklės Gaza taip pat turėtų būti atostogų stovykla. Šis reikalas turi dvi puses. Beprasmiška vadinti žydus

naciais, jei patys naciai, pasirodo, buvo pasilinksminti mėgstantys filantropai.

– Gal Semas ir neklydo, kad pasižiūrėjome tik švelnią romantinę komediją, – pareiškė Treslou, bet ir vėl ne laiku.

– Manau, kad pernelyg tiesiogiai supranti analogiją, – atsakė Eibas Hepsibai, o ne Treslou. Bet žiūrėjo jis į Treslou, kaip vyras į vyrą, sutuoktinis į sutuoktinį, lyg sakydamas: tos žmonos viską supranta tiesiogiai!

– O ką tu, kaip žydas, apie tai manai? – pakėlė balsą Treslou.

– Na, kaip advokatas...

– Ne, ką manai apie tai kaip žydas?

– Apie spektaklį? Ar apie savo klientą?

– Apie viską. Apie spektaklį, klientą, apie Aušvico pliažą.

Eibas skėstelėjo rankomis.

– Kaip žydas manau, kad kiekvienam argumentui yra kontrargumentas, – pasakė jis.

– Dėl to ir esame tokie puikūs teisininkai, – nusijuokė Hepsiba ir suspaudė rankas abiem vyrams.

Šitie žmonės visai nemoka apsiginti, pamanė Treslou. Jie nugalėti.

Jis nuėjo į tualetą. Tualetai jį visuomet pykdė, tokiose vietose jis sugriūzdavo prie savęs. Pažvelgė į veidrodį be jokių iliuzijų. Jie nebesipiktina, kai juos įžeidžia, pasakė jis savo atvaizdui plaudamasis rankas.

Grižęs pamatė, kad prie grupės vėl prisijungė Semas. Semas, Hepsiba, Eibas – jaukus finklerių būrelis. Gal čia aš esu nugalėtas, pamanė Treslou.

VIENUOLIKA

1

Po savaitės eidama į muziejų Hepsiba nusprendė, kad su jais visais ji priėjo liepto galą.

Neaišku, ar Finkleris jos siekė. Bet Eibas, buvęs jos vyras, tikrai siekė. Po susitikimo per *Abraomo sūnus* jis ėmė skambinti jai du ar tris kartus.

– Nieko nebus, – atkirsdavo ji jam, – aš laiminga.

Jis atsakydavo, kad mato, jog ji laiminga ir to nusipelnė, bet norėjo sužinoti, kaip jos laimė galėtų trukdyti susitikti su juo išgerti.

– Aš negeriu.

– Tą vakarą gėrei.

– Buvo ypatinga proga. Mane apkaltino vaikžudyste. Kai esi kaltinamas vaikžudyste, reikia gerti.

– Apkaltinsiu tave vaikžudyste.

– Nejuokauk apie tai.

– Gerai jau gerai, tu negeri. Bet kalbi.

– Mes kalbamės dabar.

– Norėčiau sužinoti daugiau apie muziejų.

– Tai muziejus. Atsiųsiu tau lankstinuką.

– Ar tai holokausto muziejus?

Jėzau, dar vienas, pamanė ji.

Dingo vienas – atsirado kitas. Finkleris nustojo ironizuoti apie muziejų. Daugiau muziejuje jis neapsilankė, bet kažkaip įsigudrino dažniau būti šalia jos, netikėtai pasirodydavo ir net,

kai nebūdavo šalia pats, kažkaip kitaip sugebėdavo pranešti apie savo egzistavimą – pasirodydavo per televizorių ar kas nors jį paminėdavo pokalbyje. Pavyzdžiui, kai Eibas, visaip stengdamasis ją išvilioti kartu kur nors išeiti, pasakė, kaip jam buvo malonu susitikti Semą Finklerį, nes visada juo žavėjosi. Nors ji tikrai nebuvo ašeksuali – buvo pernelyg priklausoma nuo skarų, kad tokia būtų, – bet netikėjo, kad Finkleris nuoširdžiai domėtusi jos darbu. Smalsumas neatrodė natūrali jo savybė. Bet bent jau patyčias pakeitė mandagumas, nors ką jis reiškė, nebuvo aišku, nes jos nuomonę temdė Treslou nuogąstavimai.

Todėl ir ji pati priėjo liepto galą, matydama pasaulį taip, kaip jį matė jos mylimas vyras.

Nors gal šis susierzinimas buvo tik kažkokio kito pykčio ar liūdesio priedanga. Ji nerimavo dėl Džiuljeno. Jis ėmė panėšėti į vyrą, nežinantį, ką su savimi veikti. Ir dėl Liboro. Nematė jo jau kelias savaites, o kai galiausiai susitiko, jis jos neprajuokino, o Liboras be pokštų – ne Liboras.

Į biurą plūstanti informacija – nuolatiniai kaltinimai dėl rasinės segregacijos ir etninio valymo, naujienos iš pasaulinių labdaros ir žmogaus teisių organizacijų, vardijančių karo nusikaltimus ir ginančių boikotus, nesiliaujantis paskalų ir priekaištų zvimbimas žydų ausyse, atsitiktinė demoralizacija, ne veiksmingesnė dėl to, kad buvo atsitiktinė (ji meldė Dievo, kad demoralizacija tikrai būtų atsitiktinė) – tik kurstė jos nerimą. Hepsiba nebuvo aistringa sionistė. Niekada nebuvo iš tų žydų, kuriems žūtbūt reikėjo turėti savo žemę. Šv. Jono Miškai jai puikiai tiko gyventi savo žydišką gyvenimą. Tik norėjo kur nors Biblijoje rasti užuominą apie Dievo paktą su anglais ir žydais, kuriuo jis jiems pažadėtų Hai gatvę Šv. Jono Miškuose. Bet Anglakalbių žydų kultūros muziejuje nedera nepaminti sionizmo pasiekimų, atsižvelgiant į Anglijos žydų pagalbą sionizmui, net kai muziejus įsikūręs visai šalia bitlų išgarsintos pėsčiųjų perėjos. Kebliausias klausimas tik, kiek derėjo pastebėti sionizmo nesėkmių.

Bjaurūs incidentai aprimo. Jau kelias savaites niekas nekabino kumpio ant durų rankenų ir nedarkė sienų keršto ir

mirties grasinimais (Kerštas! Šv. Jono Miškuose!). Įvykiai Vidurio Rytuose aprimo, bent jau taip skelbė britų žiniasklaida, todėl nuslūgo ir į naujienų pranešimų atlapus įsitvėręs įniršis. Tiesa, *Abraomo sūnūs* kažkiek atgaivino entuziazmą laikraščius skaitančių teatralų kursuose, kur, jai atrodė, jis visą laiką užslėptas ir ruseno kaip niekada neužgęstanti ugnis, bet, laimei, žydai bent nebuvo vienintelė akademinių pokalbių tema. Blogiausia tik, kad ramybė atrodė grėsmingesnė nei audra. Ko reikėtų, kokių veiksmų reikėtų imtis prieš Gazą, Libaną ar net Iraną, kokių karo veiksmų ar keršto, kokio įvykio Vol Stryte, kokios netinkamos žydų įtakos už Dauningo gatvės kampo reikėtų, kad viskas ir vėl prasidėtų, šįkart daug žiauriau ir tulžingiau?

Ji jau seniai ramiai nemiegojo, ne tik dėl to, kad šalia gulėdavo Treslou. Siela nerimavo einant į darbą, susitinkant su draugais. Nerimas tarsi dulkės nusėsdavo ant kiekvieno jos veiksmo ir ant kiekvieno pažįstamo – bent jau ant visų žydų. Jie taip pat šnairavo – ne visai per petį, bet į trapią ir neužtikrintą ateitį, kuri baimingai panėšėjo į pernelyg gerai pažįstamą praeitį.

Gal tai paranoja? Ji ėmė savęs to klausinėti. Saulėtomis žiemomis eidama „Lord’s Cricket Ground“ stadiono pakraščiu ir vis klausdama savęs to paties, ji trokšdavo būti vyru, kuris užsimiršta sportuodamas, nuolat bijodama ką nors rasti atėjusi į muziejų. Ar tampa paranojike? Smalsumo ritmas darė įtaką jos žingsniams. Ji ėmė vaikščioti savo klausimų ritmu.

Mintis, kad muziejus galėjo tapti taikiniu, gąsdino ją. Bet ją taip pat gąsdino ir jos baimė. Žydai jau nebeturėtų kreipti į visa tai dėmesio. „Daugiau niekada“, ir panašiai. Vis tiek, einant pro lapuotuosius Šv. Jono Miškus, žvanginant papuošalais su pusanatro tūkstančio kainuojančia rankine po pažastimi, sunku buvo įsivaizduoti save tremtine baimės išėstomis akimis, apsirengusia plona gelėta suknele, laikančia nedidelį lagaminą. Bet toji moteris paklaikusiomis akimis – ji turbūt taip pat kadaise nesugebėjo įsivaizduoti savo likimo?

Ar tai paranoja? Ji nežinojo. Nežinojo niekas. Yra žmonių,

įsitikinusių, kad paranojikai patys susikuria savo baimes, bet kaip taip gali būti? Kaip, bijant neapykantos, galima tokią baimę susigalvoti pačiam? Ar aplinkui tūnojo naciai, nežinantys, kad yra naciai, kol koks žydas nepranešdavo apie pavojų? Ar tik užuodę žydų nuogąstavimus jie skubėdavo pas savo kostiumininkus ieškodami rudų marškinių ir aulinių batų?

Senasis *foetor Judaicus*¹⁰³. Ji visuomet įsivaizdavo tą kvapą, atsiduodantį pragaro siera, priedą prie uodegos ir ragu, įtikinamą įrodymą, kad žydai bičiuliuososi su velniu ir laikė pragarą savo namais. Vienoje iš jos muziejaus vitrinų *foetor Judaicus* bus paminėtas kartu su kitais krikščioniškais prietarais apie žydus, jau seniai išmestais į šiukšliadėžę kartu su kita viduramžiška rūstybe, priminimas, kiek daug žydai nukeliavo šioje šalyje.

Ar tikrai?

Kas, jei *foetor Judaicus* visai neturėjo pragariškos kilmės? Kas, jei kvapas, kurį užuodė viduramžių krikščionys ant raguotų ir plaukuotų žydų kūnų, buvo paprasčiausias baimės kvapas?

O jeigu taip – jei yra žmonių, norinčių žudyti kitus, nes juos jaudina jų baimės kvapas – tai ar antisemitizmo idėja savaime nėra afrodiziakas, erotinis neapykantos stimulus?

Gali būti. Ji ir pati nekentė to žodžio. Antisemitizmas. Skambėjo kaip kažkoks vaistas, antiseptikas, kažkas, ką slepi savo vonios spintelėje. Ji seniai pasižadėjo niekada tos spintelės neatidarinėti. Jei tik gali, nežiūrėk; jei tik gali, nevartok to žodžio. Antisemitas, antisemitas, antisemitas – žodžio nemuzikalumas sukeldavo skausmą jos ausyse, jo banalumas žemino.

Jei ir galėjo antisemitams atleisti vieną dalyką, tai tik tą, kad jie privertė vadinti juos antisemitais.

Ją nužvelgė keletas musulmonų, turbūt sustojusių pasikalbėti pakeliui į mečetę Regento parke, ir ji pasijuto nejaukiai. Ar tai ji į juos kaip nors pažvelgė ir nejaukiai pasijuto jie? Ji sustojo ir ėmė raustis rankinėje ieškodama raktų. Tada pajudėjo toliau. Kitoje

¹⁰³ lot. žydų tvaikas.

gatvės pusėje maždaug devyniolikos metų vaikiną kalbėjosi mobiliuoju telefonu. Ji pamanė, kad telefoną jis laiko kažkaip įtartinau, lyg apsimesdamas, kad kalba. Gal jis kažką filmavo?

Ar laikė rankoje sprogdiklį?

2

Treslou mėgino pasimatyti su Finkleriu. Reikėjo apie daug ką pasikalbėti. Pirmiausia apie Liborą. Kur jis? Kaip jam sekasi?

Ir spektaklį. Puiku, kad Finkleris kvailiojo, bet reikėjo kažką pasakyti. Gal parašyti atsakomąją pjesę. *Ismaelio sūnūs* arba *Jėzaus vaikai*. Treslou ir pats pabandytų, bet nebuvo rašytojas. Ir nelabai išmanau apie visa tai, pasakojo jis Hepsibai, nors jie abu sutiko, kad *Abraomo sūnų* autoriams tai nebuvo kliūtis. O Finkleris – tikras žodžių fabrikas. Ir atrodo, kad jo politinės pažiūros tapo sklandesnės. Sklandesnės kažkokiu klausimu, šiaip ar taip.

– Per daug nesitikėk, – pasakė Hepsiba, o jis jos pasakymą interpretavo dešimčia įvairių būdų, ir visi jie jį jaudino.

Dėl Hepsibos jis taip pat ketino susitikti su Finkleriu akis į akį.

Pats jis nenorėjo pradėti apie ją kalbos. Bet galbūt norės Finkleris. Taip ar ne, vis tiek ką nors išduos kokia nors keista frazė ar kreivas žvilgsnis.

Be to, jis norėjo paklausti apie tas prostitutas. Treslou visai nenorėjo smalsauti ar patarinėti. Neturėjo ką patarti. Bet jis juk Finklerio draugas, o jei draugui nutiko nelaimė, tai...

Jis prisiskambino jam telefonu.

– Ateik pažaisti, – pasiūlė.

Bet Finkleris neturėjo nuotaikos.

– Pastaruoju metu aš netekau linksmumo¹⁰⁴.

Nuo mokyklos laikų tie patys atsakymai.

– Surasiu tau jį.

¹⁰⁴ „Hamletas“, II veiksmas, 2 scena.

– Ačiū, bet vargu ar žinosi, kur ieškoti. Gal nesupysi, jei atidėsimė kitam kartui.

Jis nepasakė, kad nori aplankyti prostitutės ar pažaisti pokerį internetu. Ar kad neseniai pralošė pinigų. Bet nepasakė ir *Perduok linkėjimus Hepai*. Bet ar tai svarbu?

Alfredo žinutė apie prostitutės vis nedavė Treslou ramybės. Ir pats Alfredo. Kam ta pagieža? Kam tos piktadarystės? Ar jis tik stengėsi pasakyti tėvui, kad yra priverstas ieškotis prostitučių dėl to, kad nebuvo tinkamai išauklėtas? Buvai toks šūdinas tėvas, kad dabar ieškau paguodos pas kekšės.

Treslou panoro, kad jis pasigautų sifilį. Tada iškart savo norą atšaukė. Visos tos užgaidos tapti žydu, kai tuo metu jis galėjo tiesiog pasistengti tapti geresniu tėvu.

Treslou nesuvokė, kaip kas nors galėtų ieškoti paguodos pas kekšės. Jis pats tokių aistrų netenkino. Nemanė, kad ir Finkleris tenkina. Tad jis arba taip sutriko, kad nebežinojo ką daryti, siekti Hepsibos ar ne, arba jau pamėgino jos siekti, Hepsiba jį atstūmė ir dėl to griebėsi prostitučių taip, kaip Treslou griebdavosi operos.

Nebent jis pamėgino siekti Hepsibos, ji sutiko ir jis ėmė ieškoti prostitučių, arba tam, kad numalšintų kaltės jausmą, arba tam, kad atsikratytų pasitenkinimo pertekliaus. Tokį poelgį Treslou suprato: kad apimtas ekstazės po pirmosios, galėtum norėti kitos moters.

Bet tik ne su prostitute. Tik ne po Hepsibos!

Treslou nenorėjo galvoti nieko panašaus. Nei apie savo draugą, kuris greičiausiai vis dar labai sielvartavo tapęs našliu, nei apie Hepsibą, kuri taip nerimavo dėl artėjančio muziejaus atidarymo ir tikrai nenorėtų, kad Treslou užkrautų jai dar ir pašalinį nerimą dėl neištikimybės. Ar dėl savęs. Jis norėjo būti laimingas. O jeigu buvo laimingas, tai norėjo būti laimingesnis. Protingas. O jei buvo protingas, tai tada protingesnis.

Savo įtarimais jis ir pats nelabai tikėjo. Pavydas jam nebūdingas. Ir taip jis visai sau nepataikavo. Treslou mėgino pavydėti Finkleriui ir Eibui, ar kam nors kitam, su kuo Hepsiba galėjo

susitikinėti muziejuje: architektui, darbų vadovui, elektrikui, žmogui, pasamdytam nuvalyti riebalus nuo subjaurotų durų rankenų, net tam vandalui, bet nerado savyje jokio nuolatinio įniršio ar liūdesio. Treslou nepavydėjo, jis tik išskyrė. Nors jie ir buvo giminingi, bet ne tokie patys. Iš pavydo jis būtų supykęs ant Hepsibos, galbūt net susijaudinęs; bet dabar jautėsi vienišas ir atstumtas.

Tarsi vaikas tarp suaugusiųjų, ne nemylimas, tačiau toks, kurio niekas nesiklauso. Geriausiu atveju tas, iš kurio juokiasi. Jis nebuvo tikrasis Makkojus¹⁰⁵. Ne tik ne žydas, o jų pajuokos objektas.

Tikrasis Makkojus.

Plati Hepsibos giminė buvo puikus pavyzdys. Kaskart, kai ji nusivesdavo jį susitikti su savo pusiau pusbroliu iš tolimos tetos giminės, jį visada apsupdavo sūnėnai ir dukterėčios ir tų sūnėnų ir dukterėčių vaikai, kurie atrodė visiškai taip pat, kaip tie sūnėnai ir dukterėčios, bet ne visai, kurie užsipuldavo Treslou taip, tarsi jis būtų ką tik rastas klaidžiojantis nuogas ir nebylus Atlanto miškuose, ir varžydavosi, kas pirmas papasakos jam apie civilizuoto pasaulio šeimos ryšių subtilybes. Treslou šiaip nesipriešintų sužinoti daugiau tuo klausimu, jei tik jis nebūtų jam pateikiamas taip, tarsi bet kokia giminystės sistema, be tos, kai esi vienintelis išsiskyrusių narkomanų tėvų vaikas, nesuprantama ne žydams.

Tokia pat dvasia jį ir maitino, grūdami jam maistą taip, lyg jis nė kąsnio burnoje nebūtų turėjęs nuo tada, kai jį prieš dvidešimt metų paliko laukiniai ir dėl to jis nežinojo jokių patiekalų pavadinimų, išskyrus įvairias žoles, ir nežinojo jokio skonio, išskyrus kokosų.

– Atsargiai, aštru! – rėkdavo jie, kai jis užsitempdavo krienų ant liežuvio gabalėlio, nors pats Treslou spėjo, kad trinti bananai ir persikai, ištepinti ant vieno iš vaikų veido, turėjo būti daug aštresni. Ir paskui dar:

– Tau gali nepatikti, tai – liežuvis, ne visi pakenčia liežuvį.

¹⁰⁵ *The Real McCoy* („Tikrasis MakKojus“) – posakis ir metafora, vartojama kam nors tikram, nepadirbtam apibūdinti.

Ne visi? Ar tą akimirką, kai pažvelgė į jį, jie staiga tapo visi?

Jis žinojo, kad jų ketinimai nėra blogi. Netgi priešingi. O Hepsibai viskas buvo labai juokinga. Kol vyko visas veiksmas, ji tik ateidavo ir perbraukdavo ranka jam per plaukus. Bet jį tai vargino, nes atrodė, kad tam nėra galo. Nė karto jie neatidarė jam durų ir nepasakė: *Džiuljenai, kaip malonu tave matyti, užėik, šiandien neturime jokio maisto ar kitų mūsų kultūros paslapčių, kurias norėtume su tavimi išbandyti, ir nepabrėžiame, kad esi nežydas ne daugiau, nei tu pabrėži, kad mes esame.*

Jis visada buvo jiems smalsumo objektas. Nuolat kažkoks barbaras, kurį reikėjo nuraminti su rožiniais ir veidrodžiais. Jis kaltino save nedėkingumu ir perdėtu rimtumu. Kaskart suirzęs pažadėdavo sau, kad kitąkart pasistengs susitvardyti. Bet jam niekada nepavykdavo. Jie jam neleisdavo. Nenorėjo jam leisti.

O kai galiausiai leido...

3

Nutikimas su išpieštu veidu.

Kartą, dar studijų laikais, Treslou susipažino su labai gražia hipe, tikra smulkia gamtos ir kanapių dukra, apsirengusia išdintais mažos mergaitės naktiniais. Jie susitiko per geštalto teminį vakarėlį Rytų Sasekse. Jie mėgino apsimesti savo tėvais jaunystėje. Bet taip pat ir neapsimetinėjo, nes susibūrė ekologiniais klausimais.

Nors Treslou tuo metu lankė užterštumo ir konservavimo paskaitas, pats nuomonės ekologijos klausimu neturėjo. Bet džiaugėsi, kad ją turi kiti žmonės, dėl to ir vakarėlis buvo geras.

Buvo ankstyvos vasaros vakaras, ore tvyrojo kažkoks švelnumas. Visi sėdėjo ant pagalvių ant grindų ir pasakojo, ką vieni apie kitus mano. Labai retai kas nors išreikšdavo ką nors kita nei švelnius jausmus. Lauke degė žvakės, grojo muzika, žmonės bučiavosi, iš spalvoto popieriaus karpė įvairias figūreles, kurias kabino ant medžių, ir piešė vienas kito veidus.

Treslou nelabai išmanė menus, o apie veido piešimą apskritai nieko nenučiuokė. Gražioji hipė atplaukė prie jo rūkydama žolę ir atsisėdo ant suolo šalia. Pro jos mažos mergaitės suknelę Treslou matė didelės mergaitės krūtis.

– Taika, – pasakė ji ir pasiūlė jam sukutinę.

Rankoje ji laikė dažus.

– Išpiešk mane, – paprašė ji.

– Negaliu, – atsakė jis. – Nemoku.

– Visi mes mokame piešti, – atsakė ji ir atsiklaupusi priešais atkišo savo veidą. – Tik leisk spalvoms plaukti.

– Spalvos neplaukia su manimi, – paaiškino jis. – Ir aš niekada negaliu sugalvoti, ką piešti.

– Nupiešk mane tokią, kokią matai, – patarė ji ir užsimerkusi atitraukė plaukus.

Treslou nupiešė klouną. Ne elegantišką ar liūdną klouną. Ne Pjero ar Piruetą, bet Augustą su absurdiška raudona nosimi ir didelėmis baltomis dėmėmis su juodais apvadais aplink burną ir akis bei tamsiai raudonais lopais ant žandų. Apsiseilėjusį, išsi-tepliojusį klouną.

Pamačiusi jo kūrinį ji apsiverkė. Vakarėlio šeimininkas liepė jam išeiti. Visi spoksojo. Įskaitant ir Finklerį, kuris grįžo savaitgaliui iš Oksfordo ir kurį Treslou pasikvietė ateiti kartu. Finkleris stovėjo apsikabinęs merginą, kurios veidą subtiliai išpiešė banguojančiomis formomis, Šagalo maniera.

– Ką aš tokio padariau? – norėjo sužinoti Treslou.

– Pasityčiojai iš manęs, – atsakė mergina.

Treslou nė už ką nenorėjo iš jos tyčiotis. Iš tikrųjų bepiešdamas jai ant veido ją įsimylėjo. Tiesiog daugiau negalėjo nieko sugalvoti, tik tą raudoną nosį, didelę baltą burną ir tamsiai raudonus lopus ant žandų.

– Pažeminai mane, – raudėjo mergina, kūkčiodama į nosinaitę.

Nuo ašarų piešinys ant jos veido atrodė dar kvailiau nei iš pradžių. Ji taip susikrimto, kad visiškai nebesivaldė.

Treslou ėmė dairytis Finklerio paramos. Finkleris papurtė

galvą taip, lyg jau pakankamai ilgai kentėjo, bet daugiau nebegali. Jis tik smarkiau apglėbė merginą, kad ši nematytų, ką jo draugas iškrėtė.

– Išėik, – vėl pakartojo šeiminkas.

Po šio įvykio Treslou dar ilgai negalėjo atsigauti. Jis manė, kad nutikimas jį sužalojo kaip vyrą, kuris nemoka bendrauti su žmonėmis, ypač su moterimis. Vėliau pakviestas į kokį nors vakarėlį jis visada dvejodavo. Ir išsigąsdavo taip, kaip žmonės išsiąsta vorų, kaskart pamatęs dėžutę su vaikiškais dažais ar žmones, piešiančius vienas kitam ant veidų per iškylas.

Jis, be abejo, pamanė, kad mergina, kurią išpiešė kaip klouną, galėjo būti ta Džiudit, atkeršijusi jam prie J. P. Gaiverio vitrinos. Treslou apie viską pagalvojo. Bet tam jai reikėjo smarkiai pasikeisti tiek išvaizda, tiek charakteriu.

Be to, ar tikėtina, kad ji ne tik laikė užgniaužusi nuoskaudą ketvirtį amžiaus, bet ir tyčia sekė Treslou Londono gatvėmis? Ne. Bet, kita vertus, sunku apskaičiuoti traumos padarinių mastą. Ar galėjo jis tik su dėžute dažų paversti mielą mergaitę negailestingu pamišusiu žvėrimi?

Jam tapus finkleriu tokie klausimai tapo visiškai akademiniai. Kas buvo, tas. Jis apskritai prisiminė tą nutikimą, tik kai Hepsiba nusivedė jį į šeimos gimtadienį, kuriame kažkas išsitraukė dėžutę su dažais. Nors paprastai vaikai nelabai kreipdavo dėmesį į Treslou, viena maža mergaitė – jis tiksliai nežinojo jos giminystės ryšių su Hepsiba, taigi tiesiog darė prielaidą, kad antros kartos dukterėčia arba antros kartos teta – kažkodėl pastebėjo.

– Ar tu Hepsibos vyras? – paklausė ji.

– Tam tikra prasme, – atsakė jis.

– Tam tikra prasme taip, ar ne?

Treslou visada jausdavosi nejaukiai kalbėdamas su vaikais, nes nežinojo, ar kreiptis į juos kaip į labai jaunas savo versijas, ar į labai senas savo versijas. Kadangi buvo finkleris ir dėl to, turbūt antgamtiškai protingas, jis pasirinko senąją savo versiją.

– Tam tikra prasme ir taip, ir ne, – atsakė jis. – Dievo akivaizdoje – taip, visuomenės – ne.

– Mano tėtis sako, kad Dievo nėra, – pareiškė mažoji mergaitė. Čia ir baigėsi Treslou žinios apie kalbėjimą su vaikais.

– Na, va, – tepasakė jis.

– Tu juokingas, – tarė jam maža mergaitė.

Mergaitė buvo kažkokia ne pagal metus subrendusi, to jis negalėjo suprasti. Atrodė, kad ji beveik su juo flirtuoja. Prie įspūdžio prisidėjo ir jos suaugėliški drabužiai. Jis ir anksčiau pastebėjo šį finklerių vaikų bruožą. Motinos rengdavo juos pagal suaugusiųjų madą, lyg nenorėdamos praleisti nė menkiausios galimybės surasti joms vyrą.

– Kokia prasme juokingas?

– Kitaip juokingas.

– Aha, – burbtelėjo Treslou.

Ar ji norėjo pasakyti kitaip – nefinkleriškai? Ar net vaikui aišku?

Tą akimirką, nešina dėžute su dažais, priėjo Hepsiba.

– Linksminiesi, – pasakė ji.

– Ji žino, kad aš ne *unserer*, – sumurmėjo Treslou. – Ji pavadino mane *anderer*. Labai keista.

Unserer Hepsibos šeimoje reiškė žydas. Vienas iš mūsų. *Anderer* reiškė vienas iš jų. Priešas. Ateivis. Džiuljenas Treslou.

– Paistalai, – sušnibždėjo Hepsiba.

– Kodėl jūs šnabždat? – paklausė mažoji mergaitė. – Tėtis sako, kad nemandagu šnabždėtis.

Nemandagu šnabždėtis, pamanė Treslou, bet mandagu būti sukniu ateistu, kai tau septyneri.

– Žinau, – atsakė Hepsiba, – kodėl tau gražiai nepaprašius Džiuljeno, kad jis išpieštų tau veidą?

– Džiuljenai Kad, ar išpieši man veidą? – paklausė mažoji mergaitė ir ėmė kvatotis iš savo pokšto.

– Ne, – atsakė Treslou.

Mažajai mergeitei atvipo žandikaulis.

– Džiuljenai! – sušuko Hepsiba.

– Negaliu.

– Kodėl?

– Negaliu ir tiek.

– Ar dėl to, kad manai, jog ji žino, kad nesi *unserer*?

– Nekalbėk nesąmonių. Aš tiesiog nepiešiu veidų.

– Išpiešk jai, dėl manęs. Tik pažiūrėk, kaip ji nuliūdo.

– Atsiprašau, jei nuliūdinau, – kreipėsi jis į mažąją mergaitę. – Bet pats laikas priprasti, kad gyvenime ne visada gauname, ko panorėję.

– Džiuljenai! – vėl šuktelėjo Hepsiba. – Juk tai tik veido išpiešimas. Ji neprašo tavęs nupirkti jai namo.

– Ji, – atsakė Treslou, – nieko neprašo. Tu prašai.

– Todėl man reikia išmokti, ko nesitikėti iš gyvenimo?

– Aš nieko nemokau. Aš tik nepiešiu veidų.

– Net jei dvi jaunos moterys labai liūdės, jei tu atsisakysi?

– Hepa, nebūk miela.

– O tu nebūk toks atgrasus. Tik išpiešk jai tą sukništą veidą.

– Ne. Kiek kartų galiu kartoti? Ne. Veidų aš nepiešiu. Supratai?

Ir tada, Hepsibos žodžiais tariant, įvyko nevyriškiausias irzlumo priepuolis: jis išdidžiai išžingsniavo iš kambario ir iš namo. Kai po keleto valandų Hepsiba grįžo namo, rado jį lovoje, nusi-sukusį į sieną.

Hepsiba nebuvo iš tų, kurios leisdavo tylai kauptis.

– Tai gal paaiškinsi, kas nutiko? – paklausė ji.

– Puikiai žinai, kas nutiko. Aš nedarau piešinių ant veido.

Hepsiba numanė, kad tai buvo pasakymo *Aš nedarau tavo šeimos kodas*.

– Puiku, – pasakė ji. – Tai gal tada liausiesi kliedėti, kokie mes puikūs?

Treslou numanė, kad *mes* reiškia finkleriai.

Liautis jis nepažadėjo. Bet jis taip pat ir nepasakė, kad jos prielaida neteisinga.

Jam visko buvo per daug – vaikų, vakarėlių, išdažytų veidų, šeimų, finklerių.

Jis atsikando daugiau nei galėjo sukramtyti.

Bet vis tiek jis buvo daugiau jie, nei jie buvo patys savimi, jis jautė juos labiau ir tvirčiau gynė jų įsitikinimus, nei jie patys sugebėjo jausti save. Jis net galėjo pasakyti, kad jis jiems reikalingas, bet juk tikrai? Jiems jo reikėjo.

Iš teatro jis išėjo virdamas iš pykčio. Hepsibos vardu. Liboro vardu. Finklerio vardu, kad ir ką jis jautė ar dėjosi jaučias dėl tos užnuodytos pjesės. Jis net buvo pasirengęs pykti Eibo vardu, kurio klientas pavadino holokaustą atostogomis, ir susimąstė, kodėl jis prarado darbą nardydamas Viduržemio jūroje.

Kažkam juk reikėjo jausti tai, ką jautė jis, nes jie dėl savęs jautė nepakankamai. Jis žinojo, kad Hepsiba buvo pikta ir nelaiminga, bet ji mieliau nuo problemos tiesiog nusigręžė. Finkleris pamanė, kad tai pokštas. Liboras nusigręžė nuo visko ir visų. Todėl liko tik jis vienas, Džiuljenas Treslou, melancholijos sūnus ir vienišas cigarų pardavėjas, griežiantis smuiku, kai niekas negirdi. Džiuljenas Treslou, buvęs BBC darbuotojas, buvęs meno kuratorius, vienkartinis daugybės beviltiškų liesų merginų, vilkėjusių per daug liemenėlių, meilužis, sumuštinius darančio nesusipratusio homoseksualo ir žydų nekenčiančio oportunisto pianisto tėvas. Džiuljenas Treslou, finklerfilas ir norintis tapti finkleriu, išskyrus tai, kad finkleriai dėl savo etninio religinio separatizmo, ar kaip tai vadinama, tiesiog nenorėjo nė velnio žinoti.

Sunku piktintis žmonėmis, kurie elgiasi su tavimi lygiai taip, kaip jie buvo kaltinami elgęsi su visais kitais dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių jais piktinaisi. Sunku, bet nėra neįmanoma. Treslou puikiai žinojo, kur visa tai veda, ir nenorėjo ten leistis. Už šių asmeninių išdavysčių ir nusivylimų slėpėsi tiesos principas – politinės ir meninės tiesos. *Abraomo sūnūs*, kaip ir kiti panašūs dalykai, buvo dramatiško mąstymo parodija, nes jai trūko kitokios vaizduotės, nes ji derinosi prie savo pačios veidmainystės tiesos pranašumo, nes ji painiojo propagandą su menu, nes ji kurstė aistras, o Treslou buvo skolingas sau nebūti sukurstytas

aistrų, nepaisant jo neadekvačiai įžeistų draugų. Jis svajotojė vėl kurti radijo laidas apie meną. Jam būtų patikę trečią valandą ryto apžvelgti *Sūnus* – taip pjesę tikriausiai vadino studijoje.

Treslou siekė garbės ir teisingumo.

– Nori pasakyti, kad sionizmas atleistas nuo kritikos? Neigi tai, ką savo akimis matėme per televiziją? – klaustų jo BBC vadovai per laidos įvertinimą, tarsi jis, Džiuljenas Treslou, melancholijos sūnus ir vienišas cigarų pardavėjas ir t. t., staiga būtų tapęs sionizmo atstovu, arba reiktų po dešimties sekundžių per žinias iškloti visą tiesą, arba žmonija negalėtų atkreipti dėmesio į vieną blogybę nesukurstydamą kitos.

Jis žinojo, ką manė. Galvojo, kad niekas neišsispręs, kol neįvyks dar vienas holokaustas. Jis žinojo, nes buvo atskirtas, galėjo matyti tai, ko jie – jo draugai, jo mylimoji – nedrįso. Žydams nebus leista klestėti kitaip nei kad jie visą laiką klestėjo, periferijose, koncertų salėse ir bankuose. Ir tiek, kaip sakydavo jo sūnūs. Daugiau niekas nebus toleruojama. Drąsi ariergardo kova neįveikiama persvara buvo viena. Visai kas kita – kas nors bent panašaus į pergalę ir taiką. To negalėjo pakęsti nei musulmonai, kurie visuomet laikė žydus savo neišsivysčiusiais ir silpnais broliais, kurie visada turėjo tūnoti savo vietoje, nei krikščionys, kurie laikė žydus prakeiktaisiais arba tais, kurie jų gėdijosi.

Tiek Treslou suprato pats per metus gyvenimo įvaikiu finklerių šeimoje – jie neturėjo jokių šansų laimėti.

Visai kaip ir jis.

Bent jau tuo požiūriu juos kas nors siejo. *Schtuck*¹⁰⁶.

Schtuck buvo mėgstamiausias jo tėvo pasakymas, vyro, kuris gyvenime beveik apsiėjo be posakių. Neseniai jį prisiminęs Treslou pamanė, kad žodis turbūt kilęs iš jidiš kalbos, o jo tėvas jį vartojo kaip įrodymą, kad iš jo mėgina prasiskverbti kažkas žydiška. *Schtuck* – panašu į jidiš, skambėjo kaip jidiš ir kažką reiškė – kažkokią keblią painiavą – kurią tinkamai išreikšti

¹⁰⁶ jidiš – nemalonumai, bėdos.

galėjai tik jidiš kalba. Įrodymai apie jo žydiškus pirmtakus buvo nenuginčijami. Bet bent jau tuo požiūriu jis buvo žydas – tikras *schtuck*.

5

Liboras atsiminė, kad blogiausia būdavo rytais. Jai ir jam, bet jis galvojo apie ją.

Niekada negalės su tuo susitaikyti. Net vadinamieji religiniai įsitikinimai atmetė dirbtinę paguodą, tačiau pritemus šviesai būdavo valanda, kai jis gulėdavo šalia jos, glostydamas plaukus arba laikydamas jos ranką, nežinodamas, miega ji ar ne – jis galvojo apie ją, ne apie save – tą valandą, kai ji, mieganti ar pabudusi, atrode susitaikiusi su tuo, su kuo neturėjo pasirinkimo tik susitaikyti, ir mintis sugrįžti į žemę ar į nieką pamažu susilaukdavo pritarimo.

Naktimis, kai skausmas atlėgdavo, ji galėdavo nusišypsoti. Pažvelgdavo jam tiesiai į akis, mostelėdavo prieti arčiau ir sušnabždėdavo kažką į ausį. Liboras vis tikėdavosi, kad tai bus koks nors švelnus prisiminimas, bet pasirodydavo gergždžianti aliuzija, nešvankybė. Ji norėjo, kad jis juoktųsi, nes jie taip dažnai kartu juokdavosi. Juokas buvo puikiausia jo dovana jai. Dėl to, kad ją prajuokindavo, – viena iš priežasčių – ji pasirinko jį, o ne Horovitzą. Švelnūs jos jausmai labai gražiai derėjo su juoku. Ji lengvai galėdavo tuo pat metu kvatotis ir būti švelni.

Ir dabar ji norėjo, kad juokas būtų jo paskutinė dovana jai.

Kažkur tarp įžūlumo ir meilumo, tarp miego ir pabudimo, šviesos ir tamsos jie surado – ji surado, ji surado – *modus mortis*¹⁰⁶.

Tada tai buvo pakenčiama. Ne susitaikymas ar rezignacija, bet gyvenimo ir mirties susitarimas. Jai mirštant jie vis dar gyveno kartu. Jis išjungdavo šviesas ir sugrįžęs prie jos klausydavosi, kaip ji gęsta, ir žinojo, kad mirdama ji gyvena.

¹⁰⁶ „Modus vivendi“ parafrazė – mirties būdas.

Bet rytais visas siaubas sugrįždavo. Ne tik siaubas dėl skausmo ar dėl to, kaip ji atrodė, bet žinojimo siaubas.

O, jei Liboras būtų galėjęs apsaugoti ją nuo to žinojimo! Būtų miręs, jei tik taip būtų apsaugojęs ją nuo žinojimo, bet ji patikino, kad taip užkrautų jai tik dar vieną naštą ir daug didesnį praradimą. Rytui išaušus jis sielvartaudavo, kad jai tekdavo pabusti ir vėl kęsti tai, apie ką ji turbūt pamiršo miegodama naktį. Jis įsivaizduodavo tiksliausią laiko padalijimą, milijonoji milijonosios sekundės grynos dvasinės kančios dalis, per kurią jai sugrįždavo pasibaisėtinas jos pasibaigusio gyvenimo nenuginčijamumas. Pirmosiomis ryto akimirkomis jokio juoko ar guodžiančių nešvankybių, jokio draugiško liūdėjimo kartu. Ji gulėdavo viena, nenorėdama jo matyti, nepasiekiamo, spoksanti į lubas – lyg į kelią, kuriuo rengiasi išeiti, – tvirtai suvokdama, kad greitai taps niekuo.

Rytas visada jos laukė. Nesvarbu, ko jie pasiekė praėjusią naktį, nesvarbu, kokią jai pavykdavo susikurti tylią ir beveik pakenčiamą gyvenimo mirštant iliuziją, rytas visada ją sugriaudavo.

Tad rytas visada laukė ir Liboro. Rytas laukdavo, kol ji pabus. O dabar rytas laukė, kol pabus jis.

Jis troško būti tikintis. Norėjo, kad jie abu būtų tokie buvę, nors turbūt kažkas iš jų tiesiog įtraukė kitą. Bet tikėjimas taip pat turėjo savo silpnąją vietą – abejonę. Kaip kitaip? Naktimis suvokdavai prasmę, net išvysdavai Dievo veidą, jei pasisėkdavo, – *shechina* – jam visada patiko Dievo spindesio idėja ar bent tai, kaip ji skambėjo, bet kitądien ar dar kitą viskas dingdavo. Tikėjimas jam nebuvo jokia paslaptis, paslaptis buvo, kaip jį išlaikyti.

Naktimis jis bučiuodavo užmerktas jos akis ir pats mėgindavo užmigti tikėdamasis geriausio. Bet niekas negerėjo, tik blogėjo, ypač dėl to, kad kiekviena pastanga jaustis geriau, sutikimas, paklusimas, prisitaikymas, – nežinojo, kokį žodį pasirinkti, – neišgyvendavo ilgiau nei vieną naktį. Niekas neišspręsta, niekas nepatvirtinta. Diena ir vėl prasidėdavo, lyg tą akimirką visas siaubas užgriūdavo ją pirmąjį kartą.

Ir jį taip pat.

Tailer gyvenimas baigėsi nepalyginamai greičiau. Greita visais gyvenimo atvejais, net neištikimybės, ji labai dalykiškai priėmė mirtį. Sutvarkė, ką reikėjo sutvarkyti, paliko nurodymus, išsireikalavo iš Finklerio tam tikrų pažadų, kiek įmanydama šalčiau išklausė vaikų atsisveikinimą, paspaudė rankas Finkleriui, lyg dėkodama už sandorį, pavykusį ne visai puikiai, bet ir ne visai blogai, ir numirė.

– Ir viskas? – Finkleris norėjo ją papurtyti ir dar paklausti.

Bet ilgainiui jis suprato, kad ji daug ką norėjo jam papasakoti: dalykus, kuriuos norėjo aptarti, bet neaptarė nenorėdama liūdinti jo arba savęs. Ne švelnius ar sentimentalius dalykus – nors jis vis rasdavo jo jai rašytus laiškus ir jūdvių ir šeimos nuotraukas, kurias ji dailiai sudėjo į krūveles, perrišo juostelėmis ir laikė, atrodo, šventose vietose, – o praktinius ir net ginčytinus klausimus, jų nesutarimų atminimus, pavyzdžiui, dokumentai, susiję su jos atsivertimu į judaizmą, jo rašyti straipsniai, kuriuos ji be jo žinios komentavo ir išsaugojo, ir kasetė su „Negyvenamosios salos plokštelių“ laidos įrašu, kurioje jis visam pasauliui prisipažino apie savo gėdą, už tai ji prisiekė neatleisianti jam visą likusią amžinybę.

Dėžutėje su užrašu „Turi atidaryti mano vyras, kai manęs nebebus“, kurią iš pradžių jis manė ją parengus žemiškesniais tikslais – ar ji kada nors rimtai manė jį palikti, svarstė jis – rado savo nuotraukas: dar mažo žydo berniuko per bar micvos ceremoniją, gražaus žydų jaunikio per jų vestuves ir gražaus žydų tėvo per jų sūnų bar micvas (visos sudėtos į voką, pažymėtą dideliu „?“), lyg ji norėtų paklausti, kodėl, kodėl, Šmueli, sutikai su šitais ritualais, jei vėliau ketinai juos visus apšikti?), kartu su daugybe straipsnių apie žydų tikėjimą ir sionizmą, kai kurie parašyti jo, su daugybe pastabų, kiti – kitų žurnalistų ir mokslininkų ir vienas trumpas spausdinimo mašinėle parašytas juodraštis, priekaištaujantis, su pernelyg daug skyrybos ženklų ir įkištas į plastikinį maišelį kaip

namų darbai, kurių autorė buvo niekas kitas, o pati Tailer Finkler, jo žmona.

Suradęs dėžutę Finkleris susigūžė ir apsiverkė.

Jam visada atrodė, kad ji pernelyg susierzinusi, kad būtų gera rašytoja. Nors pats nebuvo stilistas, bet žinojo, kaip daliai sujungti sakinius. Vienos iš pirmųjų Finklerio knygų apie pagalbą sau recenzentas – Finkleris negalėjo nuspręsti, ar jis norėjo pasirodyti geras ar blogas, todėl leido sau manyti, kad geras – apibūdino jo prozos skaitymą tarsi kelionę traukiniu su kažkuo, kas galėtų būti genijus, bet taip pat galėtų būti ir pusprotis. Tailer darbai tarp šių dviejų ekstremalumų nesiūbavo. Skaitant ją atrodė, tarsi keliauji traukiniu su neabejotinai protingu žmogumi, visą gyvenimą paskyrusiu užrašams ant atvirukų kurti. Kritika, nukreipta į vieną iš pirmųjų Finklerio bestselerių *Sokratiškasis flirtas: kaip rasti kelią į geresnį seksualinį gyvenimą*.

Tailer staiga kažką suvokė apie savo vyrą ir todėl nusprendė iškloti tai popieriuje. Jis buvo pernelyg žydiškas. Jam netrūko žydiško proto ar temperamento, o atvirkišciai. Visi jie tokie, tie *Shande* žydai. (*Shande* žydais ji vadino visus „Susigėdusiuosius“¹⁰⁷. *Shande* reiškia gėdą, negarbę, ir tai puikiai atspindėjo, ką ji apie juos manė. Kad jie užtraukė gėdą.) Bet jis, tas pasipūtęs šiknius, labiausiai iš visų.

– Mano vyras, – rašė ji tarsi kreipdamasi į skyrybų advokatą, nors kreipėsi tik į Finklerį, – mano, kad peršoko tėvo jam patatytą žydiškąją tvorą, bet vis tiek viską mato iš VISIŠKAI žydiškos perspektyvos, įskaitant ir jį taip nuvyliusius žydus. Kur tik pažvelgęs, Jeruzalėje, Stamford Hile ar Elstryje, jis mato žydus, gyvenančius ne geriau nei bet kas kitas, ir tik dėl to, kad jie nėra nepaprastai geri, reiškia – pagal ekstremistiškai žydišką jo logiką – kad jie nepaprastai blogi! Visai kaip bet koks kitas įprastas žydas, jis vengia pykti ant savo tėvo ir yra arogantiškai įsikibęs principo, kad žydai arba egzistuoja tam, kad būtų „šviesa tautoms“ (Izaijo 42:6), arba egzistuoti nenusipelnė.

¹⁰⁷ *Shande* – *ashamed*, žodžių žaismas.

Finkleris dar keletą kartų apsverkė. Ne dėl žmonos kaltinimų, bet dėl vaikiškai kruopščių jos Biblijos citatų. Jis išvydo ją palinkusią prie puslapio, mėginančią susikaupti. Galbūt siekiančią Biblijoje pasitikrinti, ar teisingai pacitavo Izaiją. Dėl to jis įsivaizdavo ją kaip mažą mergaitę sekmadieninėje mokykloje, įsikandusią pieštuką ir skaitančią apie žydus, nė nenutuokiančią, kad vieną dieną už vieno ištekės ir suteiks gyvenimą kitam ir pati taps žyde, nors ir ne tokių žydų ortodoksų, kaip jo tėvas, akyse. Ir galbūt net ir ne Finklerio akyse.

Jis niekada nepritarė žydiškiems Tailer troškimams. Jam nereikėjo vesti žydės. Jis pats buvo pakankamai žydas – bent jo pirmtakuose – už juos abu. Gerai, atsakė jis, kai ji papasakojo, ką ketina daryti. Jis manė, kad ji nori žydiškų vestuvių, kokia moteris nenorėtų žydiškų vestuvių. Gerai.

Ji ėmė kalbėtis su rabinais, ir kai pasakė, kad nusprendė atsiversti, jis nesiklausė ir tik linkėjo. Taip pat ji galėjo apibūdinti planuojamą autobuso maršrutą. Užtruks apie metus, kalbėjo ji, galbūt net daugiau, nes reikės pradėti nuo nulio. Gerai, sakė jis. Kiek tik reikia. Ne todėl, kad taip laimėjo daugiau laiko turėti meilužių. Jis dar nevedė Tailer – ji nesutiko tuoktis tol, kol pati netaps žyde – todėl ir meilužių dar nebuvo. Finkleris buvo sąžiningas vyras ir, kol neturėjo žmonos, meilužių neieškojo. Kitų moterų – taip, bet meilužių – ne. Jis buvo filosofas ir jam rūpėjo nomenklatūra. Taigi motyvų jo abejingumui kaip ir nebuvo. Jis negalėjo patikėti, kad Tailer būtų galėjusi imtis krimsti judaizmo mokslų tik todėl, kad jam buvo nusispjaut.

Keturiolika mėnesių, kartą per savaitę, ji vaikščiojo į pamokas. Ten turbūt ir išmoko hebrajiškai, ten ją primokė nežinia ko apie Bibliją, pasakė, ko nevalgyti, ko nevilkėti, ko nekalbėti, kaip kurti žydišką šeimą ir būti žydiška motina. Ten ji pasirodė prieš rabinų tarybą, paniro (jai pačiai primygtinai reikalaujant) į vandenį ir – tik pažiūrėkit! – jis jau turėjo žydišką nuotaką. Kai tą kartą per savaitę grįžusi mėgindavo jį sudominti tuo, ką išmoko, jis nesiklausydavo. Jo gyvenimas buvo įdomesnis. Jis linkčiojo galvą tol, kol ji nutildavo ir pasakydavo, kad susitiko su leidėju.

Knygos tuo metu dar parašęs neturėjo, bet manė, kad jam reikia leidėjo. Jis jau pakeliui. Žmonės ėmė jį pastebėti. Jai reikėjo Mozės, galinčio nuvesti ją į Pažadėtąją žemę? Jis buvo tas Mozė. Taigi jai tereikėjo sekti juo.

Jis taip nekreipė dėmesio į jos mokslus, kad ji galėjo būti jam neištikima su vienu iš rabinų. Tokių dalykų nutikdavo. Rabinas taip pat vyras iš kraujo ir kaulų. O mokymas... na, Finkleris geriau nei bet kas kitas žinojo, kas yra mokymas.

Net jei ji ir būtų buvusi neištikima, jis nebūtų pavydėjęs. Jai mirus jis norėjo, kad ji būtų gyvenusi geresnį gyvenimą, nei jis jai suteikė. Joks vyras netampa toks kilniaširdis, kaip ką tik tapęs našliu. Straipsnį galimą būtų parašyti.

Turbūt per tas atsivertimo pamokas jai papasakojo apie žydų troškimą tapti „šviesa tautoms“. Ar jis – ar tas rabinas, kuris, kaip norėjo Finkleris, buvo ją įsimylėjęs ir slapta ją vedžiojosi į košerinio maisto restoranus, kad pamokytų, kaip valgyti *lokshen* pudingą¹⁰⁸ – ar jis parodė jai, kaip skliaustuose pažymėti skyrių ir eilutę, kurią citavo?

Vargšė Tailer.

(Tailer Finkler 49,3) Jos amžius, kai mirė, ir vaikų, paliktų be motinos, skaičius.

Jam širdis plyšo. Bet tai nereiškė, kad norėjo skaityti toliau. Labiausiai nenorėjo apie žmoną prisiminti jos vaikiško hebrajiško išsilavinimo. Jis įdėjo jos esė atgal į maišelį, išsiuntė oro bučinį ir paslėpė dėžę spintos gilumoje, ten, kur ji laikė batus.

Tik tą naktį, kai sugrįžo palydėjęs Hepsibą ir Treslou į Abraomo sūnus, jį suėmė noras dar kartą paskaityti. Nežinojo, kodėl. Gal dėl to, kad be jos jautėsi vienišas. Gal norėjo žūtbūt išgirsti jos balsą. O gal tiesiog reikėjo ko nors, bet ko, kas jį sulaikytų nuo pokerio.

Jos argumentai vis dar buvo tie patys, bet šįkart jis į juos pažiūrėjo švelniau. Kartais vyrui reikia laiko suprasti, kad į žmonos žodžius verta atsižvelgti.

¹⁰⁸ *Lokshen* pudingas – žydų aškenazių patiekalas iš makaronų.

Ji susidūrė su paradoksu.

(Tik pamanykit – Tailer susidūrė su paradoksu! Kiek daug vyras nežino apie savo žmonos sugebėjimus!)

Paradoksas skambėjo taip:

„Shande žydai, su kuriais mano vyras leidžia vakarus (kai neleidžia jų su meiluže), kaltina izraelitus ir tuos, kuriuos vadinama „sionistų bendrakeleiviais“, kad šie įsivaizduoja esą ypatingoje moralinėje padėtyje, dėl kurios jie leidžia sau elgtis su visais kaip su atmatomis. Bet šis kaltinimas kilo iš prielaidos, kad žydai yra ypatingoje moralinėje padėtyje ir turėtų suprasti. (Šmueli, ar atsimeni, ką sakydavai vaikams, kai šie skųsdavosi, kad juos bardavo už tai, ką darė visi vaikai? „Keliu jums aukštesnius reikalavimus“, – atsakei jiems tada. Kodėl? Kodėl tu – tu iš visų žmonių – keli žydams aukštesnius reikalavimus?“

Tas pats „išmintingasis“ jos vyras pasakė jai, kad Izrayelis – šalis, kurios pavadinimo negalėjo ištarti nepridėdamas paniekiamos y – buvo įkurtas brutalaus nusavinimo būdu. O kokia šalis nebuvo taip įkurta, klausė Tailer, primindama jam Amerikos indėnus ir Australijos aborigenus.

Finkleris nusišypsojo. Puošnioji Tailer, apsikarsčiusi papuošalais ir kailiniais, rūpinasi Australijos aborigenais.

Jai atrodė...

Koks įžūlumas! Jai atrodė. Tailer Galager, airių darbininkų duktė, būdama aštuonerių sekmadieninėje mokykloje laimėjo apdovanojimą už kūdikėlio Jėzaus, tiesiančio savo trumpas ir storas rankes į Trijų Karalių kalėdines dovanas, piešinį. Aiškino jam, kaip jai atrodė.

Bet taip jau jai atrodė, nepaisant to, ką mano jos vyras.

Pogromas po pogromo žydai nuolankiai nulenkavo galvas ir laikėsi toliau. Dievas juos pasirinko, Dievas jiems ir padės. Holokaustas – taip, taip, ir vėl, Šmueli, holokaustas, holokaustas!! – holokaustas viską pakeitė VISIEMS LAIKAMS. Žydai galiausiai atsipeikėjo ir suvokė esą vieni. Jie privalo patys savimi pasirūpinti. O tai reiškė ir turėti savo šalį. Iš tiesų jie ją jau turėjo, bet nepradėki, pone Palestina. Jiems reikėjo savo šalies, nes kai

turi savo šalį, tampi kitoks nei buvai tada, kai neturėjai savo šalies. Tampi kaip visi kiti! Tik dėl tavęs ir tavo bičiulių jie negali būti tokie kaip kiti, nes tavo nuomone, Šmueli, jie vis dar privalo klausyti Dievo (kurio tu netiki!) ir rodyti pavyzdį pasauliui!

Paaiškind savo vargšei, neišsilavinusiai, žyde norinčiai tapti žmonai, kodėl negali palikti ramybėsje tos šalies, kurią net girdėjau tave vadinant Kanaanu, tu nesveikas šikniau? Ar bijai, kad jei laiku neįkiši savo kritikos, tave aplenks kiti su dar aršesne kritika? Ar tai kažkokia iškreipta patriotizmo forma, pliekianti teritoriją, kurią iš tikrųjų bijai prarasti, kad ji nepatektų priešui į rankas??

Atsakyk man: *koks tavo sušiktas reikalas, Šmueli?* Niekas tavęs neteis kartu su izraelitais, nebent pats panorėsi. Tu turi savo šalį, jie turi savo – faktas, kurį patvirtina tavo citata kalbant apie mūsų santuoką, kad jai „nereikia nei išskirtinio pritarimo, nei cenzūros“. Jie tėra paprasti šunsnukiai, pusiau teisūs, pusiau ne, kaip ir mes visi.

Nes net tu, mano mylimas apsimetėli vyre, nesi VISIŠKAI neteiskus.

Šįkart jis nesuvyniojo jos nedidelės esė ir nepadėjo į šalį, bet kurį laiką sėdėjo laikydamas ją rankoje. Vargšė Tailer. Bet puikiai žinojo, kad tai tik finklerio pasakymas, reiškiantis vargšas jis. Pasiilgo jos. Jie nuolat bardavosi, bet vis tiek kažkaip draugiškai sugyveno. Jis niekada nepakėlė prieš ją rankos, ir ji prieš jį ne. Jie dėl visko pasikalbėdavo, vienas kito balso skambesys buvo nepastebėtas kasdienis malonumo šaltinis jiems abiem. Norėtų dabar išgirsti jos balsą. Ko tik neatiduotų, jei dabar galėtų išeiti į apleistą jų sodą su ja ir uždėti pirštą ant žalių siūlų mazgo, kurį ji nuolat prašydavo padėti užrišti.

Jie neišgyveno kartu taip ilgai, kad jų santuoka būtų buvusi panaši į didįjį vedybinį nuotykį, tokį, koku mėgavosi Liboras ir Malkė, bet kartu tai buvo maloni kelionė. Ir jie išaugino tris protingus vaikus, nesvarbu, kad vieni buvo protingesni už kitus.

Jis sėdėjo ir vėl šiek tiek apsiverkė. Ašaros puikiai tiko, nes jos nieko neišskyrė. Neprivalėjo žinoti, dėl ko verkė. Jis verkė dėl visko.

Jam patiko Tailer mintis apie tai, kad jis patriotas, pykstantis ant šalies, kurią bijo prarasti. Nežinia, ar tai tiesa, bet mintis jam patiko. Ar Tamara irgi tokia pati? Ar visi „Susigėdusieji žydai“ tik žudė savo mėgstamus dalykus bijodami, kad jie pateks į priešų rankas?

Tailer spėjimas nebuvo niekuo ypatingas. kažkas turėjo paaiškinti keistą ir ugningą šių žmonių neapykantą. Tik ne neapykantą sau. Savęs nekenčiantys norėtų tūnoti kur nors niūriai atsiskyre, o „Susigėdusieji“ ieškojo vienas kito draugijos, linksmo vieni kitus, išreiškė savo jausmus kažką kartu veikdami kaip kareiviai mūšio išvakarėse. Tokiu atveju tikrai galėjo būti taip, kaip apibūdino vargšė Tailer, tik kitokia senosios kritikuojamos žydų gentinės santvarkos versija. Priešas liko tas pats. Kiti. O visa tai tebuvo tik naujusia taktika amžius trunkančiame kare. Nužudyti savuosius, kol nepadarė to kiti.

Tiesa, Finkleris nė karto iš tų susitikimų negrįždavo jausdamasis taip pat, kaip jausdavosi palydėjęs savo tėvą į sinagogą, – kad pasaulis buvo jam per žydiškas, per senas, antropologine, bemaž pirmykšte prasme pernelyg bendruomeninis – pernelyg atsilikęs, pernelyg giliai įsmigęs, pernelyg nutolęs.

Jis buvo mąstytojas, nežinojęs, ką mąsto, išskyrus tai, kad mylėjo, nuvyllė ir dabar ilgėjosi savo žmonos ir kad prisijungdamas prie žydų grupės, kurioje buvo karštligišškai diskutuojama apie žydų despotizmą, nepabėgo nuo judaizmo despotizmo. Karštligišškai kalbėti apie buvimą žydu ir reiškę būti žydu.

Jis iki vėlumos žiūrėjo televizorių, stengdamasis laikytis atokiau nuo kompiuterio. Užtenka to pokerio.

Bet pokeris turėjo paskirtį. T. S. Eliotas pasakė Audenui¹⁰⁹, kad naktimis dėlioja pasjansus, nes taip atsiduria arčiausiai mirties.

Pasjansai, pokeris... Koks skirtumas?

¹⁰⁹ Wystan Hugh Auden (1907–1973) – anglakalbių amerikiečių poetas.

DVYLIKA

1

Atrodė, kad Mejeris Abramskis susirgo sunkia depresijos forma. Jis turėjo septynis vaikus, o jo žmona netrukus turėjo gimdyti aštuntąjį. Izraelio armija įsakė jam ruoštis su šeima pasitraukti iš gyvenvietės, kurią jis, remdamasis Dievo pažadu, prieš šešiolika metų padėjo įkurti. Jis atkeliavo su savo jauna žmona iš pat Bruklino, kad ištesėtų savo sandėrį su Dievu. Ir jie taip su juo elgėsi! Jie pagelbės jam persikelti į kitus namus, į jo žmonos būklę bus atsižvelgta. Bet jie turėjo pasitraukti. Taip kalbėjo Obama.

Visi sutarė, kad nė vienas lengvai nepasiduos. Pasiduoti reikė pritari ti šventvagystei. Tai jų žemė, jie neprivalėjo ja dalytis, neprivalėjo sudarinėti sandorių, kad ją apsaugotų, ji jiems priklausė. Jis galėtų pirštu parodyti į Torą, kur tai buvo parašyta. Štai pažadas ir štai vieta. Jei skaitytumėte pakankamai atidžiai, ten paminėtas paties Mejerio Abramskio namas. Ten. Toje vietoje, kur puslapis plonesnis nuo nuolatinio baksnojimo.

Pagrasiņęs užsibarikaduoti su šeima namie ir šaudyti į kiekvieną, kas tik mėgintų juos pajudinti – net jei tai būtų kolegos žydai, kolegos žydai neiškeldino savo tautiečių iš šventosios žemės – Mejeris Abramskis perskaitė apie save laikraščiuose. Rašė, kad jis pasirengęs gintis net nuo įsivaizduojamų priešų. Įsivaizduojamų priešų! Ko dar jie galėjo tikėtis? Gintis pasirengęs buvo ne tik apgultasis Mejeris Abramskis, bet ir visa žydų tauta.

Jis taip ir neįvykdė savo grasinimo šaudyti į mėginančius jį iškeldinti Izraelio kareivius. Vietoj to, įlipęs į autobusą išžudė arabų šeimą. Motiną, tėvą ir kūdikį. Viena, dvi, trys kulkos. Viena, dvi, trys aukos. Taip kalbėjo Viešpats.

2

Neaišku, ar Liboras perskaitė apie incidentą ir ar jį tai kaip nors paveikė. Neatrodo. Jau kelios savaitės, kaip Liboras nebeskaitė laikraščių.

Ar jis nusipirko laikraštį paskaityti traukinyje į Istburną, taip pat neaišku. Jeigu būtų nusipirkęs, tai tikrai būtų pamatęs Mejerio Abramskio nuotraukas pirmuosiuose puslapiuose. Bet tuo metu Liboras jau buvo apsisprendęs. Dėl kokios dar priežasties jis sėstų į Istburno traukinį?

Traukinyje sėdėjo priešais Treslou sūnų Alfredo, bet jie vienas kito nepažinojo. Tai paaiškėjo tik vėliau ir privertė Treslou išvynioti neįtikimo priežastingumo grandinę, kurios pabaigoje jis rado savo kaltę. Jei Treslou būtų buvęs geresnis tėvas ir nesusipykęs su Alfredo, būtų pasikvietęs jį vakarieniauti su Hepsiba, kur jis būtų susitikęs Liborą, o jei jis būtų susipažinęs su Liboru, tai būtų jį atpažinęs traukinyje, o tada...

Taigi kaltas Treslou.

Alfredo keliavo į Istburną su smokingu kuprinėje. Tą naktį jis turėjo groti „Su gimimo diena“ ir panašias dainas geriausiame Istburno viešbutyje.

Jis pamanė, kad priešais sėdintis vyras kažkoks geltonas. Jam turbūt koks šimtas metų, burbtelėjo jis. Alfredo ne itin mėgo senus žmones. Tokie dalykai, matyt, prasideda nuo tėvų, o savo tėvo Alfredas nemėgo. Atsakydamas į klausimą, ar senasis žmogus priešais atrodė sunerimęs ar prislėgtas, jis tik pakartojo, kad jis atrodė šimto metų – kaip tas, kuris atrodo šimto metų, gali neatrodyti sunerimęs ir prislėgtas? Su senuku jis nesikalbėjo, tik pasiūlė jam mėtinį saldainį, kurio jis atsisakė, ir paklausė, kur jis vyksta.

– Į Istburną, – atsakė jam senukas.

Taip, aišku, kad į Istburną, bet kur tiksliai? Aplankyti šeimos? Į viešbutį? (Alfredo vylėsi, kad tik ne į tą viešbutį, kuriame grojo jis, nes ten ir taip pakankamai daug senių.)

– Niekur, – atsakė jam senukas.

Atvykęs į Istburną Liboras apie savo tikslą detaliau papasakojo taksistui.

– Į Biči Idą, – nurodė jis.

– Norit pasakyt į Byči Hedą? – paklausė vairuotojas.

– O ką aš sakiau? – suirzo Liboras. – Biči Idą!

Ar norėjo, kad jį išleistų kokioje nors specifinėje vietoje? Prie baro, apžvalgos aikštelės?..

– Į Biči Idą.

Vairuotojas ir pats turėjo seną tėvą ir žinojo, kad seni žmonės su amžiumi darėsi vis irzlesni, paaiškino, kad gali palaukti, jei tik Liboras nori. Jei ne, jis galėtų jam paskambinti, kad šis atvažiuotų pasiimti.

– Arba galite grįžti autobusu, – pasiūlė jis. – Numeris 12A.

– Nebūtina, – pasakė Liboras.

– Na, jei tik būsiu jums reikalingas, – neatlyžo vairuotojas ir padavė jam savo kortelę.

Liboras nė nepažvelgęs įbruko kortelę į kišenę.

3

Jis sėdėjo bare nutrintomis grindimis, prie mažo apvalaus staliuko prie lango su vaizdu į jūrą ir gėrė viskį. Liboras pamanė, kad tai tas pats staliukas, prie kurio čia sėdėjo su Malke, kai jie čia prieš daugelį metų atvažiavo išbandyti vienas kito drąsos, bet galėjo ir klysti. Dabar jau nesvarbu. Vaizdas tas pats, kietas ir senovinis krantas sūkuriais tolo į vakarus, jūra bespalvė, tik su plonyte sidabrine linija ties horizontu.

Jis išgėrė dar vieną stiklinę viskio ir išėjęs iš smuklės ėmė lėtai kopti kalvotomis vietovėmis, susilenkęs kaip medžiai ir krū-

mokšniai. Be saulės uolos atrodė nešvarios, tarsi į jūrą trupanti purvinos kreidos masė.

– Tam reikėtų nemažai drąsos, – jis atsiminė sakęs Malkei.

Malkė susimąščiusi nutilo.

– Geriausia, kai sutems, – galiausiai pasakė ji, kai jie susikibę ėjo atgal. – Palaukčiau, kol sutems, ir tada tiesiog eičiau į priekį.

Jis praėjo nedidelę akmenų krūvą, tokią, kokią galėjo suridenti Jokūbas ar Izaokas, su lentele, kurioje iškalta 93-ioji psalmė. Didesnis už galingų vandenų griausmą, galingesnis už jūros mūšą. Yra didingas Viešpats aukštybėse.

Liborui pasirodė, kad sumažėjo tų bet kaip susmaigstyty medinių kryžių. Juk tikrai turėjo padaugėti. Nebent juos po tam tikro laiko pašalindavo.

Ką reiškia „tam tikras laikas“?

Bet ir vėl prie vielinės tvoros pritvirtinta kabėjo gėlių puokštė. Ši buvo iš „Marks & Spencer“ su kaina 4,99 svaro. Tik nesusileisk, pagalvojo jis.

Biči Ide buvo žmonių. Iš autobuso išlipo grupė pensininkų. Žmonės vedžiojo šunis ir skraidino aitvarus. Spoksojo į tolį. Drebjė. Su juo pasisveikino žygiuotojų pora. Bet šiaip buvo labai tylu, vėjas nešė balsus nuo skardžio. Jis išgirdo bliaurant avį. „Meee“. Nebent tai klykavo kiras. Ir prisiminė namus.

Nebuvo jokių įrodymų, pagrindžiančių aikštingąją Malkės įsitikinimą, kad jos mylimasis pernelyg ilgai užtruks, kol pasieks dugną. Nepaisant to, kad ji tikėjo ištekėjusi už išskirtinio vyro, jis neskrido ir neplūduriavo. Liboras nėrė tiesiai žemyn kaip ir visi.

4

Alfredo motina pasakė Treslou, kad Alfredo sėdėjo priešais Liborą traukinyje į Istburną. Alfredo pamatė Liboro nuotrauką per Pietryčių televizijos naujienų transliaciją – žurnalistas veteranas pasitiko mirtį puldamas nuo Byči Hedo, ir tai trečioji savižudybė

toje vietovėje šį mėnesį – ir atpažino tą patį šimtametį senuką, su kuriuo kalbėjosi traukinyje. Jis apie tai užsiminė motinai, o motina, perskaičiusi mirusiojo vardą laikraštyje ir atpažinusi jį kaip savo sūnaus tėvo draugą, pasivargino susisiekti su Treslou.

– Keistas sutapimas, – pasakė ji tuo pačiu BBC balsu, su kuriuo iškraudavo idėjų keltus ir išardydamo sveiką Treslou protą.

– Kodėl keistas?

– Alfredo ir tavo draugas važiavo tuo pačiu traukiniu.

– Tai sutapimas. Kodėl jis keistas?

– Kad netyčia susitiko du žmonės iš tavo praeities.

– Liboras nėra mano praeitis.

– Visi yra tavo praeitis, Džiuljenai. Tu ten laikai žmones.

– Atsiknisk, – atsakė jai Treslou ir padėjo ragelį.

Jis ne taip sužinojo apie Liboro mirtį. Jei būtų taip sužinojęs, neįsivaizdavo, ką būtų padaręs Alfredo ir Džozefinai. Jis nenorėjo, kad jie bent minėtų vargšo Liboro vardą, nenorėjo manyti, kad jie su juo dalijosi būtimi. Tas kvailys turėjo pastebėti, kad kažkas negerai, turėjo pamėginti užmegzti su senuku pokalbį, turėjo kam nors papasakoti. Juk važiavo ne bet koku senu traukiniu. Privalėjai kruopščiai tikrinti kiekvieną, vykstantį vieną į Istburną, nes žmogus nuspręstų vykti ten vienas turbūt tik dėl vienintelės priežasties.

Tą patį manė ir apie taksi vairuotoją. Kas sutinka vėlyvą popietę vežti vienišą senuką į žinomą savižudybės vietą ir jį ten palieka? Iš tiesų vairuotojas pamanė tą patį praėjus maždaug valandai nuo to laiko, kai nuvežė Liborą, ir pranešė policijai, bet tada jau buvo vėlu. O labiausiai Treslou krintosi dėl to, kad pasutinę savo valandą žemėje jo draugas praleido spoksodamas į to kretino Alfredo kepurę ir kalbėdamasis apie orą su bukagalviu Istburno taksi vairuotoju.

Bet kiek galima kaltinti kitus. Jo kaltė čia didžiausia. Pastaraisiais mėnesiais jis galvojo tik apie save ir apleido Liborą. O susitikęs kalbėdavo tik apie savo seksualinį pavydą. Negalima kalbėti apie seksualinį pavydą – negalima, jei turi bent kruopelytę takto ir proto, apskritai kalbėti apie seksą senukui, neseniai

praradusiam žmoną, kurią mylėjo visą savo gyvenimą. Bjauru. O dar bjauriau – bjauriau nei bjauru: brutalu – pasakoti Liborui apie savo romaną su Tailer. Šią paslaptį jis turėjo nusinešti į kapus, kaip turbūt ir padarė Tailer. Ir pats Liboras.

Galbūt tokia netikėta išpažintis buvo viena priežasčių, kodėl Liboras nusprendė nebegyventi – kad daugiau nereikėtų kęsti savo draugo niekšysčių. Treslou matė, kaip pajuosdavo Liboro veidas, kai jis gyrėsi – vadinkime daiktus tikraisiais vardais, jis tikrai gyrėsi – apie pavogtas akimirkas su Finklerio žmona. Treslou matė, kaip senuko akyse gęsta šviesa. Atrodė, kad toks poelgis Liborui pernelyg niekšiškas. Treslou suteršė, apšmeižė, išniekino ilgą trijų vyrų draugystę, pavertė jų pasitikėjimą, kad ir kokie skirtingi buvo, fikcija, iliuzija, melu.

Melas greitai plinta. Galbūt Treslou išniekino ne tik jų draugystės romantiką, galbūt net pačios romantikos idėją. Kai išnyksta viena brangi iliuzija, kas gali sulaikyti kitą? Ar Treslou ir Tailer blogis viską užnuodijo?

Ne, tai negalėjo Liboro nužudyti. Bet galėjo susilpninti jo ryžtą likti gyvam.

Treslou būtų viską prisipažinęs Hepsibai, maldavęs atleidimo jos glėbyje, bet tam reikėjo prisipažinti apie Tailer, o to padaryti jis negalėjo.

Ji ir pati buvo nelaiminga. Nors Liboras ir suvedė Treslou ir Hepsibą, Treslou pasistengė, kad Liboras taptų jai svarbesnis nei buvo iki tol. Jie švelniai bendravo, bet antros kartos dukterėčios retai labai artimai bendrauja su antros kartos dėdėmis. Būnant su Treslou tas senas, kažkiek formalus švelnumas peraugo į meilę, tokią didelę, kad ji bemaž neatsiminė kada nors jį taip mylėjusi, visada buvo šalia, primindavo apie tetą Malkę ir dėl to jos meilė Džiuljenui tapo beveik šeimos romanu. Ji taip pat barė save už tai, kad leido sau rūpintis kitais dalykais. Ji privalėjo rūpintis Liboru.

Bet jai ramybės nedavė kiti rūpesčiai. Arabų šeimos žudynės autobuse buvo nepakeliamas įvykis. Ji nepažinojo nė vieno, kuris nebūtų pasibaisėjęs. Pasibaisėjęs arabų vardu. Pasibaisėjęs už juos. Bet taip pat su baime laukė padarinių. Kad ir kaip aiški-

nama sionizmo istorija, žydai visur buvo vaizduojami kraujo ištroškusiomis pabaisomis – ar kraugeriškai užgrobę kieno nors kito šalį, ar tapę kraugeriais dėl įvykių, kurie lašas po lašo pavertė juos negailestingus – bet nė vienas nesidžiaugė dėl arabų šeimos mirties nei gatvėse, nei namuose. Žydų moterys nesirinko prie šulinių ir nešūkavo iš džiaugsmo, žydų vyrai nėjo į sinagogą padėkoti Viešpačiui. Nežudyk. Lai kalba ką nori šmeižikai ir neapykantos kurstytojai, pravardžiuojantys žydus rasistais ir suprematistais – „nežudyk“ buvo išraižyta žydų širdyse.

O žydų kareivių širdyse?

Na, Mejeris Abramskis nebuvo žydų karys. Moralės požiūriu ji visai dėl jo nesijaudino. Tik gaila, kad jį mirtinai užmėtė akmenimis. Būtų norėjusi pamatyti jį teisiama žydų ir pripažintą tūkstantį kartų kaltu. Jis nėra vienas iš mūsų.

Ir tada užmėtytas akmenimis tu, kurių moralės normas subjaurojo.

Žinoma, galiausiai jo garbei pastatys paminklą. Kolonistams reikia didvyrių. Kas tie žmonės? Iš kur jie staiga atsirado? Jų mokymas ir ugdymas jai svetimas. Jie neturėjo nieko bendra su jai pažįstamu žydiškumu. Universalios beprotybės vaikai, tos pačios kilmės kaip savižudžiai teroristai ir visi kiti pasaulio pabaišos mirties kulto ir apokalipsės sekėjai, visai ne Abraomo, kurio vardą dergė, sūnūs. Bet tik pamėgink apie tai papasakoti tiems, kurie ir vėl užplūdo Londono aikštes ir gatves, apsiginklavę šūkiomis ir plakatais, pasirengę bet kurią akimirką pulti, tarsi būdraujantys lieti tulžį ant vienintelės pasaulyje šalies, kurioje gyventojų daugumą sudarė žydai, ir nusiviliantys kaskart, kai nauja diena to nepateisindavo.

Šiaip ar taip, viskas ir vėl prasidėjo. Į jos pašto dėžutę plūdo grasinantys ir plūstantys laišukai. Kažkas plyta išdaužė muziejaus langą. Autobuso stotelėje prie Templ Forčeno sumuštas šešiasdešimtmetis ortodoksas. Ant sinagogų sienų padaugėjo grafičių, Dovydo žvaigždę perbraukė svastikos. Internetas kunkuliuote kunkuliuo nuo beprotybės. Ji bijodavo net laikraštį atsiversti.

Reiškė visa tai kažką ar ne?

Tuo metu koroneris turėjo apžiūrinėti Liboro lavoną, o jį mylėję žmonės širdyje sau atsakyti į kirbančius klausimus.

Ji žinojo, ką mano. Manė, kad temstant Liboras išėjo pasivaikščioti – neabejotinai vienišam, melancholiškam pasivaikščiojimui, bet tik pasivaikščiojimui – ir pargriuvo. Juk žmonės griūva. Ne viskas iš anksto apgalvota.

Liboras pargriuvo.

5

– Sunkiausia, – aiškino Finkleris Treslou, – kai tavęs nemato tavo priešai. Tik dėl to, kad nebesu „Susigėdęs žydas“, nereiškia, kad išsižadėjau savo teisės gėdytis.

– Kuo čia dėta gėda?

– Kalbi kaip vargšė mano žmona.

– Tikrai? – Treslou paraudęs nunarino galvą.

Laimei, Finkleris nepastebėjo.

– „Kas tau darbo? – klausinėdavo ji manęs. – Kaip tai susiję su tavimi?“ – Bet susiję. Susiję, nes tikiuosi geresnio.

– Ar tai ne pasipūtėliška?

– Cha! Ir vėl mano žmona. Juk nesikalbėdavai su ja apie mane? Retorinis klausimas. Ne, nemanau, kad pasipūtėliška asmeniškai priimti to pamišėlio Abramskio poelgį. Jei mane menkina bet kokio žmogaus mirtis, nes pats priklausau žmonijai, tai bet koks žmogus žudydamas mane taip pat menkina.

– Tai ir žeminkis kaip žmonijos dalis. Pasipūtėliška žemintis kaip žydui.

Finkleris paplekšnojo draugui per petį.

– Atlygi gausiu kaip žydas, kad ir ką manytum.

Jis vangiai nusišypsojo, stebėdamas Treslou su šlike. Du vyrai ėjo nuošaliai, leisdami Liboro šeimai pabūti vieniems prie jo kapo. Laidotuvės pasibaigė, bet Hepsiba ir kiti norėjo dar pamąstyti, neblaškomi duobkasių ir rabinų. Jiems išėjus ateis Treslou ir Finklerio eilė.

Apie Abramskį jie kalbėtis nenorėjo. Nieko civilizuota nebuvo galima apie jį pasakyti. Bet apie Liborą jie taip pat vengė kalbėtis, nes bijojo savo jausmų. Ypač Treslou, kuris negalėjo nė pažvelgti į tą žemę, kurioje gulėjo Liboras – Treslou įsivaizdavo, kad jis vis dar šiltas, vis dar užgautas ir įskaudintas. Šalia jo žemės pylimo buvo Malkės kapas. Mintis apie tai, kad jie guli vienas šalia kito, nutilę amžiams, be juoko, be nešvankybių, be muzikos, pasidarė stačiai nepakeliama.

Ar jis ir Hepsiba taip pat?.. Ar jam apskritai leis gulėti žydų kapinėse? Jie jau klausė. Dar neaišku. Jei ji norėjo būti palaidota prie tėvų, ortodoksų tvarkomose kapinėse, greičiausiai Treslou šalia jos laidoti neleis. Bet jeigu... Tiek problemų susidėjus su žydu, tai suprato jau Tailer. Gaila, kad nebegalėjo dabar jos paklausti.

– Tailer, kalbant apie laidojimo teises?..

Liboras ir Malkė norėjo būti palaidoti tame pačiame karste, vienas virš kito, bet atsirado tam prieštaraujančių, kaip prieštaraujančių atsirasdavo viskam, mirtyje ir gyvenime, nors niekas tiksliai ir nežinojo, ar dėl to, kad žemėje per daug akmenų, kad galėtų iškasti pakankamai gilų kapą dviem. O Malkė ir juokavo, kad jie galiausiai tik pešis dėl to, kam būti viršuje. Todėl jie demokratiškai ir gulėjo vienas šalia kito orioje didžiulėje savo lovoje.

Hepsiba mostelėjo, kad ji ir šeima jau išeina. Treslou pamanė, kad prisidengusi šydu, įsisupusi juodose skarose ji atrodė žavingai, tarsi karalienės Viktorijos laikų našlė. Didingas reliktas. Treslou judesiais parodė, kad jie dar truputį pasiliks. Du vyrai susikibo už parankių. Treslou buvo dėkingas už paramą. Atrodė, kad žemė slysta iš po kojų. Kapinėms jis nesukurtas. Jos pernelyg ryškiai atspindėjo jam meilės pabaigą.

Jei būtų apsidairęs aplink, būtų nustebeš pamatęs, kokie neiškalbingi antkapiai. Žydų kapinės yra tuščia ir tyli vieta. Nors atėjus į kapines nebereikia nieko sakyti. Jis ėjo nudelbęs akis į žemę ir nesitikėjo nieko išvysti.

Vyrai stovėjo vienas šalia kito patys tarsi antkapiai.

– Štai toks žemas paskyrimas mums tenka¹¹⁰, – po kurio laiko pasakė Finkleris.

– Atleisk, negaliu žaisti. Tik ne šiandien, – atsiduso Treslou.

– Suprantu. Nenorėjau pasirodyti nepagarbus.

– Žinau, aš tavęs ir nekaltinu. Neabejoju, kad mylėjai jį taip pat smarkiai kaip ir aš.

Tarp jų vėl įsivyravo tylą.

– Ką galėjome padaryti kitaip? – paklausė Finkleris.

Treslou apstulbo. Toks klausimas paprastai priklausydavo jam.

– Rūpintis juo.

– Ar jis būtų mums leidęs?

– Jei būtume tai darę tinkamai, jis net nebūtų pastebėjęs.

– Keista, – mintijo Finkleris, nenorėdamas prieštarauti, – man atrodė, kad jis mus paliko.

– Ir tai tiesa.

– Turiu galvoje anksčiau.

– Kada anksčiau?

– Kai mirė Malkė. Ar nepamanei, kad mirus Malkei jis sustojo?

Treslou susimąstė.

– Ne, aš taip nemaniau, – pasakė jis.

Treslou moters mirtis reiškė pradžių. Jis buvo vyras, sukurtas gedėti. Visada įsivaizdavo save sulinkusį perpūs, pasenusį kaip Tomas Hardis, lankantį išniekintus meilės guolius. Jei jau taip, Malkei mirus Liboras jam pasirodė šiek tiek energingesnis. Jis pats būtų kánkinęsis labiau, gal net išėjęs iš proto.

– Man pasirodė, – pridūrė jis, – kad jis mus paliko, kai aš susidėjau su Hepsiba.

– Tai kas dabar iš mūsų pasipūtėliškas? – paklausė Finkleris. – Manai, kad jis pasijuto atlikęs savo žemiškąją pareigą, ar ką?

Jei Finkleriui atrodė, kad tai pasipūtėliška, ką jis būtų pasakęs sužinojęs, kad Treslou manė, jog Liboras nusizudė dėl to, kad

¹¹⁰ „Hamletas“, V veiksmas, I scena.

sužinojo apie jo ir Tailer neištikimybę? Bet jis nesužinos. Nebent jau žino.

– Ne, žinoma ne. Bet naujoji mano pradžia, kad ir kokia ji būtų – Treslou susimąstė, kodėl taip pasakė, kam atsiprašinėti? – naujoji pradžia su Hepsiba galbūt privertė ją susimąstyti, kad jis pats nebeturi galimybės visko pradėti iš naujo.

– Tokiu atveju jam derėjo dažniau neduoti man ramybės, – pasakė Finkleris. – Būčiau palaikęs jam draugiją be jokių naujų pradžių.

– Liaukis.

– Nesiliausiu. Nebūtume galėję su tavimi varžytis. Tavoji pradžia kitokia. Nebuvai našlys. Net nebuvai išsiskyręs. Pradėjai viską nuo nulio. Nauja moteris, nauja religija, o mes su Liboru buvom mirusiame tikėjime tūnantys numirėliai. Pasiglemžei mūsų abiejų sielas abiem atžvilgiais. Sėkmės. Mums ir taip jos nereikalingos. Bet negali įsivaizduoti, kad mus tris kada nors kas nors siejo. Nebuvome Trys muškietininkai. Jei tokia mintis šiai vietai ne per daug krikščioniška, mes mirėme tam, kad gyventum tu, Džiuljenai. Pats žinai.

– Nežinau nieko, tik tiek, kad tu, Semai, nesi numirėlis.

Ar vis dėlto buvo? Semas – numirėlis. Treslou nedrįso pakelti akių nuo žemės ir pažvelgti į savo draugą. Nematė jo nuo pat tada, kai įžengė į kapines. Jis nieko nematė – išskyrus Hepsibą, kurios negalėjo nepastebėti.

– Na, iš mudviejų... – pradėjo Finkleris, bet baigti nespėjo.

Prie kapo atėjo trečias žmogus. Iš pradžių ji tyliai stovėjo šalia, nenorėdama trukdyti jų pokalbio, bet po valandėlės pasi-
lenkė, paėmė saują žemių ir išbarstė ant pylimo.

Vyrai nutilo, ir ji susigėdo.

– Atsiprašau, – sumišo ji. – Sugrįšiu vėliau.

– Nesijaudinkite, – atsakė Finkleris. – Mes jau einame.

Prieš jai pakylant Treslou spėjo ją apžiūrėti. Pagyvenusi moteris, bet ne sena, elegantiška, apsvyniojusi galvą vėjyje plevenančiu šaliku, atrodė, kad pratusi prie žydų kapinių ir laidotuvių. Tiek suprato Treslou: žydų tikėjimas gąsdino net pačius

žydus. Tik nedaugelis jautėsi puikiai per visas tas ceremonijas. Moteris neatrodė išsigandusi net mirties.

– Ar jūs giminaitė? – paklausė Finkleris. Jis norėjo pranešti, kad Liboro giminės jau buvo ir išėjo, todėl, jei ji norėjo prie jų prisijungti...

Ji papurtė galvą.

– Tik sena draugė, – atsakė ji.

– Mes taip pat, – įsiterpė Treslou.

– Labai liūdna diena, – tarė moteris.

Jos akys buvo sausos. Daug sausesnės nei Treslou. Dėl Finklerio jis nežinojo.

– Tiesiog plyšta širdis, – pasakė jis. Finkleris jam pritarė.

Jie jau ketino eiti.

– Mano vardas Emė Openštein, – prisistatė moteris.

Tiedu taip pat prisistatė. Treslou patiko, kad niekas niekam nespaudė rankų. Žydams puikiai sekėsi padaryti progas išskirtines. Elgesio taisyklės jį gąsdino, bet žavėtis tai netrukdė. Gerai atskirti dalykus vieną nuo kito. Kodėl ši naktis skiriasi nuo kitų naktų? Bet ar tikrai gerai? Skirtumų jie ieškojo iki pat mirties.

– Kada paskutinį kartą su juo matėtės? – susidomėjo Emė Openštein.

Ji norėjo sužinoti, kaip jam sekėsi prieš mirtį. Pati su juo nesimatė jau daugelį mėnesių, bet pastaruoju metu keletą kartų kalbėjosi telefonu.

– O šiaip matydavotės dažnai? – paklausė Treslou, susierzinęs dėl Malkės.

– Ne, visai ne. Šiaip matėmės kartą per pusę amžiaus.

– A.

– Susisiečiau su juo po tiek laiko, nes man prireikė jo pagalbos. Turbūt tik norėčiau sužinoti, ar nepareikalavau iš jo pernelgy daug.

– Na, jis apie nieką neužsiminė, – atsakė Treslou. Taip pat norėjo pridurti, kad Liboras nė karto nepaminėjo apie jos egzistavimą, bet negalėjo taip žiauriai pasielgti su jos amžiaus moterimi.

– Ar galiausiai sulaukėte jo pagalbos? – paklausė Finkleris.
Ji sudvejojo.

– Sulaukiau tik jo draugijos, bet ne pagalbos. Nemanau, kad jis galėjo man padėti.

– Tai jam nebūdinga.

– Aš irgi taip pamaniau. Nors tiek laiko nesimačius negalėjau žinoti, koks jis. Bet man pasirodė, kad jam buvo skaudu man atsakyti. Keisčiausia, kad atrodė taip, lyg jis norėjo, kad tai jį įskaudintų. Ir dėl to man labai liūdna, kad kažkaip prisidėjau prie jo skausmo.

– Visi baudžiame save liūdesiu, – pasakė Finkleris.

– Tu taip pat? Užjaučiu. Bet normalu, kad draugai taip jaučiasi. Mes taip ilgai nebendravome, kad neturiu ir neturėjau jokios teisės laikyti jį savo draugu. Bet man reikėjo pagalbos.

Galčiausiai ji papasakojo apie tą paslaugą. Papasakojo, kuo dirbo, ko bijojo, apie po pasaulį plintančią žydų neapykantą, pasaulį, kuriame ji gyveno visą savo gyvenimą, pasaulį, kuriame žmonės kadaise didžiavosi tuo, kad nedaro skubotų sprendimų, ir apie savo anūką, apakintą žmogaus, kurį ji nesivargino vadinti teroristu.

Abu draugus pasakojimas labai sujaukino. Ji pasakė, kad Liborą istorija taip pat sujaukino, bet jiems paskutinį kartą matantis, atrodė, kad jis nuo to nusigręžė. Taip jau yra, atsakė jis jai. Taip jau žydams nutiko. Pakeisk plokštelę.

– Liboras taip pasakė? – paklausė Treslou.

Ji linktelėjo.

– Tokiu atveju jam buvo daug blogiau, nei įsivaizdavau, – pasakė jis.

Jo akis temdanti emocija nuo pat tada, kai išvydo į žemę nuleidžiamą Liboro karstą, ėmė jį smaugti.

Finkleriui taip pat pasirodė sunku rasti žodžius. Jis prisiminė visus ginčus su Liboru ta tema. Ir jam visai nepatiko, kad galiausiai Liboras pasidavė. Kartais ginčijiesi ne dėl to, kad laimėtum.

Atsisveikindami Finkleris ir Emė Openštein palinkėjo vienas kitam ilgo gyvenimo. Hepsiba pasakojo Treslou apie tą paprotį. Per laidotuves žydai vienas kitam linkėdavo ilgo gyvenimo. Taip mirties akivaizdoje pripažįsti, kad gyvenimas tęsiasi.

Jis atsisuko į Emę Openštein.

– Linkiu ilgai gyventi, – pakėlęs akis palinkėjo jis.

6

Visada sapnuojantis Treslou sapnuoja, kad yra kviečiamas į mirties kambarį. Kambarys tamsus ir dvokiantis. Ne mirtimi, bet maistu. Jis užuodžia pasenusių avienos žlėgtainių kvapą ar, tiksliau, saldų ėriuko riebalų kvapą. Keista, kad jis prisimena, kaip Liboras pasakojo, kad negali prisiversti valgyti ėrienos, nes vaikystėje augino ėriuką, kuris skabė žolę pievoje netoli jo namų Bohemijoje. „Meee“, – mekeno mažasis ėriukas Liborui. „Meee“, – atsakydavo jam mažasis Liboras. Liboras aiškino, kad jei jau esi kalbėjęs su ėriuku, negali jo valgyti. Kaip ir su bet kiu kitu gyvūnu.

Sapne Treslou svarsto, ką valgė šventasis Pranciškus.

Jis neabejoja, kad deramai atsisveikino su Liboru, bet nedrįsta į jį pažvelgti. Bijo išvysti mirties veidą.

Jo pasibaisėjimui iš lovos pasigirsta silpnas balsas.

– Džiuljenai, Džiuljenai. Noriu pasakyti... atėik, – šaukia jį.

Balsas ne Liboro, o Finklerio. Tikrai Finklerio.

Treslou žino, ką išgirs. Finkleris žaidžia seną gudragalvišką jų mokyklos laikų žaidimą.

– Jei kada mane širdy nešiojai, – pasakys jis, – atsižadėk palaimos dar momentui...¹¹¹

O Treslou atsakys:

– Palaima? Kas ta palaima?

Jis prieina prie lovos.

¹¹¹ „Hamletas“, V veiksmas, II scena.

– Arčiau, – sako Finkleris. Jo balsas staiga sustiprėja.

Treslou daro kaip lieptas. Kai prisiartina tiek, kad jaučia Finklerio kvėpavimą, Finkleris atsisėda ir spjauna jam į veidą, smarkus purvo srautas – gleivės, rūgštus vynas, ėriuko riebalai, vėmalai.

– Čia tau už Tailer, – pasako jis.

Treslou jau puikiai perpratęs savo sapnus, todėl net nesivargina klausti savęs, ar tikrai sapnavo, ar tiesiog įsivaizdavo savo baimę.

Viskas įvyko kartu.

O gal toji baimė buvo kartu kažkoks troškimas.

Ar ne visos baimės kažkuria prasme yra ir troškimai?

* * *

Jis ir pabudavo rytais su senuoju absurdišku praradimo pojūčiu. Ieškodamas savyje kažkokio smarkaus nusivylimo ir atirasdamas jį sporto katastrofoje: kažkoks tenisininkas, kuris jam nerūpėjo, pralaimėjo kitam tenisininkui, apie kurį jis net negirdėjęs; Indijoje nugalėta anglų kriketo komanda; neteisingai pasibaigusios futbolo rungtynės, bet kokios futbolo rungtynės; net kantrybę prieš paskutinį smūgį praradęs golfo žaidėjas – golfo jis nežaidė ir juo nesidomėjo.

Sportas nepadėjo atsitraukti nuo melancholijos, sportas kalbėjo jo melancholijos vardu. Sporto lūkesčių tuštybė buvo ir jo lūkesčių tuštybė.

Visoje situacijoje jis įžvelgė kai ką žydiška, kažkokį gobšų kliūčių ir žlugimo siekimą, tarsi sergant už Totenhamo „Hotspur“ futbolo klubą, kaip kai kurie Hepsibos žydai draugai, bet dabar net nebuvo tikras.

Jis ėmė pernelyg dažnai matyti aušrą. Aušros Treslou netiko.

– Turbūt norėtum, kad išauštų vidurdienį, – pajuokavo Hepsiba, kai pirmąkart išgirdo apie jo baimę.

Pati ji dievino aušrą ir pirmaisiais mėnesiais žadindavo jį kartu pasižiūrėti saulėtekio. Dėl buto su terasa jie galėdavo išeiti

iš miegamojo tiesiai į terasą ir mėgautis nuostabia Londono panorama saulei tekant. Jis taip ją mylėjo, kad atsikeldavo iškart pažadintas ir išeidavo į terasą kartu pasimėgauti ryto didybe, taip, kaip ji ir norėjo. Rytas buvo jų stichija. Jų kūrinys. Treslou – naujai atgimęs laimingas žmogus ir žydas. Kol išaušdavo rytas, tol pasaulyje viskas gerai. Ir ne tik jų pasaulyje, visame pasaulyje.

Dabar rytai vis dar išaušdavo, bet pasaulyje nebebuvo viskas gerai. Jo meilė jai neišblėso. Ji nesugriovė jo iliuzijų. Treslou tikėjosi, kad ir jis jos nesugriovė. Bet Liboras nebegyvas, o Finkleris miršta jo sapnuose ir, jei galima spręsti iš išvaizdos, trūnijo savo gyvenime. O jis, Treslou, nebuvo joks žydas. Dėl to turbūt turėjo būti dėkingas. Ne pats geriausias laikas būti žydu. Niekada ir nebuvo tam tinkamo laiko, pats puikiai žinojo. Net prieš tūkstantį ar du tūkstančius metų. Jis tik manė, kad laikas būti žydu tinkamas jam.

Tačiau juk negali būti vienas laimingas žydas išsigandusių ar susigėdusių žydų saloje? Negali, ypač kai esi nežydas.

Dabar jis keldavosi anksti ne todėl, kad jį prikeldavo Hepsiba pasižiūrėti brėkštančios aušros grožio, o todėl, kad negalėjo užmigti. Tad ryto jis ne tik nebelaukdavo, o net nekęsdavo. Hepsiba neklydo dėl jų galingumo, bet ne dėl jų sąjungos sulaužymo. Žodis tam netiko, jis reiškė pernelyg staigų ir tikslingą demaskavimą. Iš jos terasos didingasis Londonas pamažu prisipildydavo kraujo, plonytė kraujo linija lašėdavo nuo stogų, pasirodydama pastačių, į kuriuos skverbėsi, languose, po vieną, tarsi per begarsį karinį manevrą. Kitais rytais atrodė, tarsi nuo žemės kilo kraujo jūra. Kildavo vis aukščiau ir darkė dangų šiurkščiais tamsiai mėlynais ir raudonais žiedais it kokia mėlynė. Kumščiuodamasi prasidėdavo dar viena įkaitų diena.

Įsisupęs į chalatą Treslou žingsniuodavo terasoje ir gerdavo per karštą arbatą.

Ore tvyrojo kažkokia gėda. Jis nebuvo tikras, kieno. Gal tik buvimo gamtos dalimi. Po tiek tūkstančių metų nepavykusių bandymų nukeliauti anapus jos kraujo jūros. Ar gėda buvo miestas? Civilizacijos iliuzija, kurią jis simbolizavo? Jos beveidis

nesutramdomumas kaip sutrikusio, užsispyrusio, niekaip iš savo klaidos nepasimokančio vaiko atkaklumas. Kuris iš jų prarijo Liborą lyg jis niekad nebūtų egzistavęs ir greitai praris visus kitus? Kas buvo viso to kaltininkas?

Arba gėdą užtraukė jis pats, Džiuljenas Treslou, kuris atrodė kaip visi, bet iš tikrųjų buvo niekas. Jis siurbčiojo arbatą, kuri degino jam liežuvį. Niekam nereikalingas toks tikslumas – jei kas nors toks neapibrėžiamas kaip jis galėjo būti tikslus – kokio siekė jis. Gėda universali. Gėda vien jau būti žmogiškuoju žvėrimi. Gyvenimas buvo gėda, absurdiška gėda, gėdingesnė tik mirtis.

Hepsiba girdėdavo, kaip jis keliasi ir eina į terasą, bet nenorėdavo eiti kartu. Kartu stebėti aušrą pasidarė nemalonu, kai žmogus, su kuriuo gyveni, mano, kad gyvenimas gėdingas.

Labai žmogiška, kad ji klausė savęs, ar yra dėl to kalta. Ne dėl to, ko nepadarė, bet ką padarė negerai. Treslou buvo vienas iš daugelio vyrų, kuriuos reikėjo išgelbėti. Ar tik tokie vyrai jos siekdavo – sutrikę, nieko neturintys? O gal kitokių ir nebuvo?

Bet kuriuo atveju ją vargino jų poreikiai. Kuo jie ją laikė – Amerika? Atiduok man savo pavargusią, vargšę... niekam tikusias knibždančio tavo kranto atliekas. Blogiausia, kad ji atrodė pakankamai stipri ir saugi, kad galėtų juos priimti. Ji atrodė erdvi. Kaip saugus uostas.

Bet Treslou dėl to apsiriko. Ji jo neišgelbėjo. Gal jo neįmanoma išgelbėti.

Ji suprato, kad daug kas pasikeitė dėl Liboro. Jis vis dar negalėjo suvokti. Kažkodėl, ji nesuprato kodėl, jis dėl to kaltino save. Be to, jis paprasčiausiai ilgėjosi Liboro draugijos. Dėl to ji neturėjo teisės liūsti ir klausinėti: „Brangusis, ar aš ką nors padariau?“ Geriausia jį kuriam laikui palikti ramybėje. Jai ir pačiai norėjosi pabūti vienai. Ji taip pat sielvartavo. Bet vis tiek klausė savęs ir apgailestavo.

Be viso to, dar muziejus...

Ji vis labiau jaudinosi dėl atidarymo. Ne dėl to, kad statybos dar nebaigtos – tai nesvarbu – bet dėl to, kad atmosfera buvo bloga. Šiuo metu žmonės norėjo žinoti mažiau apie žydus, o ne

daugiau. Yra laikas atverti duris ir yra laikas jas uždaryti. Jei viskas priklausytų tik nuo jos, Hepsiba būtų muziejų užmūrijusi.

Beliko tikėtis, kad pasaulis staiga pasikeis, kad tos siaubingos šnekos liausis savaimė, kad naujo vėjo gūsis nušluos mirtinus žydus nuodijančius nešvarumus ir visas jų pastangas.

Taigi ji tik tikėjosi.

Nulenkusi galvą, nudelbusi akis ir laikydama špygas.

7

Tik jai nebūdinga pasyviai pasiduoti įvykių eigai. Ji negalėjo palikti visko spręsti savo vadovams, filantropiškiems muziejaus rėmėjams. Ji ir vėl primygtinai kartojo, kad laikas netinkamas. Atidarymą atidėti būtų nesmagu, bet juk tai nieko nauja. Jie galėtų pasakyti, kad vėluoja statybos. Nepakanka lėšų. kažkas susirgo. Ji susirgo.

Ir tai būtų tiesa. Jos psichikos būklė pakriko. Ji skaitė dalykus, kurių jai nederėjo skaityti – apie klaidingas sąmokslų teorijas, kad žydai suplanavo 2011 m. rugsėjo 11-ąją, kad žydai žlugdo bankus, teršia pasaulį pornografija, pelnosi iš prekybos žmonių organais, kad inscenizavo savo pačių holokaustą.

Holokaustas, suknistas holokaustas. Žodis buvo toks pat atgrasus kaip ir „antisemitas“ – ji keikė tuos, kurie jį nuvalkiojo. Bet ką daryti? Ore tvyrojo šantažas. kažkas sakė, užsičiaupkit pagaliau apie savo suknistą holokaustą, nes imsime jį neigti. O tai reiškė, kad užsičiaupti ji negali.

Holokaustas pasidarė svarstytinas. Neseniai ji netyčia susitiko savo buvusį vyrą – ne teisininką Eibą, o šventvagiškąją aktorį, pasakotoją ir melagį (juokinga, kaip gali susidurti su abiem buvusiais savo vyrais) – ir klausėsi pragariškos jo pasakėlės, kaip jis permiegojo su kažkokia holokausto neigėja ir už paslaugą derėjosi dėl skaičiaus. Jis nusileido iki milijono už tai, kad ji jam padarytų tą, bet norėjo jį atgauti už tai, kad padarė jai aną.

– Jaučiuosi kaip tas, koks ten jo vardas, – sakė jis jai.

– Duok užuominą.
– Tas, kuris turėjo sąrašą.
– Ko Ko?
– Ar pasakojau, kad kadaise Japonijoje žaidžiau Mikado?
– Tūkstančius kartų.
– Tikrai? Gėda. Bet ne, ne jis. Kitas vyrukas su sąrašu.
– Šindleris?
– Taip, Šindleris – tik mano atveju aš gelbėjau jau išnaikintuosius.

– Benai, tai bjauru, – pasakė ji. – Tai turbūt bjauriausias, ne, du bjauriausi pokštai, kokius tik esu girdėjusi.

– O kas čia pokštuoja? Dabar taip tiesiog yra. Holokaustas tapo preke. Vienas Ispanijos meras dėl Gazos atšaukė Holokausto dienos atminimo šventę savo mieste, tarsi jie būtų kaip nors susiję.

– Žinau. Tai reiškia, kad Buchenvaldo žuvusieji gali būti pagerbti tik tada, jei Tel Avivo gyvieji elgsis padoriai. Bet aš tavimi netikiu.

– Kuo netiki?

– Kad miegojai su kažkuo, kas neigė holokaustą. Net tu nebūtum drįsęs taip pasielgti.

– Pasielgiau taip kilnių tikslų vedamas. Tikėjau, kad galėsiu uždulkinti ją negyvai.

– Tai kodėl jos tiesiog nepasmaugei?

– Nes esu žydas.

– Tuos, kurie neigia holokaustą, leidžiama žudyti. Ne tik leidžiama, o būtina. Vienuoliktasis įsakymas – *Nusuk sprandus viems neigėjams, nes neigimas nuodėmė.*

– Turbūt, bet aš taip pat norėjau ją perauklėti. Visai kaip su kekšėmis. Juk pažįsti mane...

– Toks pat minkštaširdis...

Jei tik ji būtų leidusi, jis būtų ją pabučiavęs.

– Toks pat minkštaširdis, – pakartojo jis.

– Ir pavyko?

– Kas pavyko?

- Ją perauklėti.
- Ne, bet pasiekiau 3 milijonus.
- Ką padarei dėl to?
- Neklausk.

Viršininkams apie Beno istoriją ji nepasakojo. Niekada nežinojai, kas žydui pasirodys ar nepasirodys juokinga.

O muziejus atsidarys nei anksčiau, nei vėliau. Negalima bėgti, tik ne dvidešimt pirmajame amžiuje. Tik ne Šv. Jono Miškuose.

TRYLIKA

1

Tais rytais, kai gėda tapdavo nepakeliama ir pernelyg užgaudavo Hepsibą, Treslou apsilkdavo paltą ir išeidavo per parką į Liboro namus. Jis vis dar vadino juos Liboro namais. Jis nefantazavo, tikrai nesitikėjo lange išvysti Liborą. Bet kažkokia Liboro dalelė ten išliko, taip, kaip jis bijojo, kad Hepsibos terasoje vis dar tvyrojo jo gėda, nors paties jo ten nebebuvo.

Tokiu metu Regento parke karaliavo bėgikai, šunų augintojai ir žąsys. Visi paukščiai turėjo savo valandą. Anksti ryte valdė žąsys, snapais kapodamos sausą žemę, kirsdamos žemę snapu, kad atsiimtų, kas joms priklauso. Vėliau ateidavo garnių eilė, o tada gulbių, paskui ančių. Treslou pamanė, kaip gerai būtų, jei žmonės mokėtų taip pasidalyti gyvenimus. Pamišti kovas dėl žemės ir paprasčiausiai pasiskirstyti dienas. Rytais musulmonai, dienomis nežydai, o vakarais – žydai. Arba kaip nors panašiai. Nesvarbu, kas ir kada, svarbu, kad kiekvienas gautų savo dalį.

Parkas buvo didžiausia vieta apmąstymams Londone, didesnė net už Hampstedą, kur dėl vietos pagalvoti stumdėsi nemažai mąstytojų. Kai kuriais rytais Treslou atrodydavo, kad jis buvo vienintelis mąstantis žmogus parke – tik mąstantis ir daugiau nieko, ne mąstantis, kol bėga, ar kol vedžioja šunį, bet daugiau nieko neveikė, tik mąstė. Jis išleisdavo mintis viename parko gale ir susitikdavo jas kitame, jas pernešdavo nieko daugiau neveikiančioms medžiams – tarsi telegrafo stulpai perneša žmogaus balsą. Tos pačios mintys, kurias atsinešdavo į parką, jį pasitikdavo išeinant.

Jo mąstymas neturėjo tikslo, jis tiesiog mąstė. Taip atsipalaiduodavo manydamas, kad jo galvoje egzistuoja prasmė.

Ir ką reikė visi tie laisvo, nekliudomo mąstymo rytai?

Nieko.

Nulį.

Gornisht.

Tik susipažinęs su Hepsiba jis labai mėgdavo eiti kartu su ja prie ežero, pusvalandį praleisti sėdint ant suoliuko ir stebint garnius, kalbėtis apie žydus ir gamtą – kodėl Biblijoje tiek nedaug gamtos aprašymų, kodėl net Rojuje augalijos aprašymai tokie paviršutiniški – ir laukti, kol prie jų prisijungs Liboras. O tada, kai galiausiai atsibučiuodavo, Hepsiba išeidavo į muziejų, o Liboras su Treslou vaikščiodavo susikibę už parankių kaip pagyvenusių austrų kalba kalbančių vengrų džentelmenų pora, keisdamiesi anekdotais jidiš kalba, kurią Treslou iki tol buvo puikiai išmokęs. Paskui jie vėl atsisėdavo ant suoliuko prie ežero, ir Liboras aiškindavo, kodėl žydai taip moka gyventi mieste. Treslou visą gyvenimą praleido didmiestyje, bet „neįsisunkė“ į jį taip kaip Liboras. Taip, kaip žąsys priklausė Regento parko ežerui, taip Liboras priklausė gatvėms aplink jį. Nors net čia negimė ir netaisyklingai tarė daugumą angliškų žodžių. Treslou ne tik norėjo paaikškinimo apie tokius įgūdžius, bet taip pat norėjo sužinoti, kaip galima tokių įgyti.

Jei jo susižavėjimas buvo tuščias, tai tik dėl aplinkybių. Hepsiba buvo užsiėmusi, Treslou užmiršdavo, oras buvo šaltas ir Liboras nenorėjo, negalėjo ir galiausiai išnyko iš Treslou gyvenimo kaip nepageidaujamas vaiduoklis. Nors jis, Treslou, to labai pageidavo. Tai turėjo tapti gyvenimo būdu, ne keliu į naują gyvenimo būdą, nors jis ir įsivaizdavo save vėliau išskylančią pasikeitusį, bet nauju gyvenimu. Jis ir susidėtų iš pasivaikščiojimų su Hepsiba ir Liboru jų pusiau rojuje, kad ir kaip tam prieštarautų gamta, žydai iš abiejų pusių ir beveik žydas viduryje.

O dabar simetrija žlugo. Nors iš tikrųjų visa tai buvo tik Treslou ir niekieno kito išsigalvojimas. Tik Treslou ieškodavo išėjimo

arba įėjimo. Liboras išėjo, o Hepsiba buvo laiminga kur esanti, iki tol, kol Treslou nepribaigė jos idealizuodamas.

Tad kiekvienas pasivaikščiojimas parke dabar buvo memorialinis neišsipildžiusio gyvenimo pasivaikščiojimas. Bet kas jį stebėjęs, – nors niekas jo nestebėjo, nes šunų vedžiotojams rūpi tik tai, kas jų pavadėlio gale, o bėgikams rūpi tik jų širdies plakimas – būtų palaikęs jį sielvartaujančiu.

Jie tik nežinotų, kiek ir dėl ko jis kenčia.

Neaišku, kas jį privertė sugrįžti į parką tą dieną – kitokią nei kitos dienos, – kai jis palydėjo Liborą į paskutinę kelionę. Jis eidavo įprastu savo keliu, kasydamasis niežtinčią atmintį, išeidavo pro vartus, esančius arčiausiai Liboro buto, kur pusvalandį stovėdavo spoksodamas aukštyn, atpažindamas langus su kambariais už jų, ką juose matė ir veikė: Šubertą grojanti Malkė, nesuskaičiuojamos vakarienės, sunkūs Liboro baldai, Liboro šlepetės su jo inicialais, Liboro ir Finklerio varžybos dėl Isrrrae, pirmą kart išvydęs Hepsibą – „Vadink mane Džiuno, jei tau taip lengviau“. Iš Liboro buto jis prisiminė tik laimingas akimirkas, nepaisant to, kad ten taip pat išliejo nemažai ašarų, o visai netoliese buvo apiplėštas, nors tai taip pat buvo malonus prisiminimas, nuvedęs jį daugiau ar mažiau tiesiai prie Hepsibos.

Paskui dažniausiai sparčiai pražingsniuodavo pro BBC, pro tą žiurkių landynę, iš kurios nieko gera neatsiminė, šiek tiek uždelsdavo prie J. P. Gaiverio vitrinos, uostydavo vis dar cigarais atsiduodantį šaligatvį toje gatvėje, kur jo tėvas turėjo parduotuvę, sustodavo nusipirkti kavos, šiek tiek atsiduodavo melancholijai – blogiausia, kad jis turėjo per daug laiko, per daug laiko laukti, kol kas nors nutiks – ir galiausiai parvažiuodavo namo su taksi. Bet šiandien oras buvo daug geresnis nei pastarąsias savaites, danguje vartėsi milžiniški kamuoliniai debesys, ir jis viską darė dvigubai lėčiau. Nusprendė suvalgyti atperkamuosius priešpiečius sūdytos jautienos bare, kur sužalojo Liboro klausą, o tada grįš į parką ir lėtai patrauks namo. Vidurdienį pasijuto pavargęs ir nustebo, kai užsnūdo ant suoliuko kaip koks senas valkata. Atsibudo su

skaudamu kaklu, smakras suposi jam virš krūtinės. Atgal grįžo aplinkkeliu tyčia neskubėdamas, labiau apleista parko dalimi. Paprastai jam čia nepatiko. Nebuvo panašu į Londoną ar atrodė kaip negeras Londonas. Čia kvepėjo nemalonumais, nors vienintelis įvykis toje dalyje buvo, kai brazilų berniukai žaidė futbolą su lenkų berniukais ir labai triukšmavo.

Triukšmas jį turbūt ir pažadino. Būrys įvairiausių rasių ir lyčių mokinių rėkavo kažką, ko jis negalėjo suprasti, bet tai nebuvo šūksnių kratinys, o kažkokios vienos frazės kartojimas, tarsi kažkokia patyčia. Bet iš ko jie tyčiojosi, jis taip pat negalėjo matyti.

Su juo niekaip nesusiję, ir nors žinojo, kad suaugęs nebedrįs-davo skirstyti mokinių minios, kad ir kokias eibes jie krėsdavo, nes greičiausiai bent vienas jų bus apsiginklavęs mačete, jis nuėjo nuo suoliuko tarsi savo reikalais – kad ir kaip mažai žinojo apie savo reikalus – ir pamėgino prieiti arčiau.

Lyg per klaidą, pamanė jis, net jei tuo metu ir iš tikrųjų klydo.

2

Mokinių rato viduryje stovėjo kokių penkiolikos metų ištįsęs jaunuolis juodu kostiumu, gražus ispaniškuoju ar portugalishkuoju požiūriu, juodai mėlynomis žandenomis, atspurusiais marškiniais, su berniukiška kepure ant galvos – ne, ne berniukiška kepure, nes kepurė visai nebuvo berniukiška, o kažkokia mažo vyro kepurė. Štai kas jis buvo – mažas sefardų žydas. Beveik šventasis, tik per jaunas.

Treslou persmelkė pasibjaurėjimas.

Panašiai turbūt jautėsi ir vaikai. Skanduojuama frazė pagaliau pasidarė aiški:

– Žydas!

– Žydas! Žydas! – šaukė jie.

Tarsi kažką atradę. Pasižiūrėkite, kas pasirodė, pasižiūrėkite, ką radome natūralioje aplinkoje.

Tai.

Neatrodė, kad mokiniai galėtų nulinčiuoti. Ne iš pačių geriausių mokyklų, pamanė Treslou, bet ir ne iš pačių blogiausių. Neatrodė, kad berniukai ginkluoti. Mergaitės nesikeikė. Grėsmė buvo kažkokia apribota. Berniuko jie nežudys, tik badys pirštais taip, kaip žmonės bado pirštais į kažkokį keistą daiktą, kurį bangos išplovė ant kranto.

– Žydas!

Šventasis vyras, tik per jaunas – šventasis berniukas – atrodė susikrimtęs, bet ne išsigandęs. Atrodė, kad jis taip pat žinojo, kad vaikai jo nežudys. Bet kad ir ką jis manė, tai negalėjo tęstis. Nežinodamas, ką daryti toliau, Treslou apsidairė ir pastebėjo savo amžiaus moterį, vedžiojančią šunį. Jos žvilgsnis sakė, taip negali tęstis. Treslou linktelėjo.

– Ei, kas čia vyksta? – šūktelėjo moteris su šunimi.

– Ei! – sušuko Treslou.

Mokiniai apsvarstė situaciją. Gal juos išgąsdino moters šuo, o gal jie patys norėjo nuo to pabėgti.

– Mes tik žaidžiam, – atsakė vienas.

– Lauk! – suriko moteris ir pasivedė šunį į priekį. Tai buvo tik terjeras, sutrikusia aukštesniosios klasės Berčio Vusterio išraiška, bet šuo yra šuo.

– Pati ir eik lauk, – atšovė jai viena iš mergaičių.

– Kalė! – traukdamasis sušuko kitas berniukas.

– Ei! – sušuko Treslou.

– Mes draugiškai, – pasakė kita mergaitė. Jos žodžiai skambėjo taip, lyg šiedu nenuoramos trukdė tam žydui susirasti krūvą naujų draugų.

Jie ėmė skirstytis ir pasišalino, ne visi iš karto, bet pamažu, po vieną, it potvynis, nuslūgstantis nuo keistojo išplauto objekto. Pasilikęs vienas keistuolis nuėjo savo keliais. Jis nepadėjo nei moteriai, nei Treslou, nei moters šuniui. Turbūt prieštarauja jo religijai, pamanė Treslou. Bet akimirką Treslou sugavo jo gražių juodų kaip anglis akių žvilgsnį. Berniukas nepyko. Treslou net abejojo, ar jis bijojo. Jo veidas bylojo tik tai, kad jis pripratęs.

– Tau viskas gerai? – paklausė Treslou.

Berنيukas gūžtelėjo. Poelgis bemaž akiplėšiškas. Taip jau yra, reiškė toks gūžtelėjimas. Nereikia kelti skandalo. Gal šiek tiek išdidaus, Dievo saugomo nuošalumo. Jis mano, kad esu nešvarus, pamanė Treslou.

Treslou pažvelgė į moterį. Ji atsakė tuo pačiu. Kas tuos vaikus supaisys.

Treslou grįžo ant savo suoliuko. Suprato, kad dreba.

Jam iš galvos neiškrito jų šūksniai. Žydas!

Bet jis ir pats sugalvodavo frazes. Kam taip rengtis? Kaip taip save pristatyti? Ir kodėl mums nepadėkėjai? Ir kodėl žiūrėjai į mane taip, lyg būčiau „tai“?

Viena mergaitė nepabėgo su kitais vaikais. Ji dvejojo, dairėsi aplinkui. Treslou išsigando, kad ji ims jį užgaulioti. Gal pasiūlys jam ką nors, kad išsikauptų pinigų. Sėdėdamas ir drebėdamas ant suoliuko jis turėjo atrodyti lengvas taikiny.

Nežiūrėdama jo pusėn ji pasilenkė nusiauti batų. Ir tą akimirką jis ją atpažino. Ji buvo mokinė iš jo pasikartojančio sapno – tai yra kartą pasirodžiusi prieš Hepsibą – mokinukė, sustojusi nusiauti batų, kurie trukdė jai bėgti – trapi ar ryžtinga ji buvo su savo languotu sijonu, balta palaidine, mėlynu megztiniu ir meniškai suraizgytu kaklaraiščiu, Treslou negalėjo nuspręsti. Kažkur skubanti mokinė, bet jis nežinojo, ar nori, kad ji skubėtų pas jį.

– Kodėl auniesi batus? – paklausė jis.

Ji nužvelgė jį taip, tarsi ir asilui būtų aišku, kodėl ji aunasi batus: kad nugramdytų jį nuo padų.

– Iškrypėlis! – susiraukusi atšovė ji ir nubėgo tolyn per žolę. Iškrypėlis.

Nieko asmeniška. Iškrypėlis, žydas. Tokių pilna.

Nevertas niekieno mirties.

Ar atvirkščiai: nevertas niekieno gyvenimo?

Į butą grįžo ankstyvą vakarą. Norėjo išgerti.

Gerai, kad į barą, kuriame gėrė, neužsuko jokia trapi *shiksa* vandeningomis Ofelijos akimis, nes būtų nusivedęs ją į parką ir nusiskandinęs kartu.

Bute buvo keistai tylu. Nėra Hepsibos. Jis leidosi jos ieškoti. Hepsibos nėra virtuvėje, Hepsibos nėra išsitiesusios ant sofos svetainėje prieš televizorių, Hepsibos nėra miegamajame, vilkinčios rytietišką chalatą su rože tarp dantų, Hepsibos nėra vonioje. Bet jos kvėpalus užuodė. Vienos iš jos spintos durys buvo atviros, o ant grindų mėtėsi batai. Ji išėjusi.

Tada staiga, lyg gavęs akmeniu į smilkinį, jis prisiminė. Šį vakarą atsidaro muziejus. Didysis atidarymas, tik Hepsiba nenorėjo jo taip vadinti. Jėzau! Jie turėjo ten būti pusę penkių, svečiai turėjo rinktis penkiolika po šešių. Hepsiba liepė rinktis anksti. Anksti ir trumpai. Įeiti, išeiti, atkreipti kuo mažiau dėmesio. Net kvietimai buvo nežymūs ir išsiuntinėti vėlai. Paprastai, kaip Treslou pastebėjo, žydai mėgo kvietimus. Kvietimai buvo totemiški, nuolat įspaustomis auksinėmis gotiško stiliaus raidėmis ant storo kartono lakštų, pernelyg entuziastingi, siunčiami likus keletui mėnesių iki renginio. *Atvykite į vakarėlį! Pradėkite galvoti apie dovaną! Galvokite, ką apsirengsite! Meskite svorį!* Hepsiba pasirūpino, kad jos kvietimas būtų mažas ir plonas, tyliai atėjęs į pasaulį.

Jis nepažadėjo jai nevēluoti. Nebuvo reikalo. Jis niekada nevēlavo. Juk beveik neišeidavo iš buto ir apie renginius nepamiršdavo.

Tai kodėl jis vēlavo ir kodėl pamiršo šikart?

Jis žinojo, ką pasakys Hepsiba. Ji pasakys, kad jis pamiršo, nes norėjo pamiršti. Ne jai klausti, kodėl. Gal dėl to, kad nustojo ją mylėti, nes neracionaliai pavydėjo savo draugui, nes širdyje ėmė priešintis muziejui.

Ji nepaliko jam jokio raštelio. Jau tai bylojo apie stiprų pyktį ir nusivylimą. Jis atsiskyrė nepasakęs nė žodžio, todėl dabar ji padarys tą patį.

Jis svarstė, ar tarp jų jau viskas baigta. Jei taip, tai dėl Liboro. Kai kurie dalykai viską pakeičia taip, kad negali grįžti į pradinę būseną. Po Liboro, kuris juos suvedė, nebeliko nieko. Gali būti, kad jis pats taip norėjo. Tuos, kuriuos sujungiau, aš ir išskirsiu. Treslou visai patiko Liboro samprotavimai. Liboras sužinojo, kad jis veidmainis, svetimoteriautojas ir pagyrūnas. Jis išniekino Finklerio lizdą ir per Hepsibą išniekins Liboro. Ko tam pakvaišėliui giraitėi iš jų reikia? Jis tik siurbė jų tragediją, nes jo paties gyvenimas buvo farsas. Eik namo, Džiuljenai. Eik iš kur atėjęs. Palik mus ramybėje.

Jis sėdėjo plyštančia nuo minčių galva ant lovos krašto ir pri-tarė tokiam nuosprendžiui. Jo gyvenimas tikrai farsas. Kiekvie-na jo akimirka absurdiška. Ir taip, tiesa, jis tikrai stengėsi įslinkti į kitų žmonių tragedijas ir didybę, nes neturėjo nieko sava. Jis neturėjo jokių blogų ar negarbingų ketinimų, netgi priešingai, bet tai vis tiek buvo vagystė.

– Žydai! – juokėsi mokiniai, o Treslou priėmė patyčių asme-niškai.

Ji tapo į šoną įsmigusia strėle. Bet ką tai turėjo bendra su juo, išskyrus suaugusiojo pareigą įžnybti kiekvienam iš tų mažų mamzerių į ausį. Kodėl jis išsvirduliuavo iš parko kaip sužeis-tas žvėris ir nuėjo ieškoti alkoholio? Kokį skausmą norėjo nu-malšinti?

Taigi, laikas dar vienam atsisveikinimui. Kodėl gi ne? Atsi-sveikinimai jam visada sekėsi. Ką jam reiškė dar vienas?

Jis išvydo daug įvairių savo gyvenimo variantų. Visai kaip prisigėrus. Visai kaip būti prisigėrus, kai esi prisigėręs. Gal jis iš-svirduliuos pro duris, ir niekas daugiau niekada jo nebepamatys. Gal susikraus lagaminą ir grįš į savo butą Hampstede, kuris ne-buvo Hampstede. Gal persirengs ir puls į muziejų. „Atsiprašau, brangioji, ar dar gausiu paskutinį košerinį sumuštinuką?“

Vienas iš tų apgaulingų linksnumo priepuolių, kuriems taip imlūs tikslo neturintys žmonės. Pasaulis jam prieš akis, jis gali nutūpti bet kur. Labiausiai prie širdies pasirodė išsvirduliuoti pro duris ir išnykti. Kažkaip tuo pat metu ir garbinga, ir barbariška.

Dovanoti Hepsibai savo dingimą, o sau dovanoti laisvę. Einam, pamanė jis. Jau eikim. Jeigu būtų iš tų, kurie kumščiais mosikuoja ore, būtų ore sumosikavęs kumščiais.

Bet pamatęs krūvą išmėtytų Hepsibos batų jis susijaudino. Juk tą moterį mylėjo. Ji jį suderino su visata. Gal ji niekada jam neatleis už tai, ką jis padarė, bet jis buvo jai ir sau, jiems abiem, skolingas dar vieną galimybę. Treslou greitai nusiprausė, apsirengė juodą kostiumą ir išbėgo į lauką.

Tamsa jį apstulbino. Jis pažvelgė į laikrodį – aštuonios keturiasdešimt penkios! Kaip taip gali būti? Kai grįžo iš parko, buvo dar tik po septynių. Kur dingo laikas? Gal išvydęs batus ir prisiminęs, kaip ją myli, apalpo ant lovos? Turbūt. Kito paaiškinimo nebuvo. Jau antrąkart tądien nežinia kaip užmigo. Nebevaldė savęs. Jam ėmė nutikti keisti dalykai. Jis nebebuvo savo gyvenimo lėmėjas. Net negyveno savo gyvenimo.

Iki muziejaus tik dešimt minučių kelio, bet jis kupinas pavojų. Jam vėl grasino lempų stulpai, įsivaizdavo, kaip atsitrenkia į medžius ir pašto dėžes. Kelyje pernelyg daug eismo, viskas pernelyg greitai. Prie kelio linkio grūdosi autobusai, o mašinos stoji tiesiai jam ant kupros. Jis taip įtemptai laukė susidūrimo, kad skaudėjo kiekvieną kaulėlį.

Jis stengėsi nežiūrėti į arabišką grafitį ant senosios Bitlų įrašų studijos sienos.

Į muziejų jis galiausiai atvyko apie devintą. Pastate degė švieša ir nedidelė grupelė žmonių – koks tuzinas – stovėjo susirinkę viduje. Gal nesusirinkę. Susirinkimas turi turėti tikslą, o jis abejojo, ar tie žmonės čia jį turi. Treslou beveik tikėjosi išvysti plakatus – *Mirtis žydams*. Karikatūras, vaizduojančias apsiriėjėlius kūdikius, édančius žydpa laikius, ir į svastikas persimainančias Dovydo žvaigždes. Tokie vaizdai nebešokiravo. Galėjai juos išvysti ir viduje ar net pačioje padoriausioje spaudoje. Pastarąsias savaites gatvės knibždėjo nuo atsitiktinių demonstracijų nuo Trafalgaro aikštės iki Izraelio ambasados, žmogiškasis kurtinančios įniršio užtvaros šrapnelis, todėl Treslou nesistebėtų juos išvydęs ir čia, tikėdamasis susilaukti dėmesio iš vieno ar

kito svarbaus Hepsibos svečio, ambasadoriaus, parlamento nario ar bendruomenės šulo. *Stop žudynėms. Pasmerkite skerdynes. Išžudykite žyduz.* Bet viskas atrodė tylu ir ramu. Nesimatė net nė vieno „Susigėdusiojo žydo“, protestuojančio prieš gėdingą savo tautiečių solidarumo jausmo trūkumą.

O Finkleris? Finkleris viduj ar išorėj? Finkleris pasislėpęs nedidelėje minioje, laukiantis tinkamos progos, ar viduje, įgaliotas lydėti Hepsibą, nes tikrasis jos palydovas ją nuvytė?

Tai buvo finklerių renginys, ir Semas turėjo daugiau teisių ten būti nei Treslou.

Šiaip ar taip, lauke jo nebuvo. Lauke tik rūkaliai, nusprendė Treslou. Arba žmonės, išėję įkvėpti gryno oro.

Jis apėjo juos ir pasuko prie įėjimo, kur keletas apsauginių paprašė jo parodyti kvietimą. Kvietimo jis neturėjo. Jis paaiškino, kad jam nereikėjo kvietimo. Jis ne svečias, iš esmės jis šeimninkas.

Įėjimas griežtai tik su kvietimais, atsakė apsauginiai. Nėra kvietimo, nėra ir vakarėlio. Treslou paaiškino, kad čia ne vakarėlis, o priėmimas. O kaipgi! – iš kur jam žinoti, kad čia priėmimas, o ne vakarėlis, jei jis tik nemalonumų ieškantis prašalaitis? Jis gali papasakoti, kas yra kiekviename kambaryje. Nagi, klauskite. Muziejaus direktorė, Hepsiba Veicenbaum, yra jo partnerė. Jei tik kas nors galėtų pranešti jai, kad jis atvyko...

Jie papurtė galvas. Kas, jeigu ji liepė jiems jo neįleisti? O gal jie užuodė iš burnos sklindantį alkoholio tvaiką.

– Nagi, vyručiai, – pasakė jis ir pamėgino švelniai pro juos prasibrauti, ne agresyviai. Didesnis apsauginis sugriebė jam už rankos.

– Ei! – sušuko Treslou. – Juk tai užpuolimas.

Jis apsisuka, tikėdamasis išvysti palankų veidą. Gal koks nors pažįstamas galėtų patikrinti, kad jis sako tiesą. Bet vietoj to jis žvelgia į laukines pražilusio žydų kovotojo su PLO šaliku akis, to, kuris stato savo motociklą sinagogos, kuri matoma iš Hepsibos buto terasos, kieme. Aa, galvoja jis. Aa! Pagaliau supranta. Šie žmonės lauke visai ne rūkaliai ir ne išėję pakvėpuoti grynu

oru svečiai. Jie tylūs protestuotojai. Moteris laiko išdidintą arabų šeimos nuotrauką. Moteris, tėvas ir kūdikis. Šalia jos vyras su žvake rankoje. Gal tiedu ir arabai, bet ne visa grupė. Pavyzdžiui, tas žilas baikeris su PLO šaliku. Jis ne arabas.

– Kas čia vyksta? – klausia Treslou.

Jie nekreipia į jį dėmesio. Niekas nenori nemalonumų. Prie Treslou vėl prieina jo ranką sugriebęs apsauginis.

– Pone, turiu jūsų paprašyti nueiti toliau, – sako jis.

– Ar jūs žydas? – klausia Treslou.

– Pone, – tepasako apsauginis.

– Aš jūsų mandagiai klausiu, – neatlyžta Treslou. – Nes jei esate žydas, tai norėčiau sužinoti, kodėl leidžiate vykti šiai demonstracijai. Čia ne ambasada. O jei nesate žydas, norėčiau sužinoti, ką apskritai čia veikiate.

– Čia ne demonstracija, – atsako vyras su žvake. – Mes čia tiesiog stovime.

– Tiesiog stovite. Matau, – sako Treslou. – O kodėl tiesiog čia stovite? Čia žydų muziejus – mokslo ir apmąstymų vieta, o ne koks sukniastas Vakarų krantas. Mes nekariaujame.

Kažkas jį sugriebia, jis nėra tikras, kas. Gal du žmonės. Gal tie patys apsauginiai, o gal ir ne. Treslou žino, kuo tai baigsis, jis nebijo. Sefardų berniukas nebijojo, nebijos ir jis. Prieš akis jam iškyla pavargęs, pripratęs berniuko veidas. „Žydas!“ Taip jau yra. Jis išvyta mokinę, pasilenkiančią užsirišti batraiščio. „Išsigimėlis!“

Staiga jis ima priešintis. Nesvarbu, kam trenks ar kas jam trenks. Bet šiaip ar taip, norėtų, kad tai būtų išdavikas su PLO šaliku. Bet nėra, nėra. Nors jis visai nenori trenkti arabui. Jis išgirsta šauksmus. Jis norėtų, kad kas nors prispaustų jį prie sienos ir pasakytų: „Tu Džiu!“ Būtų taip didvyriška mirti žydu. Jei jau mirti dėl ko nors, tai dėl buvimo žydu. „Tu Džiu“, ir prispaudžia peilį prie gerklės. Tai vadinama rimta mirtimi, o ne tos nesąmonės, kuriomis visą gyvenimą užsiėmė Treslou.

Kažkas suspaudžia jam šonkaulius, bet ne peilis. Kumštis. Jis smūgiuoja atgal. Jie galynejasi, Treslou ir nežinia kas, ir nežinia

kiek. Girdėti bruzdesys, bet gal tai tik jo širdis. Dėl nelygios žemės Treslou suklumpa ir parkrinta. Paskui išsitiesia visu ūgiu. Jį apakina automobilio žibintai. Staiga suskausta petį. Jis užsimerkia.

Kai atsimerkia, išvysta virš jo palinkusį žydą su PLO šaliku.
– Ar tau viskas gerai? – klausia jis.

Treslou nustebina jo švelnumas. Jis įsivaizdavo, kad šis baikeris turėtų spjaudytis ugnimi kaip ir jo motociklas.

– Ar žinai, kur esi?

Klausinėja visai kaip daktaras. Gal tas pamišėlis ir yra daktaras, svarsto Treslou – žymus žydų gydytojas su PLO šaliku?

Jis spokso į jį ir galvoja, ar buvo atpažintas kaip stebėtojas iš Hepsibos terasos. Kadangi vyksta Hepsibos renginys, nesunku nustatyti ryšį.

Bet jei baikeris jo neatpažins, jis neišsидуos.

– Ar žinai savo vardą? – vis rūpinasi jis.

– Bredas Pitas, – atsako Treslou. – O koks tavo?

– Sidnėjus, – jo balsas kultūringas ir raminantis. Kantrus. Jis nusiima šaliką ir pakiša Treslou po galva. – Tau pasisekė, kad jo stabdžiai geri.

– Kieno? – klausia Treslou, bet atsakymo neišgirsta.

Užuot būdamas dėkingas Sidnėjui ir kad ir kokiam liguistam humaniškam pasiaukojimui jis tarnautų, savo šaliku vyniodamas savo tautos priešus, Treslou trokšta, kad stabdžiai būtų buvę prastesni.

Tas nedėkingumas keistas dalykas, pagalvoja Treslou ir vėl užsimerkia. Diena buvo ilga.

Sužeistas jis nesmarkiai, bet jam vis tiek liepia pernaktvoti ligoninėje. Dėl viso pikto. Aplankyti ateina Hepsiba, bet jis miega.

– Nežadinkit jo, – prašo ji.

Ji įsitikinusi, kad jis jaučia, jog ji šalia, bet nenori jos pripažinti. Ji tapo dalimi to, kuo jis bjaurisi. Jis nori išeiti kaip ir Liboras. Ji klysta, bet tai nesvarbu. Šiandien klysta, o rytoj gal jau bus teisi.

EPILOGAS

Kadangi vaikų Liboras neturėjo, Hepsiba ir Finkleris sutarė sukalbėti jam kadišą¹¹². Nebūdamas žydas, Treslou to daryti negalėjo, todėl nuo svarstymų buvo atskirtas.

Man ne itin patinka sinagoga, sako Hepsiba. Nepakenčiu tų skirstymų, kam galima sakyti kadišą, o kam – ne, kur ir kada sėdėti, ką jau kalbėti apie tai, kas leidžiama moteriai ir kaip tai priklauso nuo sinagogų pavadinimų. Mūsų religija tik apsinkina viską, todėl pasimelsiu namie.

Ir ji meldžiasi.

Už mirusiuosius ir savo mirtį.

Už Liborą ji išverkia paskutines ašaras.

Už Džiuljeną, nes širdyje jo atskirti negali, ji lieja karčias ašaras, kurios kyla iš jai nepažįstamo širdies kampilio. Ji yra verkusi ir dėl vyrų, kuriuos mylėjo prieš tai, bet tais atvejais ją skaudino tik išsiskyrimas. Su Džiuljenu viskas kitaip: ar jis apskritai buvo šalia, kad galėtų nuo jo atsiskirti? Ar ji tebuvo dar vienas jo eksperimentas? Ar jis buvo eksperimentas jai?

Jis sakė, kad ji jo likimas. Kas norėtų būti kieno nors likimas?

Semueliui Finkleriui ne taip patogu, bet galbūt paprasčiau. Jis turi nueiti į artimiausią sinagogą ir sukalbėti maldą, kurią pirmąkart išgirdo iš tėvo lūpų. *Yisgadal viyiskadash...* gaudžia mirusiesiems senoji hebrajų kalba. Tebūnie išaukštintas ir pa-

¹¹² Žydų atminimo malda.

šventintas Viešpaties vardas. Taip jis meldžiasi triskart per dieną. Jeigu mirusysis nėra tavo tėvas ar motina, kadišą privalu sakyti ne vienuolika mėnesių, o tik trisdešimt dienų. Bet jo niekas neprivers. Jis net nėra tikras, ar nustos melstis ir po vienuolikos mėnesių, nors sveiku protu suvokia, kodėl derėtų liautis: kad neapraudotos mirusiųjų sielos rastų kelią į rojų. Bet nemano, kad jo maldos sutrukdytų ten patekti.

Jo manymu, kadišo grožis jo abstraktumas. Vienu metu galima apraudoti kiek tik nori mirusiųjų.

Galiausiai Tailer, net nežino kodėl. Mano, kad dėl to turi būti dėkingas Liborui. Jis kažką išlaisvino.

Už Tailer, kuriai buvo prastas vyras, ir už Liborą, kuriam buvo prastas draugas.

Yisgadal viyiskadash... malda tokia visa apimanti, kad gali melstis už visą žydų tautą vienu metu.

Nors meldžiasi ne tik už žydus, skyrė vietos net Treslou, nors jis gyvas ir sveikas – koks tik gali būti – ir turbūt vėl grįžo dirbti dubleriu.

Finkleris seka tik Hepsibos pėdomis. Jos suvokimas, kad viskas dar nesibaigė, kažkas dar nesibaigė, o gal dar net neprasidėjo, tampa jo suvokimu. Treslou jis taip pat niekada nepažinojo ir dėl to atrodo taip pat verta jį apraudoti.

Finklerio gedulas beribis.

TRUMPAI APIE AUTORIŲ

Daugelio apdovanojimų laureatas, rašytojas ir kritikas Howardas Jacobsonas gimė Mančesteryje ir mokėsi Kembridžo universitete pas Frenkį Reimondą Liuisą. Vėliau pats dėstė Sidnėjaus universitete, Selvino koledže, Kembridže ir galiausiai Volverhamptono politechnikume – ten ir sėmėsi įkvėpimo pirmajam savo romanui – „Coming from behind“ („Sėlinant iš užnugario“). Kiti rašytojo romanai: „The Mighty Walzer“ („Bolinger Everyman Wodehouse“ apdovanojimo laureatas), „Kalooki Nights“ (nominuotas *Man Booker* apdovanojimui) ir visai neseniai išleistas, sulaukęs puikaus kritikų įvertinimo „The Act of Love“. H. Jacobsonas taip pat rašo į savaitinę skiltį laikraštyje „Independent“, be to, yra parašęs ir pristatęs keletą dokumentinių filmų televizijai. Šiuo metu rašytojas gyvena Londone.

Jacobson, Howard

Ja75 Finklerio klausimas : romanas / Howard Jacobson ; iš anglų kalbos vertė Aurelija Bivainytė. – Vilnius : Metodika, 2012. – 352 p.

ISBN 978-609-444-070-0

Šios knygos herojai – Londone gyvenantys seni draugai, kurie susitinka po ilgo laiko ir atgaivina draugystę. Džiuljenas yra nevykęs BBC prodiuseris, Semas – filosofas, rašytojas. Ir trečiasis draugas, buvęs Džiuljeno ir Samo mokytojas, pagyvenęs Holivudo reporteris Liboras. Atradę poreikį bendrauti, bičiuliai prie vieno stalo apmąsto tapatybės krizes ir praradimus, draugystės subtilybes.

UDK 821.111-31

Howard Jacobson
FINKLERIO KLAUSIMAS

Iš anglų kalbos vertė Aurelija Bivainytė
Redagavo Nomedą Šopauskienė
Viršelio dailininkė Dalia Šimavičiūtė
Maketavo Kristina Mickevičienė
Viršeliui naudotos nuotraukos šaltinis *iStockphoto.com*

Leidykla „Metodika“
Odminių g. 8, LT-01122 Vilnius, info@metodika.lt
Spausdino UAB „BALTO print“,
Utenos g. 41 A, LT-08217 Vilnius

Nevykėlis BBC prodiuseris Džiuljenas Treslou ir žymus žydų filosofas, rašytojas Semas Finkleris yra mokyklos laikų bičiuliai. Nors jų gyvenimai susiklostė skirtingai, jie niekada nesiliovė draugauti. Taip pat jie bendrauja su savo buvusiu mokytoju Liboru, kuriam nuoširdus ryšys su žmonėmis yra svarbiau už viską.

Patyrę įvairiausių sukrėtimų draugai ima mąstyti apie draugystę ir netektį, bendrumo jausmą ir vieatvę, apie brandą ir išmintį.

Tai žydiškos išminties ir nuoširdaus humoro kupinas romanas, priversiantis, kaip sako pats autorius, juoktis ir verkti vienu metu.

„Finklerio klausimas“ yra nuostabi knyga. Labai juokinga, tačiau kartu labai išmintinga, labai liūdna ir labai subtili.“

Man Booker premijos komisijos pirmininkas
Andrew Motionas

Howardas Jacobsonas (g. 1942), humoro jausmu garsėjantis britų rašytojas, kritikas, žurnalistas, 2010 m. už romaną „Finklerio klausimas“ buvo apdovanotas prestižine *Man Booker* literatūros premija.

Man Booker
premijos
laimėtojas

ISBN 978-609-444-070-0

9 786094 440700